

Renata PĘCIAK

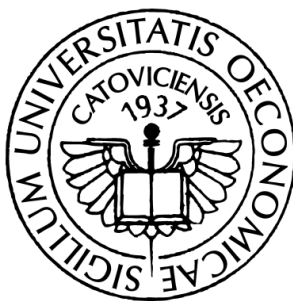
**Strategia rozwoju
Chińskiej Republiki Ludowej:
państwo w obliczu transformacji
i wyzwań XXI wieku**

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego
w Katowicach

Renata PĘCIAK

**Strategia rozwoju
Chińskiej Republiki Ludowej:
państwo w obliczu transformacji
i wyzwań XXI wieku**

Katowice 2025

Komitet redakcyjny

Tomasz Ingram (przewodniczący), Monika Ogrodnik (sekretarz),
Agata Austen, Monika Kulikowska-Pawlak, Małgorzata Pańkowska,
Aleksandra Pethe, Jacek Pietrucha, Anna Skórska, Marzena Strojek-Filus,
Edyta Szafranek-Stefaniuk, Tomasz Wachowicz, Ewa Ziemba

Recenzent

Kazimierz Starzyk

Redakcja i korekta językowa

Patrycja Keller

Skład tekstu

Marzena Safian

Projekt okładki

Emilia Gumulak

Ilustracja na okładce © twindesigner – Photogenica

ISBN 978-83-7875-964-5

doi.org/10.22367/uekat.9788378759645

© Copyright by Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach 2025

Publikacja na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowa
(CC BY 4.0), <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode.pl>

WYDAWNICTWO UNIwersYTETU EKONOMICZNEGO W KATOWICACH

ul. 1 Maja 50, 40-287 Katowice, tel.: +48 32 257-76-33

www.wydawnictwo.ue.katowice.pl, e-mail: wydawnictwo@ue.katowice.pl

Facebook: [@wydawnictwouekatowice](https://www.facebook.com/wydawnictwouekatowice)

Wykaz skrótów	5
Wstęp	7
 Rozdział 1. Skaczący Smok, czyli postępy rozwojowe Chińskiej Republiki Ludowej.....	 11
1.1. Reformy gospodarcze Deng Xiaopinga jako katalizator przemian społeczno-gospodarczych	11
1.2. Akcesja do Światowej Organizacji Handlu w 2001 r.	25
1.3. Strategia <i>Going Global</i> jako chińska droga do internacjonalizacji i globalnej konkurencyjności	28
1.4. Dynamika wzrostu gospodarczego jako kluczowy czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego	34
 Rozdział 2. Nowy model rozwoju społeczno-gospodarczego oparty na innowacjach technologicznych.....	 42
2.1. Inicjatywa <i>One Belt and One Road</i>	42
2.2. Strategia <i>Made in China 2025</i>	46
2.3. Strategia <i>Digital Silk Road</i>	65
2.4. Strategia <i>Dual circulation</i> i samowystarczalność chińskiej gospodarki	73
2.5. Polityka „zielonego wzrostu”	77
2.6. Na drodze do innowacyjności technologicznej	88
 Rozdział 3. Polityka gospodarcza na rzecz walki z ubóstwem i poprawy dobrobytu	 94
3.1. Walka z ubóstwem społeczeństwa chińskiego	94
3.2. Strategie władz chińskich na rzecz zmniejszania ubóstwa.....	101

3.3. Budowa <i>xiaokang shehui</i> i narodziny chińskiej klasy średniej	110
3.4. Ocena rozwoju społeczno-gospodarczego Chin z perspektywy dekad.....	113
Rozdział 4. Nierówności społeczne i regionalne w okresie transformacji gospodarki.....	117
4.1. Rosnące nierówności dochodowe jako skutek polityki gospodarczej	117
4.2. Nierówności regionalne	129
Rozdział 5. Zmiany demograficzne w Chinach: trendy, przyczyny i skutki	137
5.1. Główne trendy demograficzne w chińskiej populacji	137
5.2. Przyczyny kurczenia się populacji Państwa Środka.....	140
5.3. Zmiany w strukturze chińskiej populacji	148
5.4. Starzenie się populacji jako wyzwanie dla chińskiej gospodarki.....	150
Zakończenie	157
Spis literatury	163
Spis rysunków	185
Spis tabel	186
Spis wykresów.....	187

Wykaz skrótów

- AI – *Artificial Intelligence*, sztuczna inteligencja
- AIBB – Asian Infrastructure Investment Bank, Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych
- ASEAN – Association of South-East Asian Nations, Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej
- ASPI – Australian Strategic Policy Institute
- B+R – Sektor Badań i Rozwoju
- BIZ – Bezpośrednie Inwestycje Zagraniczne
- BRI – *Belt and Road Initiative, One Belt and One Road Initiative*, Inicjatywa Pasa i Szlaku
- ChRL – Chińska Republika Ludowa
- DSR – *Digital Silk Road*, Cyfrowy Jedwabny Szlak
- EV – *electric vehicle*, pojazdy elektryczne
- FTRI – *Frontier Technology Readiness Index*, Indeks Gotowości Technologicznej na Przełomowe Technologie
- GII – *Global Innovation Index*, Globalny Indeks Innowacyjności
- HDI – *Human Development Index*, Wskaźnik rozwoju społeczno-gospodarczego
- HRS – *Household Responsibility System*, systemu odpowiedzialności gospodarstw domowych
- ICT – *Information and Communications Technology*, Technologie informacyjno-komunikacyjne
- IEA – International Energy Agency, Międzynarodowa Agencja Energetyczna
- IFR – International Federation of Robotics, Międzynarodowa Federacja Robotyki
- IHDI – Inequality-adjusted HDI, Wskaźnik HDI skorygowany o nierówności tzw. ()
- IMF – The International Monetary Fund, Międzynarodowy Fundusz Walutowy
- IoT – *Internet of Things*, Internet rzeczy

IT – *Information Technology*, Technologie Informacyjne
KPCh – Komunistyczna Partia Chin
MFN – *Most Favoured Nation*, klauzula najwyższego uprzywilejowania
MIC2025 – *Made in China 2025 strategy*
MPI – *Multidimensional Poverty Index*, wielowymiarowy wskaźnik ubóstwa
NBS – National Bureau of Statistics of China
NEV – *new electric vehicles*, nowe pojazdy na energię
OECD – The Organisation for Economic Co-operation and Development, Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
OZE – odnawialne źródła energii
PIP – *Poverty and Inequality Platform*
PKB – Produkt Krajowy Brutto
PKB per capita – Produkt Krajowy Brutto na mieszkańca
REE – *rare earth elements*, metale ziem rzadkich
SOE – *state-owned enterprise*, przedsiębiorstwa państwowe
SSE – Specjalne Strefy Ekonomiczne
TRIPS – *The WTO Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*, porozumienie w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej
UNCTAD – United Nation Trade and Development, Konferencja Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju
UNDP – *United Nation Development Program*, Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju
WIPO – The World Intellectual Property Organization, Światowa Organizacja Własności Intelektualnej
WTO – The World Trade Organization, Światowa Organizacja Handlu

W tradycji chińskiej smok (*lóng*) symbolizuje władzę, siłę, potęgę, ale również szczęście, dostatek i harmonię. Współcześnie smok stał się metaforą potęgi gospodarczej Chin.

Chińska Republika Ludowa to dziś jeden z głównych graczy na arenie międzynarodowej, potęga gospodarcza z olbrzymimi ambicjami dotyczącymi decydowania o kształcie obecnego porządku światowego. To pierwszy eksporter światowy, a druga gospodarka pod względem wielkości wygenerowanej produkcji, która stanowi realną konkurencję dla Stanów Zjednoczonych. Chińska trajektoria rozwojowa to fascynujący proces transformacji z kraju rolniczego, zacofanego i jednego z najbiedniejszych na świecie, do potęgi gospodarczej i militarnej. To najdłuższy i najbardziej trwały wzrost gospodarczy w historii gospodarczej, któremu towarzyszą ponadprzeciętne wyniki społeczno-gospodarcze. Ta fascynująca i bezprecedensowa trajektoria rozwoju jest szeroko omawiana, nie tylko z powodu spektakularnych sukcesów, ale również z uwagi na wiele wyzwań, przed którymi stoją władze w Pekinie. Powszechna jest też dyskusja dotycząca kontrowersji związanych z chińską polityką gospodarczą zarówno wewnętrzną, jak i zewnętrzną.

Rośnie liczba publikacji naukowych, badań, raportów, ale również opracowań popularno-naukowych dotyczących Chin i chińskiej ekspansji. Nie sposób ująć wszystkich ważnych i interesujących kwestii dotyczących Państwa Środka w jednej pracy. W monografii jako główny cel wskazano wyjaśnienie trajektorii rozwojowej ChRL oraz ewolucji strategii gospodarczych, ze szczególnym uwzględnieniem strategii wdrażanych w XXI w. W wielu obszarach realizowana polityka gospodarcza przyniosła zaskakujące sukcesy. Są też jednak obszary, których realizacja okazała się porażką lub wygenerowała zakłócenia i nowe wyzwania. W erze globalnej niepewności, w realiach dynamicznego i turbulentnego otoczenia władze ChRL stają przed licznymi dylematami natury gospodarczej, społecznej, środowiskowej i politycznej. To odrębny bardzo szeroki aspekt trans-

formacji społeczno-gospodarczej Chin. Tutaj uwaga zostanie zwrócona na wybrane kwestie odnoszące się do nierówności oraz zmian demograficznych w chińskiej populacji.

Reformy gospodarcze podjęte w 1978 r. przez Deng Xiaopinga są szeroko omawiane w literaturze. Zarówno one same, jak też konsekwentnie realizowana przez kolejnych przywódców polityka gospodarcza, pozwoliły na transformację Chin z gospodarki centralnie planowanej w specyficzny system gospodarczy z elementami gospodarki rynkowej o „chińskiej twarzy”. Reformy były kluczowe dla sukcesów rozwojowych Państwa Środka, dlatego stały się również punktem wyjścia badań w rozdziale 1. Celem tego rozdziału jest odpowiedź na pytanie badawcze: Jaka polityka i strategie gospodarcze przyczyniły się do osiągnięcia przez Chiny statusu globalnej potęgi gospodarczej? Rozdział koncentruje się na zmianach systemowych i strukturalnych, a także na wewnętrznych uwarunkowaniach, które pozwoliły, w ciągu trzech dekad – między 1978 r. a 2012 r., przekształcić Państwo Środka z biednej, odizolowanej, opartej na centralnym planowaniu z punktu widzenia alokacji zasobów, gospodarki w drugą potęgę światową pod względem gospodarczym. Szczególnie ważnym etapem w tej transformacji było przystąpienie w 2001 r. Chin do struktur Światowej Organizacji Handlu. Akcesja ta wraz z wdrożoną strategią *Going Global* pozwoliły Chinom na szeroki dostęp do rynków międzynarodowych, przyspieszyły proces internacjonalizacji chińskich firm, integrację Chin z gospodarką światową oraz wzrost konkurencyjności chińskiej gospodarki. Dynamiczny i nieprzerwany wzrost gospodarczy w tym okresie stał się kluczowym czynnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego gospodarki i społeczeństwa chińskiego.

Monografia ma wskazać ścieżkę rozwojową chińskiej gospodarki w okresie 1978-2024. Cezurę stanowi dojście do władzy Xi Jinpinga w 2012 r., w wyniku którego z punktu widzenia politycznego i gospodarczego, nastąpiły zasadnicze zmiany względem poprzednich dekad. Rozdział 2 stanowi próbę odpowiedzi na dwa pytania badawcze: Jakie były przesłanki pojawienia się nowego modelu rozwojowego? Jakie były główne charakterystyki i strategie realizowane w tym modelu? W rozdziale tym skoncentrowano się na strategiach gospodarczych realizowanych w Chinach od 2012 r. Zaprezentowano kolejno wdrażane strategie: *One Belt and One Road*, *Made in China 2025*, *Digital Silk Road* oraz *Dual circulation*. W rozdziale tym przedstawiono również zmianę w podejściu władz chińskich do ochrony środowiska i działania podejmowane na rzecz wspierania *zielonej gospodarki*. Polityka obecnego przywódcy Chin ukierunkowuje rozwój społeczno-gospodarczy Państwa Środka, szczególnie w dążeniu do samowystarczalności i osiągnięciu światowego przywództwa technologicznego. Rodzi ona jednak wiele kontrowersji i stanowi źródło napięć geopolitycznych. Rozdział ten

przedstawia kluczowe elementy współczesnego modelu rozwoju Chin wraz z syntetycznie ujętymi implikacjami geopolitycznymi.

Długookresowy dynamiczny wzrost gospodarczy, dzięki któremu Państwo Środka stało się potęgą gospodarczą, przełożył się na poprawę dobrobytu społecznego, a ukierunkowana polityka przyczyniła się do wydzwignięcia z ubóstwa miliony Chińczyków. Rozdział 3 poświęcony jest jednemu z największych sukcesów w wymiarze społecznym, jakim jest wyeliminowanie ubóstwa oraz poprawa dobrobytu społecznego Chińczyków. Celem rozdziału jest odpowiedź na pytanie badawcze: Jaka polityka gospodarcza towarzyszyła wydzwignięciu milionów Chińczyków z ubóstwa? W rozdziale zaprezentowano główne strategie i programy wdrażane przez władze chińskich od początku reform gospodarczych, mające na celu wyeliminowania ubóstwa oraz budowanie „harmonijnego społeczeństwa” i „umiarkowanie bogatego społeczeństwa”. Rozdział kończy się próbą oceny poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego Chin.

Jednym z efektów szybkiego wzrostu gospodarczego, ale jednocześnie realizowanej polityki na rzecz ograniczania ubóstwa był nierównomierny rozkład sukcesu gospodarczego w społeczeństwie chińskim. Rozważania zawarte w rozdziale 4 mają odpowiedzieć na pytanie badawcze: W jaki sposób Chińska Republika Ludowa, w której przewodnią rolę odgrywa Komunistyczna Partia Chin, w deklaracjach ideologicznych odwołująca się egalitaryzmu społecznego, stała się państwem o głębokich nierównościach dochodowych i regionalnych? W rozdziale tym przedstawiono problem nierówności w wymiarze dochodowym, nierówności między obszarami wiejskimi i miejskimi, a także nierówności między chińskimi regionami.

W 2022 r. w Chinach, dotąd najludniejszym kraju na świecie, odnotowano spadek liczby ludności. Celem rozdziału 5 jest odpowiedź na pytanie badawcze: Jakie są główne trendy dotyczące chińskiej demografii oraz jakie główne przyczyny leżą u podstaw zmian demograficznych w Państwie Środka? Obok kurczenia się populacji pojawiają się inne niekorzystane zjawiska demograficzne, wśród których najważniejszymi są zmiana struktury populacji, spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym oraz starzenie się społeczeństwa. Głównym trendem demograficznym w Chinach oraz ich przyczynom poświęcony został ostatni rozdział monografii.

W monografii przedstawiono ewolucję strategii rozwoju Chińskiej Republiki Ludowej, ilustrowaną obszernym materiałem statystycznym. Sformułowano również wnioski o charakterze zarówno teoretycznym, jak i aplikacyjnym: Jako wartość dodaną monografii można wskazać m.in. przedstawienie:

- prorozwojowych zmian polityki i strategii gospodarczej Chin w latach 1978-2024,

- zmian systemowych znajdujących wyraz w kształtowaniu się nowych instytucji w chińskim systemie społeczno-gospodarczym w badanym okresie,
- zmian strukturalnych zachodzących w gospodarce chińskiej, które zdeterminowały wydzwignięcie z ubóstwa społeczeństwa oraz zajęcie przez ChRL drugiej pozycji w gospodarce światowej,
- nowego modelu rozwoju Chin ukierunkowanego na rozwój innowacji technologicznych w warunkach zwiększania samowystarczalności oraz na osiągnięcie światowego przywództwa technologicznego,
- mechanizmów wdrażania nowego modelu rozwojowego wraz z najważniejszymi implikacjami geopolitycznymi,
- polityki gospodarczej leżącej u podstaw wyeliminowania ubóstwa, stanowiącej również grunt dla budowy „harmonijnego społeczeństwa” i dobrobytu społeczeństwa chińskiego,
- źródeł nierówności w wymiarze dochodowym, regionalnym oraz w relacji miasto-wieś w Chinach,
- długofalowych trendów demograficznych z wyjaśnieniem ich przyczyn i konsekwencji.

Główna metoda badawcza zastosowana w monografii to *desktop research*. Materiał źródłowy obejmuje obszerną literaturę dotyczącą Chin, w szczególności z obszaru polityki gospodarczej Państwa Środka. Niektóre pozycje wydają się dość historyczne (np. z lat 80.-90. XX w.), niemniej stanowią interesujące źródło wiedzy. Odwołano się do licznych raportów krajowych, instytucji ponadnarodowych, a także organizacji pozarządowych. W badaniu wykorzystano również analizę danych statystycznych oraz analizę porównawczą. Istotnym źródłem informacji, szczególnie danych statystycznych, są bazy rządowe National Bureau of Statistics of China (NBS), chińskie roczniki statystyczne *China Statistical Yearbook*, a także bazy danych publikowane przez instytucje ponadnarodowe, takie jak The World Bank, The International Monetary Fund (IMF), United Nations Trade and Development (UNCTAD), The World Trade Organization (WTO), Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), The World Intellectual Property Organization (WIPO) czy różne organizacje, np. International Federation of Robotics (IFR).

Zakres przedstawionych danych jest bardzo szeroki. W badaniu posłużono się najbardziej aktualnymi danymi statystycznymi, chociaż nie zawsze są to dane z bieżącego czy minionego roku. Jakość i rzetelność chińskich danych publikowanych przez instytucje rządowe są powszechnie dyskutowane, ale w przypadku tej monografii kwestia rzetelności tych danych pozostaje poza dyskusją podjętą w monografii.

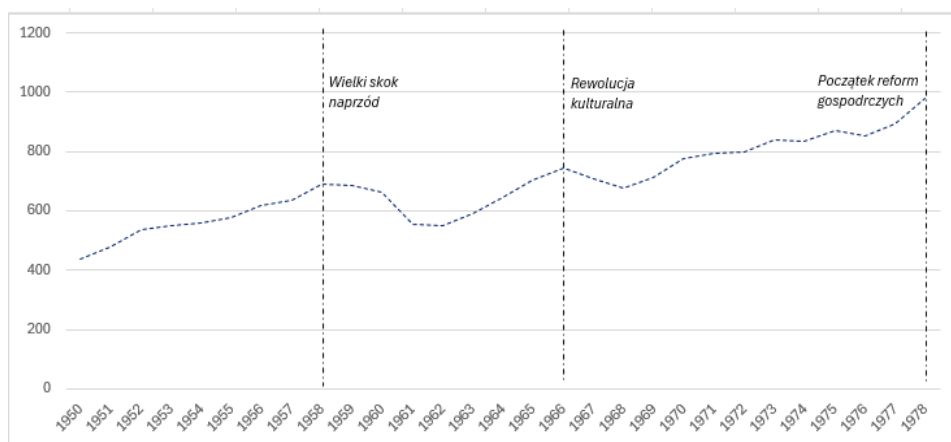
1.1. Reformy gospodarcze Deng Xiaopinga jako katalizator przemian społeczno-gospodarczych

System gospodarki centralnie planowanej pod rządami przewodniczącego Komunistycznej Partii Chin (KPCh) Mao Zedonga sprawił, że przed 1978 r. Chiny były gospodarką biedną, nieefektywną i odizolowaną. Znaczna część krajowej produkcji była kontrolowana przez państwo, które sterowało celami gospodarczymi, ustalało ceny i rozdzielało zasoby. Maoistowska wersja komunizmu, wzorowana na radzieckim modelu rozwoju w sferze ideologicznej, politycznej, gospodarczej, społecznej i militarnej (Rowiński, 2008; de Wulf, 1985), realizowała eksperymenty, takie jak kolektywizacja indywidualnych gospodarstw domowych i tworzenie komun ludowych w latach 50. czy „wielki skok naprzód” w latach 1958-1962, którego celem było szybkie przekształcenie Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL) z kraju rolniczego w potęgę przemysłową.

„Wielki skok naprzód” jest traktowany jako najbardziej dramatyczny okres w historii ChRL (Naughton, 2007, s. 69). Bezpośrednią konsekwencją agresywnej industrializacji, która miała przyspieszyć wzrost produktywności, było załamanie produkcji rolnej. Rząd przekierował zasoby rolne do przemysłu. Równocześnie nałożono na rolników nadmierne obciążenia związane z zakupem zboża, pozostawiając im niewystarczającą ilość kalorii do utrzymania wydajności pracy. W 1950 r. produkcja zboża spadła o 15%, a w kolejnych dwóch latach o 16% (Li, Yang, 2005, s. 841). W efekcie, masowy głód, który miał głównie charakter rolniczy, doprowadził do śmierci, według różnych szacunków, od 16,5 mln do 30 mln, a według niektórych źródeł nawet do 40 mln ludzi (Brandt, Rawski, 2008, s. 4; Góralczyk, 2014, s. 306; Li, Yang, 2005, s. 841; Naughton, 2007, s. 72; Przybyciński, 2019, s. 63). Ta katastrofalna klęska głodu jest uznawana za największą pod względem liczby ofiar w historii świata.

Na przełomie lat 60. i 70. XX w. głównym celem władz chińskich stało się osiągnięcie samowystarczalności gospodarczej. Realizacji tego celu miał służyć proces industrializacji za pośrednictwem wdrażania inwestycji w kapitał ludzki i fizyczny. I chociaż tempo wzrostu gospodarczego utrzymywało się na wysokim poziomie, w dużej mierze było ono wynikiem zastosowania większych ilości kapitału fizycznego i siły roboczej, a nie bardziej efektywnego wykorzystania zasobów (de Wulf, 1985, s. 8). Nierynkowa alokacja zasobów nie sprzyjała produktywności, a egalitarna dystrybucja dochodów, która była wynikiem specyficznego, punktowego systemu wynagrodzeń, nie sprzyjała ani motywacji do pracy, ani wydajności pracy (Lin, 1988, s. 200). Strategia skierowana na inwestycje na dużą skalę, rozwój przemysłu ciężkiego, a także egalitaryzm, spowodowały, że dochody społeczne rosły wolno, a produkcja dóbr konsumpcyjnych była niewystarczająca (de Wulf, 1985, s. 8).

W 1966 r. Mao Zedong zainicjował radykalny ruch polityczny, społeczny i kulturalny, nazywany rewolucją kulturalną, którego celem było przede wszystkim utrzymanie władzy, wzmocnienie idei maoistowskiej oraz walka z ideami kontrewolucjonistycznymi. Efektem działań były masowe represje polityczne, polaryzacja wewnątrz struktur partyjnych, katastrofalne zniszczenia w chińskiej kulturze i tradycji, załamanie systemu edukacji i nauki, a także kryzys gospodarczy. Powszechny chaos polityczny i zakłócenia gospodarcze pogłębiły przepaść rozwojową między Chinami a krajami wysokorozwiniętymi (Cieślik, 2017, s. 63). W latach 1950-1978 chiński PKB per capita wzrósł ponad dwukrotnie z 439 USD do 978 USD, jednak między 1958 r. a 1962 r. poziom życia w Chińczyków spadł o ponad 20%, a między 1966 r. a 1968 r. o prawie 10% (wykres 1).

Wykres 1. PKB per capita Chin w latach 1950-1978 (w międzynarodowych USD z 1990 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Maddison (2003, 2007).

Przełomowym momentem w polityce społeczno-gospodarczej Chin były reformy gospodarcze Deng Xiaopinga. W grudniu 1978 r. na 3. Sesji Plenarnej 11. Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Chin przywódcy na czele z Deng Xiaopingiem ogłosili nową politykę reform. Celem podjętych reform gospodarczych było wzmocnienie wiarygodności partii politycznej oraz poprawa dobrobytu Chińczyków poprzez stworzenie *Xiaokang*, czyli społeczeństwa umiarkowanego dobrobytu (Benjamin et al. 2008, s. 729; Freije-Rodriguez et al., 2019, s. 7). Główną przesłanką wdrażania reform nie była więc walka klas, lecz poprawa warunków życia Chińczyków. Nowe podejście w polityce gospodarczej przyniosło przewartościowanie założeń polityki Mao (Walkowski, 2017, s. 336; de Wulf, 1985, s. 8). Polityka ta zainicjowała demontaż maoistowskiego komunizmu oraz zredukowała znaczenie ideologii w życiu publicznym (Gawlikowski, 2003, s. 101 i n.; Lin, 1988, s. 200; Riskin, 1987, s. 284; Starzyk, 2022, s. 157). Przesunięcie zainteresowań władz chińskich z walki klas na budowanie nowoczesnej gospodarki miało uwiarygodnić polityczne działania partii komunistycznej. W miejsce maoistowskiej dyktatury proletariatu pojawiły się hasła demokracji socjalistycznej, wzorowanej na zachodnich rozwiązaniach opartych na prawie, a nie na autorytecie przywódcy i kulcie jednostki (Gawlikowski, 2003, s. 111 i n.).

Pragmatyczny reformizm Xiaopinga rozluźnił centralną kontrolę polityczną i doprowadził do modernizacji systemu gospodarczego, wykluczając jednak bezpośrednie przyjęcie zachodnich wzorców (Góralczyk, 2014, s. 307; Maddison, 2007, s. 59). Zaproponowany przez nowego przywódcę Chin kurs, nazwany „polityką reform i otwarcia na świat” (chin. *gǎigé kāifàng*), miał na celu modernizację gospodarki za pośrednictwem wdrażania rozwiązań gospodarki rynkowej oraz otwarcia na światowe rynki (Walkowski, 2021, s. 27). Reformy dokonywały się jednak w warunkach zacofanej i biednej gospodarki, która liczyła wówczas ponad 962 mln ludzi, tj. prawie 1/4 populacji światowej (4,289 mld¹).

Proces otwierania się gospodarki chińskiej, zapoczątkowany postanowieniami 3. Plenum Komitetu Centralnego, w dużej mierze był również odpowiedzią na zmieniające się uwarunkowania zewnętrzne. Znaczącą rolę w transformacji gospodarki chińskiej odegrał kryzys realizowanego modelu gospodarczego oraz międzynarodowa izolacja Chin. Do lat 70. XX w. chiński model rozwoju, oparty na systemie quasi-autarkicznym, realizowany był bez integracji gospodarki z międzynarodowym podziałem pracy. Przepływy czynników produkcji z zagranicą były nieznaczne, a import kapitału był realizowany w formie pożyczek inwestycyjnych z innych krajów socjalistycznych, szczególnie ZSRR (Starzyk, 2022, s. 156). W latach 70. XX w. Chiny pozostawały gospodarką odizolowaną

¹ <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL> (2.05.2025).

od świata, a autarkiczny model gospodarczy okazał się anachroniczny i nieefektywny. W tym samym czasie niektóre kraje azjatyckie, najpierw Japonia, potem pierwsze tzw. tygrysy azjatyckie (Hongkong, Singapur, Korea Południowa i Tajwan), weszły na szybką ścieżkę rozwoju społeczno-gospodarczego opartą na modelu proeksportowym. Postęp technologiczny wdrażany w krajach wysoko-rozwiniętych, a potem również w szybko rozwijających się krajach azjatyckich pogłębiał lukę rozwojową.

Kolejnym istotnym czynnikiem zewnętrznym była zmiana układu sił w porządku międzynarodowym. Napięte stosunki i osłabienie relacji ze Związkiem Radzieckim skłoniły władze Chin do otwarcia się na kontakty z krajami kapitalistycznymi. Na początku lat 70. nawiązanie ze Stanami Zjednoczonymi (za sprawą administracji Richarda Nixona) stosunków dyplomatycznych, w ramach tzw. dyplomacji pingpongowej, przyniosło odprężenie w relacjach chińsko-amerykańskich (Jureńczyk, 2017, s. 10). Partnerstwo strategiczne ze Stanami Zjednoczonymi stało się gwarancją bezpieczeństwa w relacjach między krajami, ale również ukształtowało warunki dla napływu kapitału i technologii do Chin (Buczyński, 2013, s.17). Koniec lat 70. i kolejne dekady przyniosły stopniowo przyspieszenie procesów umiędzynarodowiania, rozwój handlu i korporacji transnarodowych. Władze Pekinu w nowych globalnych trendach dostrzegły szansę rozwoju gospodarczego.

Uwarunkowania międzynarodowe stanowiły punkt zwrotny w zagranicznej polityce ekonomicznej Chin, a jednocześnie stały się katalizatorem wewnętrznych przemian gospodarczych. Znalazło to odzwierciedlenie w postanowieniach Plenum KPCh, w ramach których uznano potrzebę otwarcia na świat zewnętrzny, reform systemu gospodarczego, otwarcia na kapitał zagraniczny oraz rozwijania współpracy z krajami rozwiniętymi.

Główną strategią Chin na ścieżce rozwoju gospodarczego stała się ukierunkowana polityka czterech modernizacji (chin. *si ge xiandaihua*)², w ramach której nie zrezygnowano ani z „socjalizmu o chińskiej twarzy”, ani z monopolu partii (Wardęga, 2015). Kluczowa dla realizacji strategii była modernizacja chińskiej gospodarki w czterech głównych sektorach: rolnictwie, przemyśle, obronności oraz nauce i technologii. Cel, jakim była poprawa produktywności i konkuren-

² Rozwój gospodarki chińskiej od reform gospodarczych z 1978 r., w tym strategia czterech modernizacji i jej długookresowy wpływ na gospodarkę i społeczeństwo, są szeroko omawiane w literaturze (por. Baijia, 2017; Brandt, Rawski, 2008; Cieślík, 2015; 2017; Dębicka, 2013; Fang, 2020; Gawlikowski, Ławacz, 2012; Glawe, Wagner, 2021; Naughton, 2007; Shirk, 1993; Starzyk, 2009; 2012; Walkowski, 2021). Wieloaspektową prezentację rozwoju Chin, źródeł transformacji gospodarczej, konsekwencji realizowanej polityki, ale również zmian w wymiarze politycznym i podważaniu, po dojścia do władzy Xi Jinpinga, merytokracji wypracowanej przez Deng Xiaopinga można znaleźć w pracach Góralczyka (2012, 2014, 2018, 2022a, 2022b).

cyjności gospodarki, oraz wprowadzenie jej na ścieżkę długookresowego i trwałego wzrostu gospodarczego, miał być realizowany poprzez unowocześnienie technologii i infrastruktury przemysłowej za pośrednictwem importu zaawansowanych technologii oraz zwiększania nakładów na badania i rozwój. Proces ten miała urzeczywistnić polityka otwartych drzwi, dzięki której społeczeństwo chińskie mogło przyswajać wiedzę technologiczną krajów Zachodnich. Kluczowe dla całego procesu stały się reformy, które obejmowały:

- reformę rolną w drodze dekollektywizacji rolnictwa,
- otwarcie na inwestycje zagraniczne,
- rozwój sektora prywatnego,
- liberalizację rynku wewnętrznego oraz wprowadzenie elementów rynkowej alokacji zasobów.

Trzonem szerokiego programu przemian gospodarczych była reforma rolna, która z uwagi na znaczenie sektora rolniczego w gospodarce chińskiej miała szczególne znaczenie³. Do lat 70. XX w. rolnictwo było jednym z najsłabiej rozwiniętych sektorów gospodarki chińskiej, a żywność często była przedmiotem racjonowania. Główny kierunek reformy rolnej obejmował decentralizację zarządzania rolnictwem oraz dekollektywizację, czyli likwidację kolektywnego systemu upraw. Kluczowym instrumentem był tzw. systemu odpowiedzialności gospodarstw domowych bądź też system odpowiedzialności rodzinnej (ang. *Household Responsibility System* – HRS⁴), który przenosił odpowiedzialność za wyprodukowanie określonych kwot żywności na gospodarstwa domowe. Formalnie ziemia nadal należała do państwa, ale odpowiedzialność za produkcję została przrzucona na rolników, którzy mieli prawo do dzierżawy i do sprzedaży nadwyżek produktów rolnych (Wardęga, 2015, s. 69). Dzierżawcy, po wykonaniu narzuconych norm produkcji, mogli sprzedawać nadwyżki na otwartym rynku. Było to odejście od wcześniejszego systemu kolektywnego. System ten pozwolił na większą autonomię rolników w zarządzaniu zasobami oraz na poprawę wydajności w rolnictwie⁵ (Burski, 2012, s. 16; Lin, 1988; Moszyński, 2007, s. 128). Elementem ochrony produkcji rolnej stało się wprowadzenie wyższych cen skupu produktów oraz manipulowanie cenami, w efekcie czego ceny produktów rolnych rosły szybciej niż ceny produktów przemysłowych. Zmiany dotyczące cen skupu

³ Na temat reform w rolnictwie i ich wpływie na produktywność por. prace Lina (1992) oraz Nguyena i Wu (1999).

⁴ System odpowiedzialności gospodarstwa domowego (system odpowiedzialności kontraktowej) zastąpił system zespołów produkcyjnych jako jednostkę produkcji i dystrybucji dochodów. Wprowadzenie tego rozwiązania przyniosło radykalne zmiany na obszarach wiejskich, wpływając znacząco na wzrost produktywności w rolnictwie. Więcej na ten temat w pracy Lina (1988).

⁵ Szacuje się, że przejście z systemu produkcji kolektywnej na system odpowiedzialności gospodarstwa domowego poprawiło produktywność gospodarstwa średnio o 20% (Lin, 1988, s. 221).

zboża wpłynęły korzystnie na wzrost dochodów mieszkańców wsi (Bikales, 2021, s. 20). Istotnym filarem reformy rolnej była liberalizacja cen produktów rolnych. Stopniowe odejście od centralnego planowania pozwoliło na wprowadzanie kapitalistycznego systemu i rynkowego mechanizmu cenowego.

Reforma rolna w Chinach przebiegała w kilku etapach. Pierwsza faza reformy (1978-1981) była testowa i ograniczona do kilku regionów (objęła m.in. prowincje Anhui i Sichuan) (Naughton, 2007, s. 241). W rejonach tych już po roku od wdrożenia eksperymentu z systemem odpowiedzialności rodzinnej nastąpiła znacząca poprawa produktywności w rolnictwie oraz wzrost dochodów rolników (Dębicka, 2013, s. 145; Lin, 1988, s. 201; de Wulf, 1985, s. 8). Sukces pilotażu skłonił władze chińskie do rozszerzenia reform w kolejnych latach (1982-1984) na skalę krajową oraz wdrożenia systemu odpowiedzialności rodzinnej w większości gospodarstw rolnych.

W latach 80. i 90. stopniowo zmniejszano kontrolę nad rynkiem rolnym, a na obszarach wiejskich zachęcano do rozwijania różnych form działalności gospodarczej, takich jak przemysł przetwórczy czy usługi. Efektywne wykorzystanie wiejskiej siły roboczej sprawiło, że około 1/3 pracowników rolnych stała się zbędna (de Wulf, 1985, s. 8). Pojawiła się konieczność stworzenia nowych możliwości zatrudnienia na obszarach wiejskich. Rozwiązaniem stał się rozwój produkcji przemysłowej oraz działalności pozarolniczej, takiej jak hodowla zwierząt, zarządzanie zasobami wodnymi, handel, rzemiosło, gastronomia, budownictwo oraz transport (de Wulf, 1985, s. 8).

Ważne dla modernizacji rolnictwa były specjalne programy wsparcia dla rolników, m.in. za pośrednictwem subsydiów oraz programów edukacji i szkoleń. Celem programów była poprawa produktywności oraz zwiększenie dostępu do nowoczesnych technologii rolniczych. Wsparcie obejmowało szeroką akcję kredytową oraz inwestycje w infrastrukturę wiejską (transportową, sieci elektrycznych, zaopatrzenia w wodę, kanały ściekowe itp.). Był to etap rozbudowy infrastruktury wiejskiej oraz tworzenia lokalnych rynków. Pozytywne efekty pierwszych inicjatyw, wpłynęły na decyzje władz chińskich dotyczące skonsolidowania i przyspieszenia reform, obejmując nimi kolejne sektory gospodarki, w tym przemysł i usługi (de Wulf, 1985, s. 8). Reformy objęły również regiony miejskie, jednak w obszarach wiejskich realizowane było zdecydowanie szybciej (Yang, Fang, 2000, s. 12).

Efektom reformy rolnej był wzrost produkcji rolniczej⁶, wzrost produktywności w rolnictwie, wzrost dochodów rolników, a w konsekwencji wzrost

⁶ W latach 80. produkcja rolna wzrosła o 250% (Wardęga, 2015, s. 70).

poziomu życia na obszarach wiejskich⁷ (Burski, 2012, s. 17; Naughton, 2007, s. 242)⁸.

Drugim filarem czterech modernizacji było unowocześnienie i rozwój przemysłu, ukierunkowane szczególnie na rozwój przemysłu lekkiego, zwiększenie efektywności zakładów produkcyjnych, a także otwarcie na inwestycje zagraniczne (Dębicka, 2013, s. 146). Reformy przemysłowe miały doprowadzić do transformacji i modernizacji otoczenia gospodarczego przedsiębiorstw, które miało pomóc chińskimi firmom stać się niezależnymi podmiotami gospodarczymi, odpowiedzialnymi za wyniki ekonomiczne i kierującymi się rachunkiem ekonomicznym (de Wulf, 1985). Reforma opierała się na wprowadzeniu elementów gospodarki rynkowej do działalności przedsiębiorstw prywatnych oraz do sektora usług, decentralizacji decyzji gospodarczych oraz wspieraniu przedsiębiorstw wiejskich i miejskich. Ten etap rozszerzenia reform i decentralizacji przypada na lata 1984-1992. Reformy rozpoczęto od pogłębienia procesu liberalizacji cen oraz restrukturyzacji sektora przedsiębiorstw państwowych. Co prawda nie nastąpiło formalne przywrócenie kapitalistycznych praw własności w przedsiębiorstwach państwowych (np. w drodze prywatyzacji własności państwowej), ale właściciele kapitału zostali dopuszczeni do członkostwa w partii komunistycznej, rolnicy, w znacznym stopniu, odzyskali kontrolę nad ziemią, wzrosło znaczenie prywatnej własności nieruchomości, a rozszerzenie prywatnej i quasi-prywatnej przedsiębiorczości pozwoliło na wzrost indywidualnego bogactwa społeczeństwa (Góralczyk, 2014, s. 311; Maddison, 2007, s. 64).

W 1992 r. przyznano przedsiębiorstwom autonomię w zakresie decyzji dotyczących spraw kadrowych i załogi zakładów, wynagrodzeń i dystrybucji premii oraz działalności importowej i eksportowej (Chartier, 1998, s. 259-260). Częściowa liberalizacja przedsiębiorstw państwowych pozwoliła na samodzielne podejmowanie decyzji gospodarczych dotyczących produkcji i sprzedaży, a także

⁷ Od lat 80. liczba ludności wiejskiej żyjącej w ubóstwie stopniowo zaczęła maleć. Między 1978 r. a 1984 r. średni dochód wiejskich gospodarstw domowych zwiększył się ponad dwukrotnie (Riskin, 1987, s. 292). Szerzej na temat poprawy warunków życia w Chinach w rozdziale 3.

⁸ Chociaż reforma rolna stała się fundamentem przyszłego rozwoju gospodarczego Chin, przyniosła negatywne skutki, szczególnie w formie zaniedbań infrastrukturalnych, nierówności społecznych i pogłębienia się luki dochodowej między mieszkańcami miast i wsi (Riskin, 1987, s. 306). System kolektywny gwarantował podstawowe świadczenia w zakresie opieki zdrowotnej i edukacji. Tymczasem dekoloktywizacja spowodowała załamanie przepływu zasobów do tych sektorów (Naughton, 2007, s. 243). Dopiero na początku XXI w. władze chińskie skoncentrowały się na łagodzeniu tych skutków. Od 2004 r. zaczęto wprowadzać nową politykę rolną, której celem było wspieranie zrównoważonego rozwoju terenów wiejskich, modernizacja rolnictwa, poprawa warunków życia na wsi oraz poprawa dostępu do usług publicznych. W 2018 r. Chiny wdrożyły pięcioletni plan rewitalizacji obszarów wiejskich, którego celem jest modernizacja rolnictwa, wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego, rozwój inteligentnych maszyn, promowanie nowoczesnych technologii w rolnictwie oraz poprawa warunków życia mieszkańców wsi.

umożliwiła reinwestowanie części zysków. Ograniczenie monopolu państwa doprowadziło do szybkiego napływu nowych firm na rynek (Naughton, 2007, s. 97). Chociaż gospodarka wciąż była nadzorowana przez państwo, wzrost autonomii wewnętrznej i zewnętrznej przedsiębiorstw pozwolił na poprawę efektywności i konkurencyjności chińskich firm. Szybko wzrastało znaczenie prywatnych przedsiębiorstw (szczególnie w handlu na małą skalę, rzemiośle, gastronomii, transporcie i budownictwie), które absorbowwały siłę roboczą pochodzącą z likwidowanych przedsiębiorstw państwowych oraz z terenów rolniczych (de Wulf, 1985, s. 10). Ważnym elementem transformacji była realokacja siły roboczej z przedsiębiorstw państwowych do przedsiębiorstw spoza sektora państwowego (Wardęga, 2015, s. 70). W latach 1978-2003 udział sektora państwowego w zatrudnieniu poza rolnictwem spadł z 52% do 13% (Brandt et al., 2008, s. 683). Nadal jednak system *hukou*⁹ ograniczał mobilność społeczeństwa.

Nie dla wszystkich chińskich przedsiębiorstw otwarcie na kapitalistyczny mechanizm rynkowy stało się impulsem do rozwoju. Część z nich nie sprostała nowym wyzwaniom, co w późniejszym okresie wymusiło falę restrukturyzacji i prywatyzacji. Część przedsiębiorstw zostało połączonych, inne zostały zmuszone do zmiany branży lub zlikwidowane (Chartier, 1998, s. 261; de Wulf, 1985, s. 9). Reformy doprowadziły też do stopniowego demontażu specyficznego systemu nazywanego „żelazną miską ryżu”¹⁰ (Chartier, 1998, s. 261; Wardęga, 2015, s. 70). Skutkiem liberalizacji systemu wynagradzania było pojawienie się mechanizmu różnicowania wynagrodzenia między różnymi branżami i stanowiskami, wzrost wynagrodzenia za pracę umysłową, a także odejście od egalitaryzmu płacowego, któremu hołdowała komunistyczno-maoistowska ideologia (de Wulf, 1985, s. 9).

Rynkowo zorientowane reformy wzmacniały rolę mechanizmu rynkowego w odniesieniu do decyzji podmiotów gospodarczych, a centralna kontrola cen

⁹ *Hukou* – restrykcyjny system rejestracji ludności wprowadzony w 1958 r. w celu regulacji rozmieszczenia ludności, zwłaszcza w miastach. System ten zakazywał wewnętrznej migracji ludności ze wsi do miast. Po zarejestrowaniu narodzin, dziecko otrzymywało status *hukou* miejskiego lub wiejskiego. Status osoby nie zmieniał się automatycznie, jeśli przenosiła się ona z obszarów wiejskich do miejskich. Status decydował również o kwalifikowalności do usług społecznych (emerytur, ubezpieczeń zdrowotnych, edukacji podstawowej). System ten uległ dość znacznym modyfikacjom, w tym złagodzeniu, nadal jednak pozostaje w silnej interakcji z rynkiem pracy, systemem edukacji, systemem ubezpieczeń społecznych itp. Więcej na temat *hukou* i jego ewolucji można znaleźć w pracach: Chana (2009), Chena (2019), Cui i Cohena (2015), Chuntao (2021), Guo i Moszyńskiego (2023), Liu (2005) i Younga (2013).

¹⁰ „Żelazna miska ryżu” (chin. *tiě fānwǎn*) to zasada wprowadzona przez Mao Zedonga, która odnosiła się do systemu gwarancji stabilnego zatrudnienia, dochodów oraz świadczeń socjalnych. Głównym założeniem tego systemu było stałe zatrudnienie, gwarantowanie świadczeń socjalnych oraz kolektywne bezpieczeństwo bez względu na wyniki pracy czy kondycję ekonomiczną przedsiębiorstwa.

została zastąpiona przez system dwutorowego ustalania cen (Yang, Fang, 2000, s. 12). System ten oznaczał współistnienie tradycyjnego planowania oraz rynkowej alokacji dóbr i opierał się na dwupoziomowym systemie cen dla większości dóbr: dane dobro miało cenę planowaną przez państwo (zazwyczaj niską) oraz cenę rynkową (zazwyczaj wyższą). Stanowił on mechanizm kontrolny państwa, w którym koszty surowców i usług dla przedsiębiorstw państwowych były znacznie niższe niż dla przedsiębiorstw niepaństwowych (Chartier, 1998, s. 261). W latach 80. większość firm państwowych, w odniesieniu do niektórych produktów, podlegała planowi określönemu przez administrację państwową. Firmy te posiadały również dodatkowe moce produkcyjne, które pozwalały na produkcję ponadplanowych towarów rynkowych. Przedsiębiorstwa państwowe (ang. *State-Owned Enterprise* – SOE), w pewnych obszarach, zostały wprowadzone na rynek, który wymusił proces adaptacji, ale pozwolił im również na podejmowanie współpracy z firmami niepaństwowymi (Naughton, 2007, s. 92).

Na początku lat 90. zakres cen kontrolowanych przez państwo uległ zmniejszeniu. Ceny zaczęły odzwierciedlać koszty produkcji i kształtowanie się rynkowej gry podaży i popytu, co pozwoliło przedsiębiorstwom na generowanie wyższych zysków, pracownikom na uzyskiwanie większych dochodów, a w konsekwencji na poprawę warunków życia (Naughton, 2007, s. 94; de Wulf, 1985, s. 10).

Ważnym elementem reform była decentralizacja polityki gospodarczej w niektórych sektorach, liberalizacja handlu oraz stopniowe otwieranie rynku chińskiego na zagraniczne inwestycje i wymianę handlową. Jeszcze w 1978 r. sektor państwowy i kolektywny odpowiadały za 90% całkowitego handlu detalicznego, monopolizując tym samym kanały dystrybucji. Bariery administracyjne między regionami uniemożliwiały swobodny przepływ towarów. Reformy przyspieszyły szybki rozwój sektora prywatnego w handlu, który do 1983 r. generował już ponad 18% całkowitej sprzedaży detalicznej (de Wulf, 1985, s. 11).

Priorytetem dla chińskiego wzrostu gospodarczego stała się modernizacja sektora przemysłu, a polityka modernizacji nakierowana była na aktywne pozyskiwanie zagranicznych inwestorów i technologii oraz know-how zagranicznych przedsiębiorstw. Kluczową rolę w tym procesie, zresztą w ogóle w transformacji gospodarki Chin, odegrały cztery Specjalne Strefy Ekonomiczne (SSE). Otwarcie SSE poprzedziło przyznanie w lipcu 1979 r. specjalnych przywilejów ekonomicznych południowym prowincjom przybrzeżnym Guangdong i Fujian. W prowincjach tych rozpoczęto eksperymenty z niekonwencjonalnymi, zorientowanymi na rynek i skierowanymi na eksport narzędziami, których celem było promowanie rozwoju gospodarczego (Chartier, 1998, s. 260; Ge, 1999, s. 1268; Walkowski, 2021, s. 39 i n.). Pierwsze konwencjonalne strefy ekonomiczne powstały na

początku lat 80. XX w. (w 1980 r. Shenzhen i Zhuhai w prowincji Guandong oraz w 1981 r. Xiamen w prowincji Guandong i Shantou w prowincji Fujian). Zlokalizowane wzdłuż południowego wybrzeża specjalne strefy miały wykorzystać zagraniczne inwestycje, wiedzę biznesową i powiązania marketingowe pochodzące przede wszystkim z Hongkongu, Makau i Tajwanu (Burski, 2012, s. 17; Chartier, 1998, s. 259).

Celem utworzenia SSE było przyciąganie inwestycji zagranicznych, zwiększenie importu zaawansowanych technologicznie produktów, a także zwiększenie produkcji proeksportowej. Sposobem na pozyskanie technologii było przyzwolenie na tworzenie przez zagraniczne firmy spółek typu joint-venture (Burski, 2012, s. 17; Dębicka, 2013, s. 148; Ge, 1999, s. 1268). Strefy oferowały przywileje dla inwestorów, takie jak preferencyjne stawki i ulgi podatkowe, preferencyjne opłaty za użytkowanie gruntów lub obiektów, czasowe zwolnienia z podatków, uproszczone procedury zakładania działalności gospodarczej, niższe bariery handlowe, uproszczone procedury celne, zwolnienie z opłat celnych, subwencje, elastyczne traktowanie w zakresie zarządzania przedsiębiorstwem, zatrudnienia i schematów płacowych itp. (Dębicka, 2013, s. 148; Ge, 1999). Polityka władz publicznych była zorientowana na produkcję towarów na rynki eksportowe, koncentrując się na sektorach, takich jak elektronika, tekstylia i przemysł lekki. W ramach pilotażu w strefach liberalizowano handel, wdrażano ulgi dla przedsiębiorstw prywatnych, zmniejszano kontrolę państwową, promowano handel zagraniczny, priorytetowo traktowano industrializację zorientowaną na eksport, a także zdobywano doświadczenie w reformach systemu gospodarczego (Ge, 1999, s. 1268; Moszyński, 2007, s. 131; Zaremba, 2022, s. 50).

Będąc specyficznym laboratorium, w którym testowano mechanizm rynkowy, strefy odegrały kluczową rolę w przyciąganiu zagranicznych inwestycji bezpośrednich (BIZ), w przyspieszeniu eksportu oraz ułatwianiu wdrażania reform rynkowych. Strefy generowały chiński wzrost gospodarczy oraz budowały konkurencyjność Państwa Środka, skutecznie go integrując z gospodarką globalną. W ten sposób specjalne strefy ekonomiczne stały się dla Chin podwaliną obecnego statusu supermocarstwa gospodarczego¹¹.

W 1984 r. utworzono czternaście tzw. miast otwartych, które pełniły podobne funkcje, co specjalne strefy ekonomiczne (Dębicka, 2013, s. 148; Yang, Fang, 2000, s. 16). Miasta te otwarły zagranicznym korporacjom transnarodowym możliwości handlu w Chinach. W zamian za dostęp do chińskiego rynku, korporacje przywoziły kapitał, technologię, specjalistyczną wiedzę oraz nowoczesne metody zarządzania.

¹¹ Wpływ Specjalnych Stref Ekonomicznych na gospodarkę Chin szczegółowo został przedstawiony w publikacjach Ge (1999) i Zenga (2010).

Trzecim filarem czterech modernizacji była obronność. Choć priorytet reform Xiaopinga to gospodarka, jednak modernizacja sektora obronnego była istotna z punktu widzenia stabilności i bezpieczeństwa kraju. Wiązało się to ze zmniejszeniem wydatków oraz liczebności armii chińskiej (z ponad 4 mln w latach 80. XX w. do 2,3 mln w 2012 r.), a także unowocześnieniem sprzętu wojskowego i technologii obronnych (Dębicka, 2013, s. 150; Wardęga, 2015, s. 73).

Czwarty filar modernizacji, tj. nauka i technika, opierał się głównie na rozwoju nauki i badań poprzez zwiększanie nakładów finansowych, unowocześnienie systemu edukacyjnego, a także wymianę międzynarodową studentów (Zaremba, 2022, s. 55). W procesie modernizacji koncentrowano się na pozyskiwaniu nowych źródeł energii, technologiach komputerowych, laserowych i kosmicznych, genetyce oraz prawie (Wardęga, 2015, s. 70). Transfer technologii wzmacniał chińskie możliwości przemysłowe i technologiczne, szczególnie w zakresie produkcji i elektroniki, kładąc fundament pod przyszły rozwój sektora high-tech, w tym telekomunikacji i elektroniki użytkowej. System edukacji nakierowano szczególnie na nauki ścisłe i techniczne, m.in. na fizykę, inżynierię radiową, nauki i inżynierię komputerową, chemię, matematykę oraz nauki medyczne (Dębicka, 2013, s. 149).

Działalność przemysłowa i usługowa na małą skalę została uwolniona spod kontroli rządu. Spadło znaczenie przedsiębiorstw państwowych w przemyśle i sektorze usług, podczas gdy na terenach miejskich nastąpiła eksplozja prywatnej produkcji przemysłowej finansowanej z prywatnych oszczędności krajowych oraz z kapitału zagranicznego (Maddison, 2007, s. 59). Działania te doprowadziły do intensywnego wzrostu eksportu. Chiny stały się atrakcyjnym miejscem dla międzynarodowych korporacji i inwestycji kapitałowych, co sprzyjało napływowi technologii zagranicznej. Rosnący eksport generował napływ dewiz, które pozwalały finansować rosnący import i włączyć Państwo Środka do międzynarodowego podziału pracy (Przybyciński, 2019, s. 65).

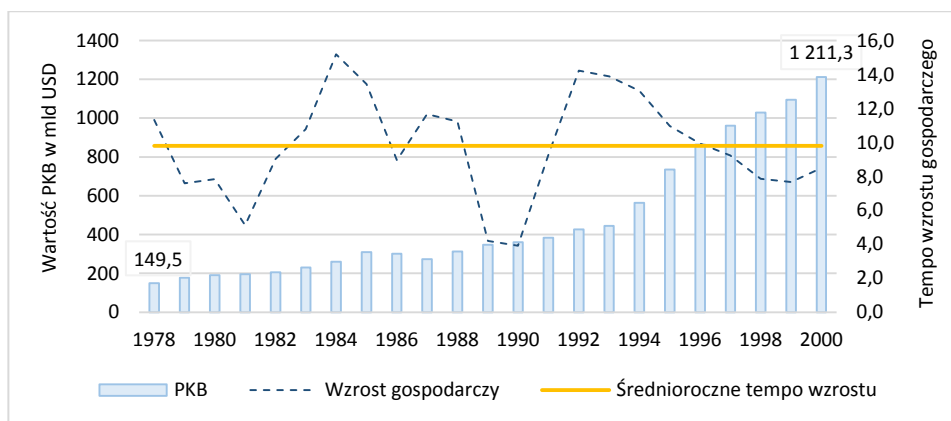
Polityka gospodarcza zorientowana na rynek generowała szybki wzrost gospodarczy, a reforma rolna – wzrost dochodów, szczególnie na obszarach wiejskich. Przemianom tym towarzyszył dynamiczny rozwój specjalnych stref ekonomicznych oraz przyspieszona urbanizacja, która sprzyjała powstawaniu dużej bazy przemysłowej i nowych miejsc pracy (Yang, Fang, 2000). Wzrost zatrudnienia w przemyśle zdeterminował zmiany społeczno-demograficzne. Wyższy poziom wynagrodzeń przekładał się na wzrost dochodów ludności, a w konsekwencji na wzmocnienie wydatków konsumpcyjnych. Efektem tego była poprawa poziomu życia Chińczyków i znacząca redukcja ubóstwa społecznego. Jednocześnie miasta oferowały lepsze warunki bytowe, a także uprzywilejowany dostęp do finansowanej przez rząd edukacji, opieki zdrowotnej, mieszkań i eme-

rytur (Brandt, Rawski, 2008, s. 5; Yang, Fang, 2000). Skutkiem była masowa migracja ze wsi do miast. Szybkie przeobrażenia, szczególnie na terenach miejskich, wpływały na pogłębianie się nierówności dochodowych między obszarami wiejskimi i miejskimi, ale także między regionami¹².

W latach 90. XX w. kontynuowano reformy przemysłowe i proces integracji gospodarki chińskiej z gospodarką światową za pośrednictwem wymiany handlowej. Zintensyfikowano działania na rzecz restrukturyzacji przedsiębiorstw państwowych. Akceptacja przez władze chińskie zasady, że przedsiębiorstwa funkcjonujące w warunkach gospodarki kapitalistycznej osiągają lepsze wyniki niż te działające w systemie centralnie planowanym, pozwoliła dopuścić firmy prywatne do prowadzenia działalności gospodarczej oraz umożliwiła im dostęp do funduszy bankowych i do rynku giełdowego. Działania te przyspieszyły proces wypierania przedsiębiorstw państwowych przez firmy prywatne. Restrukturyzacja przedsiębiorstw państwowych dokonywała się w wyniku prywatyzacji bądź przekształcenie ich w spółki finansowane w części przez kapitał prywatny i w części przez kapitał zagraniczny. W 1978 r. przedsiębiorstwa państwowe generowały prawie 80% produkcji przemysłowej. Do 2015 r. udział ten spadł do 1/5 (Lardy, 2018, s. 331-333). Wdrożono również reformy systemu finansowego, szczególnie w zakresie nadzoru bankowego, komercjalizacji państwowych instytucji finansowych, wzmocnienia nadzoru finansowego przez Ludowy Bank Chin, zmian w systemach klasyfikacji kredytów oraz nowych rozwiązań w polityce kredytowej nakierowanej na rozwój przedsiębiorczości (Starzyk, 2012, s. 63; Wardęga, 2015, s. 79). W kolejnej dekadzie dalsze przeobrażenia sektora finansowego objęły prywatyzację największych banków państwowych oraz pogłębianie liberalizacji. Nastąpił stopniowy rozwój rynku ubezpieczeń i rynku kapitałowego. Powstały giełdy papierów wartościowych w Szanghaju i Shenzhen. Wiele z tych działań zostało podjętych z myślą o akcesję do Światowej Organizacji Handlu (ang. World Trade Organization – WTO) (Carpenter, Whitelaw, 2017; Starzyk, 2012, s. 63).

Reformy stopniowo przekształciły Chiny z gospodarki centralnie planowanej w system o cechach gospodarki rynkowej, tworząc fundament dla dynamicznego wzrostu gospodarczego w kolejnych dekadach. Od początku reform gospodarczych produkcja wzrosła z poziomu 149,5 mld USD do ponad 1,2 bln juanów, zaś średnie tempo wzrostu w tym okresie utrzymywało się na poziomie 9,8% rocznie (wykres 2).

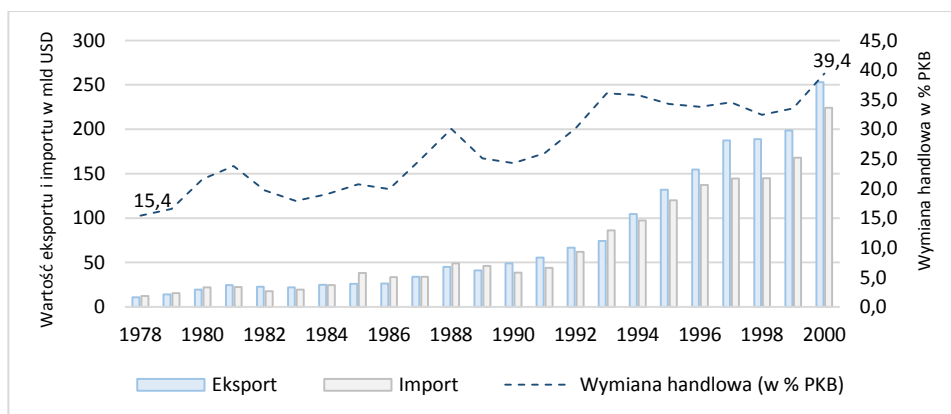
¹² Szersze omówienie nierówności w Chinach znajduje się w rozdziale 4.

Wykres 2. Wartość PKB (w mld USD) i roczna stopa wzrostu gospodarczego (w %) w Chinach w latach 1978-2000

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (2025b, kod: NY.GDP.MKTP.KD.ZG i NY.GDP.MKTP.CN).

Otwieranie się chińskiej gospodarki skutkowało wzrostem wymiany handlowej. Od początku reform do początku XX w. wartość eksportu i importu wzrosła odpowiednio z poziomu 10,8 mld USD i 12,3 mld USD do poziomu odpowiednio 253 mld USD i 224 mld. Całkowita wymiana handlowa Chin (tu rozumiana jako suma eksportu i importu towarów i usług mierzona jako udział w produkcie krajowym brutto) między 1978 r. a 2000 r. wzrosła z poziomu ok. 15% PKB do ok. 40% (wykres 3).

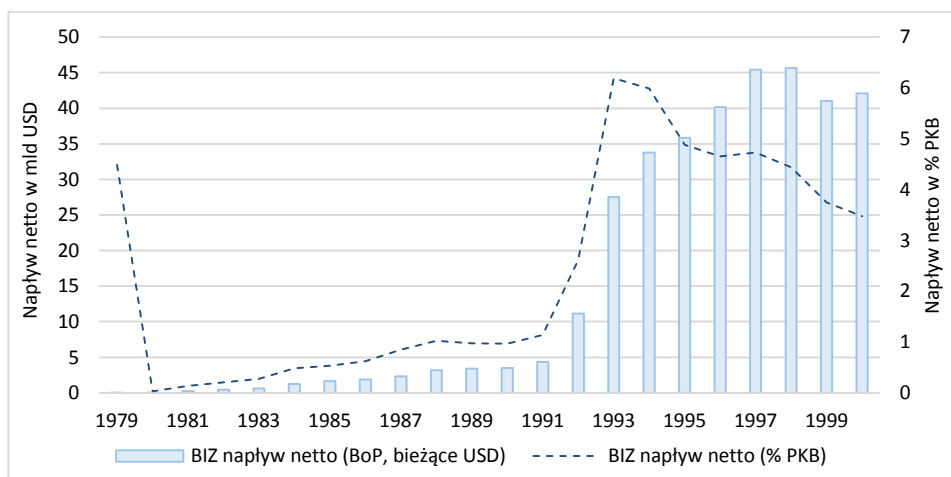

Wykres 3. Wartość eksportu i importu dóbr i usług (w mld bieżących USD) oraz wymiana handlowa (w % PKB) w Chinach w latach 1978-2000

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (2025b, kod: NE.EXP.GNFS.CD i NE.IMP.GNFS.CD).

Co więcej, wzrost obrotów handlu zagranicznego skutkował trwałymi zmianami w bilansie handlowym i przejściem od nadwyżki importowej w początkowej fazie otwierania się gospodarki do nadwyżki eksportowej, która w późniejszym okresie doprowadziła do narastania międzynarodowej nierównowagi płatniczej (Starzyk, 2019, s. 24).

W latach 90. XX w. Chiny porzuciły dawną izolację na rzecz zaangażowania w rynki światowe i liberalizację gospodarki, co potwierdza poziom obrotów handlowych w wysokości ok. 40% chińskiego PKB. Polityka stopniowego otwierania się na świat wpłynęła również na napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Chin. Pod koniec lat 70. wprowadzono przepisy regulujące działalność joint venture, co spowodowało napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych (Yang, 2003, s. 6), których poziom między 1980 r. a 1998 r. wzrósł z 80 tys. USD do 45,5 mld USD (wykres 4).

Wykres 4. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Chinach w latach 1979-2000 (w mld bieżących USD; w % PKB)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (2025b, kod: BX.KLT.DINV.CD.WD i BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS).

Reformy zainicjowane przez Deng Xiaopinga stanowiły zasadniczą zmianę w chińskim modelu rozwoju społeczno-gospodarczego. Nowy model, który oparty został na oficjalnej ideologii chińskich władz, tzw. socjalizmie o chińskiej specyfice (chin. *zhōngguó tèshè shèhuìzhǔyì*), przyniósł dynamiczny wzrost gospodarczy i szybki wzrost produkcji krajowej sprzyjając integracji Chińskiej Republiki Ludowej z gospodarką światową. Budowanie socjalizmu o chińskiej specyfice pozwoliło na transformację Chin z odizolowanej, rolniczej i jednej z najbiedniejszych gospodarek świata w jedną z największych.

1.2. Akcesja do Światowej Organizacji Handlu w 2001 r.

Reformy wdrażane przez władze chińskie w zakresie wymiany handlowej były procesem gradacyjnym, a pierwszym krokiem było zastąpienie planowania centralnego elementami kontroli handlu, takimi jak kontyngenty, taryfy i licencje. Ważnym elementem reformy była decentralizacja handlu, w efekcie której liczba przedsiębiorstw uprawnionych do prowadzenia handlu zagranicznego wzrosła z kilkunastu do tysięcy (Yang, 2003, s. 4).

Na początku reform chińska struktura wsparcia eksportu koncentrowała się na krajowych korporacjach handlu zagranicznego, mocno interwencjonistycznych działaniach Ministerstwa Zagranicznych Stosunków Gospodarczych i Handlu (ang. *Ministry of Foreign Economic Relations and Trade*) oraz niektórych zagranicznych partnerach, takich jak działający w sektorze eksportowym przedsiębiorcy z Hongkongu (Chartier, 1998, s. 262). System ten dyskryminował import oraz hamował konkurencję krajową i zagraniczną. Powszechne były ograniczenia dotyczące licencjonowania, udziału kapitałowego, lokalizacji geograficznej oraz zakresu działalności i realizowanych operacji (Yang, 2003, s. 7).

W latach 90. XX w. Chiny rozpoczęły przygotowania do członkostwa w Światowej Organizacji Handlu (ang. *World Trade Organization* – WTO). Ponad dwudziestoletnie negocjacje w sprawie akcesji zaowocowały przyjęciem w 2001 r. Akcesja do struktur WTO wymagała dalszych reform politycznych, prawnych i gospodarczych, których celem było dostosowanie do międzynarodowych standardów handlowych, szczególnie w zakresie transparentności rynku, liberalizacji handlu oraz ochrony inwestorów zagranicznych. Efektem reform instytucjonalnych było powołanie organów regulacyjnych zajmujących się monitorowaniem zgodności z przepisami WTO. W odniesieniu do reform prawnych Chiny podjęły działania na rzecz harmonizacji przepisów handlowych i dostosowania ich do standardów międzynarodowych, szczególnie w zakresie celi, ochrony własności intelektualnej oraz dostępu do rynków. Jeszcze przed przystąpieniem do WTO, Chiny znacząco obniżyły bariery taryfowe i pozataryfowe oraz zwiększyły prawa handlowe (tj. prawo do importu i eksportu) (Ianchovichina, Martin, 2004, s. 215 i n.; Lardy, 2002, s. 9; Starzyk, 2022, s. 161). Znaczącej obniżce uległy taryfy na produkty przemysłowe, produkty rolne, przemysłowe i usługi (tabela 1).

Tabela 1. Taryfy bądź ekwiwalenty taryf w chińskim imporcie przed i po akcesji do WTO (w %)

Rodzaj produktów/usług	1995	2001	Po akcesji
Produkty rolne ogółem	4,8	7,6	3,60
Produkty przemysłowe ogółem	25,3	13,5	6,96
Usługi ogółem	10,3	10,3	5,20

Źródło: Opracowanie na podstawie: Ianchovichina, Martin (2004, s. 216).

Chiny zobowiązały się do przestrzegania postanowień odnoszących się do zasady niedyskryminacji wymagających stosowania klauzuli najwyższego uprzywilejowania oraz klauzuli traktowania narodowego¹³ (Gertler, 2004, s. 25). Ponadto zobowiązały się również do wyeliminowania podwójnych praktyk cenowych oraz stopniowego znoszenia w kolejnych trzech latach większości ograniczeń dotyczących importu, eksportu i handlu (Gertler, 2004, s. 25). Zobowiązania wobec WTO obligowały Chiny do dalszej redukcji barier taryfowych i pozataryfowych, rozszerzenia praw handlowych na zagraniczne i krajowe firmy, rozszerzania dostępu do rynku dla zagranicznych firm telekomunikacyjnych, banków i firm ubezpieczeniowych, poszerzania praw do dystrybucji bezpośredniej, eliminowania niezgodnych z zasadami WTO subsydiów eksportowych w rolnictwie oraz większej ochrony praw własności intelektualnej¹⁴ (Ianchovichina, Martin, 2004; Lardy, 2002; Lawrence, 2008; Rumbaugh, Blancher, 2006; Skrzypczyńska, 2015). Chiny zobowiązały się również do ograniczenia subsydiowania eksportu i zobowiązały się do większej przejrzystości w podejmowaniu decyzji dotyczących polityki handlowej, w tym publikowania przepisów i regulacji handlowych (Gertler, 2004, s. 25; Skrzypczyńska, 2015, s. 88).

Chiny zobowiązały się również do wdrożenia Porozumienia w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej (ang. *The WTO Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights* – TRIPS), którego celem jest m.in. ujednolicenie standardów ochrony własności intelektualnej, harmonizacja regulacji krajowych, promowanie innowacji i transferu technologii, wspieranie i ochrona własności intelektualnej oraz ułatwianie handlu międzynarodowego. Pomimo wielu zmian legislacyjnych mających na celu implementację regulacji TRIPS do ustawodawstwa chińskiego, szczególnie w latach 1999-2002, pełna harmonizacja przepisów budzi wiele wątpliwości, a skuteczność systemu po wejściu w życie porozumienia jest krytykowana. Wskazuje się również na lukę między przepisami istniejącymi *de jure* a ich egzekwowaniem *de facto*, niską skuteczność egzekwowania prawa, ignorowanie przez władze chińskie

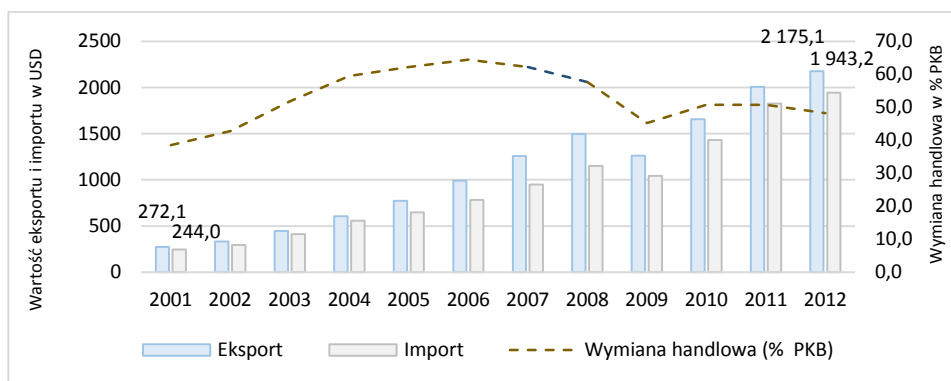
¹³ Klauzula najwyższego uprzywilejowania (ang. *Most Favoured Nation* – MFN) odnosi się do zasady w handlu międzynarodowym, że członek WTO nie może dyskryminować swoich partnerów handlowych i zobowiązuje się do traktowania ich w jednakowy sposób, tzn. towary i usługi oraz usługodawcy mają być traktowani na równych zasadach. Klauzula traktowania narodowego oznacza, że członek WTO nie może dyskryminować na rynku wewnętrznym ani własnych, ani zagranicznych produktów, usług i obywateli.

¹⁴ Systematyczna analiza reform związanych z przystąpieniem Chin do WTO, ich ocenę oraz implikacje chińskiej akcesji dla światowej gospodarki zostały szeroko omówione w pracach: Bhattachaliego et al. (2004), Ianchovichiny i Martina (2004), Majchrowskiej (2014) oraz Rumbaugh i Blanchera (2006). Natomiast ocenę efektów przystąpienia Chin do WTO (z punktu widzenia zarówno Chin, jak i WTO) z perspektywy dwudziestu lat przedstawiono m.in. w pracy Gao et al. (2023).

naruszania ochrony praw własności dla ochrony lokalnych przedsiębiorstw, brak transparentności chińskiego systemu prawnego itp. (OECD, 2005; Skrzypczyńska, 2015; Thomas, 2017; Yang, 2003). Pojawiają się również zarzuty dotyczące nieprzestrzegania przez Chiny zobowiązań podjętych w ramach akcesji do WTO w zakresie praworządności oraz dostępu firm zagranicznych do rynku chińskiego (Aldonas, 2023).

Niemniej jednak przystąpienie Chin do WTO wymusiło dalszą liberalizację i poprawę efektywności gospodarczej. Proces liberalizacji i decentralizacji handlu oraz obniżanie stawek celnych spowodował otwarcie wybranych sektorów gospodarki chińskiej (np. telekomunikacji, bankowości, ubezpieczeń i handlu detalicznego) dla zagranicznych inwestorów (Branstetter, Lardy, 2006; Majchrowska, 2008, s. 169). Dalsza restrukturyzacja przedsiębiorstw państwowych, a także zmiany w zakresie polityki subsydiowania sprzyjały konkurencyjności firm krajowych (Rumbaugh, Blancher, 2006).

Akcesja do WTO znacznie przyspieszyła integrację Państwa Środka z gospodarką światową. Stopniowa liberalizacja gospodarki Chin, które porzuciły model centralnie planowanego handlu na rzecz otwarcia na wymianę międzynarodową i integrację z gospodarką globalną, sprawiła, że wolumen eksportu i importu szybko wzrastał. W 2004 r. Chiny stały się czwartym (za Stanami Zjednoczonymi, Niemcami i Japonią) eksporterem światowym. Wartość chińskiego eksportu od początku reform Den Xiaopinga wzrosła z ok. 10,8 mld USD do ponad 272 mld USD w 2001 i 2,17 bln USD w 2012 r. (wykres 5).

Wykres 5. Wartość eksportu i importu dóbr i usług (w mld bieżących USD) oraz wymiana handlowa (w % PKB) w Chinach w latach 2001-2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (2025b, kod: NE.EXP.GNFS.CD i NE.IMP.GNFS.CD).

Zmianie uległ nie tylko wolumen, ale również struktura eksportu. Sukcesywnie spadał eksport towarów podstawowych na rzecz pracochłonnych produktów, takich jak tekstylia, odzież, zabawki i elektronika (Yang, 2003). Chiny stały się „fabryką świata”, zaspokajając popyt gospodarki światowej na wiele produktów. Olbrzymia skala produkcji, niskie koszty pracy oraz rozbudowana infrastruktura przemysłowa sprawiły, że Państwo Środka stało się kluczowym ogniwem w łańcuchu dostaw wielu międzynarodowych firm. Otwarcie na rynki krajów uprzemysłowionych, a także wzrost zapotrzebowania na dobra kapitałowe, surowce i dobra pośrednie dynamicznie rosnącego rynku wewnętrznego, stymulowały wzrost importu, szczególnie z innych krajów azjatyckich (Rumbaugh, Blancher, 2006). Wartość chińskiego importu między 2001 r. a 2012 r. wzrosła z ok. 246 mld USD do ponad 1,94 bln USD (wykres 5).

Wskaźnik wymiany handlowej, czyli łączna wartość eksportu i importu jako udział w PKB, który w 1978 r. wyniósł ok. 15% wzrósł do 38,5% w 2001 r. Najwyższą wartość 64,5% osiągnął w 2006 r. i był to poziom znacznie wyższy niż w jakiegokolwiek innej dużej gospodarce (wykres 3 i 5). Dynamiczne zmiany w wymianie handlowej oraz napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych były również efektem zainicjowanej w 2000 r. strategii gospodarczej *Going Global*.

1.3. Strategia *Going Global* jako chińska droga do internacjonalizacji i globalnej konkurencyjności

Strategia *Going Global* (bądź *Go Global*, *Go Out Policy*, chin. *Zhu ou zhan lüe* lub *Zōuchūqù Zhànlüè*) została formalnie zainicjowana w ramach X Planu pięcioletniego (2001-2005)¹⁵, a jej głównymi architektami byli ówcześni liderzy Komunistycznej Partii Chin, w tym Jiang Zemin oraz Zhu Rongji. Władze Pekinu wyznaczyły nowy kierunek strategii rozwoju gospodarczego Chin, która miała zastąpić paradygmat ilościowy (wzrostowy) paradygmatem jakościowym (rozwojowym). Budowa „harmonijnego społeczeństwa” stanowiła przejście od strategii wzrostu do strategii rozwoju społeczno-gospodarczego. Zmieniło się też podejście do inwestycji. Do lat 90. celem władz chińskich było przyciąganie kapitału zagranicznego. Przystąpienie Chin do WTO, a także rosnąca konkurencja na rynku wewnętrznym sprawiły, że globalizacja stała się atrakcyjną strategią

¹⁵ W Chińskiej Republice Ludowej od 1953 r. pięcioletnie plany gospodarcze ogłaszane na plenum Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Chin są kluczowym narzędziem planowania rozwoju kraju. Obecnie jest przygotowywany XV Plan na lata 2026-2030, który z dużym prawdopodobieństwem będzie ukierunkowany na kontynuowanie rozwoju w dziedzinie innowacji i technologii, budowanie odporności gospodarki, rozwoju edukacji zgodnie z Planem Rozwoju Silnego Państwa Edukacyjnego (2024-2035), a także zagwarantowaniu bezpieczeństwa, szczególnie w wymiarze narodowym.

dla dynamicznie rozwijających się chińskich firm. W 2001 r. rząd w Pekinie oficjalnie zainaugurował globalną strategię *Going Global*, czyniąc zewnętrzną ekspansję przedsiębiorstw ważną inicjatywą na rzecz rozwoju gospodarczego kraju¹⁶.

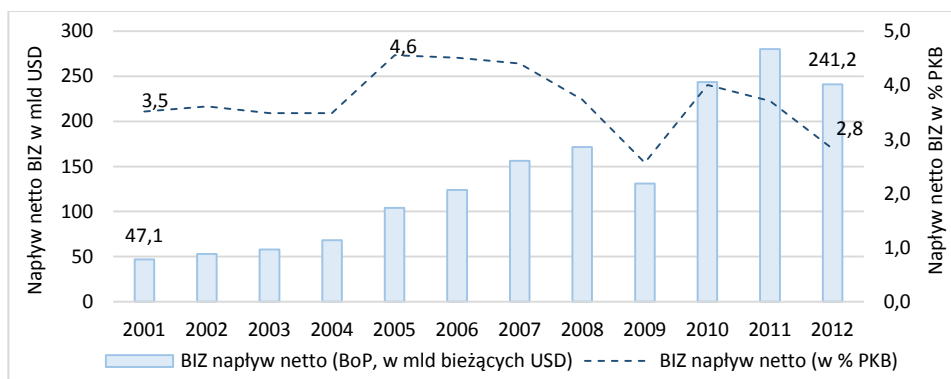
Strategia *Going Global*, która w dużym stopniu została oparta na włączeniu w proces globalizacji, wpłynęła na wzrost umiędzynarodowienia chińskich przedsiębiorstw, zarówno państwowych, jak i prywatnych umożliwiając Chinom integrację z gospodarką światową. Celem *Going Global* było promowanie inwestycji chińskich za granicą oraz globalna ekspansja chińskich firm. W początkowej fazie realizowania strategii główne znaczenie miało zdobycie dostępu do surowców naturalnych, z czasem skoncentrowano się na zwiększeniu konkurencyjności chińskiego przemysłu wytwórczego, wzmocnieniu pozycji chińskich firm na arenie globalnej, zwiększeniu udziału chińskiej produkcji w rynku globalnym oraz odrobieniu dystansu technologicznego wobec gospodarek zaawansowanych technologicznie. Działania te miały wpłynąć na wzrost samowystarczalności i zmniejszenie zależności Chin od zagranicznych dóbr przemysłowych.

Going Global miał wspierać ekspansję chińskich przedsiębiorstw na rynki międzynarodowe w celu zwiększenia ich konkurencyjności oraz pogłębiania integracji z globalnym systemem gospodarczym. Cel, jakim było wdrażanie innowacji i nowych technologii w chińskich firmach, miał być realizowany za pośrednictwem partnerstwa we współpracy z przedsiębiorstwami zagranicznymi. Władze Pekinu wspierały również bardzo kontrowersyjne werbowanie zachodnich specjalistów, a także przejmowanie zagranicznych technologii i strategicznych aktywów. Dywersyfikacja inwestycji zagranicznych miała uniezależnić gospodarkę Chin od eksportu i ograniczyć ryzyko związane z globalnymi zmianami handlowymi. Strategia wspierała chińskie inwestycje za granicą, szczególnie w zakresie realizacji międzynarodowych kontraktów na projekty inżynierskie oraz wzrost eksportu chińskich usług. Zakładała dużą pomoc państwa dla chińskich przedsiębiorstw w zakresie realizacji inwestycji za granicą. Wsparcie

¹⁶ Więcej o strategii *Going Global* w pracach: Bellabony i Spigarelli (2007), Lylesa et al. (2022) oraz Wanga i Miao (2016). Interesującym źródłem wiedzy na temat ewolucji polityki handlowej Chin od końca lat 70. XX w., w tym bezpośrednich inwestycji zagranicznych i konsekwencji strategii *Going Global* zarówno dla gospodarki chińskiej, jak i gospodarki światowej (krajów wysokorozwiniętych i rozwijających się), może być: Branstetter i Lardy (2006). Kleinberg (1990) prezentuje ciekawe studium wczesnej chińskiej polityki otwarcia na handel zagraniczny, realizowanej przez władze, które odeszły od ideologii maoistowskiej na rzecz pragmatyzmu, wciąż jednak realizowanej w państwie socjalistycznym. Ciekawe opracowanie dotyczące szans i zagrożeń wynikających z ekspansji chińskiego kapitału w Europie można przeczytać w pracach: Czubkowskiej (2022) i Luzaka (2013). Specyfikę globalnej strategii przedsiębiorstw wielonarodowych z Chin, opartej m.in. na transgranicznych fuzjach i przejęciach, przedstawiono w pracach: Donga et al. (2024) oraz Penga (2012). Lylesa et al. (2022) wyjaśniają, w jaki sposób polityka Chin wspiera uczenie się i wdrażanie innowacji przez chińskie firmy w ramach internacjonalizacji. O ekspansji przedsiębiorstw chińskich w Europie oraz o stanowisku Unii Europejskiej wobec strategii Chin można przeczytać w pracy Walkowskiego (2021, s. 382 i n. oraz 433 i n.).

finansowe odbywało się głównie w formie subsydiów państwowych na finansowanie kosztów inwestycji oraz kredytów preferencyjnych (Walkowski, 2017, s. 345). Priorytetem stało się wykreowanie globalnych czempionów zdolnych do konkutowania na rynku światowym. Przejawem tej polityki był dynamiczny wzrost eksportu chińskiego, szczególnie na rynki wschodzące krajów Azji, Afryki i Ameryki Południowej, a także wyłonienie się rozpoznawalnych na całym świecie marek własnych, takich jak Haier, Huawei, Lenovo, Xiaomi czy ZTE¹⁷.

Akcesja Chin do WTO uzupełniana strategią *Going Global* sprzyjała rozwojowi sektora prywatnego. Liberalizacja rynków przyciągnęła ogromne inwestycje zagraniczne. Międzynarodowe korporacje, zachęcane niskimi kosztami pracy i zmniejszaniem regulacji prawnych, wdrażały w Chinach inwestycje typu *greenfield*. Konsekwencją był napływ inwestycji zagranicznych oraz przyspieszenie rozwoju nowoczesnych sektorów, szczególnie w sektorze produkcji, technologii i usług (wykres 6). W efekcie wzrosła pozycja Chin w globalnym łańcuchu produkcyjnym. Państwo Środka stało się centrum globalnego łańcucha dostaw, dostarczając wiele komponentów i produktów na rynek międzynarodowy. Przejawem wzrostu integracji Chin z gospodarką światową stał się wzrost chińskich bezpośrednich inwestycji za granicą – z 47,1 mld USD w 2001 r. do 241,2 mld USD w 2012 r. Jeśli chodzi o napływ BIZ jako procent PKB, to najwyższą wartość BIZ odnotowały w 2006 r., a wartość wyniosła 4,6%.

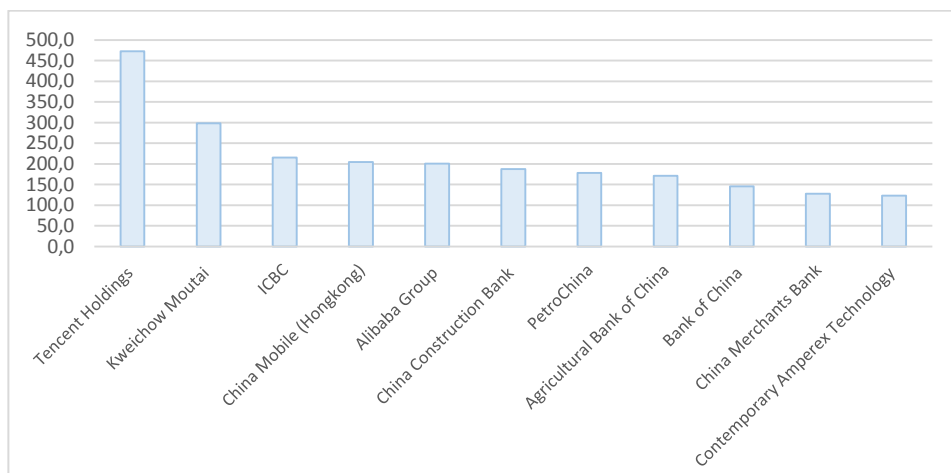

Wykres 6. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Chinach w latach 2001-2012
(w mld bieżących USD i w % PKB)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (2025b, kod: BX.KLT.DINV.CD.WD i BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS).

¹⁷ W 2025 r. według *Brand Finance Global 500* spośród dwudziestu najbardziej wartościowych marek na świecie pod względem wyceny, siedem pochodziło z Państwa Środka, tj.: TikTok (7. miejsce), State Grid Corporation of China (10. miejsce), Industrial and Commercial Bank of China (13. miejsce), China Construction Bank (14. miejsce), Agricultural Bank of China (16. miejsce), Bank of China (19. miejsce) oraz Kweichow Moutai Group (20. miejsce) (Rocha, 2025). Na uwagę zasługują również inne marki chińskie, takie jak: WeChat, Tencent Holdings, Alibaba Group, Baidu, BYD Company, PetroChina, Huawei czy Sinopec.

Napływ inwestycji zagranicznych otworzył chińskim przedsiębiorstwom prywatnym dostęp do rynków międzynarodowych, przyspieszając ich rozwój technologiczny oraz ekspansję międzynarodową wzmocnioną specyficzną polityką wewnętrzną. Według Forbsa w 2024 r. wśród 100 największych firm na świecie pod względem kapitalizacji rynkowej (określającej wartość firmy opartą na łącznej wartości wszystkich jej akcji), 11 firm pochodziło z Chin, w tym jedna z Hongkongu (wykres 7).

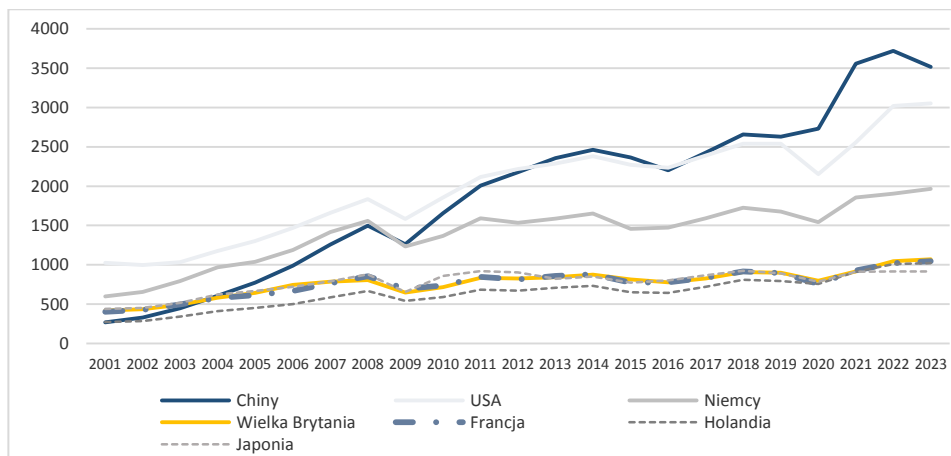
Wykres 7. Największe chińskie firmy pod względem kapitalizacji rynkowej w 2024 r. według Forbesa (w mld USD)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Statista (2025, kod: 263264).

Na początku XXI w. właśnie eksport i bezpośrednie inwestycje zagraniczne były głównymi czynnikami napędzającymi chiński wzrost gospodarczy. Wzrost ten można określić jako zorientowany na zewnątrz, ze względu na chińską zdolność do czerpania niezbędnego kapitału z zagranicy (absorbowanie zasobów, umiejętności i technologii). O ile polityka otwartych drzwi miała na celu przyciągnięcie inwestycji zagranicznych do Chin w celu pobudzenia wzrostu gospodarczego i integracji z globalnym rynkiem poprzez strategię nacisku na eksport (*export-push*), strategia *Going Global* umacniała pozycję chińskich firm jako globalnych graczy, zachęcając je do inwestowania za granicą w celu zdobycia pozycji na rynkach globalnych, redukcji nierównowagi handlowej oraz pozyskiwania strategicznych aktywów (Bellabona, Spigarelli, 2007).

Najważniejszym skutkiem członkostwa Chin w WTO było zdobycie pozycji jednego z głównych graczy w światowym handlu, zarówno pod względem eksportu, jak i importu. Od 2013 r. Chiny są największym eksporterem światowym pod względem wartości eksportu, z wielkością 3,5 bln USD w roku 2023 r.

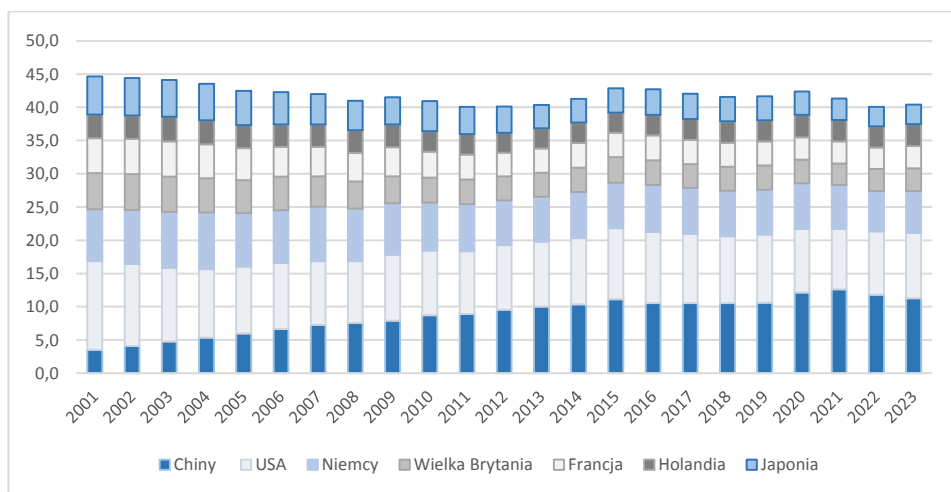
Drugą pozycję zajmują Stany Zjednoczone z wartością ok. 3 bln USD, a trzecią Niemcy – 1,9 bln USD (wykres 8).

Wykres 8. Wartość eksportu największych światowych eksporterów w latach 2001-2023 (w mld bieżących USD)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (2025b, kod: NE.EXP.GNFS.CD).

Na początku XXI w. Chiny ugruntowały swoją pozycję światowego lidera eksportowego korzystając z ekonomii skali i konkurencyjnych cen. Od 2001 r. wartość udziału Chin w światowym eksporcie wzrosła z 3,5% do 11,3% w 2023 r. W tym samym okresie udział Stanów Zjednoczonych spadł z 13,3% do 9,8% (wykres 9).

Wykres 9. Udział największych eksporterów w światowym eksporcie w latach 2001-2023 (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (2025b, kod: NE.EXP.GNFS.CD).

Według danych WTO w 2024 r. (World Trade Organization [WTO], 2024) Chiny były pierwszym eksporterem światowym z udziałem 14,6% w światowej wymianie i drugim (po Stanach Zjednoczonych) importerem światowym z udziałem w wolumenie światowym – 10,5% (tabela 2).

Tabela 2. Główni eksporterzy i importerzy w światowej wymianie towarów w 2024 r.

Ranking	Eksporter	Wartość (mld USD)	Udział (%)	Zmiana (% rocznie)	Ranking	Importer	Wartość (mld USD)	Udział (%)	Zmiana (% rocznie)
1	China	3557	14,6	6	1	USA	3359	13,6	6
2	USA	2065	8,5	2	2	Chiny	2587	10,5	1
3	Niemcy	1683	6,9	-1	3	Niemcy	1425	5,8	-3
4	Holandia	921	3,8	-2	4	Wielka Brytania	816	3,3	3
5	Japonia	707	2,9	-1	5	Holandia	812	3,3	-4
6	Korea Pd.	684	2,8	8	6	Francja	750	3	-5
7	Włochy	674	2,8	0	7	Japonia	743	3	-5
8	Hongkong	646	2,6	12	8	Hongkong	704	2,8	8
9	Francja	640	2,6	-2	9	Indie	702	2,8	4
10	Meksyk	617	2,5	4	10	Meksyk	644	2,6	4

Źródło: WTO (2024, s. 31).

Stopniowo Chiny stały się globalną potęgą produkcyjną, a jednocześnie najbardziej znaczącą gospodarką azjatycką, będącą regionalną bazą produkcyjną dla azjatyckiej produkcji dóbr konsumpcyjnych. Wzrost znaczenia handlowego gospodarki chińskiej wpłynął na większą specjalizację produkcji regionalnej, w ramach której Chiny stały się centralnym ogniwem łączącym azjatyckich partnerów handlowych z rynkami krajów uprzemysłowionych (Yang, 2003, s. 9).

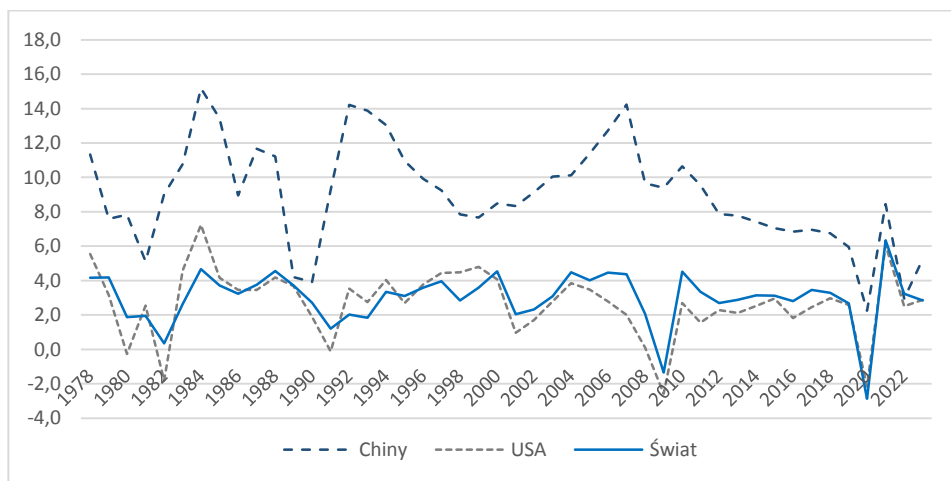
Głównymi atutami, które pozwalały Chinom utrzymać konkurencyjność na światowych rynkach, była duża i stosunkowo tania siła robocza, szerokie zdolności produkcyjne w różnych branżach, a także chińscy inżynierowie i naukowcy wyszkoleni w państwach wysokorozwiniętych (Chartier, 1998, s. 262). Po reformach rolnych napływ taniej siły roboczej do miast pozwolił przedsiębiorstwom znacznie obniżyć koszty pracy, co wpłynęło na wysoką konkurencyjność cenową chińskich produktów na rynkach międzynarodowych. Wysoką podaż nie wykwalifikowanych pracowników można uznać za kluczowy czynnik przyciągający napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych, a jednocześnie czynnik sprzyjający zdobyciu pozycji światowego lidera eksportowego (Huang et al., 2021, s. 633). Duży rezerwuar siły roboczej pozwalał na hamowanie presji płacowej i stabilny poziom płac (Moszyński, 2007, s. 136). Niskie koszty pracy stały się kluczową przewagą Chin w globalnym handlu, umożliwiając ekspansję chińskich towarów na zagraniczne rynki. Jednostkowe koszty pracy w przemyśle

chińskim stanowiły ok. 25-40% kosztów w USA, co w pierwszej dekadzie XXI w. czyniło je jednymi z najniższych na świecie. Konkurencyjność kosztowa nie wynikała wyłącznie z niskich kosztów pracy, ale również z dewaluacji juana oraz wysokiej dynamiki wzrostu wydajności pracy na przełomie XX i XXI w. (Ceglowski, Golub, 2007, s. 605 i n.).

Przystąpienie Chin do WTO odegrało kluczową rolę w ożywieniu sektora niepaństwowego i wdrażaniu reform instytucjonalnych. Otwarcie Chin na procesy globalizacyjne wpłynęło na wzrost konkurencji na krajowych rynkach produktów, wzrost akumulacji, ale również na poprawę dobrobytu konsumentów krajowych oraz na generowanie korzyści dla konsumentów w gospodarce światowej (Branstetter, Lardy, 2006, s. 54).

1.4. Dynamika wzrostu gospodarczego jako kluczowy czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego

Polityka gospodarcza Chińskiej Republiki Ludowej prowadzona szczególnie od lat 90. XX w., proces otwierania się chińskiego rynku, a w końcu przystąpienie Chin do WTO przyniosły znaczne przyspieszenie wzrostu gospodarczego i bardziej stabilną ścieżkę rozwoju. Reformy napędzane eksportem i bezpośrednimi inwestycjami zagranicznymi przyczyniły się do wyższej dynamiki wzrostu PKB, która do 2020 r. kształtowała się na znacznie wyższym poziomie niż wzrost gospodarczy USA czy Świata (wykres 10).

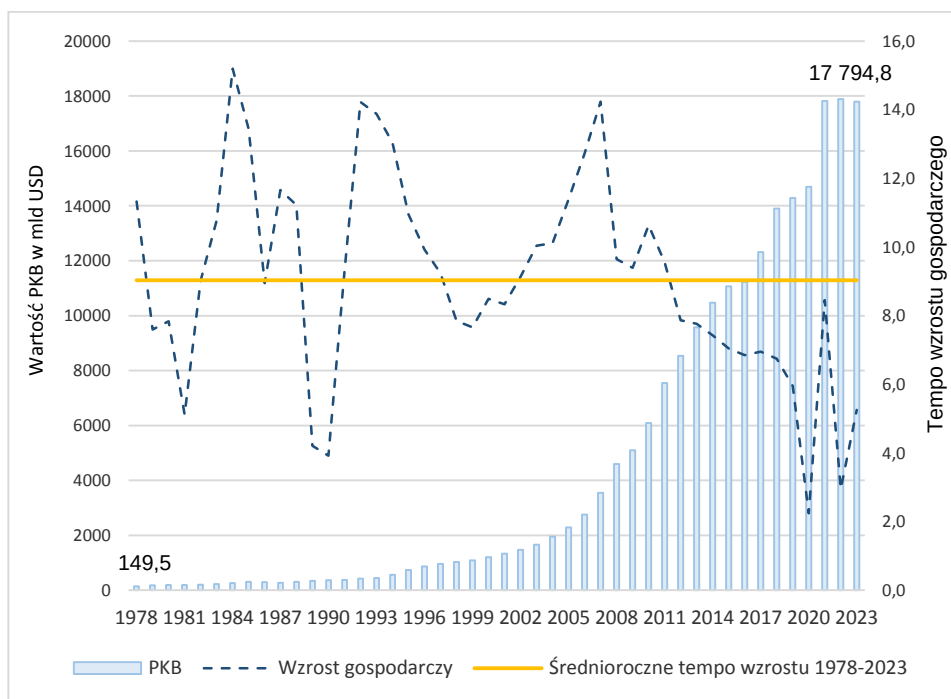

Wykres 10. Wzrost gospodarczy w Chinach, Stanach Zjednoczonych i na świecie w latach 1978-2023 (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (2025b, kod: NY.GDP.MKTP.KD.ZG).

Bezprecedensowy wzrost gospodarczy Chin jest najdłuższą trwałą ekspansją dużej gospodarki w historii gospodarczej świata (Al-Haschimi, Spital, 2024; Duan et al., 2023) 2019). Od początku reform wzrost gospodarczy w Państwie Środka utrzymuje się powyżej światowego tempa, szczególnie w ostatniej dekadzie XX w. i pierwszej dekadzie XXI w. W latach 1978-2023 średnioroczne tempo wzrostu kształtowało się na poziomie ok. 9,03% rocznie. W tym samym czasie średnioroczne tempo wzrostu gospodarczego na świecie wyniosło 3%, a Stanów Zjednoczonych 2,7% (wykres 10).

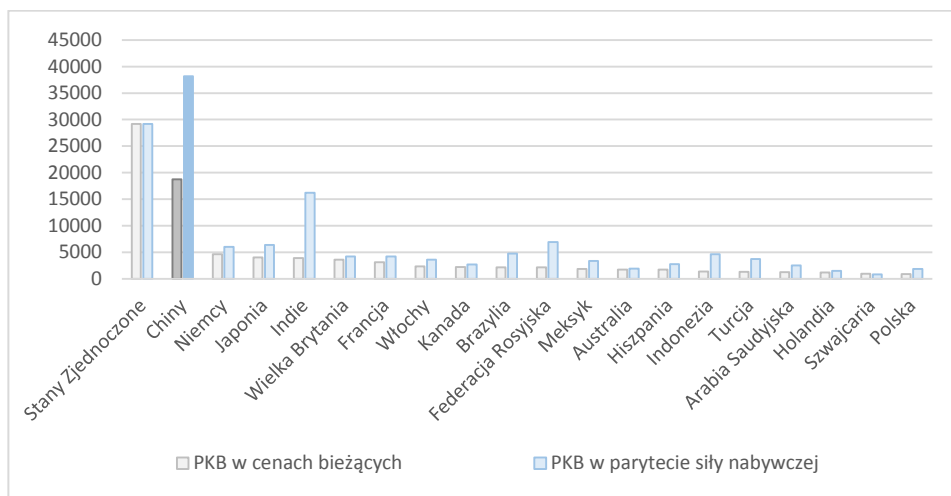
Efektom wdrażanych reform społeczno-gospodarczych był szybki wzrost produkcji krajowej. W 1978 r. wartość produkcji krajowej kształtowała się na poziomie ok. 367,8 mld juanów, a w 2023 r. wyniosła 126 bln juanów. Zmiany wielkości produkcji i dynamiki wzrostu gospodarczego Chin w latach 1978-2022 odzwierciedla wykres 11.

Wykres 11. PKB nominalne (w mld bieżących USD) i dynamika wzrostu (w %) w Chinach w latach 1978-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (2025b, kod: NY.GDP.PCAP.CD i NY.GDP.MKTP.KD.ZG).

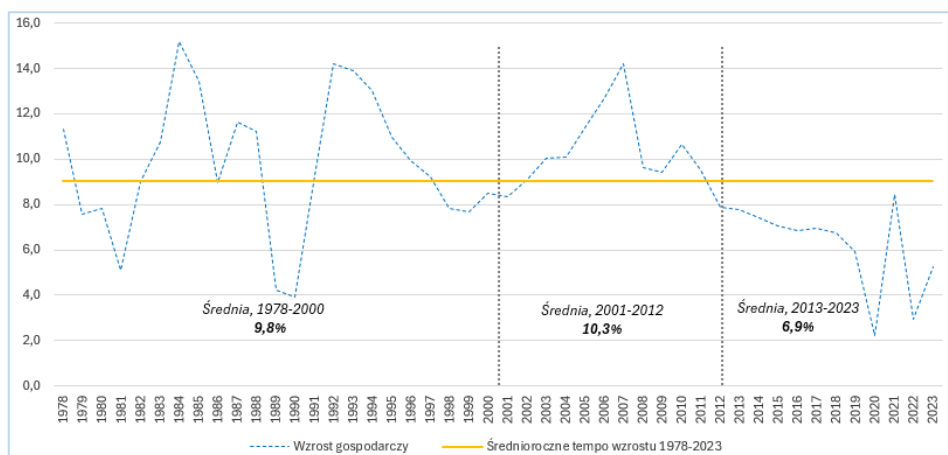
O potęgę gospodarczą Chin świadczy wielkość wygenerowanej produkcji. Chiny od 2011 r., kiedy przegoniły Japonię pod względem wartości PKB, są drugą światową potęgą gospodarczą. W 2024 r. wielkość produkcji Stanów Zjednoczonych wyniosła 29,1 bln USD, a Chin – 18,7 bln USD. Jeśli wziąć pod uwagę wartość produkcji w parytecie siły nabywczej, to od 2014 r. największą gospodarką są Chiny. W 2024 r. wartość PKB w parytecie siły nabywczej wyniosła 38,3 bln USD w Chinach vs 29,1 bln USD w USA (wykres 12).

Wykres 12. Największe gospodarki pod względem wartości PKB w cenach bieżących z uwzględnieniem PKB w parytecie siły nabywczej (w mld USD)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (2025b, kod: NY.GDP.MKTP.CD i NY.GDP.MKTP.PP.CD).

Po okresie bardzo dynamicznego wzrostu gospodarki Chin, pod koniec 1. dekady XXI w., tempo wzrostu uległo spowolnieniu. Wyraźny spadek widać szczególnie od kryzysu gospodarczego 2007/2008. Od początku pandemii COVID-19 w 2020 r. Chiny wdrożyły restrykcyjne rozwiązania mające na celu ograniczenie rozprzestrzeniania się koronawirusa. Działania te spowodowały silny spadek tempa wzrostu gospodarczego, który w 2020 r. wyniósł zaledwie o 2,2%. Już w kolejnym roku tempo wzrostu gospodarczego wyniosło 8,4%. Między 2013 r. a 2023 r. średnioroczny wzrost gospodarczy wyniósł 6,9% (wykres 13).

Wykres 13. Dynamika wzrostu gospodarczego w Chinach w latach 1978-2023 (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (2025b, kod: NY.GDP.PCAP.CD i NY.GDP.MKTP.KD.ZG).

Prognoza Międzynarodowego Funduszu Walutowego (ang. *International Monetary Fund* – IMF) dotyczące wzrostu gospodarczego dla gospodarki chińskiej na najbliższe lata jest dość niska, chociaż wyższa niż dla Stanów Zjednoczonych, średniej świata i grupy, jaką tworzą rynki wschodzące i kraje rozwijające się (tabela 3). Jednak jeśli ambicją Państwa Środka jest osiągnięcie pozycji światowego lidera gospodarczego i dogonienie Stanów Zjednoczonych, tempo wzrostu gospodarczego powinno być wyraźnie wyższe.

Tabela 3. Projekcje IMF dotyczące wzrostu gospodarczego na lata 2023-2025 dla wybranych gospodarek i świata

Region/kraj/grupa analityczna	2023	2024	2025
Świat	3,3	3,2	3,2
Chiny	5,2	4,8	4,5
Stany Zjednoczone	2,9	2,8	2,2
Rynki wschodzące i kraje rozwijające się	4,4	4,2	4,2

Źródło: IMF data (s.a).

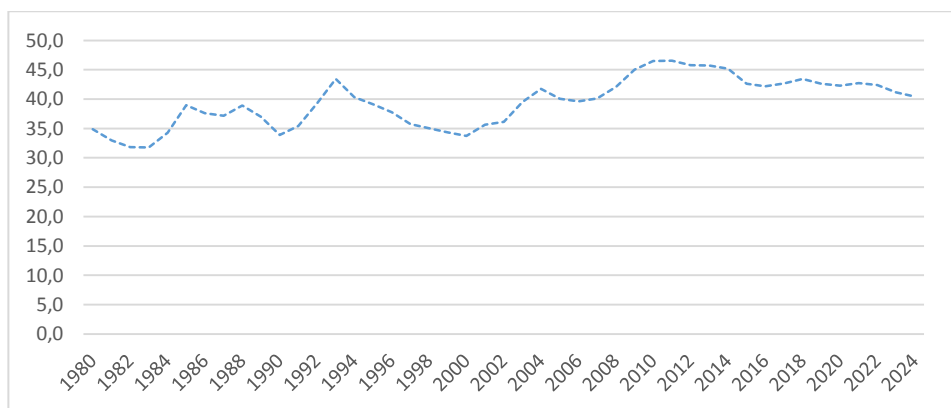
Wolniejszy wzrost gospodarczy chiński rząd nazywa „nową normalnością”. Chiny weszły w fazę strukturalnego spowolnienia, które będzie zjawiskiem trwałym. Przyczyn spadku tempa wzrostu gospodarczego można wskazać wiele. Źródła dynamicznego wzrostu gospodarczego Chin, takie jak wzrost wydajności czynników produkcji, akumulacja kapitału czy wzrost udziału pracy w PKB, mają obecnie znacznie mniejszy wpływ na tempo wzrostu gospodarki. Szczególnie podkreśla się spadek tempa wzrostu wydajności czynników produkcji

(Brandt et. al., 2020), co w głównej mierze jest skutkiem wyższego poziomu rozwoju Chin (Beretta et al., 2025). Jako przyczynę spowolnienia wskazuje się również relatywnie niską zdolność chińskiej gospodarki do innowacyjności w sektorze przemysłowym oraz niską zdolność do poprawy jakości produktów. A to wynika z niskich zdolności w sektorze badań i rozwoju oraz niskiej innowacyjności chińskich firm (Zhang, 2017). Brak możliwości zaspokojenia potrzeb konsumentów w odniesieniu do produktów o wysokiej technologii przez firmy chińskie przesunęło zainteresowanie chińskich konsumentów na dobra zagraniczne (UNDP, 2017, s. 5).

Nie bez znaczenia dla spowolnienia wzrostu gospodarczego Chin pozostają również czynniki egzogeniczne, takie jak światowy kryzys gospodarczy 2007/2008, a wraz z nim proces *slowglobalizacji* (ang. *slowbalisation*)¹⁸, pandemia COVID-19, konflikty geopolityczne, w tym wojna handlowa między Stanami Zjednoczonymi a Chinami, zmiany w taryfach celnych, większa wrażliwość na bezpieczeństwo narodowe, zwłaszcza w handlu technologicznym, a także niepewność i niestabilność polityczna (Beretta et al., 2025).

Istotnym czynnikiem obecnego spowolnienia gospodarczego jest również wcześniej realizowana polityka inwestycyjna Pekinu w sektorze publicznym i prywatnym. Według danych Międzynarodowego Funduszu Walutowego łączna wartość inwestycji publicznych i prywatnych w Chinach od 2009 r. wynosi ponad 40% PKB, a w rekordowym 2011 r. wyniosła 46,6% PKB (wykres 14). Jest to znacznie wyższy poziom niż w innych wschodzących i rozwiniętych gospodarkach w regionie.

¹⁸ *Slowglobalisation* bądź *slowbalisation* oznacza spowolnienie procesu globalizacji. Po kryzysie 2007/2008 nastąpiło długotrwałe spowolnienie wzrostu gospodarczego w wymiarze globalnym, osłabienie polityk na rzecz liberalizacji handlu, zmniejszenie ekspansji zagranicznych przedsiębiorstw i światowej wymiany handlowej, a także wzrost napięć geopolitycznych. Pojęcie *deglobalizacji* odnosi się do odwrótu od procesu globalizacji, czyli ograniczania międzynarodowej wymiany handlowej, inwestycji i współzależności za pośrednictwem np. skracania łańcucha dostaw, wzrostu protekcjonizmu, przenoszenia produkcji do kraju. Pojawia się też pojęcie „fragmentaryzacja globalizacji” (*fragmented globalisation*), które oznacza, że globalna współzależność gospodarcza, polityczna i technologiczna istnieje, ale ulega podziałowi na regiony, bloki regionalne lub bloki ideologiczne. Szerszą dyskusję na ten temat można znaleźć w pracach: Altmana i Bastiana (2022), Candelona (2020), Della Posty (2023), Gopinath et al. (2025), Leclera (2019) oraz Titievskaii et al. (2020).

Wykres 14. Całkowite inwestycje w Chinach w latach 1980-2024 (w % PKB)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych IMF (2025).

Realizowany dotąd model wzrostu gospodarczego Chin oparty na inwestycjach wymagał inwestowania dużej części szybko rosnącego PKB, a nie konsumpcji. Po kryzysie 2008 r. chiński wzrost gospodarczy był napędzany gigantycznymi inwestycjami w sektorze nieruchomości. Polityka ta skutkowała jednak nadwyżką mocy produkcyjnych w różnych sektorach, ich przeinwestowaniem, a także nierównowagą finansową (Almeida et al., 2022; Wang, 2025; Wang et al., 2022). Przykładem przeinwestowania może być kryzys w chińskim sektorze nieruchomości, szczególnie casus największego dewelopera na chińskim rynku – Evergrande Real Estate Group Limited¹⁹.

Ważnym czynnikiem spowolnienia wzrostu pozostaje kurcząca się dywidenta demograficzna. Wielkość siły roboczej w Chinach (wynikająca z dużej liczby ludności, szczególnie tej w wieku produkcyjnym) stanowiła przewagę konkurencyjną gospodarki chińskiej. Pracochłonne gałęzie przemysłu generowały szybki wzrost gospodarczy, a niskie koszty pracy sprzyjały konkurencyjności gospodarki (Beretta et al., 2025; UNDP, 2017, s. 5). Stopniowy wzrost dochodów przełożył się również na wzrost kosztów produkcji. W porównaniu do początkowego okresu transformacji gospodarki chińskiej, koszty pracy nie są już tak niskie. Wyczerpał się również model wzrostu oparty na eksporcie, szczególnie w kontekście napięć geopolitycznych ze Stanami Zjednoczonymi, ważnym partnerem handlowym.

¹⁹ Interesującą analizę dotyczącą strukturalnej i instrumentalnej siły przedsiębiorstw w chińskim sektorze nieruchomości na przykładzie firmy Evergrande Group, a także wprowadzenia w 2020 r. zbioru regulacji finansowych mających na celu ograniczenie nadmiernego zadłużenia firm deweloperskich tzw. trzech czerwonych linii, można przeczytać w pracy Wanga (2025). O przyczynach upadku Evergrande oraz konsekwencjach zadłużenia dewelopera dla azjatyckiego rynku akcji w pracach: Almeida et al. (2022) oraz Wanga et al. (2022).

Zdaniem niektórych ekonomistów „[...] spowolnienie wzrostu gospodarczego to świadoma decyzja władz, które uznały w pewnym momencie, że dalsze podtrzymywanie takiego tempa doprowadzi do powstania wewnętrznej nierównowagi, spadku efektywności inwestycji i marnotrawstwa zasobów” (Haliżak, 2016, s. 291-292). Z pewnością jednak dla władz Pekinu wzrost gospodarczy przestał być celem priorytetowym.

Z uwagi na olbrzymie znaczenie gospodarki chińskiej w wymianie międzynarodowej oraz w łańcuchu dostaw, spowolnienie chińskiego tempa wzrostu gospodarczego będzie miało również wpływ na inne gospodarki, szczególnie azjatyckie (Beretta et al., 2025; Saggu, Anukoonwattaka, 2015). Szacuje się na przykład, że wpływ spadku realnego wzrostu chińskiego PKB o 1 punkt procentowy (pp), spowoduje, że wzrost realnego PKB niektórych krajów azjatyckich będzie mniejszy o 0,35 pp (Beretta et al., 2025).

W odpowiedzi na „nową normalność”, na V Plenum KPCh przyjęto XIII Plan pięcioletni (2016-2020), którego strategia rozwoju oparła się na innowacjach, nowych rozwiązaniach technologicznych, konkurencyjności chińskiej gospodarki, ale również otwartości ekologicznej czy włączeniu społeczeństwa w efekty rozwoju. Państwo Środka osiągnęło wyższy poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, ale doświadczając spadku tempa wzrostu gospodarczego może nie być w stanie przyjąć nowych źródeł wzrostu, takich jak innowacje.

„Nowa normalność” implikuje konieczność przyjęcia przez Chiny nowego modelu wzrostu, który w mniejszym stopniu opierałby się na inwestycjach i eksporcie, a w większym na konsumpcji prywatnej, usługach i innowacjach (Haliżak, 2016, s. 292). „Nowa normalność” ma zakończyć okres intensywnego stymulowania produkcji. Kierunek realizacji strategii zorientowanej na zmiany strukturalne i jakość rozwoju, a nie pro wzrostowy model gospodarczy, wydaje się konieczny, aby Chiny uniknęły pułapki średniego dochodu.

Podsumowując, w latach 1978-2008 chiński model rozwojowy charakteryzowała się pewną ciągłością polityki gospodarczej, która oparta była na (Góralczyk, 2014, s. 313):

- szybkim wzroście gospodarczym, któremu towarzyszyły jednak negatywne skutki społeczno-gospodarcze,
- wdrażaniu inwestycji oraz polityce proeksportowej opartej na taniej sile roboczej,
- dynamicznym wzroście i rozwoju opartym na dużych projektach inwestycyjnych i produkcji proeksportowej,
- wspieraniu napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Chin z jednoczesnym silnym wsparciem interesów chińskich.

Akcesja do WTO sprawiła, że Chiny stały się największym beneficjentem międzynarodowego handlu. Między 2001 r. a 2010 r. nastąpił szybki wzrost produkcji oraz wymiany handlowej. W 2013 r. Chiny stały się największym eksporterem światowym z największym udziałem w handlu zagranicznym. W 2010 r. pod względem wielkości PKB wyprzedziły Japonię i stały się drugą, po Stanach Zjednoczonych, gospodarką świata.

2.1. Inicjatywa *One Belt and One Road*

W 2012 r. władzę w Chinach przejął Xi Jinping; najpierw jako sekretarz generalny KPCh, a od 2013 r. jako przewodniczący Chińskiej Republiki Ludowej. Nowy przywódca w miejsce koncepcji „harmonijnego społeczeństwa” wprowadził ideę „chińskiego snu” (chin. *zhongguo meng*). Chiński sen (jako paralela amerykańskiego etosu *american dream*) jest powiązany z realizacją dwóch celów strategicznych. Pierwszy cel, który miał być osiągnięty do 2021 r.²⁰ na stulecie Komunistycznej Partii Chin, odnosi się do budowy umiarkowanie bogatego społeczeństwa (chin. *xiaokang shehui*) oraz wyeliminowania ubóstwa. Drugim celem, który ma zostać osiągnięty do 2049 r., na stulecie proklamowania Chińskiej Republiki Ludowej, jest „wielki renesans narodu chińskiego” (chin. *weida fuxing*) (Bogusz, Jakóbowski, 2019, s. 74; Góralczyk, 2022b, s. 148).

Realizacja chińskiego snu ma stanowić zerwanie z traumą doświadczeń ubiegłego stulecia określanego przez Chińczyków jako „stulecie narodowego poniżenia” (chin. *bai nian guochi*)²¹, czyli okres, w którym Chiny stały się po-

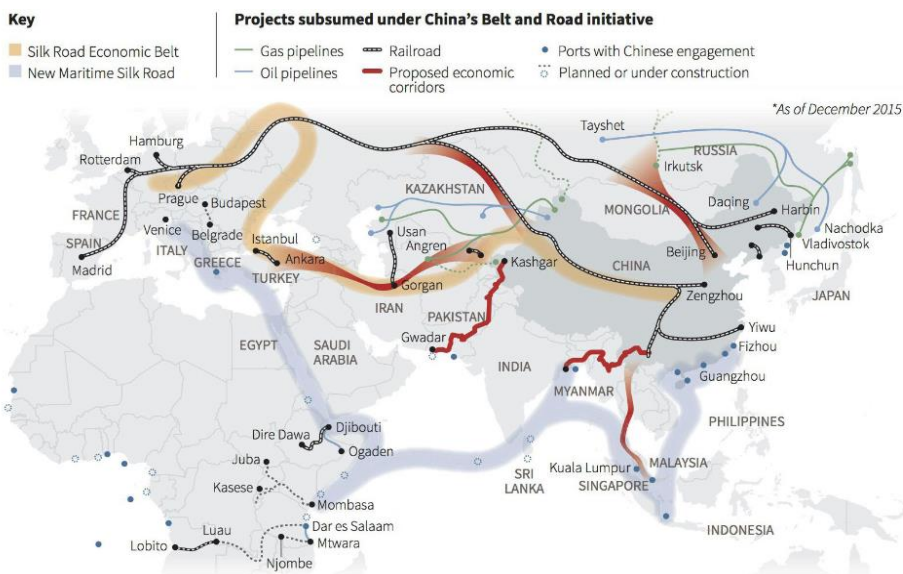
²⁰ 1 lipca 2021 r. Xi Jinping z bramy na placu Tiananmen ogłosił, że cel *xiaokang shehui* został zrealizowany. Nota bene 1 października 1949 r. w tym samym miejscu Mao Zedong proklamował powstanie Chińskiej Republiki Ludowej. Działania władz chińskich na rzecz wyeliminowania ubóstwa są omówione w rozdziale 3. monografii.

²¹ „Stulecie narodowego poniżenia” odnosi się do okresu 1820-1949, w którym udział Chin w światowym PKB spadł z 1/3 do 1/20, zaś realny dochód per capita spadł z 90% średniej światowej do mniej niż 1/4. Wojny z Japonią, Francją i Wielką Brytanią, ingerencje kolonialne, które wymusiły cesję eksterytorialnych praw i przywilejów na rzecz obcych mocarstw, agresja Rosji na chińskie terytorium w latach 50. XIX w., wojny i konflikty domowe, jak np. powstanie tajpingów (1851-1864), powstanie bokserów (1899-1901) – te wszystkie wydarzenia wpłynęły na radykalny spadek znaczenia Chin na arenie międzynarodowej, a także na dramatyczny spadek poziomu życia Chińczyków (Maddison, 2007, s. 17). Zarówno zewnętrzne, jak i wewnętrzne problemy Chin, szczególnie dotyczące krajowych instytucji, utrudniały modernizację gospodarki wpływając na pogorszenie dobrobytu społeczno-gospodarczego.

lem licznych konfliktów wewnętrznych i zewnętrznych. Chiński sen jest wieloaspektową koncepcją, która odnosi się do różnych wymiarów (politycznego, społecznego, gospodarczego, kulturowego) chińskiej cywilizacji i obejmuje wiele celów, a nadrzędnym i ostatecznym ma być powrót do wielkich Chin, sprzed okresu wojen opiumowych z XIX w., kiedy gospodarka chińska wytwarzała 32,9% światowego PKB (w 1820 r.) (Góralczyk, 2012, s. 113; Maddison, 2007, s. 44).

Realizacji chińskiego snu ma służyć m.in. inicjatywa *One Belt and One Road Initiative* (BRI; pl. Jeden pas i jedna droga bądź Pas i szlak; chin. *Yi dai, yi lu*)²², która została zainicjowana przez Xi Jinpinga w 2013 r. BRI to chińska strategia geopolityczna i geoelekonomiczna, a także narzędzie polityki zagranicznej, które wykorzystując projekty infrastrukturalne ma stworzyć szlak komunikacyjny, zarówno lądowy (*One Belt*, lądowy Pas), jak i morski (*One Road*, morska Droga). Inicjatywa BRI zakłada połączenie Chin ze wszystkimi regionami Azji oraz Europą, a drogą morską również z Afryką poprzez stworzenie infrastruktury transportowej (drogowej, kolejowej, morskiej i lotniczej), a także telekomunikacyjnej, przesyłowej (gazociągi i rurociągi) oraz energetycznej (Lisewski, 2023, s. 47 i n.; Przybyciński, 2019, s. 68; Tomaszewska, 2019; Zaremba, 2017, s. 201 i n.). BRI ma pozwolić nie tylko na rozwój infrastruktury, ale również na połączenia handlowe między regionami, a w konsekwencji na intensyfikację regionalnych i globalnych stosunków handlowych, w których Chiny będą odgrywały strategiczną rolę. Podejmowane działania koncentrują się na wzroście aktywności inwestycyjnej Chin i krajów zaangażowanych, inwestycjach infrastrukturalnych oraz osiągnięciu większej efektywności transportu, zwłaszcza lądowego (Łopacińska, 2017, s. 32). Regiony będące uczestnikami oraz projekty realizowane w ramach inicjatywy BRI zostały przedstawione na rys. 1.

²² Szerzej na temat inicjatywy *One Belt, One Road* w pracach: Bieliński et al. (2020), Ciborowski et al. (2021), Choroś-Mrozowska (2019), Hübner (2024), Lisewski (2023), The World Bank (2019), Zaremba (2017). Szczegółowa analiza wybranych projektów inwestycyjnych realizowanych w ramach BRI została przedstawiona m.in. w pracach: Lisewski (2023), Lu et al. (2018), Simonov (2025). Bardzo interesujące refleksje dotyczące współczesnego, ale również historycznego jedwabnego szlaku w kontekście historycznym i kulturowym można znaleźć w pracy Hübnera (2023).

Rys. 1. Mapa regionów i projektów w ramach inicjatywy *One Belt and One Road*

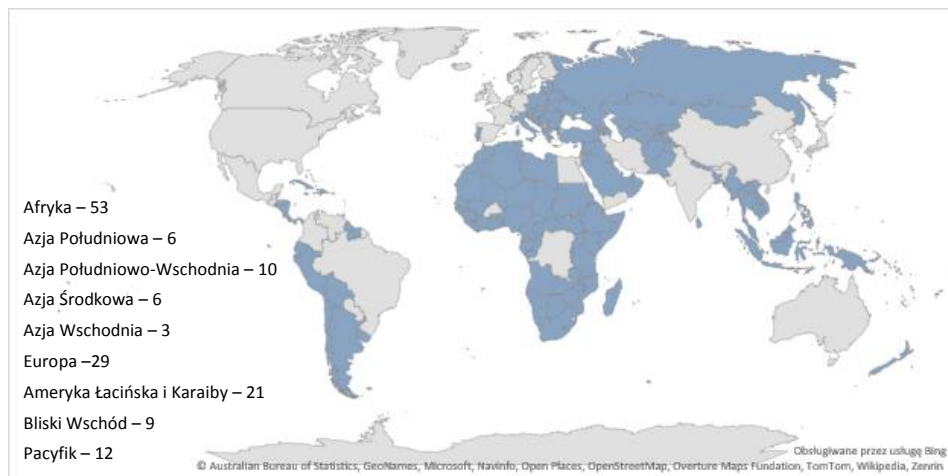
Źródło: Lu et al. (2018, s. 3).

Skalę inicjatywy odzwierciedla wielkość populacji objętych projektem – to jest 4,4 miliarda ludzi (Lu et. al, 2018, s. VII). Projekty realizowane w ramach BRI są finansowane z chińskich środków krajowych ze specjalnego Funduszu Jedwabnego Szlaku, z kapitałem w wysokości ok. 40 mld USD, z Azjatyckiego Banku Inwestycji Infrastrukturalnych (ang. *Asian Infrastructure Investment Bank* – AIBB) z kapitałem ok. 100 mld USD oraz ze źródeł finansowanych przez instytucje międzynarodowe²³. W grudniu 2024 r. w chińskie przedsięwzięcie zaangażowanych było 149 krajów, które podpisały *Memorandum of Understanding* (tzw. Protokół ustaleń) – rys. 2. Ponadto udzielonych zostało łącznie ponad 1 bln USD pożyczek dla ponad sto państw²⁴ (Hübner, 2024, s. 8). Tym samym BRI stał się

²³ Więcej na temat finansowania inicjatywy BRI zob. Hurley (2018), Lisewski (2023), Simonov (2025) The World Bank (2019), Tomaszewska (2019).

²⁴ Jednym z zagrożeń związanych z realizacją projektów BRI jest podwyższone ryzyko wystąpienia problemów zadłużeniowych w niektórych krajach pożyczkobiorców, szczególnie w krajach na niższym poziomie rozwoju. Powszechna chińska praktyka dotycząca finansowania rozbudowy infrastruktury wiąże się z udzielaniem pożyczek państwowym pożyczkobiorcom, co może powodować koncentrację długu wobec oficjalnych i quasi-oficjalnych wierzycieli chińskich. To zaś rodzi poważne obawy dotyczące stabilności zadłużenia niektórych państw (Hurley et al., 2018; Tomaszewska, 2019). Przykładem może być Sri Lanka, która realizowała projekty budowy portów i lotnisk z zaangażowaniem chińskiego kredytu. W 2022 r. władze Sri Lanki ogłosiły niewypłacalność, a w ramach negocjacji długu zostały zmuszone do przekazania w dzierżawę na 99 lat portu, który ma strategiczne znaczenie na Oceanie Indyjskim. O ryzyku związanym z inicjatywą BRI więcej w pracach: Ciborowskiego et al. (2021), Hurleya (2018), Lu et al. (2018), Tomaszewskiej (2019), Walkowskiego (2021, s. 420 i n.).

kluczowym elementem chińskiej polityki zagranicznej i strategii gospodarczej (Simonov, 2025).

Rys. 2. Mapa krajów uczestniczących w inicjatywie *One Belt, One Road* (stan na luty 2025 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Nedopil (2025).

Konsekwentnie prowadzona polityka gospodarcza Chin pozwoliła na realizację olbrzymich inwestycji infrastrukturalnych, które mają duże znaczenie dla modernizacji i rozwoju gospodarczego kraju, ale również dla integracji Chin z gospodarką światową. Od X Planu pięcioletniego (2001-2005) zainicjowanego w 2001 r. infrastruktura stała się jednym z najważniejszych celów rozwojowych Chin.

Od początku powstania inicjatywy wydatki inwestycyjne w ramach BRI są ukierunkowywane na różne cele. Wynika to ze zmian w polityce gospodarczej Państwa Środka i ukierunkowywania wsparcia obszarów zgodnie z wdrażanymi strategiami gospodarczymi. Od 2013 r. do lutego 2025 r. łączne zaangażowanie BRI wyniosło 1,175 bln USD, z czego ok. 704 mld USD przypadło na kontrakty budowlane, a 470 mld USD na inwestycje niefinansowe (Nedopil, 2025, s. 5). Zaangażowanie funduszy BRI koncentruje się głównie na sektorze energetycznym, do którego w 2024 r. skierowanych było 33% inwestycji. Znaczące inwestycje zasiły sektor transportu, chociaż w porównaniu do wcześniejszych lat w 2024 r. spadły do najniższego poziomu – tj. do ok. 12% wszystkich wydatków. Drugim co do wielkości sektorem, na który kierowane są wydatki, to sektor wydobywczy z udziałem ok. 17,6%, a kolejnym z ok. 14,3% udziałem – sektor technologiczny (Nedopil, 2025, s. 6).

Znaczące inwestycje rządowe w projekty infrastrukturalne, takie jak rozbudowa autostrad, a szerzej transportu, kolei żelaznej, portów lotniczych i morskich, inwestycje w energię, w tym energię odnawialną, wspieranie urbanizacji, szczególnie w regionach wiejskich i słabiej rozwiniętych, rozwój miast i infrastruktury miejskiej, rozwój sektora technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT), przyspieszyły handel wewnętrzny i dalszą urbanizację, wpływając na poprawę konkurencyjności gospodarki na poziomie globalnym (Dinlersoz, Fu, 2022). Między 2002 r. a 2016 r. udział chińskich inwestycji w relacji do PKB wzrósł z 8% do 24%. Według szacunków w latach 2003-2016 ok. 9-10% wzrostu gospodarczego było efektem wydatków na inwestycje infrastrukturalne (Dinlersoz, Fu, 2022).

Rosnąca siła gospodarcza Chin sprzyjała realizacji chińskich inwestycji na całym świecie. To przyczyniło się do sukcesu inicjatywy BRI, która pozwoliła na pogłębienie łączności regionalnej oraz handlu poprzez inwestycje infrastrukturalne w innych regionach świata. Ta jednostronna chińska inicjatywa jest promowana jako forma współpracy opartej na wzajemnych korzyściach, ale jednocześnie stanowi rozszerzenie wpływów Chin, stworzenie nowych rynków dla chińskich towarów oraz utorowanie drogi do dalszej ekspansji Państwa Środka, zwłaszcza w najbiedniejszych gospodarkach. To instrument globalizacji o chińskiej twarzy, który potencjalnie prowadzi do długoterminowych korzyści gospodarczych wszystkich uczestników oraz zwiększenia globalnych powiązań handlowych, ale którego głównym wygranym będą Chiny (Ciborowski et al., 2021).

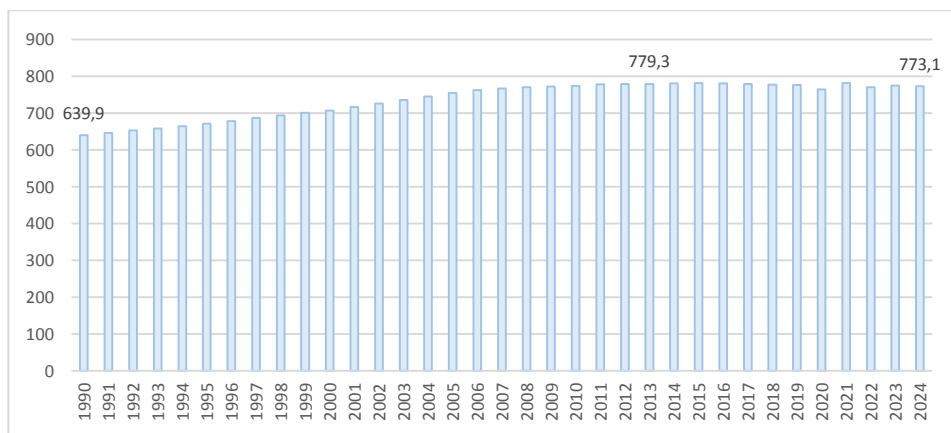
2.2. Strategia *Made in China 2025*

W 2015 r. władze chińskie ogłosiły strategię, która ma pomóc Chinom osiągnąć status lidera w zakresie technologii innowacyjnych. Strategia *Made in China 2025* (MIC2025)²⁵, bo o niej mowa, jest jedną z najważniejszych chińskich polityk przemysłowych, która ma przekształcić Chiny w lidera zaawansowanego przemysłu²⁶.

²⁵ Omówienie strategii MIC2025, a szerzej chińskiej polityki przemysłowej można znaleźć w pracach: European Chamber (2025), Rashidina i Javed (2020) oraz Zengleina i Holzmann (2019).

²⁶ MIC2025 jest w dużym stopniu wzorowana na przyjętej w 2013 r. niemieckiej strategii *Industrie 4.0*, która nawiązuje do koncepcji czwartej rewolucji przemysłowej, związanej z automatyzacją, cyfryzacją przemysłu i wykorzystaniem najnowszych technologii. *Industrie 4.0* ma pozwolić stworzyć zasady funkcjonowania organizacji łańcucha wartości opartego na systemach cyfrowo-fizycznych, Internecie rzeczy (*Internet of Things* – IoT), przetwarzaniu w chmurze (*Cloud Computing*), sztucznej inteligencji (*Artificial Intelligence* – AI) oraz systemach cyberfizycznych. Porównanie chińskiej strategii MIC2025 i niemieckiej *Industrie 4.0* można znaleźć w pracy Li (2018).

Przesłankami do wdrożenia strategii była rosnąca konkurencja ze strony innych azjatyckich państw rozwijających się (m.in. Wietnamu, Kambodży, Laosu i Bangladeszu) przejmujących produkcję nisko przetworzonych dóbr w sektorach nisko zaawansowanych technologicznie. Wewnętrzna presja społeczna, związana z rosnącymi płacami i dochodami, ale również ze zmianami demograficznymi, ogranicza możliwości Chin w zakresie konkurencji niskimi cenami, szczególnie z krajami rozwijającymi się (Li, 2018). Potencjał, jaki pod koniec XX w. generowała dywidenda demograficzna oparta na rosnącej sile roboczej uległ zatrzymaniu. Główną barierę stanowią obecne zmiany demograficzne, przed którymi stanął chiński rynek pracy, szczególnie w odniesieniu do kurczącej i starzejącej się populacji. Liczba ludności w wieku produkcyjnym, która przekłada się na wielkość siły roboczej, nie wzrasta, czego przyczyną jest głównie stosowana przez prawie cztery dekady polityka jednego dziecka. Pomimo że regulacje dotyczące liczby dzieci w rodzinie uległy złagodzeniu, zmiany demograficzne wydają się być trwałe²⁷. W 2013 r. chińska siła robocza osiągnęła największą liczbę, tj. 779,2 mln ludzi. Od tego czasu liczba osób w wieku produkcyjnym wolno, ale systematycznie, zmniejsza się. Na wykresie 15 zobrazowano zmiany w wielkości siły roboczej w Chinach między 1990 r. a 2024 r.

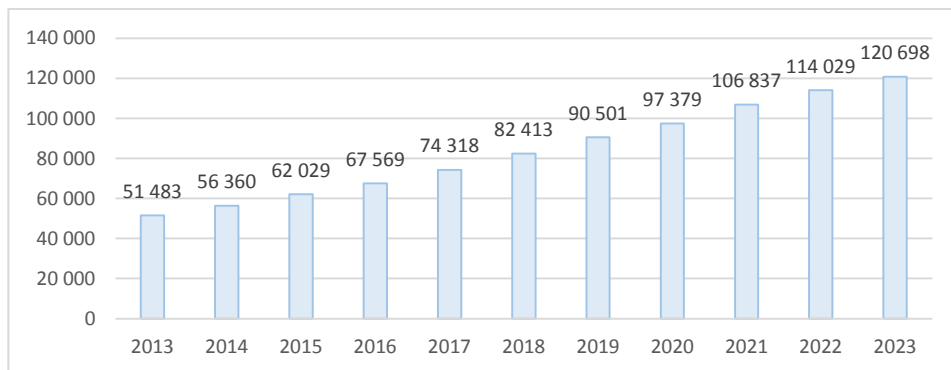
Wykres 15. Siła robocza w Chinach w latach 1990-2024 (w mln)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (2025b, kod: SL.TLF.TOTL.IN).

Chiny długo utrzymywały dużą przewagę kosztową, głównie dzięki niskiej relacji płac w stosunku do wydajności pracy (Li et al., 2012). Na początku lat 90. XX w. średnia płaca realna chińskich pracowników produkcyjnych była niższa niż w innych rozwijających się gospodarkach azjatyckich. Między 1993 r.

²⁷ Na temat zmian demograficznych i polityki jednego dziecka więcej w rozdziale 5.

a 2015 r. chińskie płace wzrosły ponad pięciokrotnie (Huang et al., 2021, s. 633-634). Między 2013 r. a 2023 r. średni roczny dochód pracowników zatrudnionych w przedsiębiorstwach nieprywatnych w regionach miejskich wzrósł z poziomu ok. 51,5 tys. juanów do 120,7 tys. juanów (wykres 16). Olbrzymi wzrost kosztów pracy w Chinach słusznie rodzi obawy o przewagę komparatywną i rolę Chin jako fabryki świata.

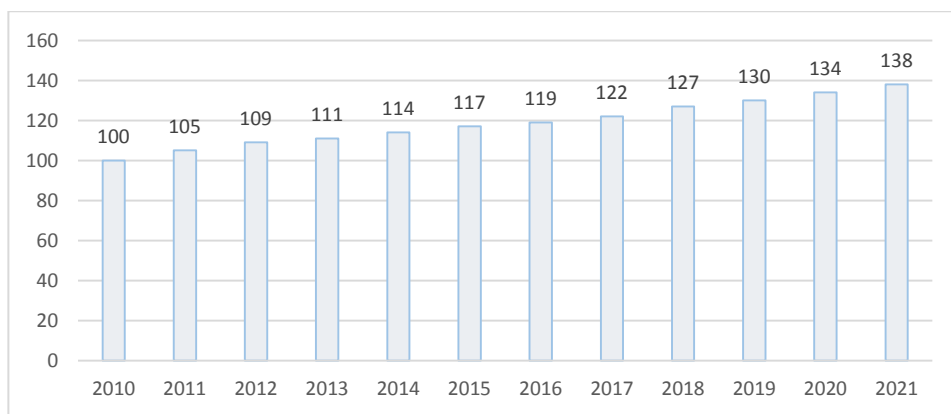

Wykres 16. Średnie roczne wynagrodzenie pracowników zatrudnionych w miejskich jednostkach nieprywatnych w Chinach w latach 2013-2023 (w juanach)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Statista (2025, kod: 278349).

Zmiana strategii gospodarczej Państwa Środka spowodowała świadome odejście od modelu opartego na taniej sile roboczej na rzecz wyższej jakości przemysłu i stabilniejszych relacji pracowniczych. Przejawem tego odejścia jest wprowadzenie regulacji dotyczących umowy o pracę *Labour Contract Law*, które mają wpłynąć na poprawę praw pracowniczych, zwiększyć formalizację zatrudnienia oraz ograniczyć nadużycia (np. umowy tymczasowe, brak ubezpieczeń czy niskie pensje). Nowe regulacje przełożyły się na wzrost kosztów o ok. 2,5% do 4,9%, a ten nie był tak znaczący jako oczekiwano (Han et al., 2011).

W Chinach w okresie między 2010 r. a 2021 r. wskaźnik kosztów pracy, głównie wynikający z poprawy dobrobytu i wzrostu płac, wzrósł o prawie 40% (wykres 17). Wzrost ten przełożył się na odpływ części inwestycji zagranicznych do krajów o niższych kosztach.

Wykres 17. Indeks kosztów pracy w Chinach w latach 2010-2021 (2010 r. = 100)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Global Data (2025).

Chińska siła robocza przestała być tania, a przewaga konkurencyjna Chin przenosi się z eksportu produktów pracochłonnych, wymagających dużego nakładu siły roboczej, na produkty kapitałochłonne, wymagające dużego nakładu kapitału i umiejętności (Li et al., 2012).

Jednocześnie Chiny są zmuszone do konkurowania z wysoko zaawansowanymi gospodarkami, takimi jak USA, Niemcy czy Japonia (Li, 2018). Chiny chcą odciąć się od roli fabryki świata i stać się centrum innowacji oraz technologii w wymiarze globalnym. Strategia MIC2025 ma stanowić swoistą „ucieczką do przodu” i pozwolić na transformację przemysłu od produkcji pracochłonnej do produkcji opartej na wiedzy. Celem strategii jest odrobienie zaległości technologicznych wobec krajów wysokorozwiniętych oraz substytucja importu. W dłuższej perspektywie strategia ma umożliwić osiągnięcie przez Chiny przywództwa technologicznego w kluczowych obszarach, na których skoncentrowana jest strategia. Obszary te zaprezentowano w tabeli 4.

Tabela 4. Kluczowe sektory i subsektory inicjatywy *Made in China 2025*

Sektory	Subsektory
1	2
IT nowej generacji	– zaawansowane ICT, w tym narzędzia ICT, systemy operacyjne i przemysłowy software – półprzewodniki – inteligentny przemysł – AI – Internet rzeczy
Wysokiej klasy maszyny sterowane numerycznie i roboty	– wysokiej klasy maszyny – urządzenia sterowane numerycznie i podstawowe wyposażenie przemysłowe – automatyka przemysłowa – robotyka

cd. tabeli 4

1	2
Inżynieria lotnicza i przemysł kosmiczny	– samoloty komercyjne i statki powietrzne niskiego pułapu, takie jak helikoptery i bezałogowe statki powietrzne – silniki lotnicze, sprzęt i systemy lotnicze – sprzęt kosmiczny – satelity komercyjne
Inżynieria morska i produkcja statków	– budowa statków, w tym średniej wielkości statków luksusowych – przemysłowe wykorzystanie statków napędzanych skroplonym gazem ziemnym – sprzęt inżynierii morskiej – zaawansowane technologicznie statki
Nowoczesne koleje dużych prędkości	– budowa szybkich pociągów – produkcja nowoczesnych podzespołów i komponentów wykorzystywanych do kolei dużych prędkości
Pojazdy elektryczne (EV), baterie i nowoczesny transport	– budowa nowoczesnych pojazdów elektrycznych – nowe baterie i nowoczesny transport oparty na odnawialnych źródłach energii – nowoczesne wyposażenie
Elektrotechnika, energetyka i środki przesyłania energii	– elektrotechnika – energia odnawialna – energia jądrowa
Nowoczesne narzędzia i technologie rolnicze	– nowoczesny maszyny i urządzenia rolnicze – zaawansowane metody i mechanizacja w przemyśle rolniczym
Nowe, inteligentne materiały	– nowe materiały – grafen
Biofarmaceutyki i wysokowydajne urządzenia medyczne	– biotechnologia – biofarmacja – zaawansowane metody i urządzenia medyczne – leki, terapie i narzędzia medyczne nowej generacji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Boullenois et. al. (2025, s. 12-13); Li (2018); European Chamber (2025, s. 4 i n.); Walkowski (2021, s. 339 i n.).

Cele operacyjne MIC2025 to wszechstronne unowocześnienie i zwiększenie konkurencyjności chińskiego przemysłu wytwórczego, ale również optymalizacja przemysłu, zwiększenie zdolności przemysłowych za pośrednictwem produkcji opartej na innowacjach, zwiększenie udziału chińskiej produkcji w rynku globalnym, wzrost znaczenia gospodarki chińskiej w światowym podziale pracy oraz odrobienie dystansu technologicznego. Realizacja strategii ma wpłynąć na poprawę jakości produktów, tworzenie marek własnych oraz budowanie zdolności produkcyjnych poprzez wprowadzanie zaawansowanych technologii. Nie bez znaczenia pozostaje odejście od celów ilościowych na rzecz ukierunkowania na poprawę jakości produkcji, szkolenia, a także rozwijanie i przyciąganie talentów (Li, 2018).

Drugim celem strategicznym MIC2025, obok osiągnięcia pozycji światowego lidera w sektorach zaawansowanych technologicznie, jest wzrost samowystarczalności oraz zmniejszenie zależności Chin od zagranicznych dóbr przemysłowych. Celem operacyjnym jest substytucja importu najbardziej zaawansowanych

komponentów oraz wzrost udziału chińskich firm w ich produkcji do 70% (Bogusz, Jakóbowski, 2019, s. 110; Boullenois et al., 2025, s. 12; European Union Chamber, 2025, s. 7).

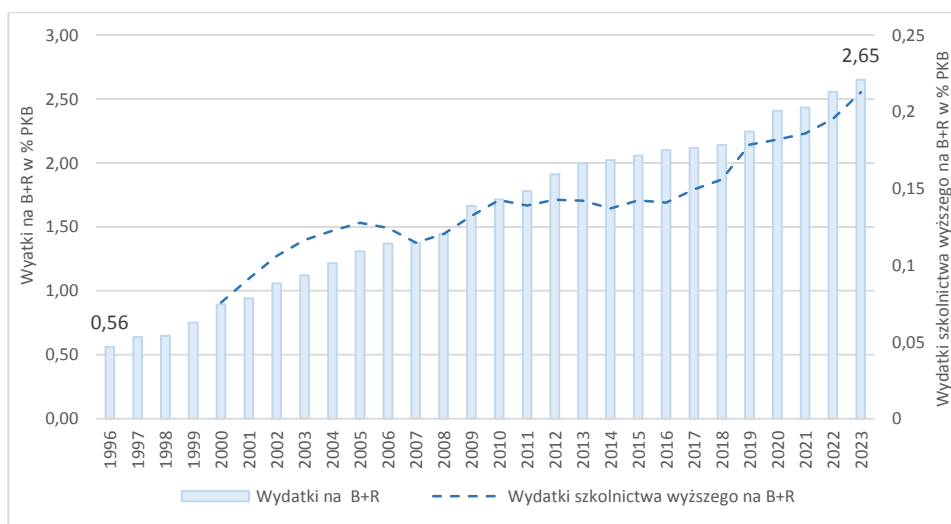
Cele MIC2025 są realizowane głównie za pośrednictwem szerokiej pomocy rządowej, preferencyjnego wykorzystania wsparcia finansowego oraz narzędzi prawnych i regulacyjnych, w tym warunkowego dostępu do rynku, zwiększania nakładów w sektorze B+R oraz wdrażania nowoczesnych technologii produkcyjnych (Ly, 2020, s. 11). Kluczowymi instrumentami są (Boullenois et al., 2025, s. 14-15):

- lewarowanie inwestycji za pośrednictwem funduszy państwowych; do 2017 r. utworzono prawie 800 funduszy państwowych o łącznej wartości 2,2 juanów;
- dotacje i kredyty preferencyjne, zachęty podatkowe, ubezpieczenia kredytów eksportowych kierowane do sektorów strategicznych;
- wsparcie chińskich firm w pozyskiwaniu zagranicznej specjalistycznej wiedzy i technologii, szczególnie w sektorze półprzewodników i zaawansowanego przemysłu;
- konsolidacja przedsiębiorstw państwowych, szczególnie w sektorze telekomunikacji, lotnictwa i inteligentnej produkcji, której celem ma być wypromowanie narodowych czempionów;
- promowanie krajowych konkurentów, którzy oprócz otrzymywania wsparcia w ramach standardowych narzędzi polityki przemysłowej (np. wsparcie finansowe czy regulacje), są faworyzowani na rynku i otrzymują wsparcie polityczne;
- wsparcie dla mniejszych firm o innowacyjnym potencjale;
- ochrona krajowych podmiotów poprzez restrykcyjne zasady dostępu do rynku dla firm zagranicznych, obejmujące również wymogi dotyczące joint venture, głównie w sektorach lotnictwa cywilnego i telekomunikacji;
- zachęcanie do inwestycji zagranicznych w kluczowych obszarach.

Prekursorami chińskich korporacji, które dokonały ekspansji na rynki zagraniczne zawsze były przedsiębiorstwa państwowe (SOE), które również obecnie dominują w chińskich inicjatywach realizowanych w ramach programów strategicznych (Ly, 2020, s. 11). Władze chińskie prowadzą ponadto selektywną integrację zagranicznego, specjalistycznego know-how, co przyspiesza rozwój technologiczny w chińskiej gospodarce (Boullenois et al., 2025, s. 15). Środkami do realizacji strategii MIC2025, choć budzącymi duże kontrowersje, są działania takie, jak kradzież własności intelektualnej, mechanizmy przejmowania zagranicznych technologii, np. poprzez przejmowanie firm czy tworzenie zagranicznych spółek joint-venture, które transferują wiedzę i know-how do spółek chińskich (Tomaszewska, 2021, s. 118).

MIC2025 jest częścią długookresowej strategii, której celem jest niezależność i osiągnięcie pozycji technologicznego lidera, a w niektórych przypadkach osiągnięcie niezależności wobec rynków i podmiotów zagranicznych (Boullenois et al., 2025, s. 75; European Union Chamber, 2025, s. 3). Choć jej rezultaty będzie można ocenić dopiero z perspektywy czasu, jednak już teraz efekty dowodzą, że przynajmniej w niektórych sektorach, Państwo Środka nadrabia zaległości rozwojowe.

Ważnym wskaźnikiem odzwierciedlającym stopień zaawansowania technologicznego Chin są wydatki na sektor badawczo-rozwojowy (B+R). Strategiczne inwestycje na krajowe badania i rozwój są zdecydowanie ukierunkowane na autonomię technologiczną Chin. Wydatki na ten sektor bardzo szybko rosną. W 1996 r. wyniosły one 0,6% chińskiego PKB, a do 2023 r. wzrosły do poziomu 2,65%. Szybko rosną również nakłady szkolnictwa wyższego na badania i rozwój, które co prawda są na dużo niższym poziomie niż wydatki na B+R ogółem, ale tempo wzrostu jest porównywalne (wykres 18).

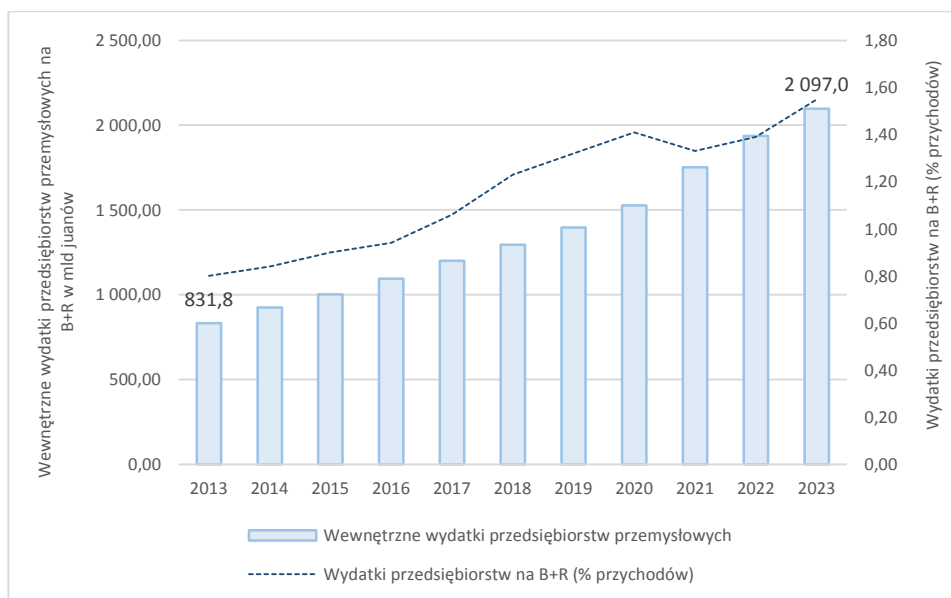

Nota: Wydatki szkolnictwa wyższego na B+R obliczono na podstawie MSTI database (2025, kod: G_XGDP).

Wykres 18. Wydatki na sektor B+R oraz wydatki szkolnictwa wyższego na B+R (w % PKB) w Chinach w latach 1996-2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (2025b, kod: GB.XPD.RSDV.GD.ZS).

Od 2013 r. szybko rosną również wydatki przedsiębiorstw przemysłowych na B+R. Między 2013 r. a 2023 r. wydatki te, jako procent przychodów, wzrosły z 0,8% do 1,55%, a w wartościach absolutnych wzrosły z 831,8 mld juanów do 2,1 bln juanów (wykres 19).

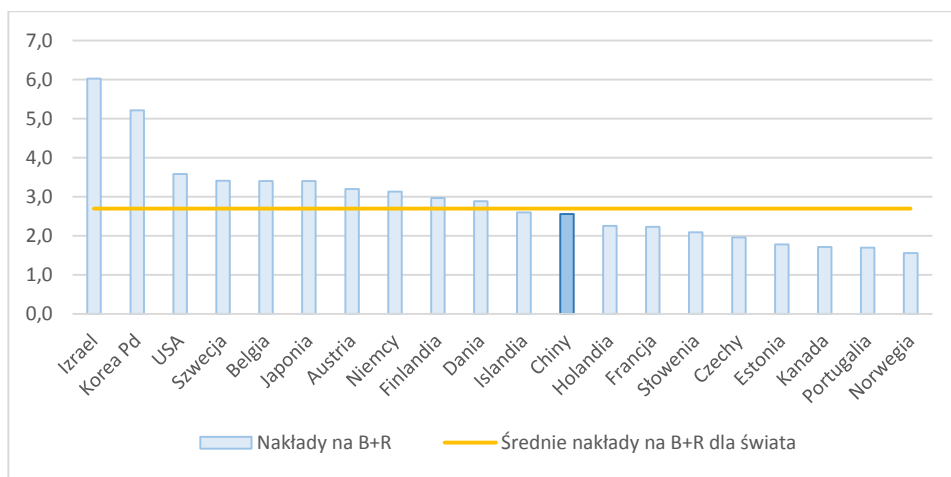

Wykres 19. Wydatki przedsiębiorstw na B+R (% przychodu) oraz wewnętrzne wydatki przedsiębiorstw przemysłowych na B+R (w mld juanów) w Chinach w latach 2013-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Statista (2025, kod: 234561 oraz 234442).

Zgodnie z danymi chińskiego urzędu statystycznego w 2023 r. przedsiębiorstwa zarówno prywatne, jak i SOE, odpowiadały za ok. 77,7% całkowitych wydatków na B+R, 11,6% było realizowanych przez rządowe instytuty badawcze, 8,3% przez Uniwersytety, a nieco ponad 2% przez inne jednostki. Zatem w Chinach nakłady na B+R w dużej mierze realizowane są przez sektor przedsiębiorstw (Statista, 2025, kod: 1465556).

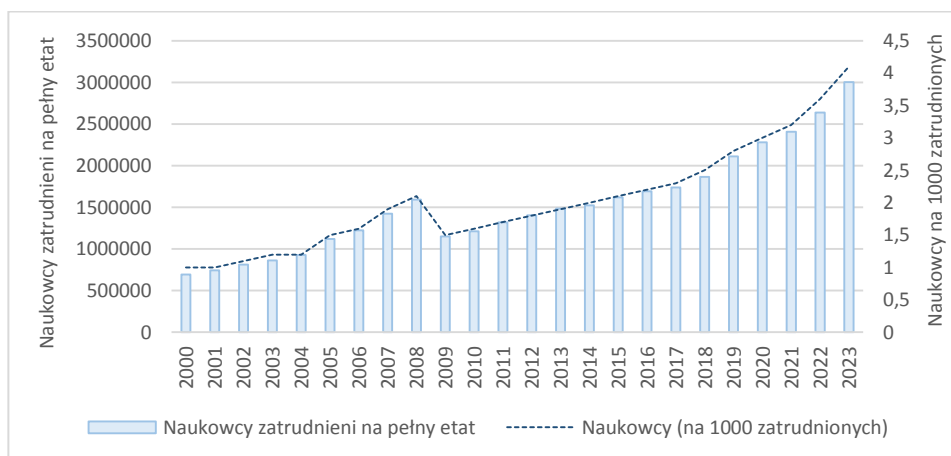
Pomimo znaczącego wzrostu nakładów na badania i rozwój, poziom ten wciąż jest poniżej średniej światowej, która w 2022 r. wyniosła 2,7%. Chiny należą do jednej z piętnastu gospodarek światowych o najwyższych wydatkach B+R, jednak dystans do światowych liderów, takich jak Izrael czy Korea Południowa, jest bardzo wyraźny (wykres 20).

Wykres 20. Top 20 gospodarek pod względem nakładów na B+R (w % PKB) w 2022 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (2025b, kod: GB.XPD.RSDV.GD.ZS).

Jednym z celów chińskich władz jest rozwój zasobów ludzkich na rzecz innowacji. Cel ten jest realizowany za pośrednictwem wsparcia i pozyskiwania talentów poprzez naukę i edukację, tworzenie wyspecjalizowanych laboratoriów i centr badawczo-rozwojowych. Wzrost nakładów na B+R przekłada się na wzrost liczby chińskich naukowców. Od początku XXI w. liczba naukowców zatrudnionych na pełny etat w Chinach wzrosła z ok. 700 tys. do ponad 3 mln. Wskaźnik zatrudnionych naukowców na 1000 zatrudnionych wzrósł ponad czterokrotnie (wykres 21).

Wykres 21. Liczba naukowców zatrudnionych na pełny etat i wskaźnik liczby naukowców (na 1000 zatrudnionych, 2000 = 100) w Chinach w latach 2000-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie MSTI database (2025, kod: TP_RSXEM i TP_RS).

Jedną z ważnych inicjatyw w zakresie wsparcia i pozyskiwania utalentowanych ludzi był wdrożony w 2008 r. Program tysiąca talentów (chin. *qiān rén jīhuà*), który miał na celu ściągnięcie do Chin wybitnych specjalistów z zakresu nauki i techniki, zwłaszcza z zagranicy. Program stanowił wsparcie dla rozwoju nauki i technologii, a także dla poprawy konkurencyjności kraju na globalnym rynku. Z uwagi na rekrutowanie zagranicznych ekspertów nie pochodzących ze społeczności chińskich, a także na sam sposób rekrutowania, program wzbudził wiele kontrowersji ze strony krajów wysokorozwiniętych. W 2019 r. program został zastąpiony programem Oświecenie (chin. *Qiming*), którego celem była rekrutacja wysokiej klasy ekspertów zagranicznych. Wyzwanie to jest szczególnie istotne w kontekście ogłoszonej przez Xi Jinpinga konieczności osiągnięcia samowystarczalności w sektorze półprzewodników²⁸, które stanowią kluczowy komponent sprzętowy do nowoczesnej elektroniki, w tym do procesorów i mikroczipów, centr danych, pamięci komputerowych, urządzeń medycznych, samochodów, paneli, procesorów używanych do trenowania sztucznej inteligencji, komputerów kwantowych, technologii 5G i 6G oraz wielu innych. Postępy w zakresie cyfryzacji społeczeństw, a także IoT będą przyczyniać się do rosnącego znaczenia ekonomicznego mikroprocesorów, a w konsekwencji półprzewodników. W 2024 r. sprzedaż półprzewodników na świecie osiągnęła wartość 626,87 mld USD. Prognozy na 2025 r. wskazują, że rynek ten wzrośnie o 11,2% do poziomu 698 mld USD (Statista, 2025, kod: 266973). W kontekście strategii ukierunkowanej na rozwój gospodarki cyfrowej, technologii 5G i 6G, sztucznej inteligencji, IoT czy budowy komputerów kwantowych, półprzewodnikom przypisuje się szczególne znaczenie, a produkcja półprzewodników stanowi kluczowy cel polityki przemysłowej Chin. Chiny już przeznaczają ogromne środki na rozwój najnowocześniejszych chipów, chociaż wciąż dokonuje się to z niezbyt dużym powodzeniem (García-Herrero, Schindowski, 2024, s. 19). W 2014 r. władze chińskie ogłosiły Krajowy program promocji i rozwoju przemysłu układów scalonych, którego celem jest wykreowanie krajowych czempionów zdolnych do konkurowania w produkcji

²⁸ Półprzewodniki są jednym z kluczowych obszarów amerykańsko-chińskiej wojny handlowej. W 2022 r. USA wprowadziły CHIPS Act (*Creating Helpful Incentives to Produce Semiconductors for America Act*), ustawę, której celem jest wzmocnienie krajowej produkcji półprzewodników i uniezależnienie się od dostaw z zagranicy, szczególnie z Azji. Główną osią napięć z Chinami są ograniczenia nałożone przez amerykański Departament Handlu dotyczące eksportu chipów, czyli mikroukładów scalonych wykonanych z półprzewodników do Chin. Zaostrożenie w 2024 r. przepisów ograniczających obywatelom USA i stałym mieszkańcom podejmowania działań wspierających rozwój i produkcję zaawansowanych chipów w Chinach, a także kontrola eksportu do Chin, dodatkowo ograniczyły dostęp chińskich przedsiębiorstw do najnowszych chipów (García-Herrero, Schindowski, 2024, s. 19). Interesujące omówienie znaczenia technologii mikrochipów, a także geostrategicznej rywalizacji amerykańsko-chińskiej dotyczącej kontroli nad tym zasobem można przeczytać w pracy Millera (2023).

mikroprocesorów z firmami z krajów wysoko rozwiniętych. W 2024 r. powstał, wspierany przez władze, fundusz inwestycyjny o wartości 47,5 mld USD, którego celem jest rozwój branży półprzewodników (Stanford University Human-Centered Artificial Intelligence, 2025, s. 330). Obok funduszu, środkami do osiągnięcia samowystarczalności w sektorze półprzewodników są olbrzymie inwestycje w krajowe firmy, m.in. Semiconductor Manufacturing International Corporation (SMIC, największy producent układów scalonych produkujący dla Chin), HiSilicon czy Zhaoxin, wspieranie tanich kredytów, dotacje, zwolnienia i ulgi podatkowe dla firm z tego sektora oraz ukierunkowanie nakładów B+R na ten obszar. Dla Chin samowystarczalność w obszarze półprzewodników oznacza bezpieczeństwo, suwerenność technologiczną i możliwość rozwoju technologicznego bez nacisku państw zachodnich. Napięcia geopolityczne, szczególnie między dwoma największymi potęgami gospodarczymi, a także szybki rozwój rynku chipów AI z pewnością mocno wpłyną na branżę półprzewodników.

Strategia MIC2025 zakłada dalszy rozwój produkcji z jednoczesną poprawą jej jakości, szczególnie w gałęziach high-tech. Państwo Środka z fabryki świata ma stać się innowatorem oraz kreatorem nowych technologii i trendów. Wiele celów wyznaczonych przez MIC2025 zostało już zrealizowanych bądź wkrótce zostanie osiągnięte, szczególnie w zakresie m.in. nakładów na badania i rozwój, patentów czy PKB per capita. W tabeli 5 zaprezentowano wybrane wskaźniki w latach 2000, 2015 oraz 2024, które potwierdzają szybkie postępy w zakresie badań naukowych, własności intelektualnej, wartości eksportu i importu produktów zaawansowanych technologicznie. Wszystkie te działania przekładają się na wzrost innowacyjności gospodarki chińskiej oraz progres w obszarze technologii.

Tabela 5. Stopień realizacji wybranych celów operacyjnych *Made in China 2025*

Wskaźnik	2000	2015	2024	Źródło
1	2	3	4	5
Badania i rozwój				
Wydatki krajowe na B+R (% PKB)	0,89	2,06	2,65	NBS ¹
Nakłady na B+R (100 mln juanów)	896	14 169	36 130	NBS ¹
Nakłady na B+R (mln USD PPP, ceny stałe z 2020 r.)	43 191	393 482	780 678*	OECD ²
Wydatki szkolnictwa wyższego na B+R (% PKB)	0,08	0,14	0,21	OECD ²
Wydatki szkolnictwa wyższego na B+R (mln USD PPP, ceny stałe z 2020 r.)	3 700	27 730	64 437	OECD ²
Własność intelektualna				
Liczba aplikacji patentowych	51 906	1 101 864	1 677 701	WIPO ³
Udział w łącznej liczbie patentów 5 najlepszych biur patentowych	Nd	32,2%**	47,2 %*	WIPO ⁴
Liczba zaakceptowanych wniosków patentowych (szt.)	170 682	2 798 500	5 561 990*	NBS ¹
Liczba zgłoszeń patentowych w przemyśle zaawansowanych technologii (szt.)	Nd	158 463	444 950*	NBS ¹

cd. tabeli 5

1	2	3	4	5
Przychody z tytułu użytkowania własności intelektualnej (w mln USD w cenach bieżących)	80,3	1 084,6	10 977,3*	WB ⁵
Płatności z tytułu użytkowania własności intelektualnej (w mld USD w cenach bieżących)	1 280,9	22 022,4	42 763,7*	WB ⁵
Wymiana handlowa				
Całkowita wartość eksportu i importu produktów zaawansowanych technologicznie (100 mln juanów)	895,50	12032,7	15 219*	NBS ¹
Import towarów z gospodarek o wysokim dochodzie (% całkowitego importu towarów)	84,4	74,1	68	WB ⁶
Udział dóbr ICT w całkowitym eksporcie towarów (w %)	17,7	26,6	21,3	WB ⁷
Udział dóbr ICT w całkowitym imporcie towarów (w %)	20,2	19,7	20,1	WB ⁷

* Dane dla 2023 r.

** Dane dla 2013 r.

¹ National Bureau of Statistics of China [NBS]. (2025).² Organization for Economic Co-operation and Development [OECD]. (2025).³ World Intellectual Property Organization [WIPO]. (2025).⁴ World Intellectual Property Organization [WIPO]. (2024).⁵ World Bank (2025b, kod: BM.GSR.ROYL.CD).⁶ World Bank (2025b, kod: TM.VAL.MRCH.HI.ZS).⁷ World Bank (2025b, kod: TX.VAL.ICTG.ZS.UN i TM.VAL.ICTG.ZS.UN).

Chiny nie są już gospodarką, która jedynie kopiuje istniejące technologie i rozwiązania, ale gospodarką, która ma coraz większą zdolność do kreowania technologii na wysokim poziomie (Bergeaud, Verluise, 2023). Coraz częściej w miejsce imitacji rozwiązań, szczególnie zachodnich, Chiny kreują²⁹ innowacje, dostosowując krajowe rozwiązania w zakresie własności intelektualnej do światowych standardów (Bergeaud, Verluise, 2023). Szybko rośnie liczba patentów i zgłoszeń patentowych. Według danych World Intellectual Property Organization (WIPO, Światowa Organizacja Własności Intelektualnej) w 2024 r. liczba chińskich wniosków patentowych wyniosła 1 677 701, a udział Chin w łącznej liczbie patentów pięciu najlepszych biur patentowych wyniósł 47%. Dla porównania, drugie w rankingu uplasowały się Stany Zjednoczone z liczbą wniosków nieprzekraczającą 700 tys. (dokładnie 692 498). Gwałtowny wzrost liczby patentów w początkowym okresie wynikał w głównej mierze ze specyficznej polityki promującej patenty, nie przekładało się to jednak na ich średnią jakość (Long, Wang, 2019). Obecnie coraz częściej jakość chińskich patentów dorównuje europejskim i japońskim (Bergeaud, Verluise, 2023). Symptomatyczny dla Chin jest fakt, że udział chińskich uniwersytetów i instytucji badawczych w patentowaniu podstawowych technologii jest nadal niski, chociaż stopniowy wzrost tego udziału może świadczyć o dojrzewaniu systemu innowacji.

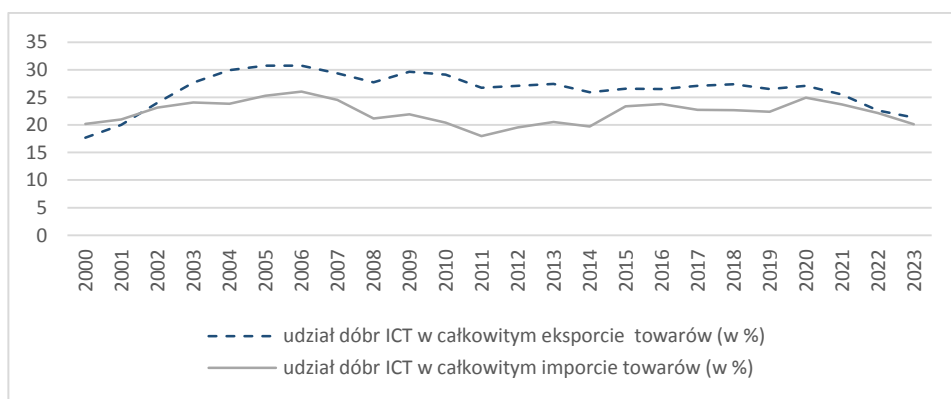
²⁹ Działania na rzecz wsparcia krajowych innowacji zostały omówione w pracy Walkowskiego (2021, s. 272 i n.).

Ważnym wskaźnikiem oceny pozycji gospodarki w zakresie własności intelektualnej są opłaty za korzystanie z niej, traktowane jako przychody bądź płatności między rezydentami i nierezydentami za:

- autoryzowane korzystanie z praw własności, m.in.: patentów, znaków towarowych, praw autorskich, procesów przemysłowych i projektów, w tym tajemnic handlowych i franczyzy;
- korzystanie, w ramach umów licencyjnych, z wyprodukowanych oryginałów lub prototypów takich jak prawa autorskie do książek i rękopisów, oprogramowania komputerowego, dzieł kinematograficznych i nagrań dźwiękowych;
- korzystanie z praw pokrewnych, takich jak występy na żywo i transmisje telewizyjne, kablowe lub satelitarne.

W przypadku Chin płatności z tytułu użytkowania własności intelektualnej są zdecydowanie wyższe niż przychody, co wskazuje, że Chiny wciąż więcej kupują własności intelektualnej niż produkują. Co jednak symptomatyczne między 2015 r. a 2023 r. dynamika wzrostu przychodów była dużo wyższa niż płatności. W okresie tym przychody wzrosły dziesięciokrotnie, a płatności dwukrotnie; nadal jednak utrzymują się wysokie dysproporcje na korzyść płatności (tabela 5).

Dane dotyczące udziału dóbr ICT w eksporcie i imporcie towarów pokazują, jaką rolę odgrywa sektor technologiczny w handlu zagranicznym danego kraju. W przypadku Chin w ostatnim roku raportowanym przez Bank Światowy (World Bank, 2025b) całkowity eksport i import towarów ICT wyniosły ok. 20-21%, co oznacza, że 1/5 chińskiej wymiany międzynarodowej stanowią produkty ICT, takie jak komputery, smartfony, urządzenia elektroniczne i sieciowe oraz inne zaawansowane technologie. Produkty ICT są ważnym elementem chińskiej polityki handlowej, ale w porównaniu do początku XXI, szczególnie w przypadku eksportu, znaczenie to stopniowo spada (wykres 22).

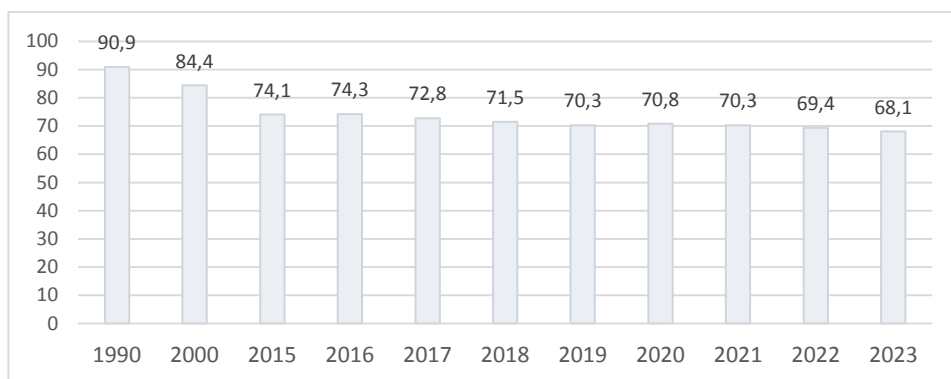
Wykres 22. Udział dóbr ICT w całkowitym eksporcie i imporcie towarów w Chinach w latach 2000-2022 (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (2025b, kod: TX.VAL. ICTG.ZS.UN i TM.VAL. ICTG.ZS.UN).

Na początku wieku zarówno eksport, jak i import ICT wzrastały. Od 2001 r. eksport rósł wyraźnie szybciej, co pozwoliło m.in. na wygenerowanie trwałej nadwyżki handlowej z zagranicą. W 2005 r. i 2006 r. udział eksportu ICT sięgnął ponad 30% całkowitego eksportu, a import ponad 27%. Od 2020 r. zarówno eksport, jak i import dóbr ICT w całkowitej wymianie spada.

Chiny wciąż importują produkty ICT niezbędne jako komponenty do produkcji dóbr finalnych, zaś eksportują gotowe produkty. Stosunkowo wysoki udział importu ICT wskazuje, że nadal, pomimo promowania polityki samowystarczalności, Chiny są uzależnione od zagranicznych technologii podstawowych, szczególnie układów scalonych. Co prawda Chiny również produkują mikroczipy, ale głównie proste, o niskiej technologii, a te bardziej zaawansowane są sprowadzane z Tajwanu, Korei Południowej i Japonii. Z uwagi na sankcje nałożone przez amerykańską administrację, Chiny obecnie nie importują układów scalonych ze Stanów Zjednoczonych. W drodze do osiągnięcia samowystarczalności, władze Chin inwestują w rozwój własnych technologii ICT, jak i półprzewodników.

Sukcesywnie spada import towarów z gospodarek o wysokim dochodzie. W 1990 r. udział ten wynosił prawie 91% całkowitego importu, a w ostatnich latach spadł do ok. 70% (wykres 23). Obrazuje to wzrost zaangażowania Chin w inne kierunki w handlu międzynarodowym. Wciąż jednak nie można mówić o milowych krokach w drodze do samowystarczalności i niezależności Chin, szczególnie od krajów wysokorozwiniętych.

Wykres 23. Import towarów z gospodarek o wysokim dochodzie w Chinach w latach 2000-2022 (% całkowitego importu)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (2025b, kod: TM.VAL.MRCH.HI.ZS).

Cel, jakim jest osiągnięcie statusu kraju innowacyjnego i o wysokiej przewadze technologicznej nie został osiągnięty. Chiny nie osiągnęły też samowystarczalności, ale ich przewaga konkurencyjna w wielu sektorach gospodarki nie pozostawia wątpliwości. Chiny już stały się światowym liderem, uzyskując przewagę konkurencyjną w branży stoczniowej, kolei dużych prędkości, pojazdów elektrycznych³⁰, odnawialnych źródeł energii³¹, telekomunikacji, rynku dronów³² i zaawansowanych technologicznie statków. Wydatki na badania i rozwój, a także stworzenia własnego zaplecza badawczego, pozwoliło Chinom rozwinąć nowe gałęzie przemysłu, takie jak IT, produkcja elektroniki czy biotechnologia. W innych sektorach, takich jak właśnie biotechnologia, robotyka i niektóre urządzenia medyczne, chińskie firmy doganiają światowych konkurentów, a co więcej mogą nawet stać się faktycznymi liderami (Boullenois et al. 2025, s. 77).

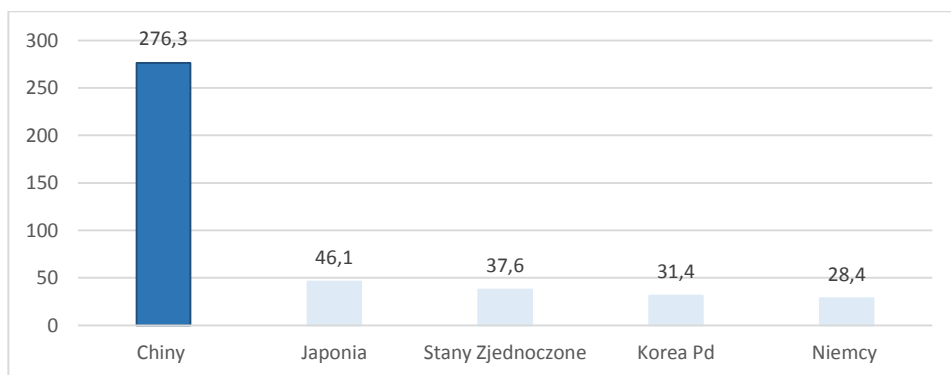
Na początku 2025 r. China's National Development and Reform Commission (Chińska Narodowa Komisja Rozwoju i Reform) ogłosiła utworzenie wspieranego przez państwo funduszu venture capital, który jest kontynuacją działań podjętych w zakresie rozwoju technologii. Fundusz jest skoncentrowany na robotyce, sztucznej inteligencji i najnowocześniejszych innowacjach. W perspektywie 20. lat fundusz ma przyciągnąć prawie 1 bilion juanów (138 mld USD) kapitału od samorządów lokalnych i sektora prywatnego. Kolejne działania dotyczą integracji robotyki z innymi technologiami, takimi jak sztuczna inteligencja, ulepszone podstawowe komponenty i nowe scenariusze zastosowań inteligentnej produkcji, w tym inwestycje w humanoidalne roboty (Müller, 2024).

Według raportu International Federation of Robotics w 2023 r. udział pięciu światowych liderów w instalacji robotów przemysłowych wyniósł 79%, a największym rynkiem był rynek chiński (Müller, 2024) (wykres 24).

³⁰ W 2022 r. udział Chin w światowym eksporcie pojazdów elektrycznych wynosił 30%, a akumulatorów do pojazdów elektrycznych prawie 80% światowego eksportu, w porównaniu do 40% w 2020 r. (García-Herrero, Schindowski, 2024, s. 22). W branży pojazdów elektrycznych, chiński gigant BYD stał się realnym konkurentem Tesli. Według agencji Bloomberg (2025) w ostatnim kwartale 2024 r. BYD odnotował wzrost zysku netto o ponad 73% (ok. 2,1 mld USD). W 2024 r. chiński koncern motoryzacyjny osiągnął przychody rzędu 107 mld USD (777 mld juanów), a Tesla – 97,7 mld USD.

³¹ W 2024 r. udział chińskich paneli słonecznych w rynku globalnym wyniósł 80%, a w globalnym rynku turbin wiatrowych – 60%. Nadwyżki produkcyjne w Chinach spowodowały wzmożony eksport, szczególnie na obszar UE, co doprowadziło do załamania unijnego przemysłu solarnego (European Chamber, 2025, s. 33-34).

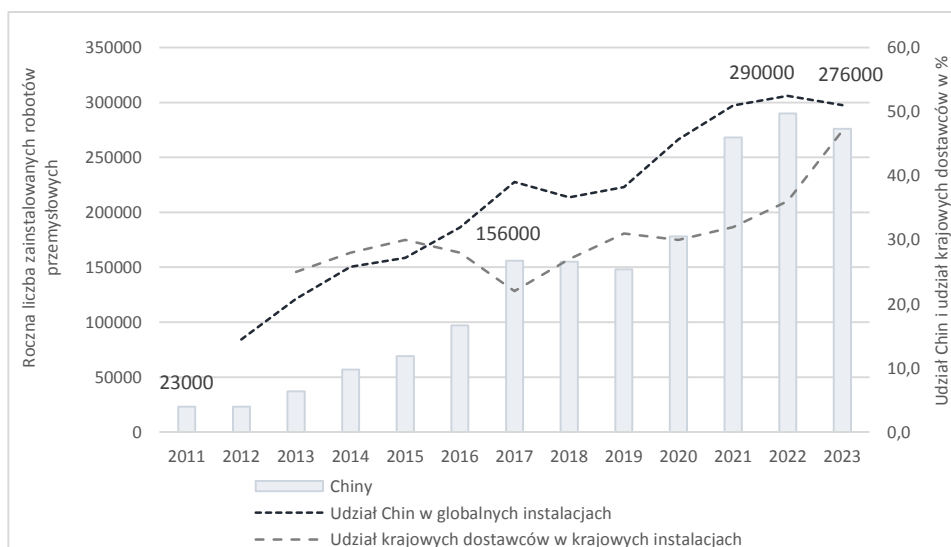
³² Według szacunków w połowie 2024 r. udział chińskiej firmy DJI Technology Co. w globalnym rynku dronów na użytek konsumencki wyniósł ok. 90% (Yang, 2024).

Wykres 24. Światowi liderzy w liczbie zainstalowanych robotów przemysłowych w 2023 r. (w tys.)

Źródło: Na podstawie: Müller (2024).

W Chinach w 2023 r. zainstalowano ponad 276 tys. robotów, co oznacza, że co drugi robot przemysłowy został zainstalowany w chińskich przedsiębiorstwach. W ostatniej dekadzie udział Chin w globalnych instalacjach wzrósł z poziomu ok. 20% do prawie 51% (wykres 25). Szybko rośnie również udział chińskich producentów w rynku krajowym, który wynosi 47%. Chiny wciąż nie wyczerpały swojego potencjału, a rosnące możliwości są konsekwencją rosnącego wewnętrznego popytu konsumpcyjnego (Müller, 2024).

Wykres 25. Roczna liczba zainstalowanych robotów przemysłowych, udział Chin w globalnych instalacjach i udział krajowych dostawców w rynku chińskim w latach 2011-2023 (w %)

Źródło: Na podstawie: Müller (2024).

Pomimo postępu, jaki się dokonuje w gospodarce chińskiej w zakresie technologii i innowacji, czynnikami krytycznymi wciąż wydają się zdolności produkcyjne, wydatki na B+R, a szczególnie dostęp do kapitału ludzkiego (Li, 2018, s. 72). Pomimo wielu zaimplementowanych programów, kapitał ludzki stanowi wciąż duże wyzwanie dla Państwa Środka. Słabość chińskiej gospodarki przejawia się w ograniczonym dostępie do wysoko wykwalifikowanego kapitału ludzkiego, a także fakt, że wyrafinowana własność intelektualna i technologie pozostają w rękach firm zagranicznych.

Jedną z inicjatyw, która ma w pewnych obszarach odpowiadać na rosnące wyzwania związane z globalną konkurencją w dziedzinie nauki, technologii i innowacji, jest strategia Plan rozwoju silnego państwa edukacyjnego (2024-2035) (chin. *Jiàoyù qiángguó jiànshè guīhuà gāngyào*), w którym edukacja została uznana za ważny element rywalizacji geopolitycznej (Ji, Li, 2024). Strategia ta jest kontynuacją wcześniejszych programów w zakresie edukacji³³ (m.in. *China's education modernization 2035*) i wpisuje się w cele MIC2025 oraz cele związane z samowystarczalnością Chin (Walkowski, 2021, s. 331 i n.; Zhu, 2019). Realizacji strategii mają sprzyjać działania ukierunkowane na wyrównanie dostępu do edukacji, poprawę jakości edukacji na poziomie podstawowym i średnim, zmniejszanie różnic między obszarami wiejskimi i miejskimi, rozwój szkolnictwa wyższego i badań naukowych poprzez m.in. wspieranie rozwoju uczelni na światowym poziomie (inicjatywa *Double First-Class*), komercjalizację badań, a także inwestycje w nauki ścisłe, nowe technologie oraz AI (Qu, Dai, 2024; Zhu, Zeng, 2025). Ważnym elementem działań podejmowanych w ramach tej inicjatywy jest ukierunkowanie na innowacje i edukację cyfrową, których celem jest integracja nowoczesnych technologii z systemem edukacyjnym, rozwój e-learningu i inteligentnych szkół, a także kształcenie umiejętności i kompetencji technicznych, naukowych i innowacyjnych.

Ograniczony dostęp Chin do zaawansowanych technologii wskazuje na bariery w osiągnięciu samowystarczalności, szczególnie bariery geopolityczne. Poza zasięgiem chińskich firm pozostają sektory w najbardziej wyspecjalizowanych technologiach, takich jak półprzewodniki, zaawansowane komponenty lotnicze i niektóre zaawansowane urządzenia medyczne i farmaceutyki (Boullenois et al. 2025; García-Herrero, Schindowski, 2024, s. 23).

Wnioski dotyczące słabości chińskiego systemu wydaje się potwierdzać wskaźnik Frontier Technology Readiness Index (FTRI), czyli indeks gotowości technologicznej na przełomowe technologie, który został opracowany przez

³³ O przemianach edukacyjnych w Chinach, uwarunkowaniach kulturowych tych przemian, funkcjonowaniu systemu edukacyjnego oraz wyzwaniach stojących przed chińskim systemem można przeczytać w pracy Mańkowskiej (2021).

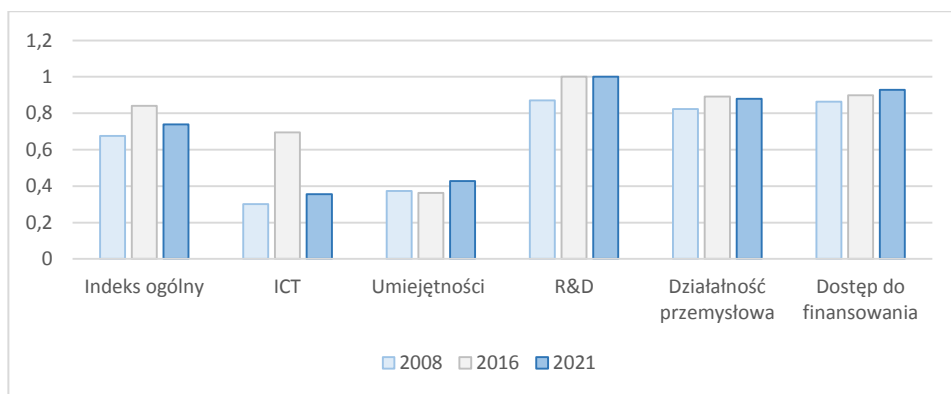
United Nation Trade and Development (UNCTAD) (Frontier Technology Readiness Index [FTRI], 2024). Indeks FTRI ocenia gotowość kraju do wykorzystania, przyjęcia i adaptacji tzw. frontier technologies, czyli nowatorskich, szybko rozwijających się i potencjalnie przełomowych technologii, a także do kreowania środowiska sprzyjającego budowaniu takich technologii. Frontier technologies można podzielić na (UNCTAD, 2023, s. 13):

- frontier technologies Przemysłu 4.0, do których zalicza się: AI, IoT, big data, blockchain, 5G i 6G, druk 3D, robotykę, technologie dronów,
- zielone frontier technologies, wśród których są panele solarne, skoncentrowana energia słoneczna, biopaliwa, biogaz i biomasa, energia wiatru, zielony wodór, pojazdy elektryczne,
- pozostałe frontier technologies, takie jak nanotechnologie czy edycja genów.

Na indeks FTRI składają się następujące obszary: 1) wskaźnik wdrożenia ICT, 2) umiejętności, 3) działalność badawczo-rozwojowa, 4) działalność przemysłowa oraz 5) dostęp do finansowania. Indeks przyjmuje wartości od 0 do 1, gdzie 0 oznacza najniższą gotowość kraju do przyjęcia i wdrażania najnowszych technologii, a 1 – najwyższą. Niski wskaźnik może oznaczać, że kraj staje się użytkownikiem rozwiązań kreowanych w innych gospodarkach, ma niską konkurencyjność, a wzrost gospodarczy opiera na taniej sile roboczej i surowcach.

Według ostatniego rankingu (z 2021 r.) najbardziej gotowe na przyjmowanie nowatorskich technologii są gospodarki wysoko rozwinięte, w szczególności Stany Zjednoczone, dla których wskaźnik FTRI wynosi 1, Szwecja – 0,987, Singapur – 0,960, Szwajcaria i Holandia – 0,944 oraz Korea Południowa – 0,94. Spośród krajów rozwijających się, rzeczywiście Chiny są oceniane jako kraj najbardziej gotowy na przyjęcie frontier technologies (UNCTAD, 2023, s. 31). Ze wskaźnikiem 0,739 Chiny zajęły 35. pozycję w rankingu. Choć od 2002 r. wskaźnik wzrósł z poziomu 0,676, gospodarka chińska wciąż znacząco odstaje od swojego głównego rywala – Stanów Zjednoczonych.

Najlepsze wyniki Chiny osiągnęły w obszarze B+R, dostępu do finansowania oraz działalności przemysłowej. W sferze ICT i umiejętności gotowość Chin na wdrażanie najnowszych technologii jest dużo mniejsza. Co więcej w przypadku ICT gotowość kraju do wdrażania ICT w porównaniu do 2026 r. znacząco spadła (wykres 26).

Wykres 26. Frontier Technology Readiness Index w Chinach w 2008 r., 2016 r. i 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych United Nations Conference on Trade and Development [UNCTADSTAT] (2025).

Strategia MIC2025 w pewnych obszarach stała się sukcesem, który przełożył się na mobilizację sektora państwowego i prywatnego w strategicznych obszarach technologicznych, wzrost nakładów na sektor badań i rozwoju, a także szybki rozwój gigantów technologicznych w wymiarze globalnym (takich jak Huawei, ZTE, BYD, SMIC czy DJI). Znaczne postępy w modernizacji chińskiego przemysłu to jedna z głównych korzyści wdrażania strategii. Kluczową rolę w osiągnięciach przemysłu odegrała skala i zakres realizowanej polityki, a także sprzyjające otoczenie instytucjonalne dla inwestycji zagranicznych oraz odpowiedni plan przemysłowy (Li, 2018; Rashidin, Javed, 2020).

Realizacja strategii napotykała na pewne bariery i ograniczenia. Konsekwencją priorytetowego traktowania polityki przemysłowej w stosunku do rozwoju napędzanego konsumpcją wewnętrzną jest strukturalna nierównowaga wewnętrzna, która hamuje przyszły wzrost gospodarczy. Rosnąca nadwyżka mocy produkcyjnych w wielu branżach doprowadziła do spadku zysków przemysłowych, ograniczając zdolność chińskich firm do inwestowania w innowacje i rozwój produktów (Boullenois et al. 2025, s. 76). Koszty finansowania strategii prowadzą do nieaktywności inwestycji, niewłaściwej alokacji funduszu, rosnącego zadłużenia samorządów lokalnych, marnotrawstwa, a także do korupcji (Boullenois et al. 2025). Zauważono również powielanie inwestycji w różnych regionach, nadmierne uzależnienie przedsiębiorstw od dotacji oraz nadmiernego nacisku na produkcję przemysłową kosztem popytu gospodarstw domowych. Istotnym wyzwaniem pozostaje kapitał ludzki, szczególnie w zakresie szkolenia specjalistów i inżynierów zasilających sektory innowacyjne (Kuo, 2025). Wydaje się, że głównym wyzwaniem dla władz Pekinu nie jest sama kontynuacja strategii MIC2025, ale raczej przejście do strategii *Designed in China* bądź *Innovated in*

China, co wydaje się konieczne dla osiągnięcia celów długookresowych władz Pekinu (Li, 2018, s. 72).

Wdrażanie strategii MIC2025 spotkało się ze zdecydowaną reakcją międzynarodową, szczególnie ze strony Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej. Podjęte przez kraje Zachodu działania w postaci sankcji, wojen handlowych oraz restrykcji eksportowych miały na celu ochronę swoich branż i przeciwdziałanie technologicznej dominacji Chin. Działania te z pewnością utrudniły realizację MIC2025³⁴. Badania empiryczne pokazują, że wojna handlowa między Stanami Zjednoczonymi a Chinami doprowadziła do spadku zdolności innowacyjnych chińskich firm technologicznych, głównie w wyniku wzrostu kosztów operacyjnych, co wpłynęło na zahamowanie rozwoju chińskich firm z branży zaawansowanych technologii (Chen et al., 2023), czego odzwierciedleniem jest spadek gotowości Chin do wdrażania ICT (w odniesieniu do wskaźnika FTRI). Z pewnością jednak chińska strategia zmieniła globalny handel, politykę technologiczną, ale również stosunki geopolityczne na świecie (Kuo, 2025).

Strategia MIC2025 została zaplanowana do 2025 r. Jednak w trakcie realizacji została rozszerzona na dwa kolejne etapy (Li, 2018, s. 68). Celem w pierwszej fazie (pierwotna strategia) zaprojektowanej na lata 2015-2025, było osiągnięcie przez Chiny statusu światowej potęgi produkcyjnej. W drugiej fazie (2026-2035) Chiny mają osiągnąć średni poziom w światowym obozie potęg produkcyjnych. W ostatniej – trzeciej fazie (2036-2049) Chiny mają się stać wiodącą potęgą produkcyjną na świecie (Li, 2018, s. 68).

2.3. Strategia *Digital Silk Road*

W 2015 r. władze chińskie ogłosiły inicjatywę stworzenia obszaru wielostronnej współpracy tzw. Cyfrowego jedwabnego szlaku (ang. *Digital Silk Road* – DSR)³⁵. W pierwszym okresie DSR była inicjatywą typu spin-off jako część koncepcji *One Belt, One Road* (Ly, 2020, s. 1). Dopiero w 2017 r. prezydent Xi Jinping ogłosił nową, niezależną strategię cyfrową, która miała być uzupełnieniem strategii MIC2025. Celem nadrzędnym obu strategii jest osiągnięcie przez Chiny statusu lidera w zakresie nowoczesnych technologii, ale w przypadku DSR dotyczy cyfrowej infrastruktury.

³⁴ Próba powstrzymania przez USA realizacji MIC2025 jest wskazywana jako główne źródło wojny handlowej między dwoma potęgami gospodarczymi (Rashidin, Javed, 2020).

³⁵ Inicjatywa *Digital Silk Road* i jej geopolityczne znaczenie została szczegółowo omówiona w pracach Chunga (2023) oraz Gordona i Nouwensa (2022). Shahbaz (2022) wyjaśnia konsekwencje wdrażania strategii DSR w zakresie przestrzegania praw człowieka i demokracji.

Cyfrowy jedwabny szlak ma ułatwić współpracę handlową, technologiczną i polityczną między Chinami a państwami partnerskimi, głównie członkami Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ang. Association of South-East Asian Nations – ASEAN), ale również z innymi krajami regionu Azji i Afryki³⁶. DSR zakłada współpracę w dziedzinie infrastruktury cyfrowej i technologicznej, a szczególnie tworzenia nowoczesnych szlaków komunikacyjnych opartych na infrastrukturze łączności typu sieci 5G, satelitach, centrów danych, big data, usług w chmurze, inteligentnych miast (smart city), handlu elektronicznego i innych form technologii teleinformatycznych (Gordon, Nouwens, 2022).

Strategia ma służyć globalnej ekspansji chińskich technologii i standardów cyfrowych, w tym systemów nadzoru, rozwiązań z obszarów fin-tech oraz e-commerce, a szerzej rozszerzeniu wpływów geopolitycznych, wzmocnieniu globalnej obecności Chin w sektorze cyfrowym, a także integracji regionalnej przez rozwój infrastruktury teleinformatycznej (Chung, 2023; Gordon, Nouwens, 2022; Tomaszewska, 2021).

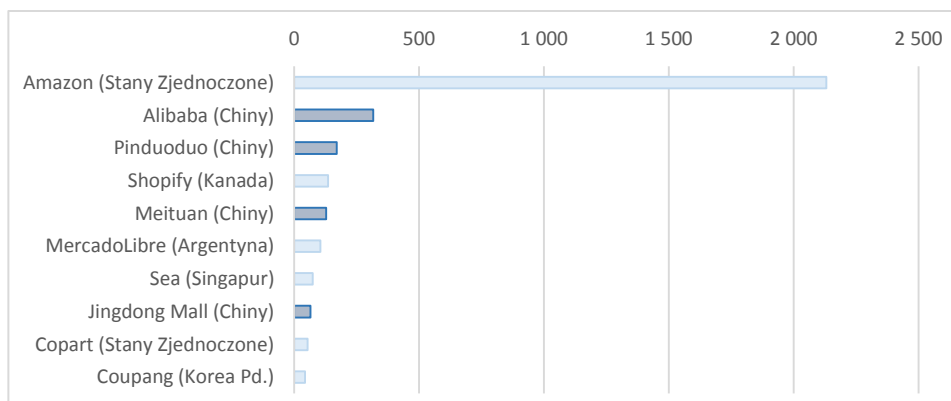
Wśród głównych inicjatyw realizowanych w ramach DSR można wskazać: upowszechnienie usług mobilnych, rozwój transnarodowych platform e-commerce (m.in. firm Alibaba, JD.com, Pinduoduo czy ViP.com) i płatności cyfrowych (WeChat Pay czy Alipay), rozbudowę infrastruktury telekomunikacyjnej, w tym sieci 5G (szczególnie Huawei, ZTE, China Mobile), rozbudowę sieci światłowodowych i kabli podmorskich (Huawei Marine Networks, China Mobile), rozbudowę infrastruktury opartej na technologii (inteligentne miasta, e-edukacja, e-commerce, e-administracja, cyfrowa opieka zdrowotna, technologia blockchain), współpracę w ramach globalnego systemu nawigacji satelitarnej BeiDou³⁷ oraz rozpowszechnianie inteligentnych systemów informacyjnych w sektorze bezpieczeństwa, systemów nadzorowania, monitorowania i kontroli, m.in. technologie rozpoznawania twarzy (Dahua Technology i Hangzhou Hikvision Digital Technology) (Chung, 2023, 128 i n.; Tomaszewska, 2021; Wnukowski, 2020). Inicja-

³⁶ Chiny są obecnie najważniejszym partnerem handlowym i inwestycyjnym w regionie Afryki. Za pośrednictwem dyplomacji i *soft power* (rozumianej jako model polityki międzynarodowej promującej własne wartości kulturowe i propagowanie własnego modelu rozwojowego) Państwo Środka pogłębia relacje z państwami afrykańskimi. Dla krajów afrykańskich współpraca z Chinami często stanowi bardziej atrakcyjną alternatywę niż współpraca z krajami Zachodnimi. Szerzej o polityce i działaniach prowadzonych przez Państwo Środka w Afryce w pracach: Jenkinsa (2019), Shinna i Eisenmana (2023), Szydły i Zawady (2024), Walkowskiego (2021, s. 346 i n.), Wassermana (2016), Wei (2012). Więcej o chińskiej *soft power* można znaleźć w pracy Walkowskiego (2021, s. 84 i n.).

³⁷ Budowa nawigacji satelitarnej BeiDou została zakończona w 2020 r. System BeiDou zwiększa możliwości militarne Chin (Wnukowski, 2020) i stanowi konkurencję dla amerykańskiego systemu GPS (*Global Positioning System*), europejskiego Galileo czy rosyjskiego GLONASS (*Globalnaya Navigatsionnaya Sputnikovaya Sistema*).

tywy te mają wzmocnić ekspansję chińskich firm poprzez zdobywanie nowych rynków zbytu oraz dostęp do danych.

Przykładem olbrzymiej ekspansji chińskich firm jest rynek e-commerce. Według CompaniesMarketCap.com w 2025 r. (w marcu) wśród 10 największych firm z branży e-commerce o wysokiej kapitalizacji rynkowej, cztery pochodziły z Chin (wykres 27).

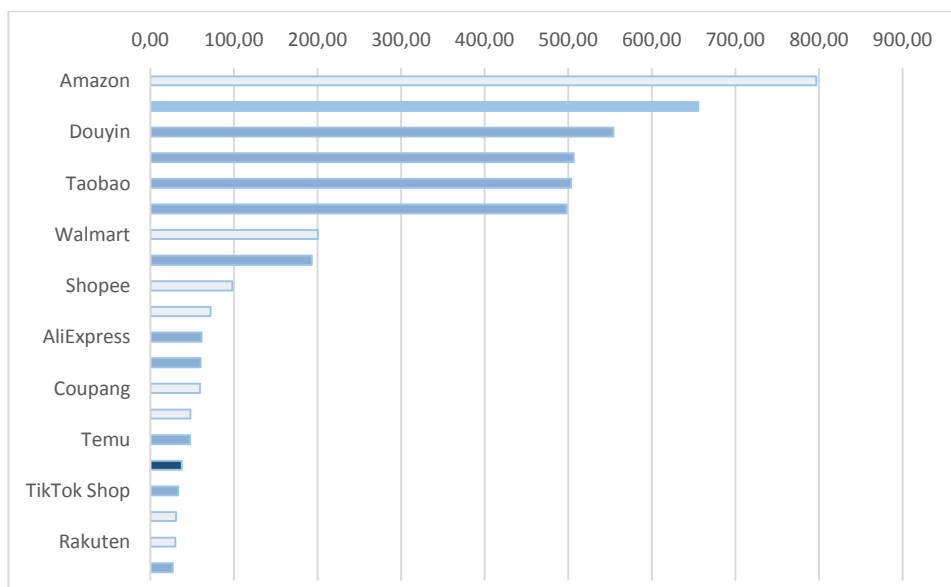

Wykres 27. Największe firmy e-commerce na świecie w 2025 r. według kapitalizacji rynkowej (w mld USD)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Statista (2025, kod: 245340).

W 2024 r. spośród 20 największych platform handlowych e-commerce na świecie według wartości brutto towarów, 11 firm było chińskich, z czego w pierwszej dziesiątce znalazło się sześć. Jeśli uwzględnić Lazada Group, formalnie założoną w Singapurze, obecnie należącą do Alibaba Group, wówczas 12 firm spośród światowej top-20 należy do kapitału chińskiego (wykres 28).

Główną korzyścią *Digital Silk Road* jest przyspieszony proces cyfryzacji gospodarek rozwijających się, szczególnie w zakresie dostępu do Internetu, e-handlu i edukacji cyfrowej, nowych miejsc pracy, transferu technologii, zacieśnienia współpracy w dziedzinie technologii państw leżących wzdłuż Cyfrowego szlaku, a także dostępu do tańszych technologii (dzięki wsparciu banków chińskich i subsydiów państwowych). W dłuższej perspektywie DSR przyczyni się do poprawy warunków życia ludzi żyjących w regionach słabiej rozwiniętych (Ly, 2020; Tomaszewska, 2021, s. 126-127).

Wykres 28. Największe platformy handlowe e-commerce na świecie według wartości brutto towarów (w mld USD)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Statista (2025, kod: 1456497).

Sukces chińskiej polityki ukierunkowanej na sektor technologiczny i innowacje w dużej mierze wynika z międzynarodowej współpracy na szczeblu krajowym, ale również z obecności państwa w kluczowych sektorach technologicznych oraz inwestowaniu olbrzymich środków publicznych na wsparcie tych sektorów (Abdikarov, 2023).

Nie tylko ta strategia, ale cały model rozwoju gospodarczego Państwa Środka opiera się na aktywnej i strategicznej roli państwa i partii (Abdikarov, 2023). Z punktu widzenia władz Pekinu Cyfrowy jedwabny szlak jest projektem komercyjnym i jednocześnie strategicznym. Stanowi to źródło wielu kontrowersji, zarówno w krajach zaawansowanych technologicznie, będących konkurencją dla Chin, jak i w krajach rozwijających się. Główne zagrożenia związane z realizacją DSR dotyczą (Ly, 2020, s. 13-14; Przychodniak, 2024; Tomaszewska, 2021, s. 128; Wnukowski, 2020):

- bezpieczeństwa cyfrowego, szczególnie bezpieczeństwa danych i prywatności;
- pozyskiwania przez Chiny olbrzymich ilości danych cyfrowych³⁸, m.in. za pośrednictwem urządzeń elektronicznych, IoT, telefonów komórkowych, pojazdów elektrycznych, aplikacji zakupowych, monitoringu wizyjnego czy mediów społecznościowych oferowanych przez chińskie firmy;

³⁸ Według badań International Data Corporation do 2025 r. Chiny będą odpowiedzialne za prawie 28% globalnych danych online, podczas gdy udział USA wyniesie 17,5% (Radu, 2019).

- możliwości manipulowania i wpływania na różne podmioty na poziomie mikroekonomicznym, makroekonomicznym czy globalnym za pośrednictwem chińskich technologii (np. kontrowersje wokół Huawei³⁹);
- oddziaływania i manipulowania polityką wewnętrzną w poszczególnych krajach;
- wykorzystania technologii, np. w celach szpiegowskich, naruszania danych, śledzenia danych z innych krajów, kradzieży informacji rynkowych;
- braku przejrzystych regulacji;
- kontroli, monitoringu i inwigilacji;
- zagrożenia zadłużeniem państw realizujących inwestycje.

Na rynkach słabiej rozwiniętych Chiny stają się głównym graczem cyfrowym. W przypadku tych rynków zagrożenie wydaje się jeszcze większe, a wynikać może ono m.in. z uzależnienia od chińskich technologii, które są tańsze niż jej odpowiedniki z krajów wysokorozwiniętych, ale również ze sposobu finansowania inwestycji. Istnieją obawy, że Chiny będą wywierać naciski polityczne na krajowe systemy i regulacje w państwach realizujących inwestycje DSR. Innym problemem pozostaje, podobnie jak w przypadku *One Belt, One Road*, problem zadłużenia gospodarek słabiej rozwiniętych oraz przejmowanie firm technologicznych w krajach współpracujących w ramach DSR (Tomaszewska, 2021; Wnukowski, 2020). Wyzwania te dotyczą szczególnie krajów rozwijających się z regionu Afryki i Azji.

Dość duże zagrożenie dostrzega się w rozprzestrzenianiu i powielaniu chińskiego systemu politycznego, w sprzyjaniu autorytaryzmowi za pośrednictwem eksportu technologii monitoringu, kontroli i inwigilacji społecznej, szczególnie w odniesieniu do informacji podlegających ścisłej kontroli KPCh, sprzyjaniu cyberprzestępczości i cyberterroryzmowi, rozpowszechnianiu ekstremizmu, zdobywaniu wpływów politycznych, szerzeniu dezinformacji, szczególnie w państwach zagrożonych ekstremizmem, a także implementacji systemu kontroli społecznej i technologii nadzoru społecznego (Ly, 2020, s. 13-14; Przychodniak, 2024; Shahbaz, 2022; Wnukowski, 2020).

Chiny są zdeterminowane, aby wykorzystać technologię do napędzania wzrostu i rozwoju gospodarczego, szczególnie w dobie „nowej normalności”,

³⁹ W 2018 r. w mediach pojawiła się informacja o wycieku danych z serwerów komisji Unii Afrykańskiej (ang. *African Union*), których dostawcą była firma Huawei. W marcu 2025 r. w Unii Europejskiej wybuchł głośny skandal korupcyjny dotyczący lobbowania przez technologicznego giganta parlamentarzystów Parlamentu Europejskiego. Firma Huawei, w zamian za korzyści materialne, miała skłaniać parlamentarzystów do zajmowania przychylnego stanowiska wobec chińskiego big-techa i chińskich technologii 5G. Mechanizm budowania sieci chińskich wpływów w różnych regionach i w różnych obszarach został przedstawiony w pracy Czubkowskiej (2022).

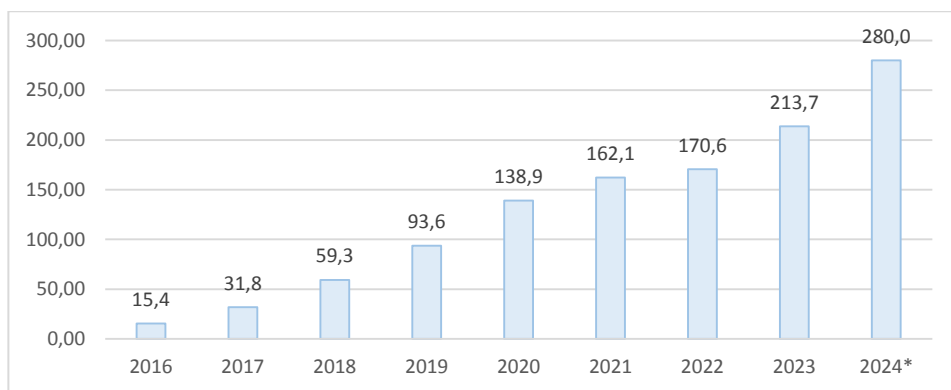
przekształcając gospodarkę w globalne centrum technologiczne. Budowa złożonej i olbrzymiej sieci informacyjnej przyczyniła się do ekspansji chińskich firm. Chiny już są liderem w technologiach, takich jak 5G, pojazdy elektryczne (EV – *Electric Vehicles*) i niskoemisyjne (NEV – *New Electric Vehicles*)⁴⁰, energia odnawialna oraz elektrownie fotowoltaiczne. Badania nad sztuczną inteligencją⁴¹ czy zaangażowanie w rozwój komputerów kwantowych, to obszary, w których Chiny szybko budują pozycję globalnego lidera⁴². Szybko też rośnie wielkość chińskiego rynku AI. W 2023 r. wyniósł on ponad 213 mld juanów, a w 2024 (według szacunków) – 280 mld juanów. Między 2016 r. a 2024 r. wielkość rynku AI wzrosła o prawie 265 mld juanów (ok. 37 mld USD) (wykres 29).

Dynamika wzrostu rynku AI jest niezwykła (wzrost o ponad 1700%), co świadczy o olbrzymim znaczeniu tego sektora dla rozwoju gospodarki chińskiej. Władze Pekinu wskazały AI jako strategiczny priorytet, za którym podążają ukierunkowane inwestycje i dotacje publiczne, dotacje dla firm, tworzenie inkubatorów technologicznych, preferencyjne opodatkowanie, ułatwiony dostęp do kredytów, a także sprzyjające regulacje.

⁴⁰ W 2024 r. 90% chińskiego rynku pojazdów NEV było kontrolowane przez krajowych producentów (European Chamber, 2025, s. 31).

⁴¹ W odpowiedzi na amerykański chatbot ChatGPT opracowany przez OpenAI, DeepSeek, chiński start-up technologiczny, opublikował DeepSeek Chat. Chiński chatbot został oparty na open-source'owych dużych modelach językowych (LLM), czyli jest publikowany w otwartym dostępie, ma porównywalną, przynajmniej w niektórych obszarach, wydajność, ale został opracowany (według deklaracji firmy i władz chińskich) przy dużo niższych nakładach finansowych. Nie brak jednak kontrowersji i niejasności wokół DeepSeek Chat, dotyczących między innymi prywatności i bezpieczeństwa danych, kontroli, cenzury dotyczącej treści politycznych, religijnych i historycznych czy kwestii etycznych. W wielu krajach wprowadzono zakaz bądź restrykcje dotyczące korzystania z chińskiego chatbota (m.in. w Australii, Kanadzie, Korei Południowej i Stanach Zjednoczonych). Według *AI Index Report 2025* (Stanford University Human-Centered Artificial Intelligence, 2025, s. 27, 46), liczba znaczących modeli językowych jest najwyższa w USA – 40, a następnie w Chinach – 15. Chiny są natomiast liderem pod względem łącznej liczby publikacji dotyczących badań nad AI (ok. 23%).

⁴² Wydaje się, że rywalizacja w zakresie sztucznej inteligencji będzie się toczyła między Stanami Zjednoczonymi a Chinami. Według raportu *AI Index Report 2025* (Stanford University Human-Centered Artificial Intelligence 2025, s. 251-252) Stany Zjednoczone są liderem w wielkości prywatnych inwestycji w AI. Skumulowana wartość amerykańskich inwestycji w AI między 2013 r. a 2024 r. wyniosła 471 mld USD. Drugie miejsce zajmują Chiny z inwestycjami rzędu 119,3 mld USD. Tylko w 2024 r. prywatne inwestycje w AI w USA wyniosły 109,1 mld USA, a w Chinach 9,3 mld USD. Z uwagi na wysokość inwestycji w AI oraz restrykcje w handlu technologiami z Chinami, przewaga gospodarki amerykańskiej jest zdecydowana i niełatwo będzie Chinom zdezonizować USA.

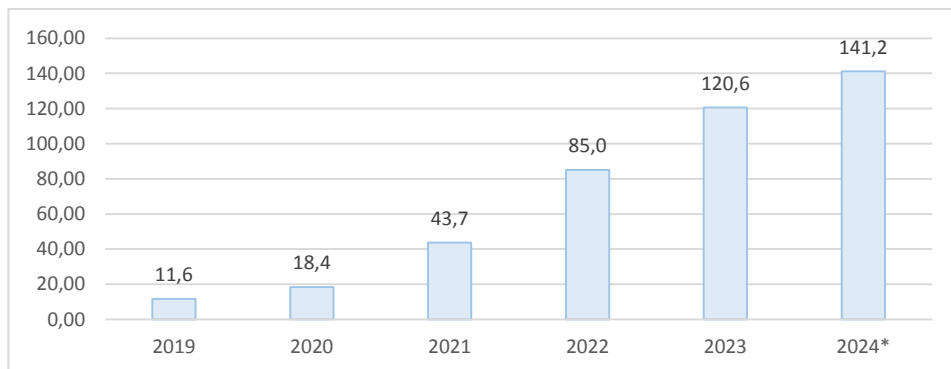

* Prognoza.

Wykres 29. Wielkość rynku AI w Chinach w latach 2016-2024 (w mld juanów)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Statista (2025, kod: 1262377).

W kontekście wojny o półprzewodniki ważne znaczenie ma wielkość rynku chipów AI, która odnosi się do wartości procesorów zaprojektowanych specjalnie do obsługi sztucznej inteligencji. Chipy AI wykorzystywane są do przetwarzania dużej ilości danych (big data), uczenia maszynowego i głębokiego uczenia maszynowego, generowania treści, do produkcji samochodów, robotów itp. W 2023 r. wartość chińskiego rynku chipów AI wzrosła do ponad 120 mld juanów (ok. 16-17 mld USD), a w 2024 r. do 141 mld juanów, czyli o prawie 20% w ciągu jednego roku, a w ciągu pięciu lat – o ponad 1100% (wykres 30). Największy udział w rynku chipów AI miały procesory graficzne.

* Prognoza.

Wykres 30. Wielkość rynku chipów AI w Chinach w latach 2019-2024 (w mld juanów)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Statista (2025, kod: 1482456).

Kluczowa rola rządu w nadrobieniu luki technologicznej koncentruje się na stosowaniu subsydiów, partnerstwie publiczno-prawnym oraz wydatkach na sektor B+R. Chińskie firmy technologiczne, które przekształciły się w globalne korporacje (np. CATL – baterie, Huawei – telekomunikacja, BYD – samochody elektryczne) mogły powstać dzięki współpracy międzynarodowej, wykorzystaniu zagranicznego know-how, licencji i inwestycji zagranicznych, ale również w wyniku kontrowersyjnych działań, takich jak zakupy amerykańskich start-upów przez chińskie firmy czy innych sposobów pozyskiwania zagranicznych technologii, inwestycji oraz know-how (Abdikarov, 2023). Chiny wykorzystują doświadczenia Tajwanu czy Korei Południowej z lat 70. XX w., które poprzez politykę tworzenia i wspierania narodowych czempionów przekształciły niektóre przedsiębiorstwa w konkurencyjne międzynarodowe korporacje (np. południowokoreański Samsung czy LG oraz tajwański Taiwan Semiconductor Manufacturing Company Limited). Rozwój narodowych czempionów generował potencjał biznesowy dla krajowych firm. W przypadku Chin polityka ta może jednak nie przynieść oczekiwanych efektów, głównie z uwagi na geopolityczne otoczenie, które ani nie jest stabilne, ani nie pozwala Chinom na tworzenie trwałych sojuszy ze Stanami Zjednoczonymi czy krajami Unii Europejskiej (García-Herrero, Schindowski, 2024, s. 23).

Z drugiej strony polityka przemysłowa dużej gospodarki, jaką są Chiny, która sprzyja powstawaniu krajowych czempionów, sprawia, że firmy te stają się globalnymi czempionami, co może być postrzegane przez inne duże gospodarki takie jak Stany Zjednoczone, Niemcy czy Korea Południowa, jako zagrożenie (García-Herrero, Schindowski, 2024, s. 24).

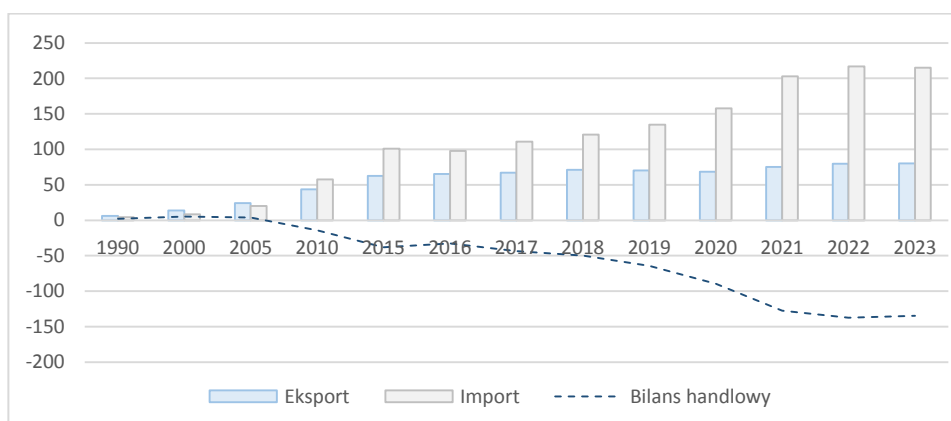
Dyskusja wokół Cyfrowego jedwabnego szlaku w dużej mierze jest związana z napięciami narastającymi między Stanami Zjednoczonymi a Chinami będącymi skutkiem prób zdobycia dominacji technologicznej przez oba mocarstwa oraz polityki tzw. decouplingu⁴³, rozpoczętej przez administrację Donalda Trumpa w pierwszej kadencji i kontynuowanej do teraz. Zagrożenia związane z bezpieczeństwem cybernetycznym i ekspansją technologiczną Chin może skłaniać Unię Europejską, a także jej partnerów, w tym USA, do współpracy i rozwijania alternatywnych rozwiązań w zakresie szeroko pojętej technologii.

⁴³ Decoupling odnosi się do strategii władz amerykańskich, której celem jest zerwanie z tzw. Chimeryką. Chimeryka była realizowana od lat 90. XX w. do kryzysu gospodarczego z 2008 r. Oznaczała symbiotyczny związek gospodarczy między USA i Chinami, który cechował się ścisłą współpracą i współzależnością między dwoma gospodarkami. Decoupling oznacza odejście od tej ścisłej współpracy. Począwszy od 2018 r. najpierw D. Trump, potem J. Biden, obecnie znów D. Trump wprowadzają różne sankcje i obostrzenia, m.in.: wysokie taryfy na chińskie produkty, ograniczanie dostępu chińskich firm do rynku amerykańskiego, szczególnie firm technologicznych, ograniczenia nakładane na zakup komponentów, m.in. półprzewodników przez Chiny, zachęty dla firm amerykańskich do przenoszenia produkcji do kraju (Tran, 2021). Więcej na temat wojny handlowej USA i Chin w pracach: Starzyka (2022) i Trana (2021).

2.4. Strategia *Dual circulation* i samowystarczalność chińskiej gospodarki

Po kryzysie gospodarczym z 2008 r. w Chinach pojawiły się problemy strukturalne wynikające ze znacznego spadku konsumpcji wewnętrznej, narastania nierówności dochodowych, nierównomiernego rozwoju regionów (z przewagą prowincji z Południa), problemów ekologicznych, uzależnienia od inwestycji i eksportu. Zjawiska te uwiaryściły potrzebę przejścia na zrównoważony model rozwoju społeczno-gospodarczego. Problemy gospodarcze, jakie pojawiły się w wyniku pandemii COVID-19, unaocznily Chinom (i innym gospodarkom) konieczność dywersyfikacji łańcucha dostaw, ale również uniezależnienia gospodarki od zagranicznych dostawców, szczególnie w strategicznych i newralgicznych sektorach (Dang, Nguyen, 2022; Godbole, 2022).

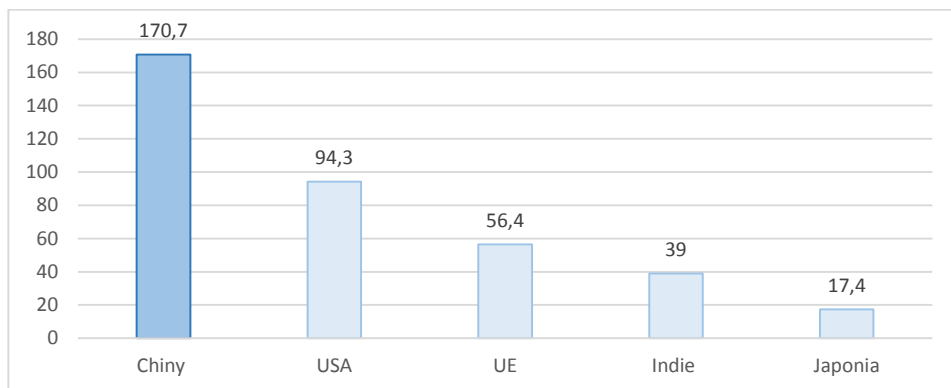
Niestabilność otoczenia międzynarodowego, wzrost protekcjonizmu handlowego napięcia handlowe ze Stanami Zjednoczonymi, a także prowadzona przez amerykańską administrację polityka decouplingu, skłoniły władze chińskie do zmiany podejścia do globalnych zależności. Ważną przesłanką stało się uzależnienie od importu kluczowych dóbr, takich jak półprzewodniki, żywność czy energia (Dang, Nguyen, 2022). W Chinach szybko rośnie import zboża, co wynika z rosnącej konsumpcji wewnętrznej, generowanej przez rosnące dochody społeczeństwa. Deficyt bilansu handlowego w zakresie żywności (wykres 31) wskazuje na uzależnienie gospodarki chińskiej od importu żywności, co w przypadku coraz silniejszych napięć geopolitycznych może stanowić poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa wewnętrznego.

Wykres 31. Eksport, import i bilans handlowy Chin w zakresie żywności (w mld USD)

Źródło: CSIS (2025b).

Dekady szybkiego wzrostu gospodarczego przełożyły się na olbrzymie zapotrzebowanie Chin na energię. Chiny są obecnie największym konsumentem energii na świecie (wykres 32). W 2008 r. wyprzedziły Stany Zjednoczone pod względem konsumpcji energii zużywając prawie dwukrotnie więcej niż Stany Zjednoczone (CSIS, 2025a).

Wykres 32. Największe gospodarki pod względem zużycia energii w 2023 r. (w EJ)

Źródło: CSIS (2025a).

Bezpieczeństwo energetyczne jest kluczowym filarem bezpieczeństwa gospodarczego i narodowego, tymczasem zależność Chin od energii rośnie. Chiny są największym importerem ropy naftowej na świecie z udziałem ok. 25% i jednocześnie największym importerem gazu ziemnego. Rosnące zapotrzebowanie na zagraniczne źródła energii budzą obawy dotyczące bezpieczeństwa energetycznego Chin, co stanowiło ważną przesłankę do wprowadzenia strategii ukierunkowanej na osiągnięcie samowystarczalności.

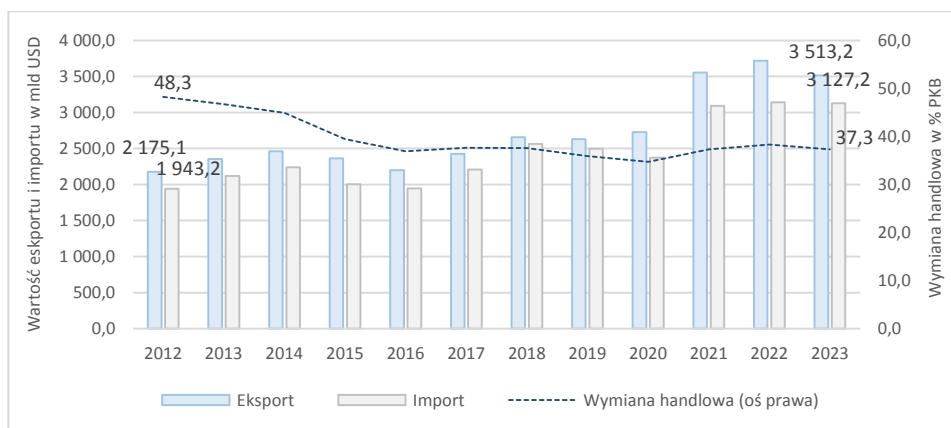
Odpowiedzią na wewnętrzne i geopolityczne wyzwania była nowa strategia rozwojowa władz chińskich oparta na konsumpcji (Dang, Nguyen, 2022; Godbole, 2022). W marcu 2021 r. XIV Plan pięcioletni (2021-2025) (*Plan for National Economic and Social Development and Long-Range Objectives for 2035*) został oficjalnie przyjęty przez Narodowe Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych Chin. Celem nadrzędnym planu była budowa nowoczesnego państwa socjalistycznego. W ramach celów rozwojowych wskazano, że do 2035 r. PKB per capita ma wzrosnąć do poziomu krajów „stosunkowo rozwiniętych”, a różnice w rozwoju między wsią a miastem mają być znacznie ograniczone. W ramach przyjętego planu wdrożono strategię Podwójnego obiegu (chin. *shuāng xún huán*, ang. *dual circulation strategy*), która stała się kluczowym elementem rozwoju chińskiej gospodarki. Warto zaznaczyć, że cele dotyczące zwiększenia popytu krajowego, modernizacji gospodarki oraz bardziej zrównoważonego rozwoju pojawiły się już w 2006 r. w XI Planie pięcioletnim (Godbole, 2022).

Strategia *Dual circulation* koncentruje się na zrównoważeniu gospodarki poprzez zwiększenie znaczenia rynku krajowego i konsumpcji krajowej (cyrkulacja wewnętrzna), przy jednoczesnym utrzymaniu otwartości na handel międzynarodowy i inwestycje (cyrkulacja zewnętrzna), czyli zrównoważeniu konsumpcji wewnętrznej z handlem międzynarodowym (Bogusz, 2022, s. 4). Osią rozwoju jest cyrkulacja wewnętrzna, oparta na produkcji, dystrybucji i konsumpcji na rynku krajowym. Cyrkulacja wewnętrzna jest wspierana cyrkulacją zewnętrzną, czyli wymianą handlową i inwestycjami zagranicznymi (Góralczyk, 2022b, s. 145 i n.; Godbole, 2022; Dang, Nguyen, 2022). Strategia jest skoncentrowana na wzmocnieniu popytu wewnętrznego oraz wzroście innowacyjności gospodarki chińskiej.

Decydujące znaczenie odgrywa uniezależnienie od importu i ukierunkowanie na stymulowanie i zaspokojenie popytu wewnętrznego, który ma być wspierany odpowiednimi działaniami władz publicznych. Nacisk położony został na wzmacnianie prywatnej konsumpcji krajowej, w tym usług jako czynnika napędzającego gospodarkę w miejsce inwestycji w środki trwałe i eksport (Tran, 2021, s. 1). Stymulowanie konsumpcji bezpośredniej ma się odbywać za pomocą polityki społecznej i e-commerce. Ponadto zapowiedziano zmiany w systemie *hukou* dotyczące zniesienia ograniczeń w rejestracji miejskiej dla migrantów wiejskich, ułatwienia procesu uzyskiwania rejestracji w dużych miastach oraz poprawy zarobków pracowników migrujących (Dang, Nguyen, 2022).

Strategia uniezależnienia chińskiej gospodarki od importu dotyczy głównie dóbr zaawansowanych technologicznie, komponentów do ich produkcji oraz dóbr inwestycyjnych (Tran, 2021, s. 1). Aby zmniejszyć zależność od zagranicznych technologii i łańcucha dostaw, Chiny dążą do samowystarczalności w kluczowych sektorach, m.in. produkcji półprzewodników, biotechnologii, przemyśle kosmicznym, czystej energii (Pangsy-Kania, 2021, s. 105-107). Wspieranie innowacyjności jest realizowane za pośrednictwem zwiększania nakładów na B+R, rozwoju przemysłu półprzewodników, AI oraz zielonej energii. Cel ten jest realizowany w ramach strategii MIC2025, która została zaadoptowana do nowych warunków (Dang, Nguyen, 2022).

Na plan pierwszy wysunął się rynek wewnętrzny. Rynki światowe stanowią ważne uzupełnienie, ale tworzą drugi obieg. W efekcie udział handlu zagranicznego w produkcie krajowym brutto Chin spadł ze szczytowego poziomu 64,5% w 2006 r. do 37% w 2023 r. (wykresy 5 i 33). Poglębia się również nadwyżka handlu zagranicznego.

Wykres 33. Wartość eksportu i importu dóbr i usług (w mld bieżących USD) oraz wymiana handlowa (w % PKB) w Chinach w latach 2012-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (2025b, kod: NE.EXP.GNFS.CD i NE.IMP.GNFS.CD).

Istotnym elementem polityki gospodarczej Chin jest dywersyfikacja chińskiego handlu zagranicznego, która ma sprzyjać uniezależnieniu się od jednego bądź kilku krajów (Tran, 2021, s. 9 i n.). Realizacja strategii w odniesieniu do obiegu zewnętrznego dokonuje się za pośrednictwem umów w ramach *One Belt, One Road*, redukcji cel z krajami spoza USA, a także zwiększenia współpracy z państwami ASEAN oraz innymi rynkami wschodzącymi (Dang, Nguyen, 2022).

Strategia *Dual circulation* jest świadectwem wysiłków Państwa Środka na rzecz zrównoważenia chińskiej gospodarki. Badania pokazują pewne postępy w tym zakresie, szczególnie wynikające z rozwoju technologii internetowych, które stają się ważną siłą napędową obecnego wzrostu gospodarczego Chin, ale również kluczowym elementem strategii (Wu, Chen, 2022).

Głównym zagrożeniem związanym z realizacją strategii *Dual circulation* pozostaje sposób pozyskiwania przez chińskie przedsiębiorstwa technologii i know-how. Nie można wykluczyć, że rozwój know-how nadal będzie się dokonywał za pośrednictwem fuzji, przejęć firm, zakupów licencji, ale również poprzez kradzież tajemnic handlowych, szpiegostwa i podobnych praktyk, które już wcześniej były stosowane przez chińskie firmy. Ponadto polityka wspierania przedsiębiorstw chińskich za pośrednictwem subsydiów i innych form wsparcia publicznego będzie wpływać na spadek konkurencyjności firm zagranicznych.

Wojna technologiczna ze Stanami Zjednoczonymi ogranicza możliwość ekspansji Chin, ale uniemożliwia również osiągnięcie postulowanej samowystarczalności. W konsekwencji Chiny rozszerzają swoje wpływy i powiązania polityczno-gospodarcze z krajami rozwijającymi się, co może wpłynąć na uza-

leżnienie tych krajów od importu z Chin bądź spowodować przesunięcia w globalnych łańcuchach dostaw (Dang, Nguyen, 2022).

Dual circulation to strategia, która zwraca się w stronę rynku wewnętrznego, ale z jednoczesnym utrzymaniem globalnej otwartości. Ma ona umożliwić Chinom poprawę pozycji w międzynarodowym podziale pracy i osiągnięcie samowystarczalności technologicznej Państwa Środka, ale jednocześnie zwiększyć odporność na wstrząsy zewnętrzne. Celem nie jest jednak ani izolacja, ani autarkia gospodarcza. Celem nadrzędnym władz chińskich jest wzmocnienie autonomii gospodarczej Chin w obliczu niepewności związanej z globalnymi trendami gospodarczymi i politycznymi oraz uzyskanie samowystarczalności Chin, szczególnie technologicznej. Niemniej jednak, podobnie jak strategia MIC2025, *Dual circulation* może pogłębiać napięcia geopolityczne.

2.5. Polityka „zielonego wzrostu”

Inwestycje infrastrukturalne i szybkie postępy w procesie urbanizacji odegrały zasadniczą rolę w dynamicznym wzroście gospodarczym i rozwoju Chin. Stały się jednak źródłem wyzwań związanych ze zrównoważonym rozwojem środowiska, a także równością społeczną (Jian, 2024). Dynamiczne i turbulentne otoczenie, a także niepewność gospodarcza, generują coraz więcej wyzwań, którym sprostać musi władza w Pekinie. Wyzwania te są związane m.in. ze stanem środowiska naturalnego⁴⁴, olbrzymią konsumpcją energii, wzrostem emisji CO₂, rozwojem transportu, pogłębiającą się rzadkością zasobu, jakim jest woda, a także nierównościami dochodowymi, a szerzej społecznymi, wynikającymi m.in. z szybkiej urbanizacji⁴⁵.

W odpowiedzi na te wyzwania Chiny kładą coraz większy nacisk na zrównoważony rozwój i ochronę środowiska. Wraz z XII Planem pięcioletnim (2011-2015) zainicjowanym w 2011 r. rozpoczęła się nowa era w chińskiej polityce, w której znaczące miejsce zajęły kwestie środowiskowe, a nie jak w poprzednich planach kwestie dotyczące wzrostu gospodarczego (Dong, Ullah, 2023). Co prawda już w XI Planie pięcioletnim (2006-2010) pojawiły się cele, jakimi była redukcja emisji zanieczyszczeń oraz oszczędność energii, nadal jednak konwencjonalny

⁴⁴ Analizę wybranych problemów dotyczących środowiska naturalnego, w tym problem dostępności i jakości wody, jakości powietrza, emisji gazów cieplarnianych można znaleźć w pracy Wal-kowskiego (2021, s. 250 i n.).

⁴⁵ Błyskawiczny proces urbanizacji, jego koszty i konsekwencje, szczególnie dla kształtowania się nierówności między obszarami wiejskimi i miejskimi, kwestie wytyczenia odpowiedniego kierunku urbanizacji, przesiedleń rolników, zmian w systemie *hukou* oraz reformach gruntowych został omówiony w pracy Chuntao (2021).

model pro wzrostowy był głównym celem gospodarczym. W XII Planie, obok postulatów dotyczących innowacyjności, zagranicznego otwarcia i wspólnego dobra, bardzo silnie wybrzmiało hasło zrównoważonego rozwoju. „Zielony wzrost” stał się celem dla Chin promujących harmonijne współistnienie ludzi i środowiska naturalnego (Weng et al. 2015).

Z jednej strony spowolnienie wzrostu gospodarczego, z drugiej rosnące wyzwania wynikające z zanieczyszczenia środowiska, doprowadziły do reformułowania tradycyjnego i strategicznego znaczenia węgla w chińskiej polityce gospodarczej. Chińskie władze wyznaczyły długookresowy cel środowiskowy, jakim jest zmniejszenie do 2030 r. intensywności emisji dwutlenku węgla na jednostkę PKB o 65% wobec poziomu z 2005 r. (Kalwasiński, 2024, s. 2). Przełomowym punktem w chińskiej polityce gospodarczej w obszarze ochrony środowiska było ogłoszenie w 2020 r. przez prezydenta Xi Jinpinga, że kraj osiągnie neutralność węglową do 2060 r. W ramach polityki środowiskowej władze zobowiązały się do:

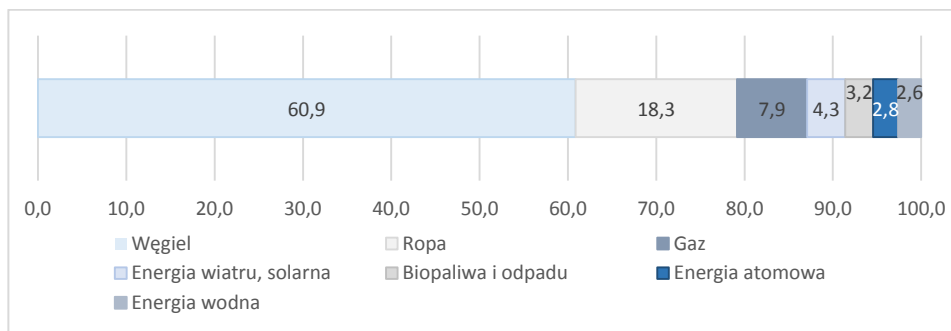
- redukcji emisji gazów cieplarnianych – zgodnie z celami Porozumienia paryskiego, Chiny planują osiągnąć szczyt emisji CO₂ przed 2030 r.;
- inwestycji w energię odnawialną – rozwój sektora energii odnawialnej, w tym wiatrowej, słonecznej i wodnej, ma przyczynić się do dekarbonizacji gospodarki.

W XIV Planie pięcioletnim (2021-2025) Narodowy Kongres Ludowy Chin wskazał trzy główne priorytety do realizacji (Świstak, 2025): 1) wysokiej jakości rozwój (oparty na nauce, wspieraniu ochrony środowiska naturalnego wraz z wysokim poziomem koordynacji procesów rozwoju); 2) wzmacnianie endogennych czynników wzrostu (popyt wewnętrzny, przedsiębiorstwa krajowe); (3) dalsze budowanie umiarkowanego zamożnego społeczeństwa za pośrednictwem wykształconej, aktywnej gospodarczo klasy średniej, której zadaniem ma być stabilizacja systemu gospodarczego oraz politycznego. Jako kluczowe dla rozwoju wskazano innowacje technologiczne. Władze chińskie podtrzymują ambicje osiągnięcia przewagi szczególnie w technologii informacyjnej nowej generacji, w tym 5G i 6G, sztucznej inteligencji, biotechnologii, technologiach kosmicznych, technologiach kwantowych, układach scalonych, technologiach głębiny, robotyzacji, odnawialnej energii, a wszystko wsparte działaniami na rzecz ochrony środowiska naturalnego i „zielonej gospodarki”. Działania te są elementem restrukturyzacji gospodarki i próby odejścia od modelu opartego na inwestycjach.

W okresie szybkiego wzrostu gospodarczego i przyspieszonej industrializacji Chin jedynym w zasadzie dostępnym źródłem energii pozostawał węgiel. Chiny nadal nie rezygnują z paliw kopalnych, a węgiel stanowi główne źródło

energii. W 2023 r. w odpowiedzi na okresowe niedobory prądu i blackouty⁴⁶ w niektórych prowincjach, które spowodowały racjonowanie prądu dla ludności i przedsiębiorstw, Chiny zwiększyły wydobycie węgla w kraju, a także import tego surowca. Aż 95% elektrowni węglowych budowanych na świecie powstało w Chinach (Kalwasiński, 2024, s. 3).

Pomimo wdrażanej strategii niskowęglowej, w Chinach zużycie węgla w jednostkach energetycznych wciąż jest bardzo wysokie, a surowiec ten stanowi największą część chińskiego koszyka energetycznego (Kalwasiński, 2024, s. 2). Faktem jest jednak, że przyrost zużycia jest coraz wolniejszy. Podaż energii obejmującą energię wyprodukowaną w kraju oraz importowaną (pomniejszoną o energię eksportowaną lub magazynowaną) określa zaopatrzenie użytkowników końcowych w kraju. W 2023 r. węgiel stanowił prawie 61% podaży energii w Chinach (wykres 34).

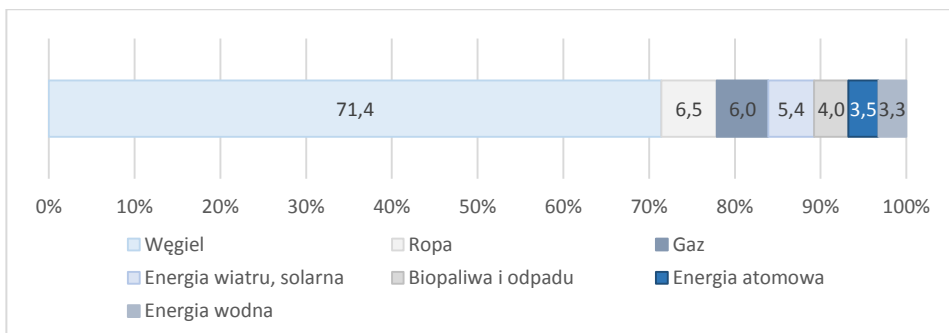
Wykres 34. Podaż energii w Chinach w 2023 r. w podziale na źródła

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych International Energy Agency [IEA] (s.a).

Należy jednak zauważyć, że szybko rośnie zużycie innych źródeł energii, szczególnie źródeł odnawialnych, których wzrost wobec 2023 r. wyniósł 19,2%, zużycie energii nuklearnej o 7%, gazu o 7,2%, a energii wodnej o 0,1% (The Global Carbon Budget Office [GCB], 2024, s. 92).

Jeśli chodzi o krajową produkcję energii, to głównym krajowym źródłem energii również pozostaje węgiel, który stanowi ponad 70% całkowitej produkcji (wykres 35).

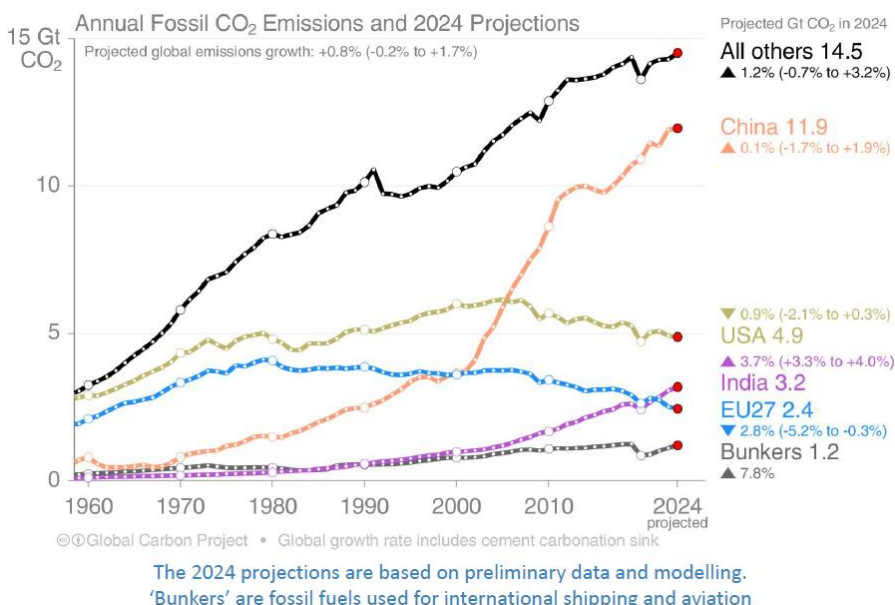
⁴⁶ Blackouty, które miały miejsce w niektórych chińskich prowincjach szczególnie w latach 2021 i 2022, spowodowane były zwiększonym zapotrzebowaniem na energię elektryczną wykorzystywaną do pracy klimatyzatorów z uwagi na bardzo wysokie temperatury i fale upałów.

Wykres 35. Krajowa produkcja energii w Chinach w 2023 r. w podziale na źródła

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych IEA (s.a).

Według raportu *Global Carbon Budget* (GCB, 2024) w 2024 r. globalna emisja CO₂ pochodząca z paliw kopalnych do atmosfery wzrosła o 0,8% wobec 2023 r. i wynosi obecnie 37,4 GtCO₂ (gigaton dwutlenku węgla). Największym emitentem gazów cieplarnianych były Chiny, które wyemitowały 11,9 GtCO₂, a w porównaniu do roku poprzedniego emisja wzrosła o 0,1%. Drugim największym emitentem CO₂ są Stany Zjednoczone z 4,9 GtCO₂. Trzecim są Indie z poziomem 3,2 GtCO₂, ale ich emisyjność bardzo szybko rośnie (w porównaniu do 2023 r. o 3,7%). Unia Europejska z emisją na poziomie 2,4 GtCO₂ zajmuje 4. miejsce (ze spadkiem o 2,8% wobec roku poprzedniego) (wykres 36).

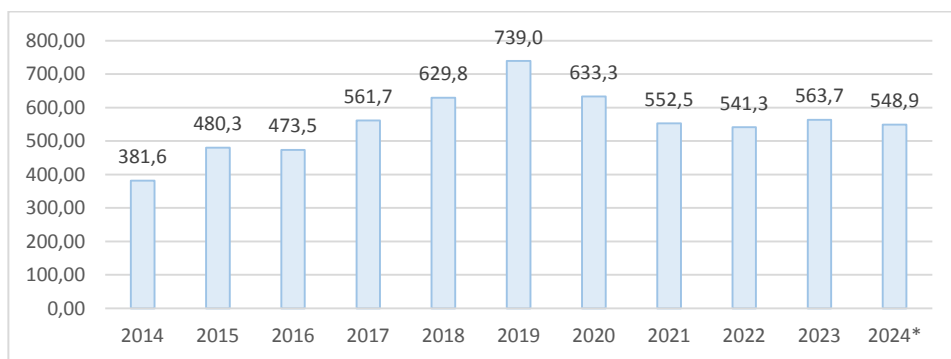

Wykres 36. Globalna emisja CO₂ pochodząca z paliw kopalnych w latach 1960-2024

Źródło: GCB (2024).

Węgiel nadal pozostaje surowcem strategicznym dla Chin, a niskoemisyjność, choć deklarowana jako istotna, pozostaje na planie dalszym. Bezpieczeństwo energetyczne jest więc priorytetem dla władz Chin. Rosnąca produkcja dóbr i usług już w fazie budowania silnego państwa wpłynęła na dewastację środowiska naturalnego. Chiny przeznaczają olbrzymie środki na rozbudowę mocy węglowych, a jednocześnie stają się liderem w obszarze inwestycji i wykorzystania odnawialnych źródeł energii (OZE). Państwo Środka inwestuje w infrastrukturę OZE, co jest możliwe dzięki olbrzymiej powierzchni, dogodnym warunkom klimatycznym i oczywiście polityce wspierającej transformację i niezależność energetyczną.

Do 2019 r. chińskie wydatki publiczne na ochronę środowiska szybko rosły. Między 2014 r. a 2019 r. wydatki wzrosły z poziomu 381,6 mld juanów, do 739 mld juanów. Ten dynamiczny wzrost został jednak zatrzymany w wyniku pandemii COVID-19. W 2024 r. całkowite wydatki publiczne skierowane na oszczędzanie energii oraz ochronę środowiska wyniosły ok. 549 mld juanów (ok. 76 mld USD). I w ostatnich latach kształtują się na porównywalnym poziomie (wykres 37).

* Prognoza.

Wykres 37. Wydatki publiczne na oszczędzanie energii i ochronę środowiska w Chinach w latach 2014-2024 (w mld juanów)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Statista (2025, kod: 1109245).

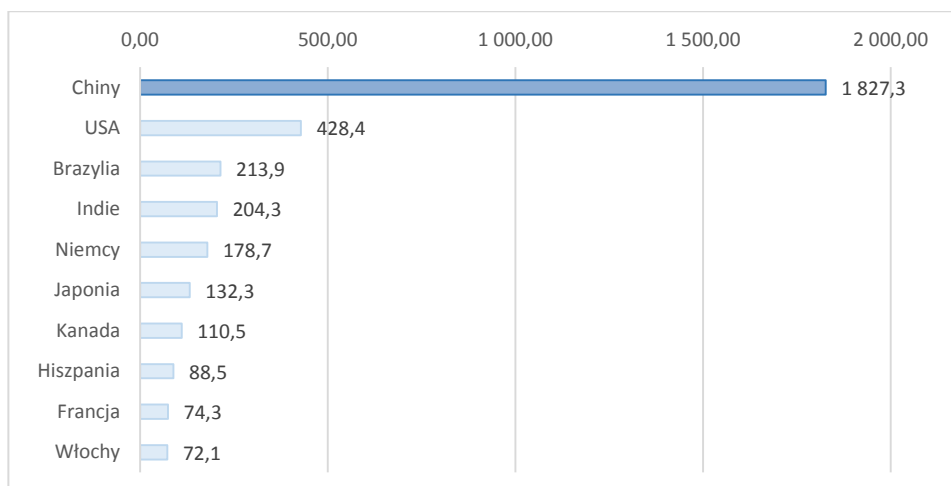
Działania podejmowane przez władze chińskie na rzecz ochrony środowiska, to nie tylko kwestia walki ze zmianami klimatycznymi. Polityka na rzecz „zielonej gospodarki” dla chińskich przywódców ma znaczenie gospodarcze i strategiczne⁴⁷. Odzwierciedla rosnące zaangażowanie Chin w kwestie środowi-

⁴⁷ Obszerne i ciekawe opracowanie dot. działań podejmowanych przez Chiny na rzecz zrównoważonego rozwoju można przeczytać w m.in. w pracach: Gacka (2015), Kuanga et al. (2022), Qina et al. (2024), Wenga et al. (2015) oraz World Bank Group (2022).

skowe, a z drugiej strony realizację celu, jakim jest bezpieczeństwo energetyczne, samowystarczalność i uniezależnienie od zewnętrznych dostaw surowców, a również chęć dominacji w globalnym wyścigu o „zieloną technologię”. W kontekście kryzysu klimatycznego, a także globalnej walki o zasoby, koncepcja zrównoważonego rozwoju ma zasadnicze znaczenie dla gospodarki i interesu narodowego. Dotychczasowy chiński model rozwoju oparty na inwestycjach w infrastrukturę transportową i nieruchomości uległ wyczerpaniu. Z punktu widzenia gospodarki, transformacja energetyczna może stanowić koło zamachowe wzrostu gospodarczego, a z punktu widzenia interesów narodowych może wzmocnić bezpieczeństwo narodowe (Gacek, 2015, s. 57 i n.; Kalwasiński, 2024, s. 1). Polityka klimatyczna i zrównoważony rozwój mają dla władz chińskich również znaczenie prestiżowe na arenie globalnej.

W poszukiwaniu niezależności energetycznej Chiny realizują olbrzymie inwestycje dotyczące rozwoju przemysłu i infrastruktury energetycznej opartej na odnawialnych źródłach energii, szczególnie na energetyce solarnej i wiatrowej (np. panele fotowoltaiczne, farmy wiatrowe, elektrownie wodne). Chiny nie są bogate w zasoby energetyczne, ale mają sprzyjające warunki do wytwarzania energii odnawialnej, takie jak rozległe stepy, pustynie i silne nasłonecznienie. Rozległa sieć rzek pozwala na rozbudowę mocy elektrowni wodnych. W tym obszarze Chiny już poczyniły olbrzymie postępy. Szybko rośnie produkcja energii odnawialnej w Chinach, co jest wynikiem głównie wzrostu mocy wytwórczych, szczególnie farm słonecznych i wiatrowych. Chiny są też największym konsumentem energii wodnej. Tam też znajdują się największe zapory wodna na świecie, w tym największa Zapora Trzech Przełomów na rzece Jangcy.

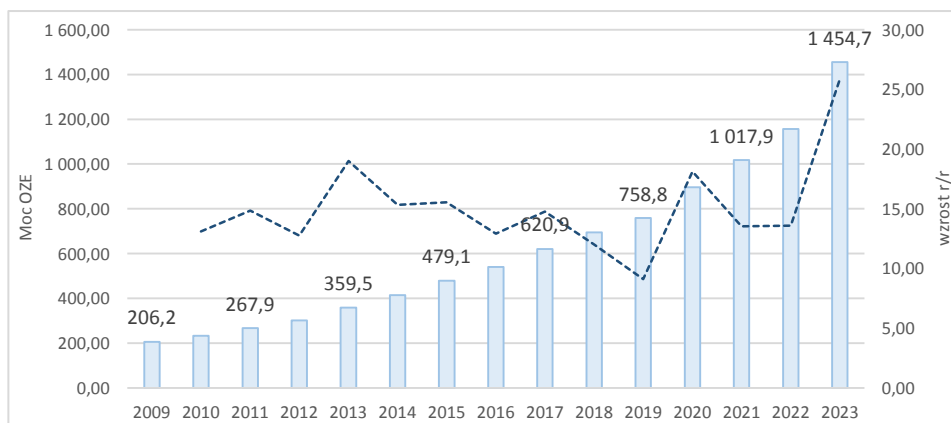
Chiny stają się liderem globalnej transformacji energetycznej: pozostają największym emitentem CO₂, a równocześnie są największym producentem energii OZE. Szybkość i skala ekspansji Chin w zakresie zainstalowanej mocy odnawialnych jest nieporównywalna. Chiny zajmują pierwsze miejsce na świecie pod względem zainstalowanej mocy energii odnawialnej na świecie, która w 2024 r. wyniosła 1827,3 GW (gigawatów) dystansując w znaczący sposób pozostałe gospodarki (wykres 38).

Wykres 38. Największe kraje na świecie pod względem zainstalowanej mocy energii odnawialnej w 2024 r. (w GW)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Statista (2025, kod: 267233).

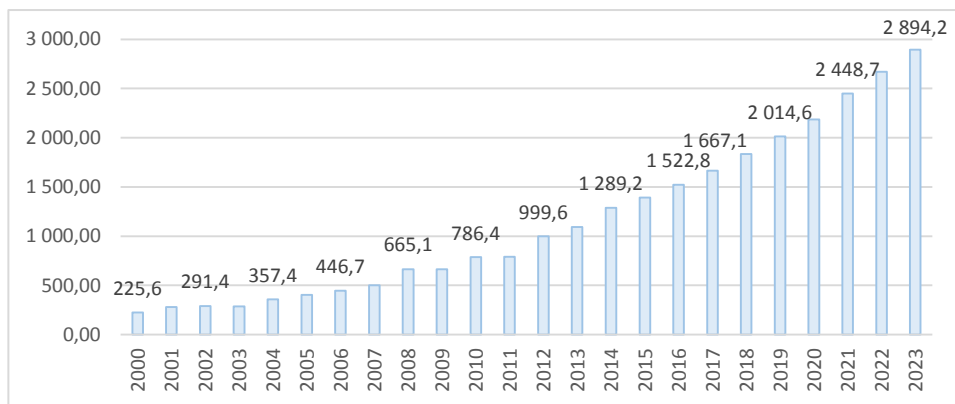
Chiny są liderem w dziedzinie energii wiatrowej i słonecznej, a ich moc instalacji w budowie jest dwukrotnie większa niż pozostałych krajów świata łącznie (Yu et al., 2024). Moc wytwórcza energii elektrycznej ze źródeł OZE w Chinach, czyli maksymalna zdolność instalacji OZE, osiągnęła w 2023 r. prawie 1,45 TW (terawatów), a w porównaniu do roku poprzedniego wzrosła o ok. 14%. W 2009 r. zdolności OZE wynosiła 206,2 GW, co oznacza wzrost ponad siedmiokrotny między 2009 r. a 2023 r. (wykres 39).

Wykres 39. Moc wytwórcza energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w Chinach w latach 2009-2023 (w GW)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Statista (2025, kod: 960388).

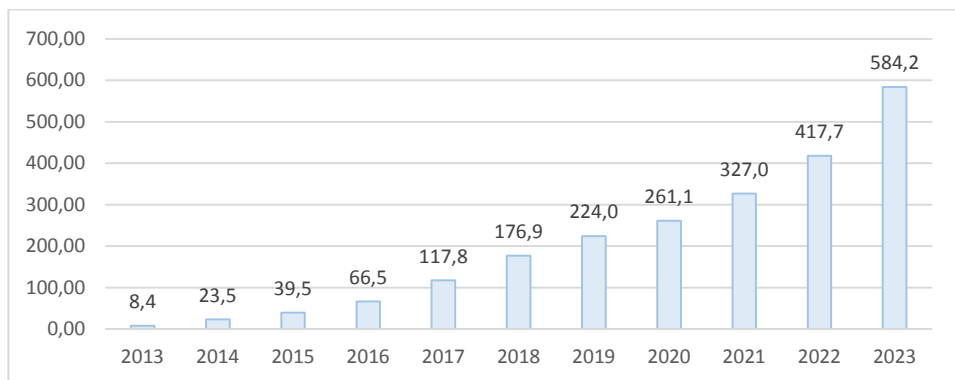
Bardzo szybko rośnie również produkcja energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych, czyli rzeczywista ilość energii, jaką chińskie instalacje OZE generują. W 2023 r. produkcja energii elektrycznej ze źródeł OZE w Chinach osiągnęła prawie 2900 TWh (terawatogodzin) (wykres 40).

Wykres 40. Produkcja energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w Chinach w latach 2000-2023 (w TWh)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Statista (2025, kod: 960418).

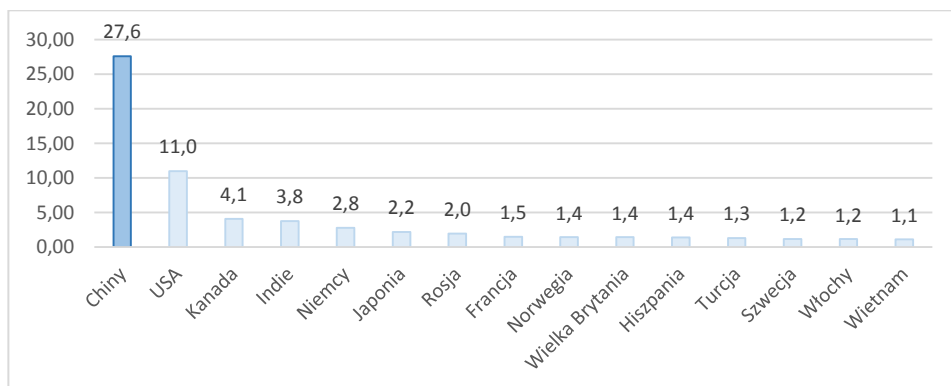
Chiny mają największy na świecie przyrost mocy energetycznych zainstalowanych w panelach fotowoltaicznych i farmach wiatrowych. Są światowym liderem w produkcji paneli fotowoltaicznych, ale również w produkcji energii elektrycznej z fotowoltaiki. Produkcja energii słonecznej w Chinach osiągnęła prawie 584 TWh w 2023 r. W 2022 r. w Chinach zainstalowano tyle elektrowni solarnych, ile we wszystkich pozostałych krajach na świecie, a w kolejnym roku podwojono zużycie energii słonecznej (Hilton, 2024). W porównaniu do 2013 r. moc elektrowni słonecznych w Chinach wzrosła o ponad 6900%. (wykres 41).

Wykres 41. Roczna produkcja energii elektrycznej z energii słonecznej w Chinach w latach 2013-2023 (w TWh)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Statista (2025, kod: 673444).

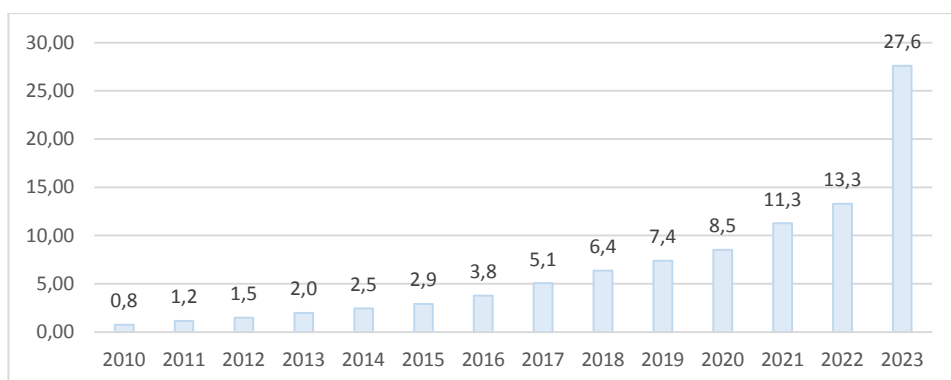
Chiny są również największym konsumentem energii odnawialnej na świecie. Światowe zużycie energii odnawialnej w 2023 r. wyniosło 90,23 eksadżuli, a w Państwie Środka wielkość konsumpcji OZE wyniosła 27,6 eksadżuli, co stanowi prawie 30% światowego zużycia. I było to ponad 2,5 razy więcej niż w Stanach Zjednoczonych, które są drugie w rankingu (wykres 42).

Wykres 42. Zużycie energii odnawialnej na świecie w latach 2000-2023 (w EJ)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Statista (2025, kod: 237090).

Zużycie energii odnawialnej w Chinach szybko rośnie. W 2022 r. zużycie OZE wyniosło 13,3 eksadżuli, a w 2023 r. – 27,6 eksadżuli (wykres 43). Zgodnie ze źródłem danych w pomiarze tym uwzględniono energię geotermalną, wiatrową, słoneczną, biomasę i odpady, natomiast nie uwzględniono transgranicznego handlu energią elektryczną.

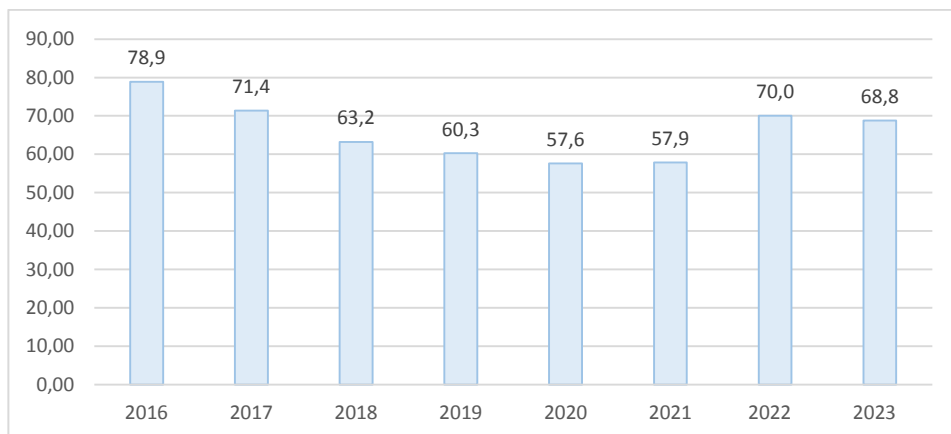
Wykres 43. Konsumpcja OZE w Chinach w latach 2010-2022 (w EJ)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Statista (2025, kod: 237090, 274058).

Międzynarodowa Agencja Energetyczna (ang. *International Energy Agency* – IEA) przewiduje, że jeszcze w tej dekadzie prawie połowa energii elektrycznej w Chinach pochodzić będzie z odnawialnych źródeł energii, a do 2050 r. wskaźnik ten przekroczy 90% (Kalwasiński, 2024, s. 3).

Chiny są prawie monopolistą w technologii OZE, co może skutkować różnego rodzaju konsekwencjami, od uzależnienia innych gospodarek od chińskiego produkcyjnego po utrzymanie niezależności technologicznej. Chińska ekspansja budzi kontrowersje nie tylko w USA, lecz również w krajach Unii Europejskiej, które starają się chronić rynki wewnętrzne przed napływem chińskiej produkcji związanej z technologiami OZE.

Innym bardzo istotnym atutem Chin jest fakt, że są one największym na świecie producentem metali ziem rzadkich (Hart, 2025). Metale ziem rzadkich (ang. *rare earth elements* – REE) to 17 pierwiastków chemicznych, które są kluczowymi komponentami wykorzystywanymi w nowoczesnych sektorach high-tech, m.in. w elektronice, zielonych technologiach, przemyśle energetycznym, zbrojeniowym czy medycynie (Andrews-Speed, Hove, 2023; Boruta, 2025; Hart, 2025). Minerale te są niezbędne do produkcji ponad 200 komercyjnych, high-tech i militarnych produktów. W 2023 r. chiński udział produkcji metali ziem rzadkich stanowił prawie 70% produkcji światowej (wykres 44).

Wykres 44. Udział Chin w światowej produkcji metali ziem rzadkich w latach 2016-2023 (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Statista (2025, 1294393).

Chiny są quasi-monopolistą, przetwarzając ok. 85-90% metali ziem rzadkich i 100% metali ciężkich ziem rzadkich (Laboure, Siazon, 2025). Obecność złóż tych metali, dzięki oddziaływaniu na globalne łańcuchy dostaw, daje Chinom strategiczną przewagę geopolityczną i gospodarczą (Nguyen, Imholte,

2016; Hart, 2025). USA importują z Chin 70% tych surowców, a UE – 39% (Laboure, Siazon, 2025). Chiny mają również zdecydowaną przewagę w przetwarzaniu innych minerałów, takich jak lit, kobalt, nikiel i miedź (Andrews-Speed, Hove, 2023, s. 4).

Zdobycie obecnej pozycji konkurencyjnej w produkcji i przetwarzaniu RRE przez Chiny było możliwe dzięki wczesnemu wejściu do sektora, inwestycjom publicznym w łańcuchach dostaw, kontroli eksportu, niskim kosztom pracy oraz słabym regulacjom w zakresie kwestii środowiskowych na początku procesu transformacji. Czynniki te sprzyjały działalności nielegalnych kopalń i zakładów przetwórczych, co przekładało się na dynamiczny rozwój sektora RRE (Andrews-Speed, Hove, 2023, s. 3; Hart, 2025, s. 15). Aby chronić krajowy przemysł metali ziem rzadkich, władze Pekinu ogłosiły go „własnością państwa”, a nowe regulacje mają zaostrzyć kontrolę nad tym dobrem strategicznym.

O skuteczności chińskiej strategii dotyczącej metali ziem rzadkich świadczy dominacja Chin zarówno w całym łańcuchu wartości, w tym w dziedzinie przetwarzania RRE, jak i w produkcji zaawansowanych technologii, które opierają się na wykorzystaniu RRE oraz w rosnącym udziale w światowych rynkach w tych sektorach. Dysponując znacznymi rezerwami i kontrolując ponad 90% mocy rafinacyjnych, Chiny umacniają swoją pozycję (Hart, 2025). Cel, jakim jest zdobycie długookresowej supremacji technologicznej może stanowić jednak zagrożenie dla bezpieczeństwa energetycznego i narodowego państw Zachodu, ze Stanami Zjednoczonymi na czele⁴⁸. Jednak „[...] zdetronizowanie Chin w metalach ziem rzadkich jest misją niemożliwą (przynajmniej na razie)” (Boruta, 2025, s. 17).

Na transformację Chiny w lidera czystych technologii, przynajmniej w niektórych obszarach,łożyło się kilka czynników. Wśród nich można wskazać: rosnące koszty pracy, silne uzależnienie chińskiej produkcji od węgla, gwałtowne pogarszanie się stanu środowiska naturalnego, a także narastająca fala chorób w chińskim społeczeństwie będących bezpośrednim bądź pośrednim skutkiem zanieczyszczenia środowiska. Istotną rolę odegrało również postrzeganie Chin przez społeczność międzynarodową jako największego emitenta zanieczyszczeń.

W obliczu „nowej normalności”, która skutkowałą niższym tempem wzrostu gospodarczego, władze Pekinu poszukiwały nowych inwestycji, które odegrałyby rolę akceleratora wzrostu (Hilton, 2024). W ten sposób chińskie inwestycje strategiczne ukierunkowano właśnie na „zieloną gospodarkę”, a w szczególności na technologie związane z odnawialnymi źródłami energii.

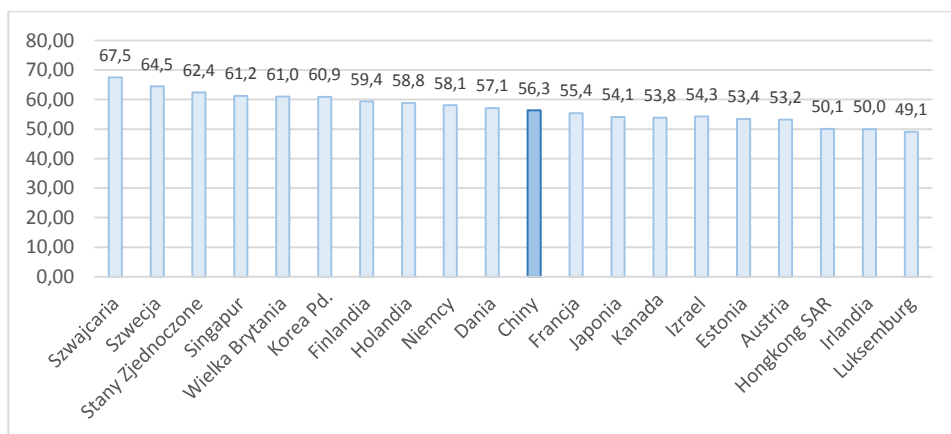
⁴⁸ Interesujące opracowanie dotyczące zasobów metali ziem rzadkich, polityki Państwa Środka wobec RRE, wpływu na środowisko, strategii ukierunkowanej na zdobycie globalnej hegemonii technologicznej, a także wynikających z tego zagrożeń zaprezentowano w pracy Harta (2025).

Sektor czystej energii, który w 2023 r. odpowiadał za ok. 40% wzrostu PKB, staje się jednym z głównych motorów chińskiego wzrostu gospodarczego (Hilton, 2024). Rosnące inwestycje w energię odnawialną, elektromobilność, technologie magazynowania energii i efektywność energetyczną pokazują, że Chiny nie tylko transformują własną gospodarkę, ale także pozycjonują się jako globalny lider zielonej reindustrializacji. Zielona transformacja może mieć istotne konsekwencje geopolityczne i handlowe, ponieważ eksport chińskich technologii „zielonej ery” już mocno wpływa na sytuację geopolityczną i układ sił w gospodarce globalnej. Jednak przejście Chin do neutralności węglowej będzie wymagało dekarbonizacji przy niższym poziomie dochodów w społeczeństwie niż w krajach wysokorozwiniętych, a z uwagi na wciąż wysoki poziom wykorzystania węgla w gospodarce, dekarbonizacja będzie się musiała odbywać w szybszym tempie niż w przypadku innych głównych gospodarek⁴⁹.

2.6. Na drodze do innowacyjności technologicznej

Jednym z filarów strategii rozwojowej władz Pekinu jest innowacyjność, szczególnie technologiczna. Do oceny poziomu innowacyjności można wykorzystać raporty publikowane przez World Intellectual Property Organization np. Global Innovation Index (GII, pl. Globalny Indeks Innowacyjności). Global Innovation Index ocenia poziom innowacyjności w ponad 130 gospodarkach świata i obejmuje ok. 80 wskaźników, zgrupowanych w siedmiu dużych obszarach takich jak: 1) instytucje, 2) kapitał ludzki i badania, 3) infrastruktura, 4) zaawansowanie rynku, 5) zaawansowanie środowiska biznesowego, 6) wiedza i technologie, 7) rozwiązania kreatywne. Według GII w 2024 r. najbardziej innowacyjnym krajem na świecie była Szwajcaria, uzyskując ogólny wynik 67,5 na 100 punktów. Szwecja zajęła drugie miejsce z wynikiem 64,5, a tuż za nią uplasowały się Stany Zjednoczone. Chiny zostały zaklasyfikowane jako 11 gospodarka (wykres 45). Wśród 34 gospodarek o średnich dochodach Chiny znalazły się na pierwszym miejscu, a wśród 17 gospodarek Azji Wschodniej, Południowo-Wschodniej i Oceanii zajęły 3. miejsce (za Singapurem i Koreą Południową).

⁴⁹ Interesujące opracowanie dotyczące ścieżki Chin do neutralności klimatycznej zawarto w raporcie World Bank Group (2022).

Wykres 45. Najbardziej innowacyjne kraje w 2024 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Statista (2025, kod: 1102558), Global Innovation Index [GII] (2024).

W przypadku Chin najlepiej oceniany jest obszar związany z wynikami w zakresie wiedzy i technologii (*knowledge and technology outputs*). W tym obszarze Chiny zajmują 3. miejsce na świecie. Kolejnym dobrze ocenianym obszarem jest infrastruktura (5. miejsce na świecie) oraz zaawansowanie środowiska biznesowego (*business sophistication*) (11. miejsce na świecie). Najniżej oceniany jest obszar instytucji (44. miejsce na świecie), potem kapitał ludzki i badania (22. miejsce) (GII, 2024). W tabeli 6 wskazano najlepiej i najgorzej ocenione subindeksy w ramach indeksów głównych dla Chin.

Tabela 6. Subindeksy GII dla Chin w 2024 r.

Obszar	Pozycja	Najlepiej oceniane	Pozycja	Najgorzej oceniane	Pozycja
1	2	3	4	5	6
Instytucje	44	Polityka i kultura przedsiębiorczości	11	Jakość regulacyjna	94
		Stabilność polityki w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej	18	Rządy prawa	62
Kapitał ludzki i badania	22	Skala PISA* w zakresie czytania, matematyki i nauk ścisłych	1	Mobilność studentów szkół wyższych	103
		Globalni inwestorzy korporacyjni w dziedzinie badań i rozwoju, 3 największych, mln USD	2	Wydatki na edukację w % PKB	95
Infrastruktura	5	Nakłady brutto na środki trwałe, % PKB	2	PKB/jednostka zużycia energii	101
		ISO 14001 środowisko/ PKB w mld USD w PPP**	4	Dostęp do technologii informacyjno-komunikacyjnych	66

cd. tabeli 6

1	2	3	4	5	6
Zaawansowanie rynku	16	Skala rynku krajowego, mld USD w PPP	1	Stosowana stawka celna	73
		Kredyty krajowe dla sektora prywatnego, % PKB	4	Inwestorzy venture capital, transakcje/PKB w mld USD w PPP	43
		Dywersyfikacja przemysłu krajowego	4		
Zaawansowanie środowiska biznesowego	11	Stan rozwoju klastra	1	Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych netto, % PKB	84
		GERD finansowane przez przedsiębiorstwa, w %	3	Joint venture /umowy o strategicznej współpracy/w mld PKB w USD w PPP	75
Wyniki w zakresie wiedzy i technologii	3	Modele użytkowe według pochodzenia/mld PKB w USD w PPP	1	Eksport usług ICT, % całkowitego handlu	52
		Eksport produktów high-tech, % całkowitego handlu	1	Przychody z tytułu własności intelektualnej, % całkowitego obrotu	32
				Artykuły naukowe i techniczne/mld PKB w USD w PPP	32
Wyniki twórcze	14	Znaki towarowe według pochodzenia/mld PKB w USD w PPP	1	Kreatywność cyfrowa	126
		Eksport produktów kreatywnych, % całkowitego handlu	1	Krajowe filmy fabularne/mln populacji w wieku 15-69 lat	79

* PISA – Programme for International Student Assessment, to międzynarodowe badanie, koordynowane przez OECD, dotyczące oceny jakości edukacji na świecie. Celem badania jest uzyskanie porównywalnych danych w zakresie umiejętności uczniów, którzy ukończyli 15. rok życia w zakresie czytania ze zrozumieniem, matematyki i nauk przyrodniczych. Badanie ma służyć poprawie jakości kształcenia i organizacji systemów kształcenia.

** ISO 14001 to międzynarodowa norma dotycząca systemów zarządzania środowiskowego (EMS – *Environmental Management System*) wydana przez Międzynarodową Organizację Normalizującą (ISO). ISO 14001 dotyczy obszarów, takich jak: użycie energii i wody, gospodarka odpadami, emisje do atmosfery, zużycie surowców, planowania działań sanacyjnych i zapobiegawczych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GII (2024).

Projekt *The Critical Technology Tracker*, który został opracowany przez australijski think tank, Australian Strategic Policy Institute, ocenia przywództwo w tzw. technologiach krytycznych. Projekt uwzględnia 64 krytyczne technologie, obejmujące obronę, kosmos, energię, środowisko, sztuczną inteligencję, biotechnologię, robotykę, cybernetykę, komputery, zaawansowane materiały oraz kluczowe obszary technologii kwantowej. Badanie jest oparte na danych dotyczących prowadzania i publikowania wyników innowacyjnych prac badawczych w zakresie krytycznych technologii przez kraje oraz instytucje, takie jak krajowe uniwersytety, laboratoria, firmy i agencje rządowe (Australian Strategic Policy Institute [ASPI], 2024). Z badań ASPI wynika, że Chiny stworzyły fundamenty

do zdobycia pozycji wiodącego supermocarstwa naukowego i technologicznego w większości krytycznych i powstających dziedzinach technologicznych. W latach 2003-2007 Stany Zjednoczone prowadziły w 60 z 64 krytycznych technologii, a Chiny w zaledwie trzech. W ostatnim badaniu obejmującym lata 2019-2023 USA są liderem w zaledwie siedmiu technologiach, a Chiny stały się krajem wiodącym w 57 technologiach (tabela 7). Główne technologie, w których dominują Chiny to sensory kwantowe, wysokowydajne komputery, systemy kwantowa, technologie obronne, robotyka, biotechnologia, energia, zaawansowane materiały oraz projektowanie i produkcja zaawansowanych układów scalonych. A najbardziej wpływową instytucją jest Chińska Akademia Nauk, które jest liderem w 31 spośród 64 technologii.

Tabela 7. The Critical Technology Tracker – przywództwo w technologiach krytycznych

Przywództwo technologiczne spośród 64 technologii	2003-2007	2019-2023
Chiny	3	57
Stany Zjednoczone	60	7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych The Critical Technology Tracker (2024).

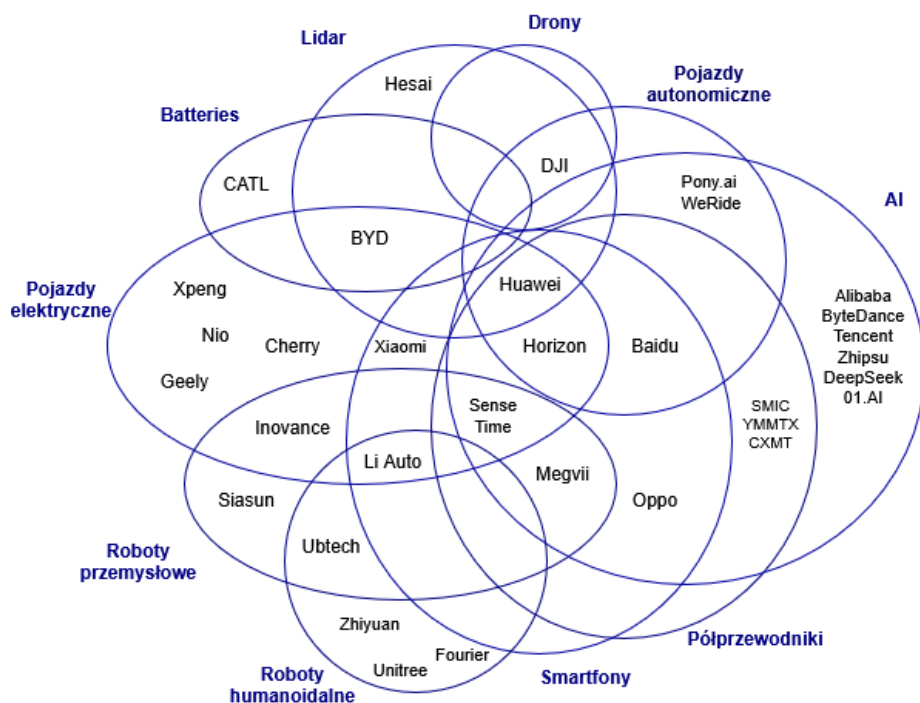
Dane te pokazują radykalną zmianę w przywództwie badawczym w ciągu ostatnich dwóch dekad. W najnowszej analizie (2019-2023) wśród pięciu krajów o najwyższej liczbie badań o wysokim znaczeniu (*high-impact*) w 64 technologiach, za Chinami i Stanami Zjednoczonymi, znalazły się: Wielka Brytania, Indie oraz Arabia Saudyjska.

Zdaniem autorów raportu, ogromne ukierunkowane inwestycje publiczne i długoterminowe planowanie strategiczne przynoszą wyniki, które pozwalają na zdobycie wysokiej pozycji konkurencyjnej Chin, a nawet monopolu, w zakresie niektórych technologii krytycznych, ale generują również ryzyka globalne i zagrożenie dotyczące globalnej konkurencyjności, bezpieczeństwa technologicznego i udziału innych państw w kształtowaniu przyszłych technologii (The Critical Technology Tracker, 2024).

Władze Pekinu konsekwentnie wprowadzają kolejne strategie skierowane na konkretne obszary, np. *Global Initiative on Data Security* (z 2020 r.), która dotyczy bezpieczeństwa danych, przechowywania danych i handlu cyfrowego. Celem inicjatywy jest opracowanie zasad dotyczących gromadzenia i wykorzystania danych przez podmioty państwowe oraz prywatne. Inną inicjatywą jest *China Standards 2035 Strategy* (z 2018 r.), będąca ideologicznym przedłużeniem MIC2025, która bardziej niż na produkcji koncentruje się na globalnych standardach technologicznych. Celem *China Standards 2035* jest przygotowanie

planu dla chińskiego rządu i kluczowych firm technologicznych, który pozwoli opracować globalne standardy dla nowych technologii, takich jak 5G i 6G, Internet rzeczy, sztuczna inteligencja, blockchain, big data, pojazdy elektryczne, technologie kwantowa, robotyka czy energia odnawialna (Tran, 2021, s. 11; Wu, Chen, 2022).

Strategie realizowane przez Państwo Środka pozwoliły na wykreowanie ekosystemów technologiczno-przemysłowych, które pokrywają się pod względem zaangażowanych firm i technologii. Siła gospodarki wynika właśnie z efektów nakładania się gałęzi przemysłu, a cechą chińskiego systemu jest wzajemne wzmacnianie strategicznych sektorów (Chan, 2025). System ten jest siecią nakładających się i krzyżujących ekosystemów, w którym postępy w jednej dziedzinie generują efekt synergii i postępy w innych dziedzinach; co więcej, popyt ze strony jednej branży napędza popyt w drugiej. W ten sposób rozwój w jednej gałęzi wspiera rozwój innej, ale też zacieśnia kontrolę nad nimi. To specyficzna koewolucja przemysłowa, której przykładem może być przemysł EV i akumulatorów (Chan, 2025). Schemat nakładania się ekosystemów technologiczno-przemysłowych zaprezentowano na rys. 3.

Rys. 3. Nakładanie się ekosystemów technologiczno-przemysłowych w Chinach

Źródło: Chan (2025).

Postępy Chin w wielu różnych ekosystemach technologiczno-przemysłowych tworzą sprzężenia zwrotne, które stają się motorem rozwoju przemysłu. W efekcie mają miejsce niższe koszty, przyspieszone krzywe uczenia, szybsze dostosowanie do zmieniających się warunków itp. Nowe strategia jest bardziej ukierunkowana na spójność systemu, który się uczy i adaptuje (Kuo, 2025).

Strategie gospodarcze promowane przez władze Pekinu stanowią ważny element chińskiej polityki wewnętrznej i zagranicznej. Strategie, chociaż mają różne cele i zakres, wszystkie się przenikają i uzupełniają. Strategie realizowane w XXI w. mają pozwolić Chinom stać się gospodarką samowystarczalną i niezależną, opartą na innowacyjności potęgą technologiczną, a równocześnie państwem dobrobytu, które dołączy do grona państw wysoko rozwiniętych. Obecna sytuacja geopolityczna, a także wciąż duży dystans rozwojowy między Chinami a państwami wysoko rozwiniętymi sprawia, że dla Chin osiągnięcie samowystarczalności, szczególnie w zakresie technologii, staje się imperatywem rozwojowym. Jednocześnie transformacja gospodarki chińskiej dokonuje się w trudnych warunkach głębokich zmian globalnych, takich jak fragmentacja łańcuchów dostaw, rosnący nacjonalizm i technokratyzm.

3.1. Walka z ubóstwem społeczeństwa chińskiego

Głównym celem reform podjętych w latach 70. XX w. przez Deng Xiaopinga była poprawa dobrobytu Chińczyków. Reformy te, podobnie jak i polityka gospodarcza kontynuowana przez kolejnych przywódców ChRL, wpłynęły na poprawę wyników ekonomicznych kraju, ale również na poprawę warunków życia Chińczyków. Xi Jinping promując ideę Chińskiego snu zapowiedział budowę umiarkowanie bogatego społeczeństwa oraz wyeliminowanie ubóstwa do 2021 r. Budowa umiarkowanie bogatego społeczeństwa oznacza stworzenie klasy średniej.

Jednym z niewątpliwych sukcesów chińskiej polityki gospodarczej w ostatnich dekadach jest zdecydowany postęp w redukowaniu ubóstwa w społeczeństwie chińskim. Od początku reform gospodarczych wdrożonych od 1978 r. liczba Chińczyków żyjących za mniej niż 1,9 USD na dzień (międzynarodowa granica ubóstwa do 2015 r.) spadła o prawie 800 mln. Według krajowej granicy ubóstwa⁵⁰, od 1978 r. liczba osób żyjących w ubóstwie spadła o ponad 770 mln. Radykalne ograniczenie ubóstwa nie tylko w wymiarze krajowym, ale również, z uwagi na wielkość populacji chińskiej, w wymiarze globalnym jest efektem skutecznych działań podjętych przez władze chińskie.

W 1978 r. populacja Chin liczyła 962,5 mln, z czego ok. 82% (tj. 790,1 mln) mieszkało na wsi. Mieszkańcy miast stanowili niecałe 18% populacji (172,4 mln). Chiny były gospodarką opartą na rolnictwie (Freije-Rodriguez et al., 2019, s. 2). W standardach z 1978 r. ponad 250 mln ludności, tj. ponad 30%, na obszarach rolniczych żyło poniżej oficjalnej granicy ubóstwa, a według cen z 2010 r. ponad 770 mln, tj. 97,5% (tabela 8).

⁵⁰ W Chinach były trzy oficjalne progi ubóstwa. Pierwszy, ustalony w 1985 r., wynosił 206 juanów rocznie w cenach z 1985 r. (po uwzględnieniu inflacji odpowiadało to 100 juanom rocznie w 1978 r.). W 2000 r. próg ten skorygowano do poziomu 865 juanów rocznie, a w 2011 r. do 2300 juanów rocznie (Bikales, 2021, s. 19).

Tabela 8. Ubóstwo w Chinach na obszarach rolniczych w latach 1978-2019
(krajowa granica ubóstwa)

Rok	Standard z 1978 r.		Standard z 2010 r.*	
	Ludność żyjąca w ubóstwie (mln)	Wskaźnik ubóstwa (w %)	Ludność żyjąca w ubóstwie (mln)	Wskaźnik ubóstwa** (w %)
1978	250	30,7	770,39	97,5
1980	220	26,8	765,42	96,2
1985	125	15,5	661,01	78,3
1990	85	9,4	658,49	73,5
1995	65,4	7,1	554,63	60,5
2000	32,09	3,5	462,24	49,8
2005	23,65	2,5	286,62	30,2
2010	–	–	165,67	17,2
2015	–	–	55,75	5,7
2018	–	–	16,60	1,7
2019	–	–	5,51	0,6
2020	W 2020 r. w Chinach skrajne ubóstwo zostało wyeliminowane			

* Standard z 1978 r. to granica ubóstwa wyznaczona na poziomie 100 juanów na dzień na osobę (Freije-Rodriguez et al., 2019, s. 7).

* Standard z 2010 r. to granica ubóstwa na wsi, która jest wyznaczona przez roczne wydatki konsumpcyjne per capita na poziomie 2,3 tys. juanów (w cenach z 2010 r. skorygowanych o inflację).

** Wskaźnik ubóstwa odnosi się do odsetka osób poniżej granicy ubóstwa w zarejestrowanej populacji wiejskiej.

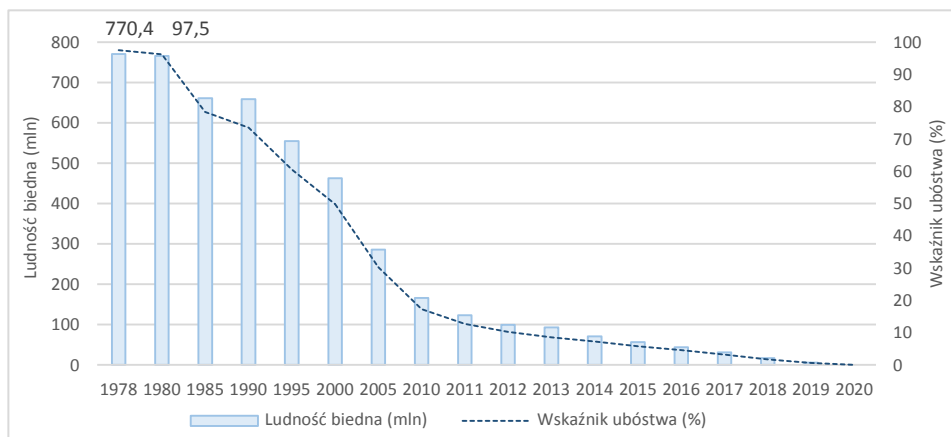
Źródło: Liu et al. (2018); NBS (2024).

Do 2019 r. liczba ludności wiejskiej żyjącej w ubóstwie spadła do 5,51 mln, a wskaźnik ubóstwa do 0,6%. Według oficjalnych statystyk do końca 2020 r. w Chinach wyeliminowane zostało skrajne ubóstwo. Od tego też roku chiński urząd statystyczny nie raportuje danych dotyczących ubóstwa na wsi ani również wskaźnika ubóstwa (NBS, 2024). Zmiany w zakresie liczby osób żyjących w skrajnym ubóstwie w Chinach, a także wskaźnika ubóstwa zgodnie z krajową granicą ubóstwa między 1978 r. a 2020 r., przedstawiono na wykresie 46.

Zmniejszanie ubóstwa i wspieranie rozwoju społeczno-gospodarczego stanowią statutowe zadania Banku Światowego. W ramach działań strategicznych i operacyjnych Bank Światowy koncentruje się na monitorowaniu i eliminowaniu ubóstwa w skali globalnej. Do oceny ubóstwa, definiowanego jako odsetek ludności żyjącej w gospodarstwach domowych, w których konsumpcja lub dochód na osobę są poniżej progu ubóstwa według cen w parytecie siły nabywczej, wykorzystuje międzynarodowe progi dochodowe⁵¹. Aby odzwierciedlić różnice

⁵¹ W celu diagnozowania globalnego skrajnego ubóstwa Bank Światowy zdefiniował międzynarodową linię ubóstwa. Do 2015 r. granica ta była określona na poziomie 1,90 USD w parytecie siły nabywczej (PPP) na dzień na osobę. Aby odzwierciedlić różnice w poziomie rozwoju gospodarczego poszczególnych krajów, przyjęto trzy granice ubóstwa: 1,9 USD, 3,25 USD oraz 5,5 USD (według siły nabywczej, PPP z 2011 r.), odpowiednio dla krajów o niskich dochodach,

w poziomie rozwoju gospodarczego poszczególnych krajów, przyjęto trzy granice ubóstwa. Do 2015 r. były to 1,9 USD, 3,25 USD oraz 5,5 USD (według siły nabywczej, PPP z 2011 r.), odpowiednio dla krajów o niskich dochodach, średnio-niskich i średnio-wysokich dochodach (World Bank Group, 2025). Zaktualizowane w 2025 r. progi to odpowiednio: 3, USD, 4,2 USD i 8,3 USD (w PPP w cenach z 2021 r.).

Wykres 46. Ludność wiejska żyjąca w ubóstwie i wskaźnik ubóstwa według krajowej granicy ubóstwa w latach 1978-2020

Źródło: Liu et al. (2018); NBS (2024).

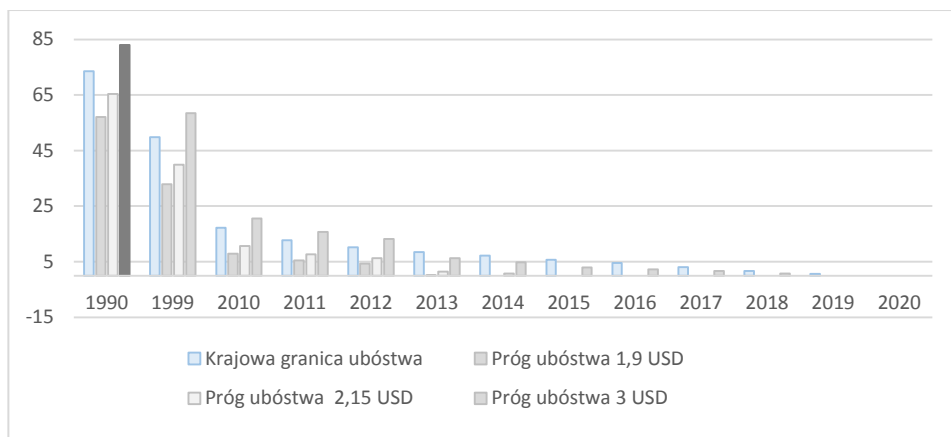
Radykalną poprawę sytuacji społeczeństwa chińskiego w obszarze ubóstwa między 1990 r. a 2020 r. odzwierciedla wykres 47. Dane na wykresie odnoszą się do pierwszego progu linii ubóstwa Banku Światowego dla krajów o niskich dochodach, tj. 1,9 USD, 2,15 USD oraz 3 USD na dzień wszystkie podane w PPP z 2021 r.⁵² oraz krajowej linii ubóstwa określonej w Chinach.

Przyjmując międzynarodową granicę skrajnego ubóstwa dochodowego w wysokości 1,9 USD na dzień, wskaźnik ubóstwa w Chinach spadł z prawie 57% w 1990 r. do zera w 2014 r. W 1990 r. ponad 647 mln Chińczyków żyło za mniej niż 1,9 USD na dzień. Do 2010 r. liczba ta spadła do ok. 105 mln (10,32%) po-

średnio-niskich i średnio-wysokich dochodach. Wzrost poziomu cen w długim okresie w wymiarze globalnym sprawia, że konieczna była aktualizacji granic ubóstwa. W 2015 r. Bank Światowy podniósł globalne granice skrajnego ubóstwa odpowiednio do 2,15 USD, 3,65 USD oraz 6,85 USD (według siły nabywczej PPP z 2017 r.). W połowie 2025 r. międzynarodowa linia ubóstwa została zaktualizowana do 3, USD, 4,2 USD i 8,3 USD (w PPP w cenach z 2021 r.).

⁵² W wyniku zmian kursów walutowych w parytecie siły nabywczej nie można porównywać wskaźników ubóstwa poszczególnych krajów ze wskaźnikami ubóstwa podanymi w poprzednich publikacjach danych Banku Światowego, dlatego na wykresie 50 podano dane według parytetu siły nabywczej z 2021 r. dla wszystkich trzech progów ubóstwa dla krajów o niskich dochodach.

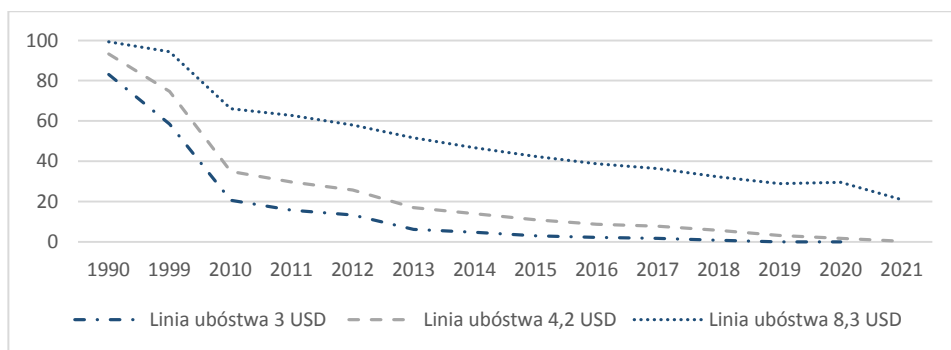
populacji, w 2013 r. liczyła już tylko 2,71 mln (0,2%). Według najniższego progu ubóstwa po aktualizacji progów ubóstwa w 2010 r., w 1990 r. za mniej niż 2,15 USD na dzień żyło ok. 65% społeczeństwa chińskiego, a w 2014 r. już jedynie 0,71%. Według aktualnego najniższego progu, tj. 3 USD na dzień, w 1990 r. w ubóstwie żyło nieco ponad 83% populacji, tj. 942 mln Chińczyków, a w 2018 r. już jedynie 11 mln osób, czyli 0,8% populacji. W 2019 r. wskaźnik ubóstwa dla wszystkich międzynarodowych granic ubóstwa dla krajów o niskich dochodach (1,9 USD, 2,15 USD i 3 USD) wyniósł 0. Wskaźnik ubóstwa dla krajowego progu pozostawał najwyższy w badanym okresie, a wartość 0 osiągnął w 2020 r.

Wykres 47. Wskaźnik ubóstwa w Chinach według międzynarodowej linii ubóstwa (w USD PPP z 2021 r.) i krajowej granicy ubóstwa między 1990 r. a 2020 r. (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (s.a.); Liu et al. (2018).

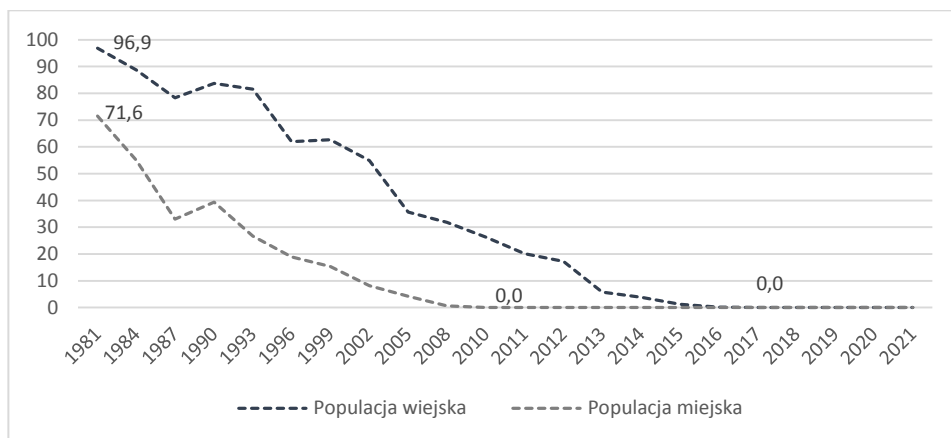
Nawet zaktualizowane w 2025 r. przez Bank Światowy międzynarodowe granice ubóstwa odpowiednio dla krajów na różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego do poziomu 3 USD, 4,2 USD i 8,3 USD (według parytetu siły nabywczej z 2021 r.) na dzień obrazują znaczącą poprawę warunków życia Chińczyków. Zgodnie z pierwszym progiem (3 USD) ubóstwo zostało wyeliminowane w Chinach już w 2019 r. Według progu 4,2 USD, czyli dla krajów o średnio-niskich dochodach, w 2021 r. skrajne ubóstwo wyniosło 0,32%, co oznaczało, że prawie 4,6 mln Chińczyków żyło w ubóstwie. W przypadku progu 8,3 USD na dzień, czyli dla krajów o średnio-wysokich dochodach, w 2021 r. prawie 21% Chińczyków, tj. ok. 296 mln ludzi żyło w skrajnym ubóstwie. Wykres 48 odzwierciedla postępy w zakresie spadku ubóstwa na różnym poziomie według obecnych standardów Banku Światowego.

Wykres 48. Wskaźnik ubóstwa w Chinach między 1990 r. a 2021 r. według międzynarodowych progów ubóstwa World Bank z 2025 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (s.a.).

Ubóstwo w Chinach miało charakter głównie rolniczy. W 1981 r. odsetek osób żyjących w skrajnym ubóstwie (tu przyjęto granicę 2,15 USD w PPP z 2017 r.) na wsi wynosił prawie 97%, a ludności miejskiej ok. 71,6%. W przypadku ludności miejskiej w 2010 r. odsetek ten wyniósł 0, podczas gdy w przypadku populacji wiejskiej skrajne ubóstwo zostało wyeliminowane w 2016 r. Poziom ubóstwa miejskiego i wiejskiego zobrazowano na wykresie 49.

Wykres 49. Odsetek chińskiej ludności miejskiej i wiejskiej żyjącej za mniej niż 2,15 USD na dzień w latach 1993-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (s.a.).

Zarówno dane Banku Światowego, jak i chińskiego urzędu statystycznego, obrazują radykalne zmiany w zakresie ograniczania ubóstwa w Chinach w ostatnich dekadach (World Bank/Development Research Center of China's State Council, 2022).

Do oceny ubóstwa w krajach rozwijających się (do których zaliczane są Chiny) stosuje się również wskaźnik Multidimensional Poverty Index (MPI), czyli wielowymiarowy wskaźnik ubóstwa, który mierzy skrajne ubóstwo w ponad 100 krajach rozwijających się. Po raz pierwszy wskaźnik ten został przygotowany w 2010 r. przez Oxford Poverty and Human Development Initiative (OPHI) w Uniwersytecie Oksfordzkim wraz z Biurem ds. Raportu o Rozwoju Społecznym UNDP (Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju, agendę ONZ) (Global Multidimensional Poverty Index, 2024, s. 2). MPI to syntetyczny miernik, który mierzy skrajne ubóstwo wielowymiarowe, przyjmując, że ubóstwo nie odnosi się wyłącznie do braku dochodów i konsumpcji, ale jest to zjawisko, które przejawia się w wielu obszarach życia człowieka. MPI wykracza poza ujęcie dochodowe i uwzględnia deprivację na poziomie gospodarstwa domowego w trzech kluczowych wymiarach: zdrowie (śmiertelność dzieci oraz odżywianie), edukacja (lata nauki w szkole oraz frekwencja w szkole) oraz standard życia (dostęp do wody pitnej, urządzeń sanitarnych, elektryczności oraz paliwa do gotowania, a także warunki życia obejmujące budownictwo mieszkaniowe oraz dostęp do aktywów typu: radio, telewizja, telefon, komputer, wóz zaprzęgowy, rower, motocykl, łódka czy samochód). Dekompozycję tego wskaźnika odzwierciedlono na rys. 4.

Rys. 4. Dekompozycja wskaźnika Multidimensional Poverty Index

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Global Multidimensional Poverty Index (2024, s. 4).

Osoby doświadczające deprivacji w co najmniej 33,3% ważonych wskaźników są zaliczane do kategorii osób wielowymiarowo ubogich. Wskaźnik osiąga wartość od 0 do 1, gdzie 0 oznacza brak występowania ubóstwa wielowymiarowego, a 1 oznacza pełne ubóstwo we wszystkich wymiarach. Niższe wartości wskaźnika oznaczają lepsze wyniki w zakresie ubóstwa wielowymiarowego (Global Multidimensional Poverty Index, 2024, s. 3-4).

W przypadku pomiaru ubóstwa wielowymiarowego istotne znaczenie mają częstość występowania oraz intensywność ubóstwa. Częstość występowania to odsetek osób zidentyfikowanych jako wielowymiarowo ubogie, czyli takich, które są pozbawione 1/3 tzw. ważonych deprivacji. Intensywność to średni udział wskaźników, w których osoby ubogie są pozbawione środków do życia. Wskazuje średnią liczbę deprivacji, jakich doświadcza osoba uboga; inaczej ujmując, intensywność wskazuje jak bardzo ludzie ubodzy są ubodzy, czyli ile aspektów życia jest dla nich niedostępnych. MPI jest iloczynem częstości występowania i intensywności (UNDP/China Institute for Development Planning/the State Information Center, 2021, s. 29). Wskaźnik MPI nie tylko pozwala zidentyfikować osoby ubogie z wielowymiarowej perspektywy, ale dostarcza również informacji o tym, w jaki sposób ludzie są ubodzy.

W Chinach między 2002 r. a 2018 r. wskaźnik ubóstwa wielowymiarowego spadł z 0,056 do 0,016. Częstość występowania ubóstwa wielowymiarowego spadła z 12,5% do 3,9%, a intensywność ubóstwa zmniejszyła się z 44,9% do 41,3% (tabela 9).

Tabela 9. Multidimensional Poverty Index w Chinach w wybranych latach

Rok	Multidimensional Poverty Index	Częstość występowania MPI (w %)	Intensywność MPI (w %)	Liczba ludności (w mln)
2002*	0,056	12,5	44,9	bd
2010***	0,041	9,5	43,2	128,041
2012*	0,023	5,2	43,3	bd
2014***	0,018	4,2	41,6	58,429
2018**	0,016	3,9	41,3	53,688

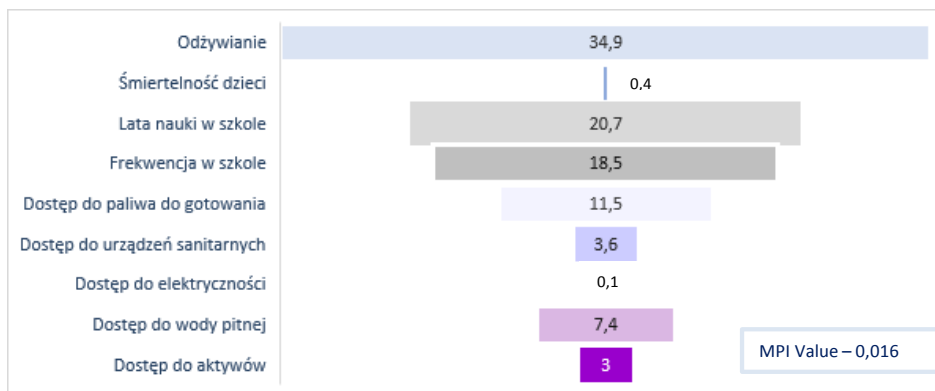
* UNDP/China Institute for Development Planning/the State Information Center (2021).

** Global Multidimensional Poverty Index (2019).

*** Global Multidimensional Poverty Index (2024).

Według ostatniego raportu Global Multidimensional Poverty Index 2024 w Chinach poziom wielowymiarowego ubóstwa wyniósł 0,016. Częstość występowania wyniosła 3,9%, co oznacza, że prawie 53,7 mln populacji żyło w ubóstwie wielowymiarowym. Intensywność ubóstwa wyniosła 41,3%, co oznacza, że ubodzy doświadczali średnio ponad 41,3% możliwych deprivacji. Osoba uznana za ubogą nie ma dostępu do ponad 4 z 10 podstawowych potrzeb. Naj-

większy wpływ na poziom wielowymiarowego ubóstwa w Chinach miała edukacja (39%), następnie zdrowie (35%), a najmniejszy standard życia (25%). Jeśli analiza zostanie rozszerzona na poszczególne aspekty ubóstwa wielowymiarowego, to deprywacja w największym stopniu dotyczyła odżywiania, następnie lat nauki w szkole oraz frekwencji w szkole. Strukturę występowania ubóstwa wielowymiarowego w Chinach zaprezentowano na rys. 45.

Rys. 5. Struktura występowania ubóstwa wielowymiarowego w Chinach (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UNDP (s.a.).

Biorąc pod uwagę, że ubóstwo dochodowe zostało wyeliminowane, a wskaźnik występowania ubóstwa wielowymiarowego wynosi 3,9%, oznacza to, że osoby żyjące powyżej międzynarodowej i krajowej granicy ubóstwa pieniężnego, nadal mogą cierpieć z powodu niedostatków w zakresie zdrowia, edukacji czy standardu życia.

Chiny poczyniły olbrzymie postępy w redukowaniu ubóstwa, w tym również ubóstwa wielowymiarowego. Jednak poprawa stanu odżywiania oraz wymiarów związanych z edukacją pozostają głównymi wyzwaniami dla chińskich władz publicznych w zakresie zwalczania ubóstwa.

3.2. Strategie władz chińskich na rzecz zmniejszania ubóstwa

W latach 50. XX w. rząd Chińskiej Republiki Ludowej podjął wyzwanie zbudowania równego i jednolitego społeczeństwa. Drogą do osiągnięcia celu miała być nacjonalizacja własności prywatnej. Kampania gospodarcza Mao Zedonga realizowana pod hasłem „wielkiego skoku naprzód” była oparta na kolektywizacji rolnictwa oraz przyspieszonej industrializacji gospodarki. Antyrynkowa poli-

tyka rządu wyeliminowała przedsiębiorstwa prywatne i większość działalności rynkowej. W obszarach wiejskich stworzono komuny ludowe oparte na scentralizowanym systemie zarządzania oraz na egalitarnym systemie dystrybucji (Chan et al., 2008, s. 50 i n.). Kolektywny system okazał się jednak nieefektywny, a niska produktywność wpływała na niski standard życia. Realizacja programu, zamiast do poprawy warunków życia Chińczyków, doprowadziła do klęski głodu, ruiny gospodarki, ale również zawirowań politycznych zakończonych rewolucją kulturalną, zainicjowaną przez Mao w 1966 r.

Dokonując oceny rządów Mao Zedonga, należy podkreślić działania na rzecz poprawy dobrobytu Chińczyków podjęte od 1949 r., dzięki którym nastąpiła znaczna poprawa warunków życia społeczeństwa chińskiego (Freije-Rodriguez et al., 2019, s. 6). Dotyczyły one głównie bardziej sprawiedliwej redystrybucji ziemi oraz zapewnienia prawie powszechnego, chociaż na niskim poziomie, dostępu do usług zdrowotnych i edukacji dla biednej ludności, szczególnie żyjącej na obszarach wiejskich. Szybkiej poprawie uległ wskaźnik zapisów do szkół, a także wskaźnik alfabetyzacji. Reforma rolna stała się warunkiem wstępnym szybkiej redukcji ubóstwa w kolejnych latach (Bikales, 2021, s. 13). Niemniej jednak zarówno „wielki skok”, jak i rewolucja kulturalna pozostawiły w Chinach wszechobecne ubóstwo, zwłaszcza na terenach wiejskich (Freije-Rodriguez et al., 2019, s. 2).

Główną przesłanką wdrażania przez Deng Xiaopinga reform gospodarczych od 1978 r. była poprawa warunków życia. Pierwszy etap walki z ubóstwem w Chinach, który przypada na lata 1978-1985, był związany z krajowymi reformami w podstawowym sektorze gospodarki chińskiej, tj. w rolnictwie. Reforma rolna objęła m.in. prywatyzację gruntów na obszarach wiejskich, a także wprowadzenie tzw. systemu odpowiedzialności gospodarstw domowych, który pozwalał na przydzielenie rolnikom gruntów w dzierżawę (Freije-Rodriguez et al., 2019, s. 2). Skutkiem podjętych reform był demontaż kolektywnego rolnictwa, co stopniowo pozwoliło na zwiększenie produkcji, zwłaszcza na obszarach wiejskich, a w konsekwencji dochodów rolników.

Pomimo że zasadniczym postulatem reform było ograniczenie ubóstwa i poprawa dobrobytu Chińczyków, w początkowym okresie zabrakło polityki nakierowanej na ten cel. Siłą napędową ograniczania ubóstwa były przemiany w rolnictwie i na obszarach wiejskich (Montalvo, Ravallion, 2010). Zainicjowane reformy zagwarantowały w latach 1978-1984 dynamikę wzrostu produkcji rolnej na poziomie 7,9% rocznie (Chan et al., 2008, s. 54 i n; Chow, 2002). Dynamika ta przełożyła się na wzrost dochodów gospodarstw wiejskich, co w znacznym stopniu pozwoliło zmniejszyć problemy z niedożywieniem i ubóstwem (Naughton, 2007, s. 212-214; Rozelle et al., 2000). Reformy podjęte w tym pierwszym okre-

sie, zwłaszcza de kolektywizacja rolnictwa i przeniesienie odpowiedzialności na gospodarstwa rolne, zmniejszyły o połowę wskaźnik ubóstwa, a liczba osób żyjących w ubóstwie zmalała z 250 milionów do 125 milionów (według cen z 1978 r.) (Angang et al., 2005, s. 60; Ravallion, Chen, 2007, s. 38; Sapkota et al., 2017).

W drugiej połowie lat 80. XX w. uruchomiono pierwsze formalne programy krajowe ukierunkowane na walkę z ubóstwem. Działania rządu chińskiego zostały skoncentrowane na najuboższych regionach, przy czym nadal najwyższe wskaźniki ubóstwa obserwowano na obszarach wiejskich. W 1986 r. przy Radzie Państwa powołano Leading Group for Poverty Reduction and Development, której zadaniem była koordynacja działań mających na celu walkę z ubóstwem za pośrednictwem biur utworzonych w biednych obszarach na poziomie prowincji, prefektur i powiatów. Zespół ten dysponował trzema kanałami finansowania: programem pożyczek subsydiowanych, programem *food for work* oraz rządowymi grantami budżetowymi (Sapkota et al., 2017). Program pożyczek subsydiowanych gwarantował dotacje zarówno dla gospodarstw domowych, przedsiębiorstw przemysłowych oraz rolniczych. Program był finansowany za pośrednictwem banku państwowego, co w późniejszym okresie ułatwiło jego ekspansję. Program *food for work* miał na celu realokację nadwyżki siły roboczej w rolnictwie do rozbudowy infrastruktury transportowej, kolejowej oraz wodno-ściekowej w najbiedniejszych obszarach wiejskich. Program rządowych grantów na rozwój biednych obszarów miał wspierać inwestycje, szczególnie w zakresie technologii, edukacji oraz opieki zdrowotnej (Bikales, 2021; Sapkota et al., 2017).

Między 1986 r. a 1997 r. całkowite wydatki rządowe na te programy wyniosły 93,1 mld juanów, a poszczególne fundusze uzyskały odpowiednio:

- pożyczki subsydiowane – 48,3 mld juanów,
- program *food for work* – 33,6 mld juanów,
- granty rządowe – 14,2 mld juanów (Zhang et al., 2003, s. 304).

Bardzo ważny dla redukcji ubóstwa był program *food for work*, który absorbował nadwyżki siły roboczej na obszarach wiejskich do zadań związanych z rozwojem infrastruktury. Stopniowo następował transfer siły roboczej na obszary miejskie. Między 1995 a 2001 r. udział dochodów wiejskich pochodzących od członków rodzin, którzy wyjechali w ramach programu do obszarów miejskich wzrósł z 13,2% do 30,4% (Bikales, 2021, s. 22). Napływ nowych pracowników miejskich był kontrolowany w ramach systemu *hukou*. Pracownicy, którzy przyjeżdżali do miast i tam uzyskiwali dochody, byli klasyfikowani jako odrębna kategoria mieszkańców miast i nie nabywali uprawnień do usług socjalnych, w tym również edukacji dzieci. System *hukou* sprawił, że pomimo promowania przez władze publiczne rozwoju obszarów wiejskich, możliwości

wiejskich gospodarstw domowych do przemieszczania się i osiedlania w miastach zostały mocno ograniczone. System ten spowodował trwałą kategoryzację chińskiej populacji na wiejską i miejską oraz rolniczą i pozarolniczą. W ten sposób, większość Chińczyków nie miała możliwości legalnego przemieszczania się, np. w celu poszukiwania zatrudnienia (Wardęga, 2015, s. 58).

W 1994 r. chińskie władze wdrożyły *8-7 National Poverty Reduction Plan*, który rozpoczął kolejny etap walki z ubóstwem. Celem strategicznym programu było rozwiązanie problemów najuboższych Chińczyków żyjących w skrajnym ubóstwie (Ling, Zhongyi, 2004, s. 2). Liczby 8-7 odnosiły się do celu, jakim było wydobyć z ubóstwa pozostałych 80 milionów mieszkańców w okresie siedmiu lat (Freije-Rodriguez et al., 2019, s. 17). Ten systemowy, realizowany na dużą skalę program miał na celu poprawę warunków naturalnych, rozbudowę infrastruktury oraz wzrost poziomu życia społeczeństwa. Pierwszym celem strategicznym było zagwarantowanie zdecydowanej większości ubogich gospodarstw domowych ponad 500 juanów rocznego dochodu netto na osobę (w cenach stałych z 1990 r.). Drugim celem strategicznym była pomoc biednym gospodarstwom domowym w rozwiązaniu problemu braku bądź niedoborów w żywności i odzieży, m.in. poprzez:

- rozwój pól uprawnych o powierzchni 0,5-1 mu⁵³ z wysokimi plonami na mieszkańca,
- zagospodarowanie 1 mu gruntów drzew owocowych lub innych rodzajów drzew na gospodarstwo domowe,
- transfer jednego robotnika na gospodarstwo domowe do przedsiębiorstw miejskich lub regionów rozwiniętych,
- rozwinięcie jednej gałęzi hodowli ryb, drobiu bądź innych domowych zajęć dodatkowych na gospodarstwo (Ling, Zhongyi, 2004, s. 2).

W działania zaangażowane zostały instytucje na wszystkich szczeblach administracji państwowej. Wysiłki skoncentrowano na 592 najbiedniejszych powiatach⁵⁴ (Naughton, 2007, s. 215), a wśród głównych zadań znalazło się: zapewnienie dostępu do dróg, elektryczności i wody pitnej większości biednym gospodarstwom domowym, zwiększenie dochodów netto gospodarstw domowych, wsparcie biednych gospodarstw rolnych w ulepszaniu gruntów, zwiększanie produkcji w sektorze rolniczym, wspieranie zatrudnienia poza gospodarstwami rolniczymi, wspieranie edukacji na poziomie podstawowym oraz poprawa warunków zdrowotnych.

⁵³ Mu – to chińska jednostka powierzchni gruntu, w której 5 mu – to ok. 0,33 ha.

⁵⁴ W 2024 r. według *China Statistical Yearbook 2024* w Chinach było łącznie 2844 jednostek administracyjnych na poziomie powiatów (ang. county) (NBS, 2024).

Realizację zadań gwarantowały fundusze zaimplementowane we wcześniejszych latach. Poziom alokacji funduszy był silnie skorelowany z poziomem ubóstwa, co sprawiło, że biedniejsze powiaty otrzymały wyższe dotacje (Meng, 2013). W efekcie do 2000 r. liczba żyjących w ubóstwie spadła do 32 milionów, a wskaźnik ubóstwa do 3,5%.

W 2001 r. *China Rural Poverty Reduction and Development Program*, zaplanowany na lata 2001-2010, otworzył kolejny etap walki z ubóstwem. Priorytetem stała się polityka rozwoju obszarów wiejskich. O ile wcześniejszy program był skierowany do 592 najbiedniejszych powiatów, ten został skoncentrowany na ubóstwie wiejskim, a pomocą zostało objętych 150 tys. najbiedniejszych wsi – nie tylko z najbiedniejszych powiatów, ale również leżących poza nimi. Ważnym krokiem do poprawy standardów życia mieszkańców obszarów wiejskich były zmiany w 2004 r. w systemie podatku rolnego, poprzez wprowadzenie korzystnych rozwiązań w tym zakresie, a także rozdziału funduszy na rozbudowę infrastruktury i wspieranie rozwoju społecznego, szczególnie w zakresie kapitału ludzkiego. Do najważniejszych inicjatyw należały (Bikales, 2021; Sapkota et al., 2017):

- zintegrowany partycypacyjny plan rozwoju wsi, w ramach którego mieszkańcy sami określali projekty przeznaczone do finansowania, a przygotowanie i realizowanie budżetów pozostawiano ekspertom i samorządowcom;
- szkolenie i migracja pracowników – nowe inicjatywy polityczne umożliwiły młodym pracownikom migracje do miast w celu znalezienia pracy; władze lokalne organizowały szkolenia, warsztaty szkoleniowe, a także sponsorowane centra usług migracji zarobkowej, zaś szkoły zawodowe pomagały szkolić migrantów;
- system niskooprocentowanych pożyczek, dzięki któremu Agricultural Bank of China i jego lokalne oddziały, za pośrednictwem subsydiowania pożyczek, ukierunkowały rozwój przemysłu, zwłaszcza w sektorze agrobiznesu w biednych powiatach.

Podjęte inicjatywy koncentrowały się na inwestowaniu w infrastrukturę, wspieraniu produkcji rolniczej i pozarolniczej, a także wspieraniu kapitału ludzkiego poprzez inicjatyw na rzecz edukacji, opieki zdrowotnej oraz kultury.

W 2007 r. zaczął obowiązywać nowy system zabezpieczenia społecznego na obszarach wiejskich, w ramach którego wprowadzono dochód minimalny, system wiejskiej spółdzielczej opieki medycznej oraz wiejski system zabezpieczeń emerytalnych. Program pomocy społecznej, tzw. dibao, został rozszerzony na obszary wiejskie. Zmianie uległo również jego finansowanie. Działania te wsparły rozwój społeczności lokalnych i doprowadziły do poprawy dobrobytu wielu gospodarstw domowych z najbiedniejszych regionów oraz wydobycia z ubóstwa kolejne miliony Chińczyków.

W 2011 r. wprowadzono nowy program walki z ubóstwem na lata 2011-2020. Modyfikacja poziomu narodowej granicy ubóstwa do 2,3 tys. juanów (w cenach z 2010 r.) spowodowała zmiany w szacunkach dotyczących ubóstwa. Oficjalny próg ubóstwa w Chinach po raz pierwszy przekroczył międzynarodową granicę ubóstwa Banku Światowego, która wówczas wynosiła 1,9 USD. Zgodnie z nowymi szacunkami liczba osób pozostających w ubóstwie wzrosła do 166 mln, a stopa ubóstwa wzrosła do 17,2% (NBS, 2021).

W 2012 r., po uzyskaniu władzy przez Xi Jinpinga, jako cel nadrzędny KPCh przyjęła całkowite wyeliminowanie ubóstwa do 2020 r. oraz wyeliminowanie ekonomicznych i społecznych dysproporcji między regionami. Narzędziem realizacji strategii stał się XIII Plan pięcioletni 2016-2020 przyjęty w 2015 r. Kluczowe hasła planu dotyczyły zrównoważonego, otwartego, zielonego i opartego na innowacjach rozwoju dla wszystkich. Celem nadrzędnym planu była budowa do 2021 r. umiarkowanego zamożnego społeczeństwa oraz uczynienie z Chin do 2049 r. nowoczesnego kraju socjalistycznego, bogatego, silnego, demokratycznego, o wysokim poziomie kultury i „harmonijnym społeczeństwie”.

Wyeliminowanie biedy na wsi stało się jednym z głównych celów polityki Xi Jinpinga. W zaproponowanej przez niego strategii przeciwdziałania ubóstwu, tzw. strategii precyzyjnego ukierunkowania (chin. *jīngzhǔn fúpín*), ukierunkowano i skoncentrowano działania na konkretnych i jasno wskazanych ubogich gospodarstwach domowych (Bikales, 2021, s. 24). Strategia ta polegała na indywidualnym dopasowaniu działań pomocowych do konkretnych osób, gospodarstw domowych i warunków lokalnych. Ta głośna kampania miała kluczowe znaczenie dla realizacji zobowiązania KPCh do stworzenia do 2021 r. umiarkowanego zamożnego społeczeństwa. Do jej realizacji zmobilizowano ogromne zasoby finansowe i ludzkie (Boullenois, 2020, s. 47 i n.). Beneficjentami pomocy rządowej zostało 14 najbiedniejszych regionów, 832 powiaty i 128 tys. wiosek. W efekcie podjętych działań liczba ubogich powiatów między 2012 r. a 2019 r. stopniowo spadała. Największe zmiany miały miejsce między 2016 r. a 2019 r., kiedy liczba ubogich powiatów spadała kolejno do 804, 679, 369, a w końcu do 53 powiatów. W 2020 r. wyeliminowano ubogie powiaty (The State Council Information Office of People's Republic of China, 2021, s. 14).

W 2014 r. rozpoczęto ogólnokrajowe badanie poziomu ubóstwa, które miało na celu stworzenie elektronicznych baz danych o każdej rodzinie. Ponad osiemset tysięcy pracowników rządowych wysłano na obszary wiejskie w całym kraju w celu zidentyfikowania docelowych ubogich gospodarstw domowych, gmin oraz powiatów. W ten sposób zidentyfikowano 29,84 mln ubogich gospodarstw domowych i ponad 89 zubożałych, których zarejestrowano w celu śledzenia poprawy warunków życia (Bikales, 2021, s. 25).

Realizacja programu „precyzyjnego ukierunkowania” nie odnosiła się jedynie do redukcji ubóstwa w kategoriach dochodowych. Podejście rządu miało charakter wielowymiarowy, co znalazło odzwierciedlenie w kluczowych działaniach. Aby osiągnąć cel, jakim było wydobywanie z nędzy rocznie 10 mln osób, sformułowano pięć kluczowych działań. Pierwsze miało wspierać biedne gospodarstwa domowe poprzez rozwój rolnictwa i przemysłu, a także pomoc w zatrudnieniu poza rolnictwem, szczególnie w przypadku problemów związanych z technologią, kapitałem i marketingiem. Drugie dotyczyło realokacji 10 mln biednych mieszkańców wsi zamieszkujących odległe tereny znajdujące się w trudnych warunkach naturalnych do terenów bardziej przyjaznych. Główną przesłanką realokacji był zrównoważony rozwój. Kolejne działanie miało na celu zwiększenie dochodów gospodarstw domowych i zmniejszenie ubóstwa poprzez wdrażanie tzw. polityki kompensacji ekologicznej, której celem było subsydiowanie działań z obszaru rolnictwa podejmowanych na rzecz zrównoważonego rozwoju i odbudowy ekosystemu. Kolejnym elementem strategii było ograniczenie ubóstwa gospodarstw domowych poprzez wspieranie edukacji, szkolenia zawodowe, ograniczenie zjawiska międzypokoleniowego przenoszenia ubóstwa, rozwój edukacji przedszkolnej, zapewnienie bezpłatnego posiłku wszystkim uczniom szkół podstawowych i gimnazjów w biednych powiatach, a także zasiłki dla uczniów z biednych rodzin. Podjęte zostały również inicjatywy mające na celu wsparcie ubogich gospodarstw domowych w zakresie zabezpieczeń socjalnych, m.in. za pośrednictwem dotacji do zasiłków minimalnych, reformy wiejskiej opieki medycznej, ułatwienia dostępu do podstawowych usług zdrowotnych, a także ubezpieczenia emerytalnego (Bikałes, 2021; Sapkota et al., 2017; s. 25; The State Council Information Office of People’s Republic of China, 2021, s. 14).

Działania te spowodowały radykalny spadek ubóstwa z ponad 8 mln osób w 2013 r. do 5,51 mln w 2019 r., a w wielkościach relatywnych spadek poziomu ubóstwa z 8,5% do 0,6% (NBS, 2021). Zgodnie z danymi publikowanymi przez chiński urząd statystyczny, a także deklaracjami władz chińskich, do końca 2020 r. w Chinach wyeliminowane zostało zjawisko skrajnego ubóstwa dochodowego (The State Council Information Office of People’s Republic of China, 2021). Poszczególne etapy polityki i działań podejmowanych przez władze chińskie na rzecz ograniczania ubóstwa zostały przedstawione w tabeli 10.

Tabela 10. Główne strategie i programy na rzecz ograniczania ubóstwa w Chinach w latach 1978-2020

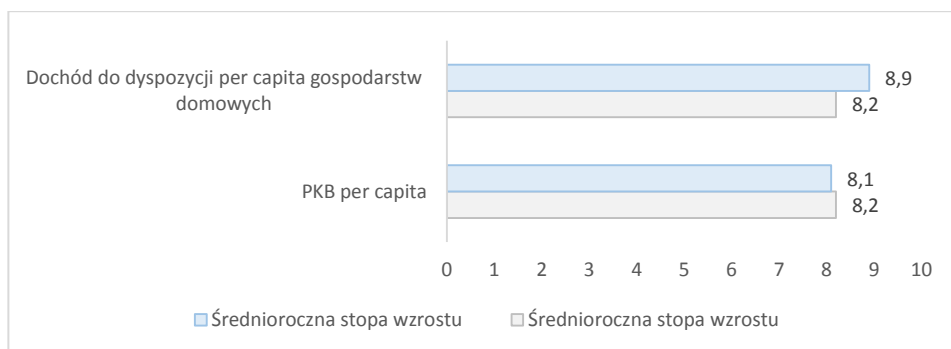
Etap	Główne obszary i polityki/programy/plany rządowe	Zmiany w poziomie ubóstwa w obszarach rolniczych
I etap 1978-1985	Reforma rolna gruntów na obszarach wiejskich, dekolokalizacja, system odpowiedzialności gospodarstwa domowych. Grupa docelowa: rolnictwo i obszary wiejskie	spadek z poziomu 97,5% do 78,3%, z 770 do 658,5 mln osób
II etap 1986-1993	Pierwsze rządowe programy walki z ubóstwem. Program walki z ubóstwem zorientowany na rozwój i koordynowany przez Leading Group for Poverty Reduction and Development. Grupa docelowa: najbiedniejsze regiony. Walka z ubóstwem poprzez program inwestycji publicznych: program pożyczek subwencjonowanych, program <i>food for work</i> oraz rządowe dotacje budżetowe	spadek do ~62%, ~560 mln osób
III etap 1994-2000	<i>The 8-7 National Poverty Reduction Plan</i> Grupa docelowa: 592 najbiedniejsze powiaty. Program mający na celu poprawę warunków przyrodniczych, rozbudowę infrastruktury oraz podniesienie standardu życia	spadek do 49,8%, 462 mln osób
IV etap 2001-2010	<i>China Rural Poverty Reduction and Development Program</i> Grupa docelowa: 148,131 tys. najbiedniejszych wsi. Zmiana grupy docelowej z powiatów na jasno określoną grupę najbiedniejszych wsi. Działania poprzez wspieranie inwestycji w infrastrukturę, produkcję rolną i pozarolniczą, a także kapitał ludzki, inicjatywy na rzecz edukacji, systemu bezpieczeństwa, ochrony zdrowia i kultury	spadek do 17,2%, 165 mln osób
V etap 2011-2020	Kampania <i>precyzyjnego ukierunkowania</i> na ograniczanie ubóstwa Narzędzie: <i>XIII Plan pięcioletni (2016-2020)</i> Grupa docelowa: najbiedniejsze gospodarstwa domowe Działania mające na celu rozwój rolnictwa i przemysłu, pomoc w zatrudnieniu poza rolnictwem, przesiedlenia najbiedniejszych mieszkańców wsi na bardziej przyjazne tereny, zwiększenie dochodów gospodarstw domowych, wspieranie edukacji itp.	spadek do 0,6%, 5,51 mln osób w 2019 r. od 2020 r. ubóstwo zostało wyeliminowane

Źródło: Opracowanie na podstawie: Pęciak (2020).

Zgodnie z deklaracją władz chińskich, w efekcie realizacji XIII Planu pięcioletniego ponad 55 mln Chińczyków zostało wydzwigniętych ze skrajnego ubóstwa. Ponadto znacząco poprawił się standard życia, poziom edukacji i wykształcenia, a także dostęp do szkolnictwa wyższego. Wdrożono nowy system zabezpieczeń społecznych, który zapewnił podstawową opiekę medyczną dla ponad 1,3 miliarda Chińczyków, a prawie miliard osób objętych zostało podstawowym systemem ubezpieczeń emerytalnych. Miliony osób zostało przesiedlonych na tereny bardziej dostępne, a miliony mieszkań w słabo rozwiniętych obszarach zostało odbudowanych. Jednym z najważniejszych czynników powodzenia XIII Planu było olbrzymie publiczne wsparcie finansowe nakierowane na realizację celów.

W marcu 2021 r. Narodowe Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych Chin oficjalnie przyjęło XIV Plan pięcioletni (2021-2025). Celem nadrzędnym planu była budowa nowoczesnego państwa socjalistycznego z wysokim PKB per capita i z mocno ograniczonymi różnicami rozwojowymi między wsią a miastem. W miejsce polityki jednoznacznie ukierunkowanej na ograniczanie ubóstwa jako jeden z celów wskazano dalsze budowanie umiarkowanie zamożnego społeczeństwa.

Szacunki pokazują, że Chiny są krajem, którego osiągnięcia w zakresie ograniczania ubóstwa są bezprecedensowe (Angang et al., 2005). Wysoka dynamika wzrostu gospodarczego jest uznawana za główny czynnik sprzyjający ograniczaniu ubóstwa w Chinach (Angang et al., 2005). Biorąc pod uwagę dynamikę PKB per capita, ale również dynamikę dochodów gospodarstw domowych, nie dziwi fakt, że spośród olbrzymiej populacji Chin, która w 2020 r. liczyła 1,412 mld obywateli (NBS, 2021), znacznej części społeczeństwa udało się wyjść ze skrajnego ubóstwa. Według danych chińskiego urzędu statystycznego średnioroczne tempo wzrostu PKB per capita w latach 1979-2020 wyniosło 8,2%. Podobne tempo wzrostu odnotowano w odniesieniu do dochodów do dyspozycji. W okresie 2001-2020 dochód do dyspozycji gospodarstw domowych росł jeszcze szybciej, bo w tempie 8,9%. Średnioroczne tempo wzrostu gospodarczego i dochodów do dyspozycji w badanych okresach odzwierciedlono na wykresie 50.

Wykres 50. Średnioroczne tempo wzrostu dochodu do dyspozycji per capita wiejskich i miejskich gospodarstw domowych (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NBS (2021).

Wzrost gospodarczy był warunkiem koniecznym, ale niewystarczającym do zmniejszenia poziomu ubóstwa (Huang et al., 2008; Zhang et al., 2003). O ile zjawisko skrajnego ubóstwa zdecydowanie zmniejszyło się, dokonywało się to w różnym czasie. W latach 80., pomimo braku polityki skierowanej na redukcję

ubóstwa, ograniczenie ubóstwa było prawie spektakularne (Angang et al., 2005; Ravallion, Chen, 2007). W późniejszym okresie spadek poziomu ubóstwa był zdecydowanie wolniejszy (Naughton, 2007, s. 212).

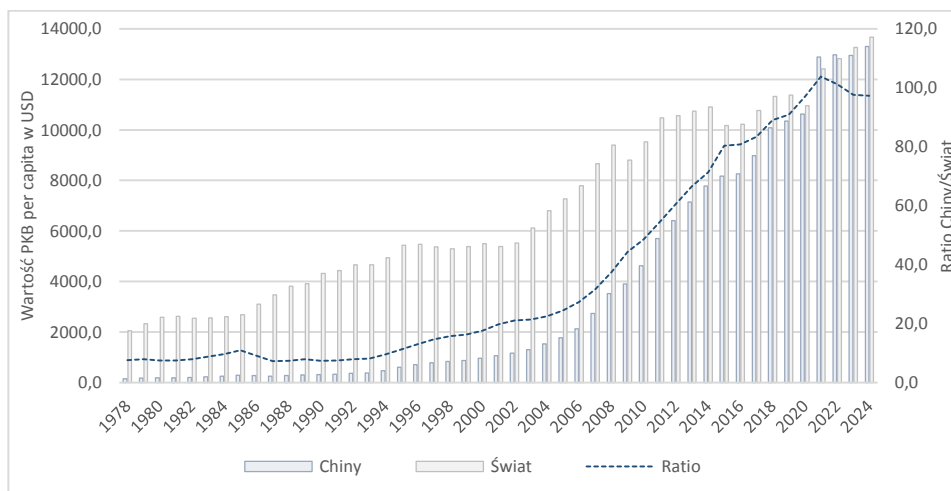
3.3. Budowa *xiaokang shehui* i narodziny chińskiej klasy średniej

Szybki wzrost gospodarczy przełożył się na wzrost PKB per capita. W pierwszej dekadzie XXI w. w polityce Państwa Środka polityczno-społeczna koncepcja tworzenia „harmonijnego społeczeństwa” (chin. *hexie shehui*) była efektem wysiłków kolejnych przywódców Chin – Jiang Zemina (sekretarza generalnego KPCh w latach 1989-2002 oraz przewodniczącego ChRL w latach 1993-2003), a szczególnie Hu Jintao (sekretarza generalnego KPCh w latach 2002-2012 oraz przewodniczącego ChRL w latach 2003-2013). Koncepcja ta stanowiła próbę połączenia tradycyjnych konfucjańskich wartości harmonii społecznej z modernizacją w wymiarze społecznym i gospodarczym (Góralczyk, 2014, s. 311 i n.; 2022b, s. 134, 260 i n.). Główne cele tej koncepcji odnosiły się do zmniejszenia polaryzacji ekonomicznej, społecznej i regionalnej, zrównoważonego rozwoju ukierunkowanego na ochronę środowiska naturalnego, redukcję skutków degradacji ekologicznej, ale również rozwój społeczny w zakresie opieki społecznej, systemów emerytalnych, edukacji i ochrony zdrowia, a także zapewnienia stabilności społecznej poprzez kontrolowanie napięć społecznych będących skutkiem bezprecedensowego wzrostu gospodarczego oraz utrzymania ładu politycznego.

Pod koniec kadencji przewodniczącego Zemina po raz pierwszy od powstania ChRL zerwano z jednym z kluczowych założeń marksistowsko-maoistowskiej gospodarki socjalistycznej, jakim była społeczna własność środków produkcji. Ta zmiana instytucjonalna umożliwiła nadawanie własności, w tym własności ziemi (Góralczyk, 2014, s. 311). W ramach realizacji idei „harmonijnego społeczeństwa” wdrożono reformy fiskalne, w tym obniżono podatki dla małych firm i rolników, reformy systemu społecznego, szczególnie systemu ubezpieczeń zdrowotnych dla ludności wiejskiej (program *New Rural Cooperative Medical System*) oraz rozbudowywano system edukacji publicznej.

Szybki wzrost gospodarczy Chin przełożył się na dynamiczny wzrost dochodów społeczeństwa. Na początku reform gospodarczych PKB per capita w Chinach wynosiło ok. 156 USD, co stanowiło niecałe 8% średniej dla gospodarki światowej. W 2001 r. średni dochód Chińczyka wynosił 1065 USD, co stanowiło już ok. 20% średniej światowej, a w 2021 r. wartość PKB per capita osiągnęła w Państwie Środka 12,88 tys. USD, przekraczając średnią dla świata.

Dysproporcje między chińskim dochodem per capita a średnią światową zaczęły zmniejszać się szczególnie w pierwszej i drugiej dekadzie XXI w., a średnie roczne tempo wzrostu PKB per capita (ang. *Compound Annual Growth Rate* – CAGR) w ciągu 46 lat wyniosło ok. 10%. „Nowa normalność” z wolniejszym wzrostem gospodarczym przełożyła się na niższy wzrost PKB per capita. W konsekwencji, od 2023 r. światowy PKB per capita znów był wyższy niż chińska wartość (wykres 51).

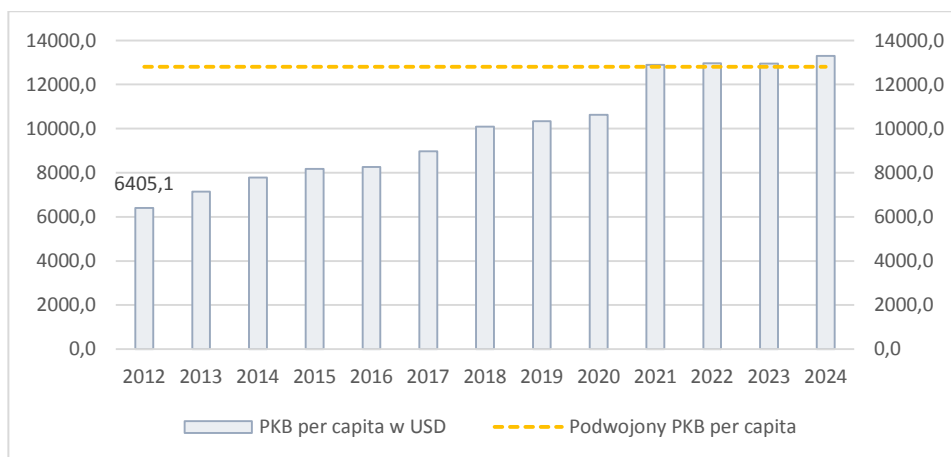

Wykres 51. PKB per capita w Chinach w latach 1978-2023 (w bieżących USD)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (2025b, kod: NY.GDP.PCAP.CD).

Model rozwoju oparty na budowie umiarkowanie bogatego społeczeństwa – *xiaokang shehui*, zaproponowany przez Xi Jinpinga, został oparty na konsumpcji i rynku wewnętrznym. To implikowało konieczność dalszego rozszerzania i bogacenia się klasy średniej. Zaproponowany przez Jinpinga postulat podwojenia dochodów per capita w latach 2012-2020 miał sprzyjać budowie klasy średniej.

Według danych Banku Światowego w 2012 r. chiński dochód per capita wyniósł 6,405 tys. USD, a w 2020 r. wyniósł 10,627 tys. USD, czyli cel nie został osiągnięty w planowanym okresie. Jednak już rok później, w 2021 r., PKB per capita w Chinach wyniósł ponad 12,887 tys. USD, co oznacza podwojenie dochodów per capita i osiągnięcie celu wyznaczonego przez Xi Jinpinga. Wielkości te zostały zobrazowane na wykresie 52.

Wykres 52. PKB per capita w Chinach w latach 2012-2023 (w bieżących USD)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (2025b, kod: NY.GDP.PCAP.CD).

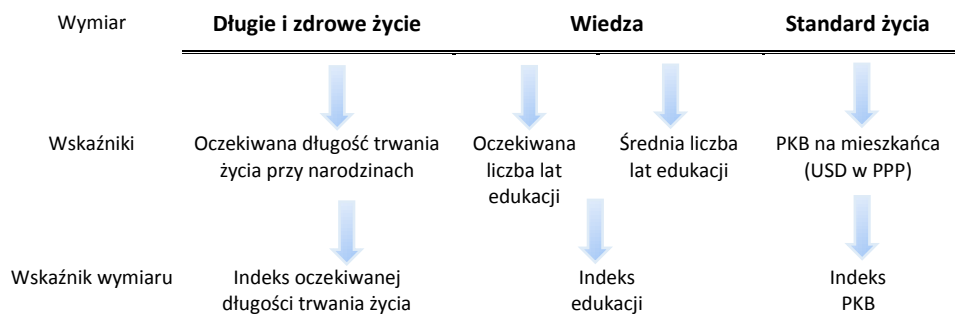
Szybko rosnące dochody pozwoliły na wyłonienie się chińskiej klasy średniej⁵⁵, co wpłynęło na rozwój rynku wewnętrznego i wzrost popytu na towary konsumpcyjne. W przypadku Państwa Środka przyniosło to skutki w wymiarze krajowym, międzynarodowym, ale również globalnym, np. w odniesieniu do zmian klimatycznych (Li, 2010, s. XI). Powiększająca się klasa średnia oznacza rozszerzający się rynek dóbr konsumpcyjnych i rynek usług, ale również wpływ na siłę wzorców konsumpcyjnych. Skutkiem jest przekształcenie gospodarki z napędzanej eksportem na bardziej zorientowaną na konsumpcję. Badania pokazują, że wzrost klasy średniej wpływa również na postępy w procesie demokratyzacji społeczeństwa, a także wdrażanie reform instytucjonalnych (Chun et al., 2016). W przypadku Chińskiej Republiki Ludowej ważną kwestią pozostaje fakt, że zmiany te są istotnym źródłem legitymizacji działań podejmowanych przez władze KPCh (Haliżak, 2016, s. 301).

Deng Xiaopinga stwierdzeniem „Bogaćcie się!” (Góralczyk, 2022a, s. 63; Walkowski, 2021, s. 30; Zhou, Song, 2016, s. 193) zachęcił Chińczyków nie tylko do podążania za kapitalistycznym bogactwem, ale również za podążaniem drogą przedsiębiorczości. To stanowisko reprezentowały kolejne władze Pekinu, pozwalając na rozszerzanie rynku i rozwój przedsiębiorstw prywatnych, na których oparty został chiński rozwój społeczno-gospodarczy.

⁵⁵ Interesującą analizę dotyczącą powstawania chińskiej klasy średniej, a także stratyfikacji społecznej, można przeczytać w pracy Jaguścika (2012).

3.4. Ocena rozwoju społeczno-gospodarczego Chin z perspektywy dekad

Wskaźnik Human Development Index (HDI)⁵⁶, czyli wskaźnik rozwoju społeczno-gospodarczego (bądź społecznego) jest dziś powszechnie stosowanym wskaźnikiem do oceny dobrobytu społecznego. Wskaźnik został opracowany w latach 90. XX w., ale metodologia badania uległa zmianom. HDI jest syntetycznym miernikiem, który pozwala ocenić długookresowe postępy w trzech wymiarach rozwoju społecznego: długiego i zdrowego życia, dostępu do wiedzy oraz standardu życia. Obecnie wskaźnik uwzględnia: 1) oczekiwaną długość trwania życia przy narodzinach, 2) oczekiwaną liczbę lat edukacji dzieci rozpoczynających kształcenie, 3) średnią liczbę lat edukacji mieszkańców w wieku 25 lat i starszych oraz 4) dochód na mieszkańca liczony jako dochód narodowy brutto per capita w USD w parytecie siły nabywczej. Komponenty wskaźnika HDI zaprezentowano na rys. 6.

Rys. 6. Wskaźnik Human Development Index i jego komponenty

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UNDP (2025b).

Wskaźnik HDI przyjmuje wartości od 0 do 1, przy czym im wyższa wartość wskaźnika, tym wyższy poziom rozwoju społecznego kraju. Wartości graniczne wskaźnika służące do grupowania krajów zostały zaprezentowane w tabeli 11.

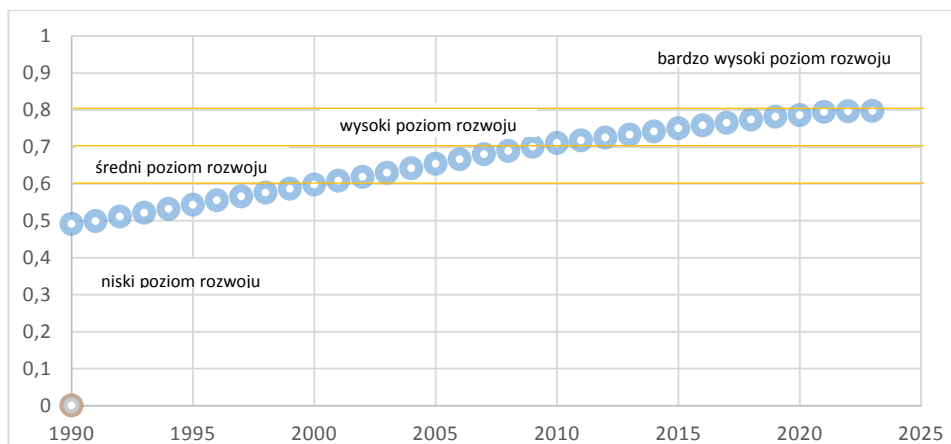
Tabela 11. Wartości graniczne wskaźnika HDI

Bardzo wysoki poziom rozwoju społecznego	0,800 i powyżej
Wysoki poziom rozwoju społecznego	0,700-0,799
Średni poziom rozwoju społecznego	0,550-0,699
Niski poziom rozwoju społecznego	Poniżej 0,550

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UNDP (2025b).

⁵⁶ Szerzej na temat wskaźnika HDI oraz metodologii indeksu: UNDP (2025b, s. 216-217).

Kształtowanie się wskaźnika HDI dla gospodarki Chin w ostatnich dekadach pozwala ocenić zmiany w poziomie dobrobytu społeczeństwa. W 1990 r., ze wskaźnikiem 0,491, Chiny znajdowały się grupie krajów o niskim poziomie rozwoju społecznego. W 1996 r. awansowały do grypy krajów o średnim poziomie rozwoju, a w 2009 r. zaklasyfikowały się do grupy krajów o wysokim poziomie rozwoju. W 2023 r. wartość wskaźnika HDI dla Chin wyniosła 0,797, co pozwoliło Chinom zająć 78. miejsce wśród 193 krajów i terytoriów. Przejście Chin z grupy krajów o niskim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego do grupy krajów o wysokim poziomie rozwoju odzwierciedlono na wykresie 53.

Wykres 53. Trend wskaźnika HDI w Chinach w latach 1990-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UNDP (s.a.).

Co prawda, Chiny nie awansowały jeszcze do grupy krajów o bardzo wysokich dochodach (w 2023 r. była to grupa 74 krajów), ale po 1) w rankingu znalazły się na 78. pozycji, znajdują się więc tuż za czołówką, a po 2) między 2015 r. a 2023 r. w rankingu przesunęły się o 16 pozycji w górę (UNDP, 2025a, s. 280).

W 2023 r. różnica między pozycją w rankingu dochód narodowy brutto na mieszkańca a pozycją w rankingu ogólnego wskaźnika HDI wyniosła -7, to znaczy, że przeciętny dochód na mieszkańca Chin jest stosunkowo niski i zaniża pozycję państwa w rankingu.

Porównanie wskaźnika HDI i jego komponentów dla Chin między 1990 r. a 2023 r. pozwala zaobserwować pozytywny trend. Wartość wskaźnika HDI uległa zmianie z 0,491 do 0,797, co stanowi zmianę wskaźnika o 62,3%. Oczekiwana długość trwania życia przy narodzinach Chińczyka wzrosła o prawie 10 lat, oczekiwana liczba lat nauki wzrosła o prawie 7 lat, a średnia liczba lat nauki wydłużyła się o prawie 4 lata. PKB na mieszkańca w Chinach wzrósł

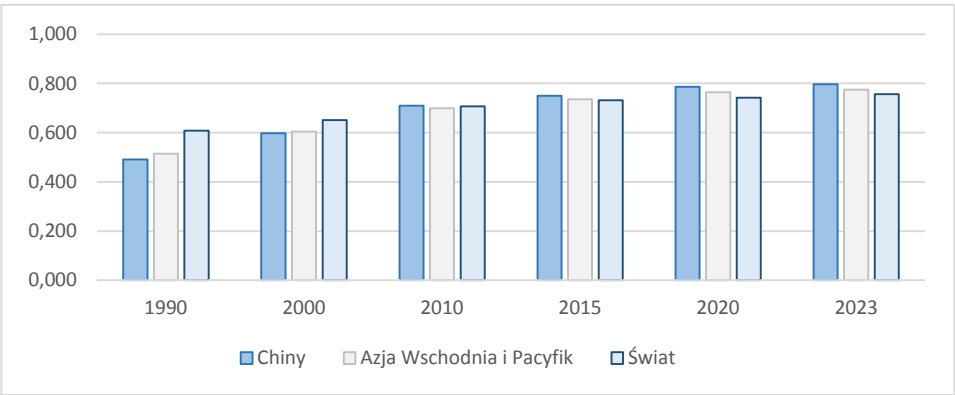
z poziomu 1647 USD do 22 029 USD, co przekłada się na wzrost o ok. 1237%. Zmiany te zostały zaprezentowane w tabeli 12.

Tabela 12. Porównanie wskaźnika HDI i jego komponentów dla Chin w 1990 r. i 2023 r.

Rok	HDI	Oczekiwana długość trwania życia przy narodzinach	Oczekiwana liczba lat nauki	Średnia liczba lat nauki	Dochód narodowy brutto na mieszkańca (USD w PPP 2021)
1990	0,491	68,2	8,6	4,1	1946
2023	0,797	78,0	15,5	8,0	22 029
Zmiana	0,306	9,8	6,9	3,9	20 083

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UNDP (s.a.).

Porównanie rozwoju społeczno-gospodarczego Chin z krajami regionu Azji Wschodniej i Pacyfiku oraz średnią dla gospodarki światowej potwierdza postępy rozwojowe Chin. W 1990 r. wartość dla Chiny była zdecydowanie niższa niż wartość średnia dla gospodarki światowej, ale również niższa niż średnia dla krajów regionu. W 2023 r. HDI dla Chin był wyższy niż pozostałe dwa agregaty (wykres 54).

Wykres 54. Wskaźnik HDI dla Chin, Azji Wschodniej i Pacyfiku oraz świata między 1990 r. a 2023 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UNDP (2025a).

Reasumując, strategia władz chińskich, która doprowadziła do bezprecedensowego wydobywania milionów Chińczyków z ubóstwa, była konsekwentnie realizowana na przestrzeni ponad czterech dekad. Efekt w obszarze wydobywania społeczeństwa z ubóstwa jest spektakularny. W latach 70. XX w. w Państwie Środka ludność żyjąca w ubóstwie była najliczniejsza na świecie. Działania władz chińskich w walce z ubóstwem przyciągnęły uwagę, szczególnie po deklaracji władz dotyczącej wyeliminowania skrajnego ubóstwa dochodowego. To

rzeczywisty i niezaprzeczalny sukces władz chińskich, ale również spłot wielu czynników.

W początkowym okresie ważnym elementem tego procesu były prorynkowe reformy podjęte przez Deng Xiaopinga. Szczególną rolę, z uwagi na rolniczy charakter gospodarki chińskiej, odegrały reformy w rolnictwie. Zdecydowana większość biednych Chińczyków uzależniona była od sektora rolniczego. Od połowy lat 80. XX w. systematyczne i ukierunkowane działania władz koncentrowały się najpierw na najuboższych regionach, w kolejnych programach na najuboższych wsiach, a w końcu na najuboższych członkach społeczeństwa chińskiego. Sukcesywna modyfikacja i dostosowywanie wdrażanych programów pozwoliły kontynuować walkę z ubóstwem, szczególnie na obszarach wiejskich.

Bezpośrednią przyczyną ograniczenia ubóstwa był jednak szybki i trwały wzrost gospodarczy, któremu towarzyszył rozwój społeczno-gospodarczy. Wzrost gospodarczy przełożył się na wzrost dochodów i wzrost konsumpcji społeczeństwa. Ponadto przemiany strukturalne, urbanizacja gospodarki, a także zmiany w systemie *hukou* przyczyniły się do rosnącej migracji ze wsi do miast, która stała się też drogą ucieczki od ubóstwa.

Istotne znaczenie w walce z ubóstwem miało silne poparcie tego celu zarówno przez społeczeństwo, jak i ze strony najwyższych szczebli rządowych. Przykładem są decyzje prezydenta Xi Jinpinga, który za jeden z kluczowych priorytetów programu polityczno-gospodarczego wskazał wyeliminowanie skrajnego ubóstwa (obok walki z korupcją⁵⁷ czy z zanieczyszczeniem środowiska).

Postęp, który dokonał się w zakresie industrializacji, przyspieszonej urbanizacji, a przede wszystkim realizowana polityka gospodarcza przyczyniły się do stopniowego wyeliminowania skrajnego ubóstwa i poprawy dobrobytu. Mimo ewidentnych sukcesów w walce o dobrobyt społeczny, nadal jednak władze chińskie muszą stawić czoła wielu niekorzystnym zjawiskom społecznym i gospodarczym. Te same czynniki, które pozwoliły rozwiązać problem ubóstwa absolutnego, wpłynęły na pogłębianie się nierówności ekonomicznych i społecznych. Nadal w Chinach powszechne jest zjawisko ubóstwa względnego, a spowolnienie chińskiego tempa wzrostu gospodarczego i nowa normalność sprawiają, że pojawia się ryzyko powrotu części społeczeństwa do ubóstwa (Li et al., 2016; Liu et al., 2018, 2020; Zhang et al., 2003).

⁵⁷ Po dojściu do władzy Xi Jinping rozpoczął walkę z korupcją. Głośna kampania antykorupcyjna miała uderzać zarówno „w tygrysy, jak i muchy”, czyli zarówno w wysokich rangą skorumpowanych urzędników, jak i w urzędników na poziomie lokalnym i oddolnym. Powołana została Centralna Komisja Kontroli Dyscyplinarnej (ang. Central Commission for Discipline Inspection), której celem jest badanie korupcji w szeregach partii. Komisja stała się jednym z najpotężniejszych organów partii komunistycznej.

4.1. Rosnące nierówności dochodowe jako skutek polityki gospodarczej

Ubóstwo w Chinach miało (i nadal ma) zasadniczo charakter rolniczy, dlatego większość podjętych działań na rzecz ograniczania tego zjawiska koncentrowała się na słabo rozwiniętych obszarach rolniczych. Wzrost gospodarczy w rolnictwie wygenerowany m.in. w wyniku reform rolnych podjętych na przełomie lat 70. i 80. miał większy wpływ na redukcję ubóstwa narodowego niż miejski wzrost gospodarczy (Chow, 2002; Ravallion, Chen, 2007), głównie za sprawą reform agrarnych i niższych obciążeń podatkowych rolników, zainicjowanych w pierwszych latach przemian gospodarczych. W procesie tym istotne znaczenie miało też ukierunkowanie bezpośrednich działań na stymulowanie wzrostu dochodów społeczeństwa, wspieranie kapitału ludzkiego, wydatki publiczne skierowane na programy pomocowe, a także efekt sprzężenia zwrotnego, jaki występował między wzrostem gospodarczym a realizowanymi przez władze chińskie programami. Implementowane programy generowały wzrost gospodarczy, a ten sprzyjał ograniczaniu ubóstwa (Ravallion, Chen, 2007; Zhang et al., 2003). Efektem podjętych działań, szczególnie reformy rolnej i celowych programów rządowych, była znaczna poprawa parametrów istotnych z punktu widzenia akumulacji kapitału ludzkiego, takich jak wzrost dochodów społecznych, podniesienie poziomu życia społeczeństwa, wydłużenie średniej długości trwania życia, wzrost poziomu edukacji, wydłużenie średniej długości lat spędzonych w szkole, spadek odsetka analfabetyzmu, poprawa warunków zdrowotnych czy poprawa w obszarze opieki medycznej (Angang et al., 2005; Zhou, Song, 2016, s. 189).

Deklaracja Deng Xiaopinga: „Bogaćcie się – bogacić się jest rzeczą chwalebną. Pozwólmy jednemu się wzbogacić szybciej, by potem pomogli wzbogacić

się innym” (Buczyński, 2013, s. 17), spowodowała odejście od hołdowania zasadzie egalitaryzmu społecznemu będącej spuścizną ideologii komunistycznej (Bogusz, Jakóbowski, 2019, s. 4, 15; Góralczyk, 2022a, s. 63; Walkowski, 2021, s. 30). Deklaracja ta w praktyce oznaczała akceptację nierówności społecznych. Partia Komunistyczna pozwoliła społeczeństwu bogacić się, jednocześnie, w ramach niepisanej umowy społecznej, otrzymała legitymację do działania i kontrolę we wszystkich przejawach. Podejmując walkę z ubóstwem chińscy decydenci w większym stopniu skupili się na zapewnieniu korzyści z reform wszystkim członkom społeczeństwa, bez względu na status majątkowy, a nie na unikaniu rosnących nierówności.

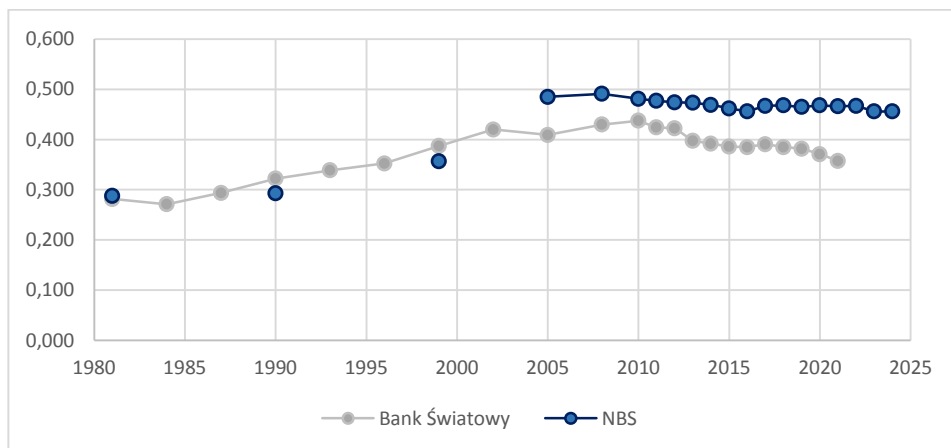
W efekcie, korzyści ekonomiczne i społeczne przypadły zarówno biednej, jak i bogatej części społeczeństwa. Pomimo modyfikacji wdrażanych programów walki z ubóstwem były one realizowane przede wszystkim w biednych rejonach, w biednych gminach, a potem w biednych gospodarstwach domowych. Jednak wiele obszarów, gmin i gospodarstw domowych zostało pominiętych w tych programach (Zhang et al., 2003). Wyzwaniem dla polityki władz publicznych pozostaje rozwój obszarów dotkniętych ubóstwem, a także obszarów sąsiadujących z nimi. Inne zagrożenie jest związane z możliwością powrotu do ubóstwa czy też ubóstwem względnym (Bikales, 2021, s. 34 i n.).

Spektakularnemu wzrostowi gospodarczemu i zmniejszaniu ubóstwa towarzyszył jednak szybki wzrost nierówności (Fan et al., 2011, s. 47, Knight, 2014; Zaremba, 2023). Wydatki publiczne i inne działania władz publicznych przyczyniły się do zmniejszenia poziomu ubóstwa w Chinach, jednak nie ograniczyły nierówności ani również zjawiska wykluczenia społecznego (Ravallion, Chen, 2007). Korzyści wynikające z modernizacji gospodarki chińskiej nie zostały rozdzielone równo pomiędzy obywateli, przyczyniając się do pogłębiania nierówności dochodowych.

W pierwszej dekadzie istnienia Chińskiej Republiki Ludowej nierówności dochodowe uległy zmniejszeniu, chociaż wynikało to przede wszystkim z ogólnego spadku dochodów społeczeństwa. Reformy podjęte przez Xiaopinga spowodowały wzrost dochodów, ale również wzrost nierówności, które pozostawały jednak na stosunkowo niskim poziomie. Według danych Poverty and Inequality Platform (PIP) w Chinach w latach 80. XX w. współczynnik Giniego⁵⁸, który mierzy nierówności dochodowe w społeczeństwie, był niski, co oznacza, że rów-

⁵⁸ Współczynnik Giniego mierzy stopień, w jakim rozkład dochodów (lub w niektórych przypadkach wydatków konsumpcyjnych) wśród osób lub gospodarstw domowych w kraju odbiega od rozkładu idealnie równego. Indeks równy 0 oznacza doskonałą równość, czyli że dochód jest rozłożony równo na wszystkich członków społeczeństwa, podczas gdy indeks równy 1 oznacza doskonałą nierówność, czyli że jedna osoba posiada cały dochód narodowy (World Bank, 2025c).

niez nierówności dochodowe były niskie. Od lat 90. nierówności zaczęły się pogłębiać, a w 2010 r. współczynnik osiągnął najwyższą wartość 0,437. Niektóre badania wskazywały, że oficjalne szacunki są prawdopodobnie zaniżone, a rzeczywisty współczynnik Giniego przekroczył 0,50 (Benjamin, et al. 2008, s. 729). Gwałtowny wzrost nierówności dochodowych sprawił, że Chiny znalazły się wśród krajów o największych dysproporcjach wśród krajów Azji, ale również na świecie (Zhou, Song, 2016, s. 186). Wzrost nierówności wskazuje na rosnące rozproszenie dochodów w społeczeństwie. W 2021 r. współczynnik Giniego wyniósł 0,356. Świadczy to o umiarkowanym wyrównywaniu się dochodów. Publikowane przez chiński urząd statystyczny dane pokazują podobny trend: niski współczynnik w latach 90., potem wzrost (z najwyższą wartością indeksu równą 0,491, tym razem w 2008 r.), a następnie stopniowy, wolny spadek indeksu (wykres 55).

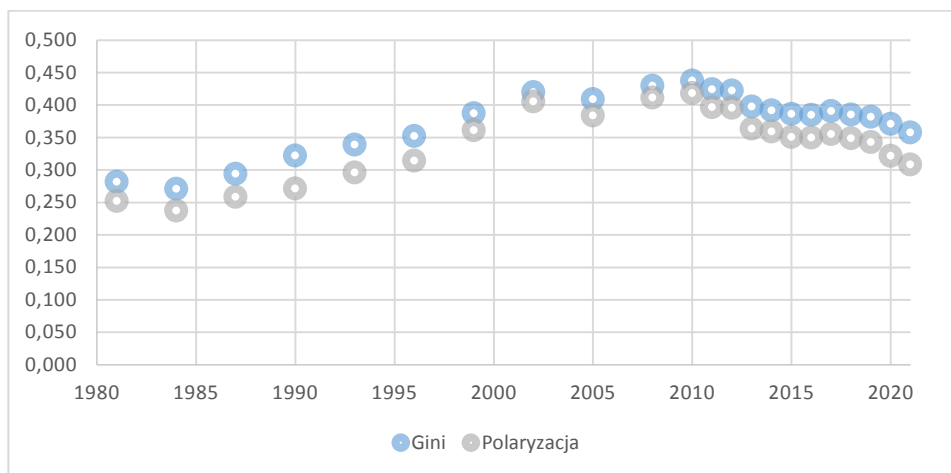
Wykres 55. Współczynnik Giniego w Chinach w wybranych latach między 1981 r. a 2023 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (s.a); NBS (2025b).

Nierówności ekonomiczne dzielące społeczeństwo chińskie wciąż jednak pozostają na wysokim poziomie (Ravallion, Chen, 2007, s. 20). Zgodnie z chińskimi danymi współczynnik Giniego w XX w. utrzymywał się na niższym poziomie niż poziom wskazywany przez Bank Światowy, jednak od początku XXI w. kształtuje się na wyższym poziomie, a jego wartość raczej się stabilizuje niż spada.

Innym wskaźnikiem, który odzwierciedla, w pewnym stopniu, nierówności jest wskaźnik polaryzacji (indeks P), znany jako wskaźnik polaryzacji Wolfsona. Wskaźnik ten mierzy stopień, w jakim rozkład dobrobytu jest „rozproszony” i dwumodalny. W tym przypadku mierzy stopień podziału społeczeństwa na dwie grupy: biednych i bogatych. Wskaźnik mieści się w przedziale od 0, wska-

zuje na brak polaryzacji, do 1 wskazując na całkowitą polaryzację (World Bank, 2025c). Wysoka wartość indeksu P oznacza silny podział społeczeństwa, czyli wyraźne rozwarstwianie na dużą grupę osób biednych i dużą grupę osób bogatych oraz małą grupę należącą do klasy średniej. W Chinach w latach 80. XX w. polaryzacja w społeczeństwie była niska, ale od lat 90. do końca pierwszej dekady XXI w. polaryzacja społeczeństwa chińskiego zaczęła się pogłębiać. Spadek tego trendu nastąpił od 2010 r. Co więcej polaryzacja jest niższa niż nierówności dochodowe, a w ostatnich latach tempo spadku polaryzacji jest wyższe niż tempo spadku nierówności dochodowych. Oznacza to, że powiększa się klasa średnia (wykres 56).

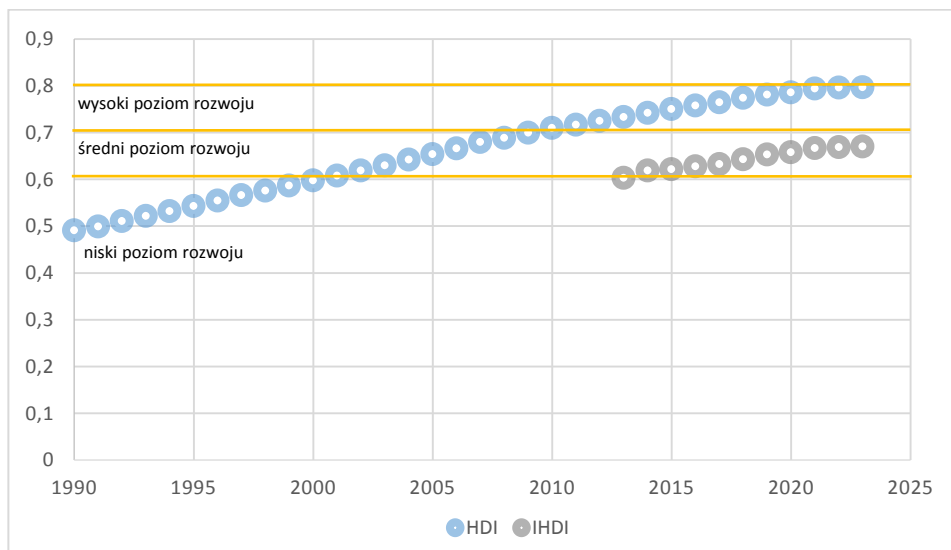
Wykres 56. Współczynnik Giniego i współczynnik polaryzacji w Chinach w wybranych latach między 1981 r. a 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych World Bank (s.a).

Można przypuszczać, że strategia gospodarcza budowy umiarkowanie bogatego społeczeństwa przynosi pozytywne skutki. Spadek dysproporcji dochodowych w XXI w. w dużej mierze wynika z reform wdrożonych przez rząd chiński oraz inwestycji w zakresie sektora zdrowotnego, edukacji i infrastruktury, szczególnie na obszarach wiejskich.

Biorąc pod uwagę wskaźnik rozwoju społecznego HDI, Chiny już od 2009 r. są uznawane za kraj o wysokim poziomie rozwoju. Skorygowanie wskaźnika HDI o nierówności w rozkładzie każdego wymiaru w populacji pokazuje inny obraz poziomu rozwoju społeczeństwa chińskiego. Wskaźnik HDI, skorygowany o nierówności tzw. Inequality-adjusted HDI (IHDI), pokazuje, w jakim stopniu nierówności wpływają na rozwój społeczny odzwierciedlony w stracie, która wynika z różnicy między HDI a IHDI. Wzrost nierówności w danym kraju prze-

kląda się na wzrost straty w rozwoju społecznym. W 2023 r. wskaźnik HDI wyniósł 0,797, a skorygowany o nierówności wyniósł 0,670, co sprawiło, że Chiny z grupy krajów o wysokim poziomie rozwoju przesunęły się do grupy krajów o średnim poziomie rozwoju. Strata wynikająca z nierówności wynosiła 15,9%. W latach 2013-2023 strata ta kształtowała się między 15 a 17%, co przekładało się na niższy poziom rozwoju społecznego. Trendy w zakresie HDI (1990-2023) i IHDI (2013-2023)⁵⁹ odzwierciedlono na wykresie 57.

Wykres 57. Trend wskaźnika HDI i IHDI w Chinach w latach 1990-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UNDP (s.a.).

Wskaźnik HDI skorygowany o nierówności uwzględnia nierówności w trzech kluczowych wymiarach, tj. oczekiwanej długości trwania życia, edukacji oraz poziomie życia (rozumianym jako dochód per capita). Nierówności w edukacji odzwierciedlają rozrzut w dostępie i jakości edukacji między różnymi grupami społecznymi. Jeśli występują duże nierówności, wpływa to na obniżenie składowej edukacji w IHDI. Podobnie w przypadku długości trwania życia i dochodów. W Chinach nierówności w długości życia wynoszą 5,1%, co oznacza, że dostęp do opieki zdrowotnej, warunki życia i inne czynniki determinujące długość życia, wpływają na obniżenie średniego wyniku. HDI w tym wymiarze jest obniżony o 5,1%. Nierówności w edukacji, rozumiane jako dostęp do edukacji, jakość nauczania oraz szanse na ukończenie różnych poziomów edukacji, obniżają średni wynik HDI o 10%, a nierówności w dochodach, czyli różnice docho-

⁵⁹ Dane dotyczące wskaźnika *Inequality-adjusted HDI* są publikowane od 2013 r.

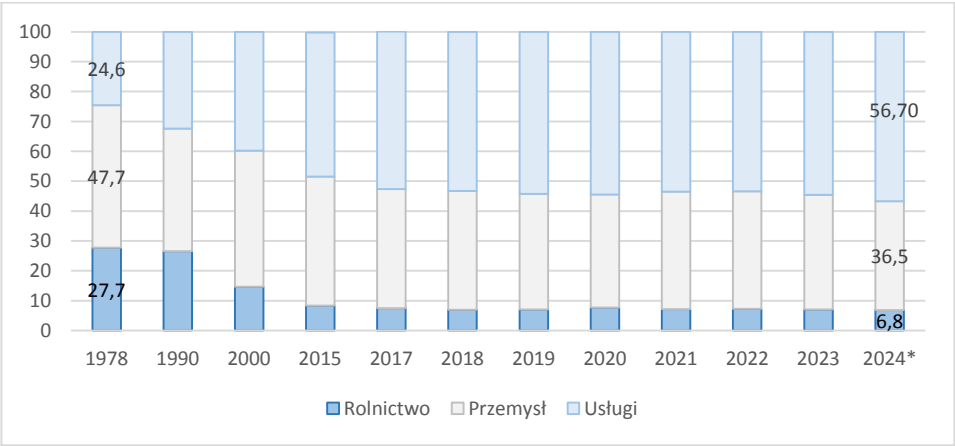
dowe, dostęp do zatrudnienia i inne czynniki determinujące dochód, obniżają średni wynik o 30%. Oznacza to, że nierówności w dochodach mają największy negatywny wpływ na ogólny wynik IHDI. Wartości te zaprezentowano w tabeli 13.

Tabela 13. Wskaźniki HDI, IHDI oraz straty w poszczególnych komponentach wynikające z nierówności w Chinach w 2023 r.

HDI	IHDI	Strata	Średnie nierówności w trzech wymiarach	Nierówności w długości trwania życia	Nierówności w edukacji	Nierówności w dochodach
0,797	0,670	15,9%	15,2%	5,1%	10,3%	30,3%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UNDP (s.a.).

Ważną przyczyną rosnących nierówności dochodowych w Chinach są przemiany strukturalne gospodarki chińskiej. Od początku reform do 2024 r. udział sektora rolniczego w PKB spadł z 27,7% do 6,8%, a sektora trzeciego, usługowego, wzrósł z 24,6% do 56,7% (wykres 58).

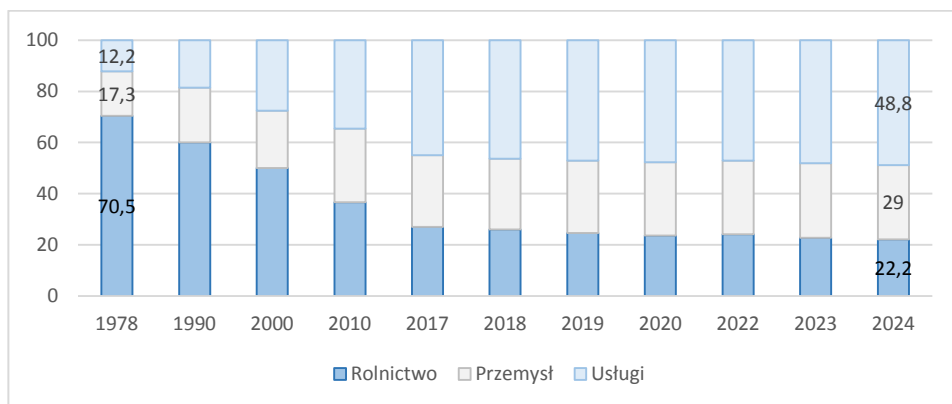
* Prognoza.

Wykres 58. Rozkład PKB według sektorów gospodarki w Chinach między 1978 r. a 2024 r. (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NBS (2024).

W porównaniu z krajami wysokorozwiniętymi udział sektora rolniczego i przemysłowego w PKB Chin długo utrzymywał się na znacznie wyższym poziomie, który obecnie wynosi ponad 43%. W dużej mierze wynika to z polityki koncentracji gospodarki na produkcji przemysłowej i eksporcie. Ten model wzrostu gospodarczego uległ jednak wyczerpaniu, a polityka przemysłowa Chin została przekierowana na sektor zaawansowanych technologii i usług.

Konsekwencją zmian strukturalnych w chińskiej gospodarce była zmiana struktury zatrudnienia z pracochłonnego w rolnictwie na rzecz kapitałochłonnego w sektorach przemysłowym i usług. Między 1978 r. a 2020 r. zatrudnienie w sektorze pierwszym spadło z 70,5% do ok. 22%, a w sektorze usług wzrosło z 12,2% do prawie 49% (wykres 59). Obecnie w Chinach główną rolę odgrywa sektor usługowy, w którym zatrudnienie, szczególnie od początku XXI w., szybko rośnie. To wpływa również na pogłębianie się nierówności dochodowych, gdyż nierówności te rosną szybciej w wyższych sektorach gospodarki, w których niezbędne są wyższe nakłady kapitałowe i technologiczne (Ravallion, Chen, 2007).

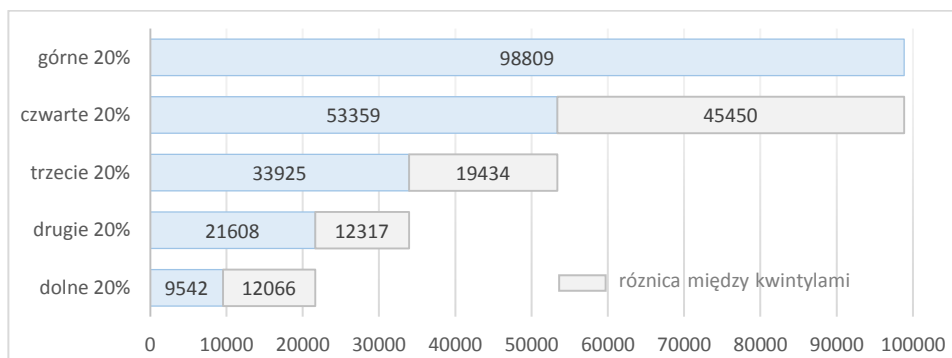

Wykres 59. Zatrudnienie w podziale na sektory gospodarki w Chinach między 1978 r. a 2024 r. (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NBS (2025a).

W procesie zmniejszania ubóstwa, ale jednocześnie w procesie polaryzacji społeczeństwa, znaczącą rolę odegrał przyspieszony proces urbanizacji. Odsetek osób zamieszkujących obszary wiejskie między 1978 r. a 2023 r. spadł z 82,1% do 33,8%, a odsetek osób zamieszkujących obszary miejskie wzrósł z 17,9% do 66,1% (NBS, 2024). Najbardziej zurbanizowanymi regionami są miasta wydzielone, w których dochód per capita jest najwyższy. Są to Szanghaj z poziomem urbanizacji 89,5%, Pekin ze wskaźnikiem urbanizacji 87,8% oraz Tianjin – ze wskaźnikiem 85,5%. Przyspieszona urbanizacja, szczególnie od lat 80. XX w., spowodowała wzrost liczby osób zatrudnionych w miastach i spadek zatrudnienia w rolnictwie. Zjawisko to nasiliło się na początku XXI w. Między 1978 r. a 2020 r. udział osób zatrudnionych w obszarach miejskich wzrósł z 23,7% do 63,5%, a zatrudnienie w obszarach wiejskich spadło z 76,3% do 36,5% (NBS, 2024).

Znaczne nierówności dochodowe w społeczeństwie potwierdza analiza dochodów rozporządzalnych gospodarstw domowych w podziale na kwintyle. Najwyższe 20% gospodarstw domowych o najwyższych dochodach klasyfikuje się jako grupę najbogatszą o wysokich dochodach. W 2024 r. najbogatsze 20% (górny kwintyl) uzyskał średni dochód ponad 10-krotnie wyższy niż najbiedniejsze 20% (98 809 juanów *versus* 9 542 juanów). Świadczy to o wysokiej koncentracji dochodów w społeczeństwie chińskim (wykres 60).

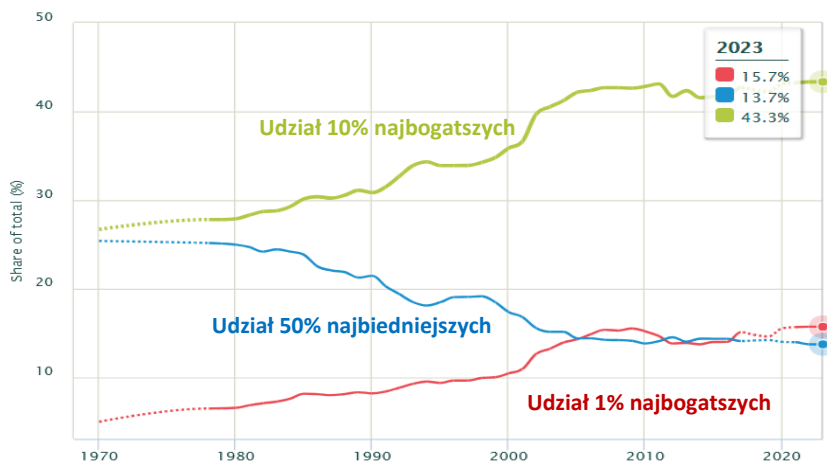

Wykres 60. Dochody rozporządzalne gospodarstw domowych w Chinach w podziale na kwintyle w 2024 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NBS (2025a).

Co więcej, nierówności dochodowe rosną nierównomiernie, ponieważ różnice między kolejnymi kwintalami są coraz wyższe. Najwięcej przyrostu dochodu skoncentrowane jest w grupie najbogatszych, co oznacza, że ich dochody rosną szybciej niż w innych grupach.

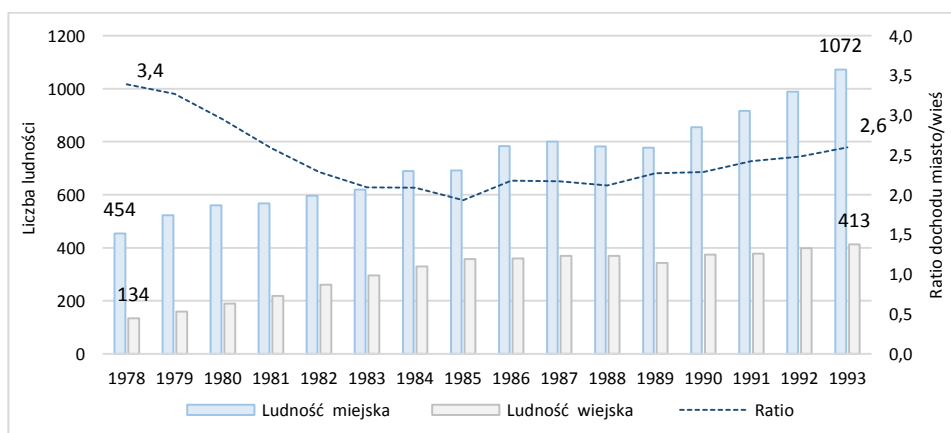
Od lat 80. XX w. nierówności dochodowe nie tylko rosną, ale wręcz pogłębiają się. Udział w dochodach przed opodatkowaniem 10% najbogatszych Chińczyków wzrósł z poziomu 27,8% w 1978 r. do 43,3% w 2023 r. W tym samym okresie udział w dochodzie 1% najbogatszych Chińczyków wzrósł z 6,5% do 15,7%, a udział w dochodzie najbiedniejszych 50% Chińczyków spadł z ok. 25,2% do poziomu 13,7% (World Inequality Database [WID], s.a.). Na przestrzeni 40 lat nastąpił radykalny wzrost udziału 10% najlepiej zarabiających w dochodzie narodowym, równocześnie zwiększał się też udział 1% najbogatszych w dochodach (wykres 61).

Wykres 61. Dystrybucja dochodu przed opodatkowaniem w Chinach między 1978 r. a 2023 r.

Źródło: WID (s.a.).

Zjawisko nierówności w Chinach, podobnie jak zjawisko ubóstwa, w znacznej mierze ma charakter rolniczy. Dysproporcje między poziomem życia mieszkańców miast i wsi nadal są znaczące. W systemie gospodarki centralnie planowanej nierówności między chińskimi regionami wiejskimi i miejskimi były wysokie. W latach 70. XX w. ratio dochodu mieszkańców miast wobec dochodów mieszkańców wsi wynosiło 3,5, ale do połowy lat 80. spadło do poziomu 1,9. W kolejnych latach ratio znów wzrosło (Yang, Fang, 2000, s. 11-13). Od początku reform dochód na mieszkańca na obszarach miejskich był ok. dwa do trzech i pół razy wyższy niż na obszarach wiejskich (wykres 62).

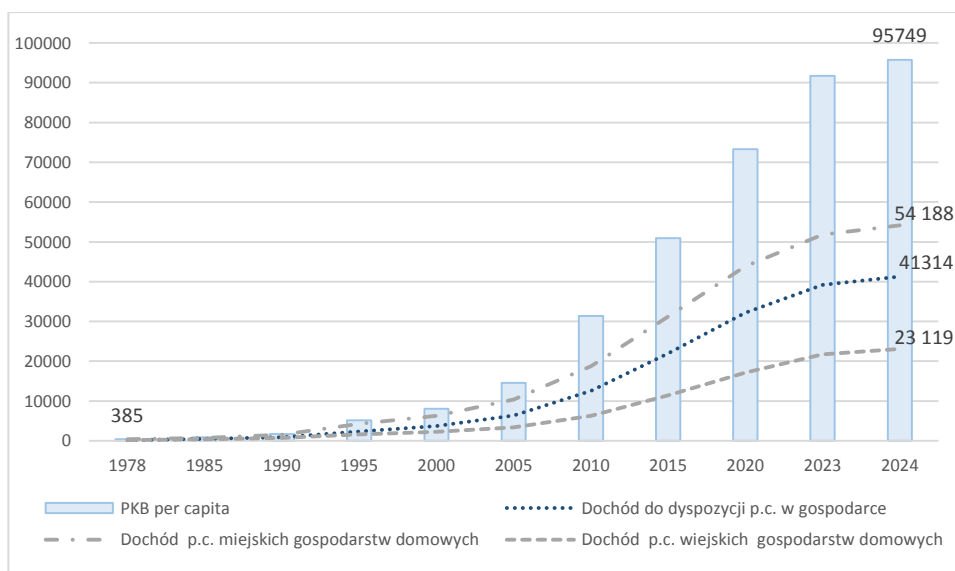

Wykres 62. Realny dochód per capita mieszkańca miasta i wsi oraz ratio w latach 1978-1993 (w juanach na rok; ratio: dochód na wsi = 1)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Yang, Fang (2000, s. 34).

Dochód realny na mieszkańca obszarów wiejskich w ciągu piętnastu lat uległ potrojeniu, wzrastając z 133 juanów w 1978 r. do 413 juanów w 1993 r. W tym samym czasie dochód na mieszkańca terenów miejskich wzrósł nieco ponad dwukrotnie (z 454 juanów do 1072 juanów).

Znaczne różnice w dochodach i warunkach życia, które sprzyjały mieszkańcom miast, zmusiły władze do podjęcia działań na rzecz ograniczenia migracji do miast. Głównym narzędziem kontroli migracji wewnętrznej stał się chiński system rejestracji gospodarstw domowych *hukou*. Innymi instrumentami mającymi ograniczać napływ ludności na tereny miejskie była ścisła kontrola w zakresie dystrybucji zbóż spożywczych, mieszkań miejskich i innych podstawowych artykułów konsumpcyjnych (Benjamin et al., 2008, s. 737 i n.). Pomimo podjętych działań różnice te nadal się utrzymują. Roczny dochód do dyspozycji miejskich gospodarstw domowych, który w 2024 r. wynosił 54,2 tys. juanów, jest ponad 2,3-krotnie wyższy od dochodu mieszkańców wsi, których średni dochód do dyspozycji per capita wynosił 23,1 tys. juanów (wykres 63).

Wykres 63. PKB per capita i dochód do dyspozycji per capita na poziomie gospodarki oraz miejskich i wiejskich gospodarstw domowych w Chinach między 1978 r. a 2024 r. (w juanach)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NBS (2025a).

Różnice w dochodach między chińskimi gospodarstwami miejskimi i wiejskimi są jednymi z największych na świecie, a prawie połowa wszystkich nierówności wynika właśnie z różnicy w tych dochodach (Zhou, Song, 2016, s. 189).

Na obszarach wiejskich większość nierówności wynika z nierównego dostępu do dochodów z działalności gospodarczej rodzinnej niezwiązanej z rolnictwem, a w miastach duże znaczenie ma spadek dotacji i nierówne dochody z wynagrodzeń (Benjamin et al., 2008, s. 730). W przypadku gospodarstw miejskich liberalizacja rynku pracy w latach 90. prowadziła do wyższych dysproporcji dochodowych. Ponadto znacznie ograniczono dotacje do żywności i mieszkań, zakończono system „żelaznej miski” oraz rozpoczęto restrukturyzację przedsiębiorstw, która spowodowała dynamiczny rozwój sektora prywatnego (Benjamin et al., 2008, s. 737).

Determinującą rolę w dynamice nierówności między miastem a wsią odegrała polityka rządu. W początkowym okresie reformy nastawione na obszary rolnicze zmniejszył nierówności. W 1985 r. ratio dochodów wynosiło 1,86. W kolejnych latach przekierowanie reform na sektor przemysłowy i gospodarkę miejską spowodowało narastanie nierówności między tymi obszarami (Zhou, Song, 2016, s. 189). Nierówności na obszarach wiejskich w latach 90. były związane z nierównomiernym rozwojem przedsiębiorstw wiejskich w porównaniu do przedsiębiorstw, które powstawały w regionach rozwiniętych (Zhou, Song, 2016, s. 191). Dysproporcje między dochodami do dyspozycji miejskich i wiejskich gospodarstw domowych wzrastały do 2005 r., kiedy dochód gospodarstw wiejskich stanowił ok. 32,5% dochodów gospodarstw miejskich (ratio – 3,08). W kolejnych latach różnice te stopniowo malały, nadal jednak dysproporcje te utrzymują się na wysokim poziomie. W 2024 r. dochody gospodarstw wiejskich stanowiły niecałe 43% dochodów gospodarstw miejskich (ratio dochodów miejskich względem wiejskich wynosiło 2,34).

Ważną przesłanką pojawienia się nierówności były konkretne instytucje faworyzujące miasta, które pogłębiają tę przepaść, m.in. ograniczenie mobilności pracowników, będące skutkiem *hukou*, który ogranicza nie tylko przemieszczanie się, ale także dostęp do usług socjalnych dla mieszkańców wsi w obszarach miejskich, tym samym utrudniając mieszkańcom wsi poprawę ich sytuacji ekonomicznej (Yang, 1999; Zhou, Song, 2016, s. 190).

W 1985 r. wprowadzono możliwość uzyskania czasowego zezwolenia na zamieszkanie mieszkańców z terenów wiejskich w miastach. Pozwalało to na przemieszczanie się, ale nie gwarantowało dostępu do usług społecznych i innych przywilejów przysługujących mieszkańcom miast (Wardęga, 2015, s. 167). Proces przyspieszonej modernizacji i dynamicznego rozwoju gospodarki sprzyjał liberalizacji restrykcji związanych z przemieszczaniem się i otwarciu miast na napływ siły roboczej z terenów wiejskich. I choć *hukou* w kolejnych latach uległ dalszej liberalizacji, nadal jednak stanowi istotną barierę dla mieszkańców wsi i jest uważany za najważniejszy czynnik sprzyjający nierównościom społecznym i regionalnym.

Hukou ogranicza ludności z obszarów wiejskich dostęp do edukacji i akumulacji kapitału ludzkiego, zatrudnienia w miastach, a także świadczeń społecznych i miejskich usług publicznych, pogłębiając nierówności (Chen et al., 2025; Liu, 2005; Yuan, et al., 2020). Mieszkańcy miast często otrzymują preferencyjne traktowanie w dostępie do programów opieki społecznej, takich jak opieka zdrowotna, edukacja i mieszkalnictwo, co dodatkowo pogarsza sytuację mieszkańców wsi (Yang, 1999). Inwestycje rządowe i dotacje publiczne często faworyzowały obszary miejskie i przemysł, przyczyniając się do koncentracji działalności gospodarczej i zasobów w miastach (Yang, 1999).

Ponadto migracja siły roboczej z obszarów wiejskich pozwala zmniejszyć ubóstwo w skali całego kraju, ale pogłębia nierówności, zwłaszcza nierówności miejskie. W porównaniu do emigrantów z bogatszych obszarów wiejskich, emigranci napływający z uboższych obszarów rolniczych, z uwagi na niższe wykształcenie, niższe umiejętności i kompetencje czy mniejszy kapitał finansowy, mają mniejsze szanse na znalezienie pracy w ogóle bądź lepiej płatnej pracy.

Nierówności szans są również związane z nierównościami w tworzeniu kapitału ludzkiego. Czynnikiem sprzyjającym nierównościami między obszarami wiejskimi i miejskimi jest niski poziom wykształcenia ludności wiejskiej oraz niskie wynagrodzenia za pracę wymagającą wykształcenia na obszarach wiejskich. Mieszkańcy miast mają większy dostęp do edukacji, szkoleń i innych usług publicznych, co prowadzi do wyższego poziomu nabytych zdolności. Inną kwestią pozostaje fakt, że mieszkańcy wsi o porównywalnych zdolnościach i umiejętnościach wciąż zarabiają systematycznie mniej niż ich miejski odpowiednicy (Zhang et al., 2025). Jedną z kluczowych przyczyn migracji wewnętrznych z obszarów wiejskich do miejskich jest właśnie edukacja. Wynika to z ogromnych dysproporcji w jakości edukacji w miastach i na wsi (Chen et al., 2025; Gu, Zhao, 2024; Zhou, Song, 2016). Rosnące korzyści z wyższego wykształcenia wyjaśniają w dużym stopniu rosnący rozrzut wynagrodzenia (Benjamin et al., 2008, s. 730). Inną przesłanką do pogłębiania różnic między obszarami miejskimi i wiejskimi są różnice w zabezpieczeniach społecznych, które zwiększają społeczne korzyści mieszkańców miast (Liu, Dong, 2025; Zaremba, 2023, s. 18 i n.). Przyczyną takiego stanu rzeczy w dużej mierze jest system *hukou* (Benjamin et al., 2008, s. 730; Chen, Wu, 2025; Liu, 2005; Zhou, Song, 2016, 191). Zmniejszona dystrybucja i wycofanie państwa z niektórych usług publicznych również pogłębiały nierówności (Islam, 2015).

Hukou nie jest jedyną instytucją, która sprzyja narastaniu nierówności. W specyficznym chińskim systemie decyzje dotyczące gruntów są związane z hierarchią polityczno-administracyjną, a nie z pozycją ekonomiczną czy prawem własności *sensu stricto* (Islam, 2015, s. 12; Wardęga, 2015, s. 154 i n.; Zaremba, 2023, s. 19). W tym systemie gospodarstwa rolne mają jedynie prawo do użyt-

kowania ziemi, a nie prawo do jej sprzedaży. Rolnicy, którzy decydują się na porzucenie rolnictwa i przeniesienie do miasta, muszą oddać ziemię lokalnym władzom (Zhou, Song, 2016, s. 190). Te specyficzne chińskie instytucje powodują trwałe podziały między miastem a wsią.

4.2. Nierówności regionalne

Dysproporcje regionalne są cechą krajów o niskich i średnich dochodach (Fan et al., 2011, s. 47). Chiny nie są wyjątkiem. Nierówności regionalne wynikają głównie z różnicy w poziomie dochodów między regionami. W przypadku Chin dotyczy to szczególnie różnicy między regionami przybrzeżnymi a śródlądowymi⁶⁰. Chiński urząd statystyczny wskazuje trzy makroregiony: wschodni, centralny i zachodni. W ramach wdrażania programów polityki strukturalnej wskazano jeszcze region północno-wschodni, do którego wliczono prowincje Heilongjiang, Jilin oraz Liaoning. Region zachodni obejmuje prowincje Beijing, Tianjin, Hebei, Liaoning, Shanghai, Jiangsu, Zhejiang, Fujian, Shandong, Guangdong oraz Hainan (Wu, Liu, 2016). Poglądowy podział na cztery makroregiony w Chinach został zaprezentowany na rysunku 7.

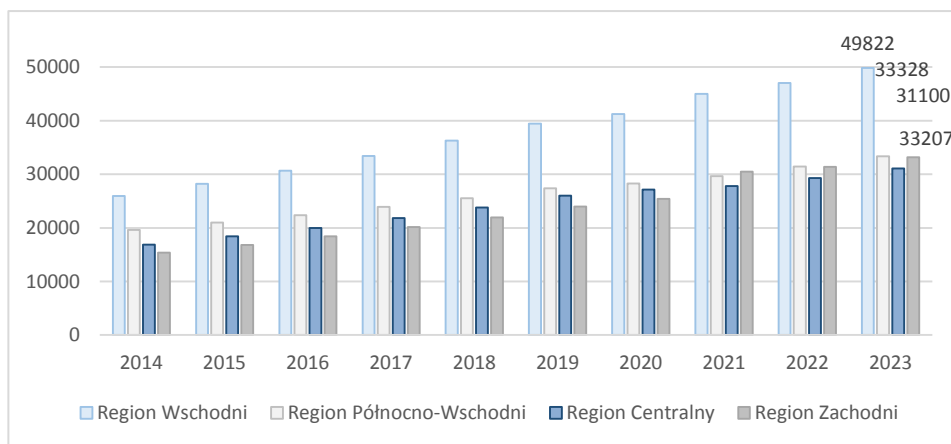
Rys. 7. Regiony geograficzne w Chinach

Źródło: Wu, Liu (2016, s. 4).

⁶⁰ Szerzej o nierównościach regionalnych w Chinach w pracach: Fana et al. (2011); Liu, Donga (2025).

Dysproporcje w rozwoju między bogatymi a biednymi prowincjami są bardzo wyraźne (Angang et al., 2005; Ravallion, Chen, 2007; Zhou, Song, 2016). Różnice przestrzenne odnoszą się do wielu wymiarów, m.in. do działalności gospodarczej, zasobów naturalnych, lokalnych instytucji rynkowych, a także innych czynników determinujących dochody i wzrost gospodarczy (Knight, 2014; Zhou, Song, 2016, s. 193).

Chińczycy żyjący w regionach wschodnich mają wyższy dochód do dyspozycji niż mieszkańcy pozostałych regionów. W 2023 r. średni dochód mieszkańca regionów wschodnich wyniósł ponad 49,8 tys. juanów i był średnio wyższy o ponad 33% od dochodu mieszkańców regionów północno-wschodnich i zachodnich oraz 37,5% wyższy od dochodu mieszkańców regionów centralnych (wykres 64).

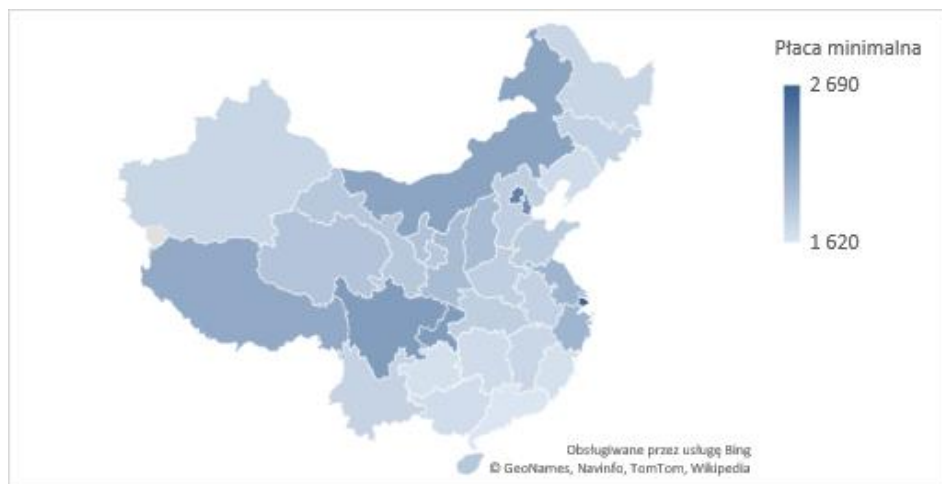
Wykres 64. Średni dochód do dyspozycji per capita w Chinach w podziale na regiony w latach 2014-2023 (w juanach)

Źródło: NBS (2024).

Wschodnia część Chin, najbardziej rozwinięta, cechuje się najwyższym stopniem urbanizacji i najwyższymi dochodami. Prowincje zachodnie, centralne i północno-wschodnie, znacznie mniej rozwinięte, charakteryzują się niższym stopniem urbanizacji, bardziej rozbudowanym sektorem rolniczym i niższymi dochodami. Jednym z wyjaśnień jest wydajność pracy, która w rolnictwie jest znacznie niższa niż w sektorze usług i przemyśle. Wydajność przemysłowa jest zazwyczaj wyższa niż wydajność rolnicza, z uwagi na rosnącą rentowność (Zhou, Song, 2016, s. 189). Niższa wydajność jest skutkiem niższej intensywności kapitału, niższego poziomu wiedzy, niższych kwalifikacji i umiejętności, a także gorszego ogólnego stanu zdrowia ludności wiejskiej (Starzyk, 2018, s. 396).

W konsekwencji generuje to niższą motywację do podejmowania działalności gospodarczej, w tym do zakładania przedsiębiorstw, wzrost migracji ze wsi do miast, a także migracje za granicę.

Wprowadzenie płacy minimalnej, która jest uznawana za ważne narzędzie polityki publicznej, ma niwelować nierówności regionalne. W Chinach płaca minimalna jest odrębna dla każdego regionu⁶¹, co odzwierciedla różny poziom rozwoju ekonomicznego (Wardęga, 2015, s. 163). W przypadku większości regionów ustalono dwa progi wynagrodzenia minimalnego w zależności od okręgu. I tak np. w 2025 r. wynagrodzenie minimalne w Szanghaju wynosi 2690 juanów miesięcznie, natomiast w prowincji Jiangsu wynosi od 2010 do 2490 juanów miesięcznie, w zależności od okręgu. Miesięczne wynagrodzenie minimalne w Chinach według regionów obowiązujące w styczniu 2025 r. zaprezentowano na rysunku 8.

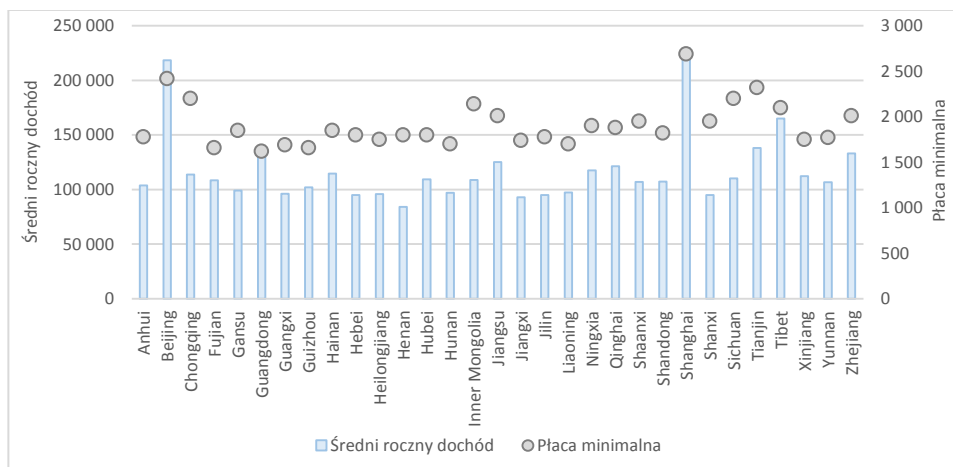
Rys. 8. Miesięczne wynagrodzenie minimalne w Chinach według regionów obowiązujące w 2025 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Statista (2025, kod: 233839).

Duże dysproporcje regionalne odzwierciedla również średni roczny dochód pracowników przedsiębiorstw i organizacji nieprywatnych w miejskich obszarach w poszczególnych regionach. W 2023 r. najwięcej zarabiał pracownik w Szanghaju – średnio ok. 229 337 juanów rocznie, a najmniej pracownik z prowincji Henan – ok. 84 156 juanów, co stanowiło ok. 63% średniego dochodu

⁶¹ Chińska Republika Ludowa jest podzielona na 22 prowincje, 5 regionów autonomicznych i 4 miasta wydzielone (Chongqing, Pekin, Szanghaj i Tiencin). Ponadto istnieją 2 specjalne regiony autonomiczne: Hongkong i Makau.

pracownika z Szanghaju. Średnia krajowa wyniosła natomiast 120 700 juanów. Średni roczny dochód w poszczególnych regionach w zestawianiu z obowiązującą od stycznia 2025 r. płacą minimalną w regionie przedstawiono na wykresie 65.

Wykres 65. Zestawienie średniego rocznego dochodu pracowników zatrudnionych w miejskich jednostkach nieprywatnych (2023 r.) i płacy minimalna (2025 r.) według regionów (w juanach)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Statista (2025, kod: 278350).

W regionach lepiej rozwiniętych, nastawionych na bardziej innowacyjne, konkurencyjne i zaawansowane technologicznie branże, płace są wyższe niż w regionach słabiej rozwiniętych nastawionych na rolnictwo bądź przemysł ciężki. Duży wpływ na średnie roczne wynagrodzenie pracowników w chińskich regionach ma również branża. Pracownicy sektora IT w Chinach w 2023 r. zarabiali średnio ok. 231 800 juanów, podczas gdy w średnie roczne wynagrodzenie pracowników sektora hotelarskiego i gastronomicznego wyniosło ok. 58 100 juanów (Statista, 2025, kod: 278351).

Przyczyny nierówności regionalnych w Chinach są podobne do źródeł nierówności społecznych. Spoczywają one głównie w polityce polityki gospodarczej prowadzonej w dobie reform gospodarczych, ale również w polityce prowadzonej w okresie modernizacji i urynkowania, w rozwoju prywatnej przedsiębiorczości, i co istotne w ograniczeniach instytucjonalnych.

Program restrukturyzacji sektora państwowego uruchomiony pod koniec lat 70., którego celem było zlikwidowanie przynoszących straty przedsiębiorstw państwowych, przekształcenie dużych przedsiębiorstw państwowych w firmy prywatne oraz restrukturyzacja małych przedsiębiorstw państwowych, sprawił, że miejski rynek pracy uległ radykalnym przeobrażeniom, najpierw związanym

z gwałtownym bezrobociem, a potem z przeniesieniem siły roboczej do sektora prywatnego (Zhou, Song, 2016, 191).

Otwarcie się Chin na świat z jednej strony przyspieszyło wzrost gospodarczy, a z drugiej pogłębiło nierówności regionalne. Po rozpoczęciu reform w kilku prowincjach zachodnich (m.in. w prowincjach Guangdong, Fujian i Jiangsu) utworzono Specjalne Strefy Ekonomiczne, wobec których stosowano preferencyjną politykę. Przyjęta w 1981 r. Strategia Rozwoju Wybrzeża pozwoliła na rozwój całego regionu przybrzeżnego Chin (Freije-Rodriguez et al., 2019, s. 2). Regiony te stały się lokomotywami chińskiej gospodarki, ale przełożyło się również na wyższy dochód per capita w tych regionach. Nierówności wzrosły szybciej w prowincjach śródlądowych, co było wynikiem szybszego wzrostu nierówności dochodów na obszarach wiejskich i pogłębiającej się różnicy w dochodach między miastem a wsią (Benjamin et al., 2008, s. 730).

Część nierówności regionalnych można przypisać liberalizacji handlowej i decentralizacji fiskalnej. Szczególne znaczenie w przypadku nierówności regionalnych mają czynniki geograficzne (Benjamin et al., 2008, s. 750). Prowincje przybrzeżne miały przewagę geograficzną i pełniły decydującą rolę w strategii gospodarczej. Polityka selektywnego otwarcia, najpierw ukierunkowana na tworzenie specjalnych stref ekonomicznych, kurs na handel międzynarodowy, inwestycje zagraniczne, a także projekty przemysłowe realizowane wzdłuż korytarzy transportowych spowodowała szybki rozwój obszarów przybrzeżnych na południe od Pekinu, które zostały otwarte na handel zagraniczny (Benjamin et al., 2008, s. 756; Chen et al., 2025; Wardęga, 2015, s. 161 i n.). Obszary wewnętrzne, tzw. interior, nie otrzymywały wsparcia w formie inwestycji publicznych, a regiony północno-wschodnie i prowincje uzależnione od zasobów naturalnych, takie jak Shaanxi, znalazły się w stagnacji z powodu trudności w transformacji do sektora usług i zaawansowanych technologii (Godbole, 2022, Zaremba, 2023, s. 20). W efekcie tej polityki regiony przybrzeżne i duże aglomeracje miejskie szybciej się rozwijały, a co więcej nadal są znacznie lepiej rozwinięte niż regiony peryferyjne i mniej zurbanizowane.

Inwestycje publiczne były realizowane głównie w obszarze infrastruktury, tj. budowy dróg, linii kolejowych, lotnisk, a także elektrowni wodnych i gazociągów, które w znacznym stopniu były ukierunkowane na bardziej zurbanizowane prowincje wschodnie. Niska efektywność inwestycji w wiejskich prowincjach zachodnich i centralnych pogłębia dysproporcje (Starzyk, 2018, s. 366).

W wyniku liberalizacji handlowej nadbrzeżne prowincje wykorzystały atuty geograficzne i przyciągnęły olbrzymie bezpośrednie inwestycje zagraniczne. W latach 1979-1990 prowincja Guangdong odpowiadała za 37,5% całkowitych BIZ w Chinach (Zhou, Song, 2016, s. 193). W wyniku decentralizacji fiskalnej,

provincje musiały oprzeć się na własnych dochodach. Szybko rozwijające się nadbrzeżne regiony miały szerszą bazę podatkową, co generowało dochód, który był ukierunkowany na dalszy rozwój regionu, pogłębiając dysproporcje (Zhou, Song, 2016, s. 193).

Długoletnia polityka władz Pekinu wspierająca zmiany ilościowe, strategie pro wzrostowe, umiędzynarodowienie, ukierunkowanie na rynek, eksport, rozwój prywatnej przedsiębiorczości, a także wsparcie rozwoju regionów przybrzeżnych to główne źródła nierówności regionalnych (Islam, 2015). Nie bez znaczenia dla tego procesu pozostają ograniczania instytucjonalne związane z systemem *hukou*, który pogłębia nierówności społeczne, regionalne i w relacji wieś-miasto (Liu, 2005). Od lat 80. XX w. polityka władz umożliwiła stopniowy transfer siły roboczej z obszarów wiejskich do sektora nierolniczego, a także rekrutowanie pracowników z obszarów wiejskich do przedsiębiorstw. Szybko rosnąca produkcja przemysłowa, a szczególnie eksport produktów pracochłonnych odgrywały istotną rolę w transferze siły roboczej do miast (Angang et al., 2005, p. 5 i n.). Dynamicznie rozwijające się regiony, zwłaszcza Guangdong, Shandong, Jiangsu, Fujian czy Zhejiang, absorbowały nadwyżkę rolniczej siły roboczej (Ravallion, Chen, 2007, s. 7). Choć *hukou* funkcjonuje obecnie w zmodyfikowanej postaci, nadal ogranicza migrację i dostęp migrantów miejskich do usług i sprzyja nierównościom regionalnym (Liu, 2005).

Jako przyczynę nierówności w ogóle wskazuje się też wysoką korupcję w chińskiej administracji publicznej, a także olbrzymią szarą strefę, w której generowane są olbrzymie dochody (Zhou, Song, 2016, s. 194).

Utrzymywanie się wysokich nierówności i polaryzacji społecznej może prowadzić do poważnych ograniczeń w dalszym rozwoju społeczno-gospodarczym, do spadku efektywności kapitału, a także do narastających napięć społecznych (Islam, 2015; Wardęga 2015, s. 160). Nierówności i polaryzacja społeczeństwa stają się problematyczne, szczególnie w osiągnięciu celu, jakim jest społeczeństwo *xiaokang*. Chiny od dawna są w grupie krajów o średnich dochodach. W warunkach „nowej normalności” nastąpiło spowolnienie wzrostu gospodarczego: ani dochody, ani konsumpcja nie rosną tak szybko, jak we wcześniejszych dekadach. Jeśli nierówności będą się utrzymywały, Państwo Środka może utknąć w pułapce średniego dochodu (Islam, 2015).

W 2005 r. chiński rząd przyjął cel „harmonijnego rozwoju”, który uwzględnia również rozwój różnych regionów (Fan et al., 2011, s. 47). W 2013 r. przyjęto *Incom Distribution Plan* (Plan dystrybucji dochodów), tzw. Plan 35 punktów, w którym oficjalnie wskazano nierówności, różnice między wsią i miastem, trudne warunki życia części społeczeństwa oraz szarą strefę jako problemy, z którymi władze muszą się zmierzyć. Jako rozwiązanie wskazano m.in. podwyższenie

placy minimalnej do 40% średnich wynagrodzeń, wzrost wydatków na edukację, działania na rzecz poprawy sytuacji mieszkaniowej, zmniejszenie restrykcji dotyczących oprocentowania kredytów, reformę stóp procentowych, a także zobligowanie przedsiębiorstw państwowych do przeznaczania części zysków na działania ograniczające nierówności (Zhou, Song, 2016, s. 197).

W XIV Planie pięcioletnim (2021-2025) jednym z celów władz Pekinu stała się budowa nowoczesnego państwa socjalistycznego i osiągnięcie tzw. wspólnego dobrobytu, rozumianego jako zmniejszenie dysproporcji dochodowych między regionami, grupami społecznymi oraz miastem i wsią. Inicjatywy podejmowane w ramach przyjętego planu mają na celu bardziej sprawiedliwą redystrybucję korzyści z rozwoju gospodarczego. Działania władz chińskich koncentrują się na poprawie dostępu do usług publicznych, wspieraniu edukacji poprzez zwiększanie wydatków na edukację, ułatwianie dostępu do edukacji na poziomie podstawowym i średnim oraz wsparcie dla szkolnictwa zawodowego i technicznego. Istotne są również działania skierowane na poprawę opieki zdrowotnej na prowincji, wspieranie dobrowolnego systemu opieki medycznej dla mieszkańców obszarów wiejskich ze wsparciem administracyjnym i finansowym państwa, wzmacnianie systemu zabezpieczeń społecznych, w tym rozwoju systemu emerytalnego i ubezpieczeń zdrowotnych a także zachęcaniu do migracji w celu zapewnienia jakości życia, a nie wyłącznie zatrudnienia (Lu et al., 2019). Wiele inicjatyw dotyczy większego wsparcia dla mniej rozwiniętych regionów, zmian w systemie podatkowym, likwidacji części podatków na obszarach wiejskich, abolicji podatkowej dla rolników, rewitalizacji obszarów wiejskich itp. (Wardęga, 2015, s. 156, 160; Zhou, Song, 2016, s. 198). Władze Chin podejmują również działania dotyczące łagodzenia *hukou*, a także reform na rynku pracy skoncentrowanych na tworzeniu wysokiej jakości miejsc pracy, wsparciu dla samozatrudnienia i sektora małych przedsiębiorstw, a także rozwoju usług i zielonych miejsc pracy. Część działań jest adresowanych do sektora przedsiębiorstw, a wśród nich m.in. finansowe wsparcie dla sektora małych przedsiębiorstw, ograniczanie monopolii i nadmiernych dochodów w sektorach prywatnych oraz zmiany w systemie bankowym. Oligopolistyczna struktura bankowości chińskiej, wraz z jej publiczną własnością, tworzy różne ograniczenia polityczno-administracyjne dla sektora bankowego. Wpływa to na zahamowanie rozwoju sektora MŚP. Reforma sektora bankowego ma wspierać przepływ kapitału do to przedsiębiorstw (Islam, 2015).

Długookresowy wzrost gospodarczy, realizowane strategie gospodarcze, a także rozwiązania instytucjonalne przekształciły Chiny z egalitarnego społec-

czeństwa w społeczeństwo o pogłębiających się nierównościach⁶² dochodowych, majątkowych, społecznych i regionalnych, ale również polaryzacji. W polityce gospodarczej Chin języczek u wagi między inwestycjami a konsumpcją długo przechylał się na korzyść inwestycji. Wybór ten ograniczał zdolność gospodarki do zmniejszania różnic społecznych i regionalnych (Starzyk, 2018, 395). Aby uniknąć pułapki średniego dochodu, władze Chin muszą zintensyfikować działania w zakresie polityki rozwoju regionalnego, rozwoju obszarów wiejskich, systemu opieki społecznej dla osób o niskich dochodach, podatków i edukacji, ale również wprowadzić zmiany instytucjonalne w zakresie *hukou*, praw własności gruntów oraz ograniczania korupcji.

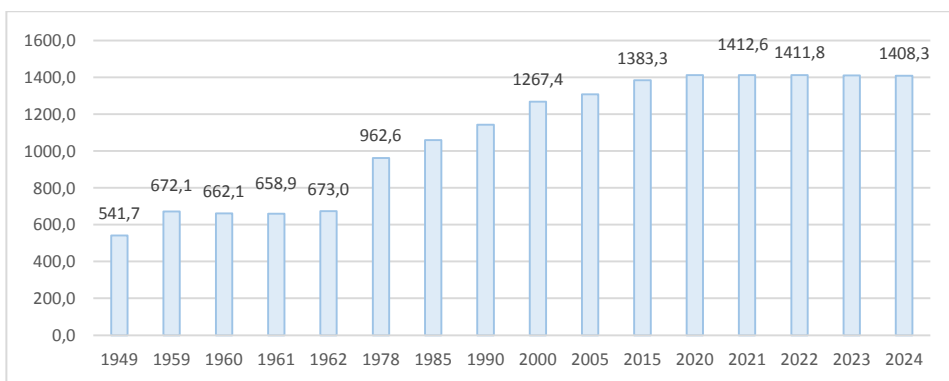
⁶² Nierówności płci w Chinach, które obejmuje m.in. lukę płacową, dostęp do stanowisk kierowniczych, obciążenie pracą opiekuńczą czy ograniczony udział kobiet w życiu politycznym są szeroko omawiane w literaturze przedmiotu, m.in. w pracach: Brussevich i Dabla-Norris (2021), Golley et al. (2019), Wang i Klugman (2020), Zhang i Huanga (2020). Nierówności płci nie są przedmiotem niniejszego opracowania.

5.1. Główne trendy demograficzne w chińskiej populacji

Po zakończeniu drugiej wojny światowej Chińska Republika Ludowa doświadczyła boomu demograficznego. Liczba ludności wzrosła z ok. 540 mln w 1949 r. do 962,6 mln w 1978 r. (NBS, 2024). Spadek populacji na początku lat 60. XX w. (w 1960 r. i 1961 r.) był bezpośrednim skutkiem wielkiego głodu, będącego następstwem kampanii radykalnej industrializacji „wielkiego skoku naprzód”. Między 1961 r. a 1978 r. liczba ludności chińskiej wzrosła o 303,7 mln, co oznaczało wzrost o ponad 31,5%. Na początku lat 70. XX w. (formalnie od 1973 r.) został wdrożony program kontroli przyrostu naturalnego pod hasłem *wan, xi, shao* (Później, dłużej, mniej). Celem programu *wan, xi, shao* było skłanianie młodych do zawierania związków małżeńskich w późniejszym wieku, do przedłużania interwałów między urodzeniami dzieci oraz do posiadania mniejszej liczby dzieci. Zawieranie małżeństw w późniejszym wieku oznaczało w przypadku kobiet przynajmniej 25 lat w miastach i 23 lata w obszarach wiejskich; w przypadku mężczyzn 27-28 lat w miastach i odpowiednio 25 lat na wsi. Odstęp między narodzinami dzieci miały wynosić co najmniej cztery lata. Trzecie kryterium dotyczyło posiadania mniejszej liczby dzieci – nie więcej niż dwoje w przypadku par miejskich oraz troje w przypadku rodzin wiejskich (Cai, 2010; Whyte et al., 2015). Program ten nie przyniósł radykalnego zmniejszenia przyrostu naturalnego, dlatego w 1979 r. ogłoszono nowy restrykcyjny program kontroli urodzeń, tzw. politykę jednego dziecka (chin. *dúshēng zǐnǚ zhèngcè*, ang. *one-child policy*), wdrażany od 1980 r. Celem programu było zahamowanie szybko rosnącej populacji tak, by do 2000 r. liczba Chińczyków nie przekroczyła 1,2 mln (Goodkind, 2017; Wang et al., 2013). Rygorystyczna kontrola urodzeń, realizowana z wykorzystaniem środków administracyjnych, prawnych i ekonomicznych, obowiązywała prawie wszystkie pary miejskie i większość par wiejskich

(Goodkind, 2017). Rząd chiński usuwał pronatalistyczne zachęty ekonomiczne i wprowadzał przymusowe w metodach rozwiązania (m.in. selektywne i wymuszone aborcje, sterylizacje, stosowanie wewnątrzmacicznych urządzeń antykoncepcyjnych, wysokie kary finansowe) prowadzące do spadku dzietności. W wyjątkowych sytuacjach dopuszczano możliwość posiadania drugiego dziecka. Po 1984 r., ze względu na duży opór wobec polityki planowania urodzeń, program ten uległ rozluźnieniu, szczególnie w przypadku rodzin, które miały tylko jedno dziecko płci żeńskiej. Na początku XX w. zaczęto mocno kwestionować realizowaną przez władzę politykę populacyjną z uwagi na pogarszające się trendy demograficzne: szybko spadający wskaźnik dzietności, starzejącą się populację oraz kurczącą się siłę roboczą (Hong et al., 2022). W 2013 r. program uległ dalszemu złagodzeniu w przypadku par, w których jeden z rodziców był jedynym dzieckiem (tzw. selektywna polityka dwojga dzieci). Ta specyficzna, a jednocześnie kontrowersyjna, polityka populacyjna formalnie obowiązywała do końca 2015 r. i przyczyniła się do znaczących zmian demograficznych w Chinach. W 2016 r., w odpowiedzi na pogarszające się dane demograficzne, polityka jednego dziecka została zastąpiona polityką dwojga dzieci (*two-child policy*), która pozwalała wszystkim parom małżeńskim na posiadanie dwojga dzieci bez żadnych restrykcji (Jiang, Liu, 2016; Hong et al., 2022; Wang et al., 2016). Zmiany te nie wpłynęły jednak na trwałą i znaczący wyż demograficzny. Dane chińskiego urzędu statystycznego dotyczące spadku liczby urodzeń z 14,65 mln w 2019 r. do 12,00 mln w 2020 r. wywołały burzliwą debatę (Pęciak, 2023, s. 410). W maju 2021 r. rząd chiński wprowadził powszechną politykę trojga dzieci (*three-child policy*) zobowiązując się do intensyfikacji działań promujących zrównoważony rozwój demograficzny w dłuższej perspektywie. Polityka ta objęła m.in.: zniesienie środków ograniczających (np. kar za przekroczenie liczby urodzeń) czy wdrożenie polityki pronatalistycznej wspieranej przez system podatkowy, dodatkowe urlopy, subsydia i inne bodźce (Yang et al., 2023).

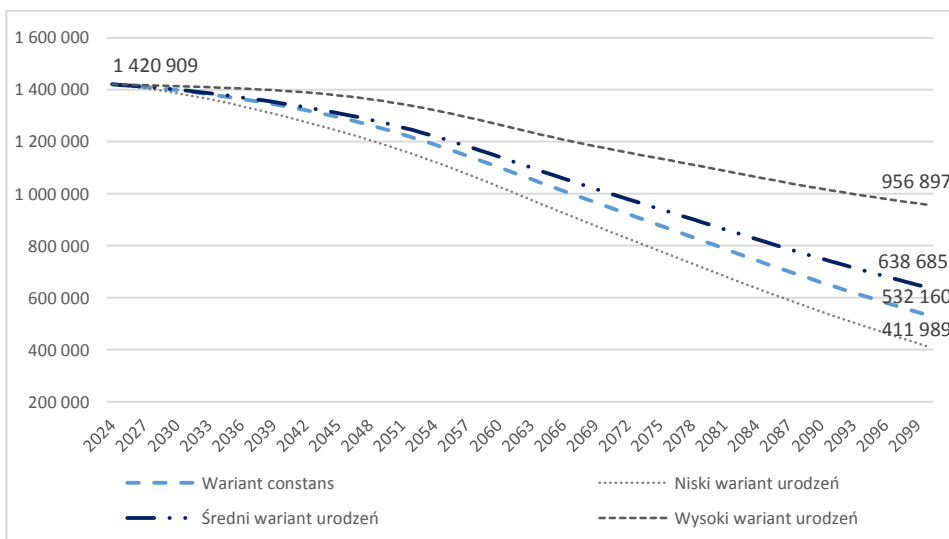
W 2022 r., po raz pierwszy od początku lat 60. XX w., dotąd najludniejszym państwie świata, odnotowano spadek liczby ludności. W porównaniu do 2021 r. liczba ludności spadła o 850 tys., ale w kolejnych latach, w 2023 r. i 2024 r., spadek ten już był większy i wyniósł odpowiednio 2,08 mln i 1,39 mln osób (wykres 66).

Wykres 66. Wielkość populacji w Chinach między 1953 r. a 2024 r. (w tys.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NBS (2025a).

W latach 50. XX w. dynamika średniego tempa przyrostu populacji była dość duża, obecny trend jest jednak spadkowy. Po ponad sześciu dekadach, Chiny osiągnęły punkt krytyczny w rozwoju demograficznym, a społeczeństwo chińskie zaczęło się kurczyć. Prognozy *World Population Prospects 2024* (UN, 2024) dotyczące wielkości populacji, w różnym wariancie współczynnika urodzeń pokazują znaczący spadek populacji Chin (wykres 67).

Wykres 67. Prognoza dotycząca liczby ludności Chin w latach 2024-2100 (w tys.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UN (2024).

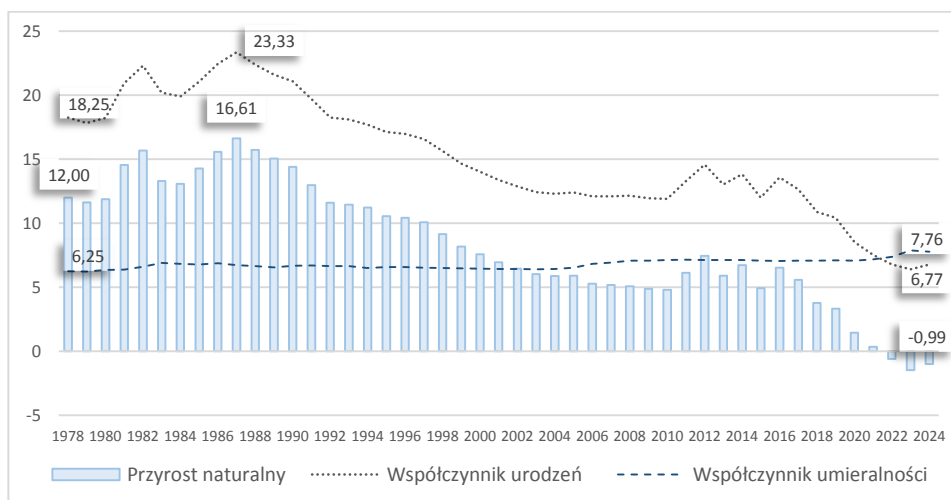
Przy założeniu współczynnika urodzeń z 2023 r. (wariant constans) do końca XXI w. populacja Chin zmniejszy się o 62%. Przy wysokim współczynniku urodzeń, wyższym niż obecnie, populacja Chin skurczy się o prawie 32%. Na-

tomiast wariant z niskim wskaźnikiem urodzeń wskazuje, że wielkość populacji spadnie o 71%.

5.2. Przyczyny kurczenia się populacji Państwa Środka

Jedną z najważniejszych przyczyn spadku populacji w Chinach jest polityka państwa dotycząca kontroli urodzeń. Polityka jednego dziecka radykalnie zmieniła chińską demografię.

Z punktu widzenia *stricto* demograficznego ważną determinantą jest współczynnik przyrostu naturalnego wyrażony jako różnica między urodzeniami a zgonami w danej populacji. Od 1978 r. do drugiej połowy lat 80. naturalny przyrost populacji był wysoki, a w 1987 r. odnotowano najwyższą jego wartość wynoszącą 16,6‰. Najwyższy był również współczynnik urodzeń, rozumiany jako liczba urodzeń żywych (w przeliczeniu na 1000 mieszkańców), który wyniósł 23,3‰. Do 2010 r. przyrost naturalny i współczynnik urodzeń stopniowo spadały, a przez kilka kolejnych lat (do 2017 r.) osiągnęły nieco wyższe wartości. Zmiana to była w dużej mierze wynikiem ze stopniowego łagodzenia polityki jednego dziecka (Hong et al., 2022). Jednak od 2018 r. wskaźniki przyrostu naturalnego i wskaźnika urodzeń, zaczęły mocno spadać. W 2022 r., po raz pierwszy w historii komunistycznych Chin, odnotowano ujemną wartość przyrostu naturalnego (−0,6‰). W 2023 r. przyrost naturalny osiągnął wartość −1,48‰, a współczynnik urodzeń osiągnął historycznie najniższą od powstania ChRL wartość 6,39‰ (wykres 68).

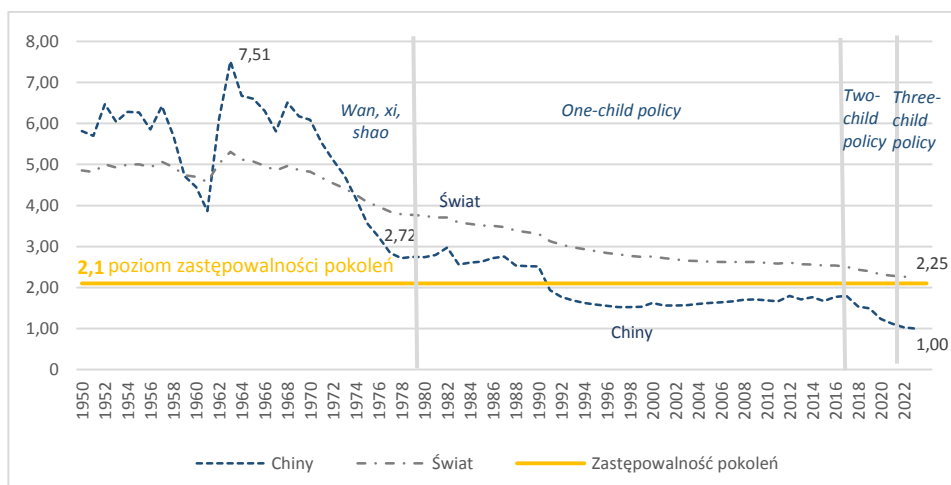

Wykres 68. Współczynnik urodzeń, umieralności i przyrostu naturalnego w Chinach w latach 1978-2024 (w ‰)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NBS (2025a).

Dodatni przyrost naturalny oznacza, że liczba urodzeń przewyższa liczbę zgonów, a populacja danego obszaru się zwiększa. Znaczące zmiany w odniesieniu do przyrostu naturalnego pogłębiają problemy demografii chińskiej. Od 2022 r. przyrost naturalny jest ujemny, co oznacza, że na 1000 mieszkańców przypada więcej zgonów niż narodzin (w 2024 r. na 1000 mieszkańców przypadało 6,77 urodzeń i 7,76 zgonów), co oznacza kurczenie się populacji.

Jedną z ważniejszych determinant demograficznych jest współczynnik dzietności, będący syntetyczną miarą reprodukcji ludności, który wskazuje poziom rozrodczości kobiet. Wskaźnik ten określa liczbę dzieci, które urodziłaby statystyczna kobieta w ciągu okresu rozrodczego (zgodnie z obowiązującymi współczynnikami dzietności, czyli przy przyjęciu cząstkowych współczynników płodności w danym okresie za stałe). W Chinach między 1950 r. a 1979 r. współczynnik dzietności ulegał silnym fluktuacjom, zakończonym od końca lat 60. XX w. wyraźnym trendem spadkowym i krótką stabilizacją powyżej poziomu zastępowalności pokoleń między 1978 r. a 1990 r. Na początku lat 90. współczynnik dzietności spadł poniżej zastępowalności pokoleń, czyli poniżej poziomu 2,1, który gwarantuje odtwarzanie się liczebności populacji w długim okresie i względną stabilność demograficzną. Do 2016 r. współczynnik dzietności ustabilizował się na poziomie ok. 1,5-1,7, ale od 2016 r. drastycznie spada, a w 2023 r. wyniósł 1. Poziom dzietności w Chinach nie wystarcza nawet do biologicznego odtworzenia pokolenia rodziców, a od połowy lat 70. znajduje się poniżej poziomu światowej dzietności (wykres 69).

Wykres 69. Współczynnik dzietności w Chinach i na świecie w latach 1950-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UN (2024).

Chociaż stopniowa liberalizacja polityki jednego dziecka doprowadziła do tymczasowego wzrostu liczby urodzeń, nie odwróciło to jednak negatywnego trendu populacyjnego. Reakcja społeczeństwa na wprowadzoną politykę *two-child*, a potem *three-child policy* była mniej entuzjastyczna niż oczekiwały władze chińskie. Wdrożone, szczególnie od 2016 r., zmiany nie były osadzone w systemowych rozwiązaniach ekonomicznych i prawnych, a ponadto zostały wprowadzone przynajmniej dekadę za późno (Pęciak, 2023; Sun et al., 2016; Wang et al., 2016).

Niska dzietność jest jednym z kluczowych czynników determinujących kurczenie się społeczeństw oraz starzenie się demograficzne populacji. Przyczyny spadku dzietności w Chinach można podzielić na trzy grupy: 1) rządowa polityka kontroli urodzeń (*one-child policy*), 2) przemiany społeczno-gospodarcze oraz 3) przemiany kulturowe, które zdeterminowały zmianę postaw społecznych Chińczyków i Chińczyków.

Powszechnie uznaje się, że najważniejsze znaczenie dla spadku dzietności w Chinach miał ogólnokrajowy program planowania rodzin. Rygorystyczna polityka kontroli urodzeń skutkowałą spadkiem współczynnika dzietności i spowolnieniem tempa przyrostu populacji.

Kontrowersyjna i obciążona błędami antynatalistyczna polityka jednego dziecka uniemożliwiła Chińczykom i chińskim rodzinom posiadanie takiej liczby dzieci, jaką chcieli. Mniejsze kohorty urodzeniowe z lat 70. spowodowały mniejszą liczbę urodzeń 20 lat później i w kolejnych latach, gdy mniejsze kohorty urodzeniowe osiągnęły wiek rozrodczy (Wang et al., 2013; Whyte et al., 2015). Mniej kobiet w wieku rozrodczym oznacza niską dzietność w dłuższym okresie, a w konsekwencji spadek liczby populacji, starzenie się społeczeństwa, a także skutki społeczne i gospodarcze związane np. z kurczeniem się siły roboczej, wzrostem obciążenia budżetu państwa oraz systemu emerytalnego (Yang et al., 2023). Skutki takiej polityki będą odczuwalne w kolejnych pokoleniach, a jej konsekwencje dotkną zarówno pary, które zostały zmuszone do posiadania tylko jednego dziecka, jak i całe społeczeństwo.

Polityka planowania rodziny to jeden z najważniejszych eksperymentów społecznych w Chinach⁶³ (Wang et al., 2013). Polityka jednego dziecka jest szeroko krytykowana, nie tylko z uwagi na niepewność demograficzną, jaka jest

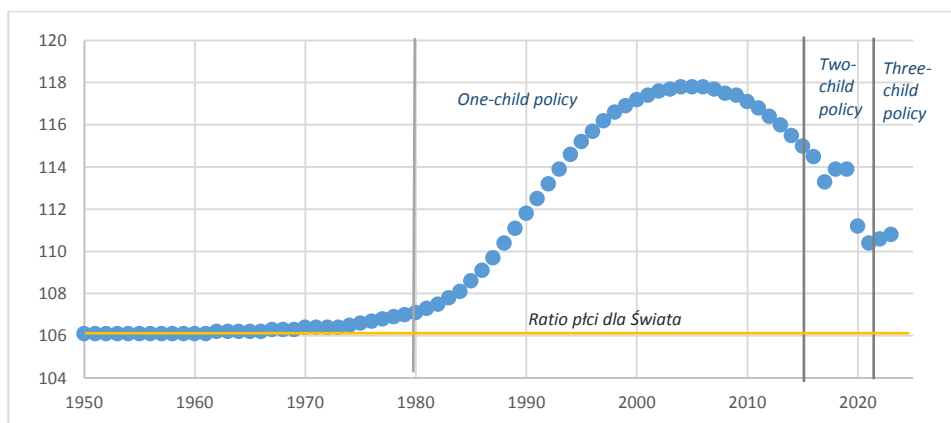
⁶³ Polityka antynatalistyczna wraz z „zieloną rewolucją” są uważane za najważniejsze eksperymenty społeczne XX w. (Wang et al., 2013). Różnica polegała na tym, że celem „zielonej rewolucji” było wyciągnięcie milionów ludzi żyjących w krajach rozwijających się z głodu, podczas gdy programy planowania rodziny miały różnorodne wymiary społeczne i polityczne, i były wdrażane na różne sposoby w różnych gospodarkach. Najbardziej jaskrawym i kontrowersyjnym przykładem jest kontrola urodzeń w Chinach. Polityka antynatalistyczna była również realizowana m.in. w Indiach, Iranie i Singapurze.

jej efektem. Program ten jest wskazywany jako przykład najbardziej bezwzględnej inżynierii społecznej ze strony rządu, wyraźnego naruszenia podstawowych praw człowieka i ingerencji w wolność reprodukcyjną jednostek (Wang et al., 2013).

Polityka ta wpłynęła na zmiany struktury demograficznej. Dramatyczną konsekwencją *one-child policy* była selekcja płci płodu, która doprowadziła do dyskryminującej preferencji płci, zaburzając równowagę w strukturze populacji. Powszechne, nierzadko drastyczne, praktyki dotyczące selekcji płci spowodowały trwałe uszczerbek w proporcjach dziewczynek i chłopców (Qian, 2018; Yang et al., 2023; Wang et al., 2016). Selektywne aborcje zmieniły stosunek płci (Ebenstein, Sharygin, 2009). W rezultacie Chiny borykają się z poważnym problemem *missing women*⁶⁴ (Chow, Chen, 1994; Whyte et al., 2015). Światowe ratio płci przy narodzeniu wynosi od 105 do 107 urodzeń chłopców na 100 urodzeń dziewczynek (Sen, 1989, s. 14). Odzwierciedla to światowy trend w preferowaniu potomstwa płci męskiej, a jednocześnie głęboko zakorzenioną dyskryminację w społeczeństwach ze względu na płeć.

W Chinach odsetek chłopców w stosunku do dziewcząt (przy narodzinach) jest jednym z najwyższych na świecie. W 2023 r. wyniósł on 111, podczas gdy światowe ratio płci wskazywało, że na 100 dziewczynek rodzi się 106 chłopców (UN, 2024). Choć w Chinach dysproporcja w liczbę chłopców i dziewcząt jest znacząca, warto odnotować, że między 2002 r. a 2008 r. ratio to wynosiło 118 (wykres 70).

⁶⁴ Zjawisko *missing women* (lub *girls*), które dotyczy szczególnie krajów rozwijających się, jest związane ze znaczną dysproporcją między liczbą dziewczynek/kobiet w stosunku do chłopców/mężczyzn. Przyczyn tego zjawiska można szukać w nierównym traktowaniu dzieci już narodzonych (w zakresie m.in. dyskryminacji dzieci w dostępie do żywności, opieki medycznej, edukacji, prawa do dziedziczenia majątku), nadumieralnością dziewczynek, demograficzną polityką oraz rachunkiem ekonomicznym. Istotne znaczenie mają uwarunkowania kulturowe (Sen, 1989; 1992). Sen, który zresztą spopularyzował koncept *missing women*, wyjaśniał to zjawisko deprywacją żywieniową i zdrowotną kobiet oraz dziewczynek. Deprywacja ta wynika głównie z mechanizmów kulturowych, szczególnie związanych z wartościami, obyczajami i przywiązaniem do tradycji. Bulte et al. (2021) szacują, że obecnie liczba *missing women* na całym świecie wynosi ok. 100 mln, z czego najwięcej w Chinach, według Sena trzydzieści lat wcześniej to było ok. 50 mln (1989, s. 14). Według innych szacunków w Chinach w ostatnich 7 dekadach w sumie (jako wartość skumulowania) brakuje ok. 89 mln kobiet (Datt et al., 2020). Bongaarts i Guilamoto (2015) oszacowali, że w 2010 r. za 84% *missing women* na świecie odpowiadały Chiny i Indie.

Wykres 70. Ratio płci przy narodzeniu w Chinach w latach 1950-2023
(urodzenia chłopców na 100 urodzeń dziewczynek)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UN (2024).

W Chinach struktura demograficzna płci uległa wypaczeniu głównie na skutek antynatalistycznej polityki jednego dziecka oraz wcześniejszej polityki *wan, xi, shao*, regulującej m.in. wiek zawierania małżeństwa (Ebenstein, Sharygin, 2009, s. 404). Choć polityka antynatalistyczna Chin była neutralna pod względem płci, jednak doprowadziła do zaniedbywania dziewczynek, a w konsekwencji ich mniejszej liczby w społeczeństwie (Sen, 1989, s. 26). Pomimo stopniowego znoszenia restrykcji dotyczących urodzeń, ratio płci w społeczeństwie chińskim jest nadal jednym z najbardziej zaburzonych na świecie⁶⁵. Na niezwykle wysoki wskaźnik wpływa m.in. preferowanie synów i związane z tym praktyki selekcji płci, długookresowe oddziaływanie polityki planowania rodziny, w tym również na świadomość społeczną, nierówny status społeczny i rodzinny kobiet oraz ograniczony dostęp do systemu zabezpieczenia społecznego, szczególnie na obszarach wiejskich i w niektórych prowincjach. Polityka jednego dziecka ugruntowała tradycyjne preferencje dla męskiego potomka. Preferowanie synów w Chinach ma, przynajmniej częściowo, podłoże ekonomiczne, ponieważ synowie tradycyjnie byli najważniejszym źródłem wsparcia w podeszłym wieku (Ebenstein, Sharygin, 2009; Yang et al., 2023).

⁶⁵ Według badań prawie 10 mln chińskich dziewczynek urodzonych w latach 80. i 90. XX w., które „zaginęły”, pojawiają się w narodowym spisie powszechnym ludności przeprowadzonym w 2010 r. (Bulte et al., 2021). Jako główną przyczynę wskazano opóźnioną rejestrację dziewczynek w systemie, co niosło konsekwencje w zakresie m.in. braku dostępu do usług publicznych. Mei i Jiang (2021) stwierdzają, że rejestrowanie urodzeń w systemie były obciążone błędami z powodu celowych opóźnień w rejestracji, ale również przez celowe ukrywanie urodzeń dziewczynek zarówno przez ludność, jak i przez agendy administracji publicznej, która musiała wykazać się wykonaniem „planu”.

Stosunkowo niska liczba kobiet w wieku rozrodczym wpływa na niższy poziom dzietności i niższy potencjał reprodukcyjny populacji, dlatego właśnie ratio płci ma duże znaczenie dla estymacji liczby ludności (Ebenstein, Sharygin, 2009). Negatywne konsekwencje dotyczące nierównowagi w strukturze płci są szersze. Badania pokazują, że mężczyźni w Chinach, którzy nie zawarli związku małżeńskiego mają o 1/3 niższe dochody, 1/8 mniejszy majątek, cieszą się gorszym zdrowiem i żyją krócej (Ebenstein, Sharygin, 2009, s. 417). Ponadto konsekwencje te obejmują spadek dobrobytu ekonomicznego i fizycznego mężczyzn, ograniczenie zdolności społeczeństwa do opieki nad osobami starszymi, szczególnie dotyczy to mężczyzn, którzy nie zawarli związku małżeńskiego, oraz rozpowszechnienia prostytucji i chorób przenoszonych drogą płciową (Ebenstein, Sharygin, 2009). Coraz częściej podnosi się również kwestię szybko rozwijającego się przemysłu przemycającego panny młode z innych azjatyckich krajów, obejmującego również groźny proceder, jakim jest handel ludźmi.

Polityka kontroli urodzeń odegrała istotną rolę w demografii chińskiej przede wszystkim w początkowym okresie. Zmiany demograficzne od połowy lat 90. XX w. to uboczny efekt wzrostu gospodarczego. Ujemna zależność między dobrobytem a współczynnikiem dzietności jest uzasadniana na gruncie współczesnej teorii rodziny, zapoczątkowanej m.in. przez Beckera (1960). Jego zdaniem liczba potomstwa jest efektem racjonalnych decyzji o charakterze ekonomicznym. Kiedy dochód rodziny wzrasta, koszt alternatywny wychowania dzieci rośnie, a rodzice zmniejszają wielkość rodziny i inwestują więcej w każde dziecko. Zatem wraz ze wzrostem zamożności społeczeństwa, następuje zmniejszenie liczby potomstwa z korzyścią dla jego „jakości” (Bloom, Luca, 2016, s. 15). Wiele badań odnosi się do relacji między dzietnością a rozwojem społeczno-gospodarczym, wykazując negatywną zależność między tymi kategoriami (Cai, 2010; Zhao, Zhang, 2018). Ujemna korelacja między dzietnością a dochodem narodowym brutto lub PKB per capita jest obserwowana empirycznie, szczególnie w warunkach wysokiego współczynnika dzietności. Zależność ta nie ma jednak charakteru ściśle liniowego, szczególnie gdy na intencje dotyczące płodności wpływ mają inne czynniki niż tylko dochód (np. instytucje i polityka społeczna, równość płci, różnice kulturowe, tradycja) (Zhao, Zhang, 2018).

Spadek dzietności to również skutek przemian społeczno-gospodarczych i kulturowych w Państwie Środka. Reformy gospodarcze, szczególnie agrarne, przyniosły zasadnicze zmiany instytucjonalne dotyczące rodzin, rodzenia, a także wychowywania dzieci. Szczególnie istotna okazała się dekoloktywizacja sektora rolnego wraz z likwidacją systemu kolektywnego na chińskiej wsi, a także odejście od zasady „żelaznej miski ryżu”, skutkujące wstrzymaniem gwarantowanego przez państwo systemu zatrudnienia oraz innych świadczeń socjalnych. Zmiany te spowodowały drastyczny wzrost kosztów utrzymania, wychowania

i wykształcenia dzieci. Finansowanie tych kosztów zostało przesunięte z państwa na rodzinę i jednostkę (Wang, Mason, 2008). Szybko rosnący PKB per capita społeczeństwa przełożył się na wzrost wynagrodzeń w gospodarce, ale równocześnie na stopniowy wzrost kosztów życia, szczególnie w dużych miastach. Rosnąca konkurencja na rynku pracy i rosnące koszty edukacji sprawiły, że rodzenie dzieci stało się bardziej kosztowne i stworzyło większą niepewność dla rodziców.

Reformy przesunęły również miejsce podejmowania decyzji gospodarczych z państwa na rodzinę i jednostkę. Zmiany w polityce migracyjnej i systemie *hukou*, które pozwoliły na bardziej swobodne przekraczanie granic administracyjnych, spowodowały olbrzymią migrację zarobkową ze wsi do miast, czemu towarzyszyła zmiana postaw konsumpcyjnych i zachowań demograficznych społeczeństwa (Wang, Mason, 2008).

Rosnące koszty utrzymania, wychowania i wykształcenia dziecka, brak możliwości zapewnienia opieki dziecku, brak sprzyjającej opieki medycznej dla dzieci, rosnące ceny na rynku nieruchomości, które przekładają się na ograniczone możliwości kupna mieszkania, niska stabilność zatrudnienia i stagnacja płac, zwłaszcza w słabiej opłacanych grupach zawodowych, ale również w grupie osób młodych, nie sprzyjają decyzjom dotyczącym zakładania czy powiększania rodziny.

Na intencje dotyczące płodności wpływa wiele czynników o charakterze ekonomicznym, np. osiągnięcia edukacyjne, status zatrudnienia, uzyskiwane dochody, status społeczno-ekonomiczny. Te determinanty zwiększają koszt alternatywny rodzenia dzieci (Yang et al., 2023). Istotne pozostają brak albo niskie świadczenia socjalne dla rodzin obejmujące m.in. bezpłatną opiekę nad dziećmi, brak ulg podatkowych dla rodzin z dziećmi czy urlopów rodzicielskich, dostęp do wsparcia finansowego i opieki nad dziećmi ze strony członków rodziny.

Konfucjańska zasada nabożności synowskiej (chin. *Xiao*) kładzie nacisk na szacunek i posłuszeństwo wobec starszych osób; koncentruje się na rodzicach, ale rozciąga się na wszystkich przodków i starszych. Zgodnie z tą zasadą wzorce życia i decyzje dotyczące płodności opierają się na założeniu wsparcia rodzinnego, co oznacza, że rodzice wychowują dzieci, które następnie mają opiekować się rodzicami w podeszłym wieku (Ebenstein, Sharygin, 2009; Sun et al., 2016). Na poziomie społecznym istotne pozostają normy kulturowe, system zabezpieczenia społecznego i dostęp do usług w zakresie opieki zdrowotnej (Yang et al., 2023).

Zmiany kulturowe znajdują odzwierciedlenie w innych aspektach przemian społecznych i demograficznych, takich jak zachowania reprodukcyjne, wzorce małżeństw, odracanie małżeństw, odracanie urodzeń, płodność czy wielkości rodziny (Zhao, Zhang, 2018). Przyspieszony rozwój społeczno-ekonomiczny przyniósł zmiany, które wpłynęły na zmniejszenie chęci posiadania większej liczby dzieci. Fundamentalnym zmianom uległy intencje i zachowanie związane

z płodnością (Jiang et al., 2016). Zmienił się również tradycyjny wzorzec postrzegania małżeństwa, a tym samym zmianie uległo podejście do rodzenia dzieci przez chińskie kobiety (Yang et al., 2022). Badania wskazują, że odroczenia decyzji dotyczących zawarcia małżeństwa istotnie wpływa na obniżenie współczynnika dzietności, również w krajach wysokorozwiniętych (McDonald, 2006; Santos, Weiss, 2016). Przesunięcie wieku zawierania małżeństw skutkuje odraczeniem wieku rodzenia dzieci. W Chinach średni wiek rozrodczy kobiet wzrósł z 25,22 w 1995 r. do 28,48 w 2015 r. i 28,8 lat w 2021 r. (Yang et al., 2022). Wzrost wieku zawierania pierwszego małżeństwa, nacisk na edukację, odraczanie urodzenia dziecka po ślubie, to wszystko przyczynia się do spadku dzietności (Zheng et al., 2009).

Instytucja rodziny i stosunki rodzinne również uległy fundamentalnym zmianom, świadcząc o szybkim rozwoju gospodarczym kraju, ale również o przemianach instytucjonalnych, w tym zmianie światopoglądu i postaw społecznych. Polityka kontroli urodzeń wpłynęła nie tylko na demografię chińskiego społeczeństwa, ale również na światopogląd Chińczyków. Ważną kwestią pozostaje efekt inercji, który nawet po złagodzeniu, a potem zniesieniu regulacji dotyczących kontroli urodzeń sprawia, że utrzymują się społeczne normy, nawyki i oczekiwania, w tym przypadku – nielicznego potomstwa. *One-child policy* na trwałe wpisała się w ich świadomość i przyzwyczaiła ich do posiadania jednego dziecka oraz małych, nuklearnych rodzin (Chow, Chen, 1994, s. 85 i n.).

Szybkemu wzrostowi gospodarczemu Chin towarzyszy spektakularny wzrost aspiracji materialnych Chińczyków dotyczących lepszych warunków życia. Wiele młodych par odkłada małżeństwo i macierzyństwo, a także dobrowolnie rezygnuje z posiadania większej liczby dzieci w odpowiedzi na presję ekonomiczną i społeczną oraz osobiste cele związane z karierą zawodową i życiem osobistym (Zheng et al., 2009). Badania prowadzone w prowincji Jingsu w latach 2007-2009 potwierdziły, że niska dzietność w Chinach w większym stopniu była efektem wyboru wynikającego z chęcią posiadania dzieci niż z ograniczeń politycznych i administracyjnych (Zheng et al., 2009).

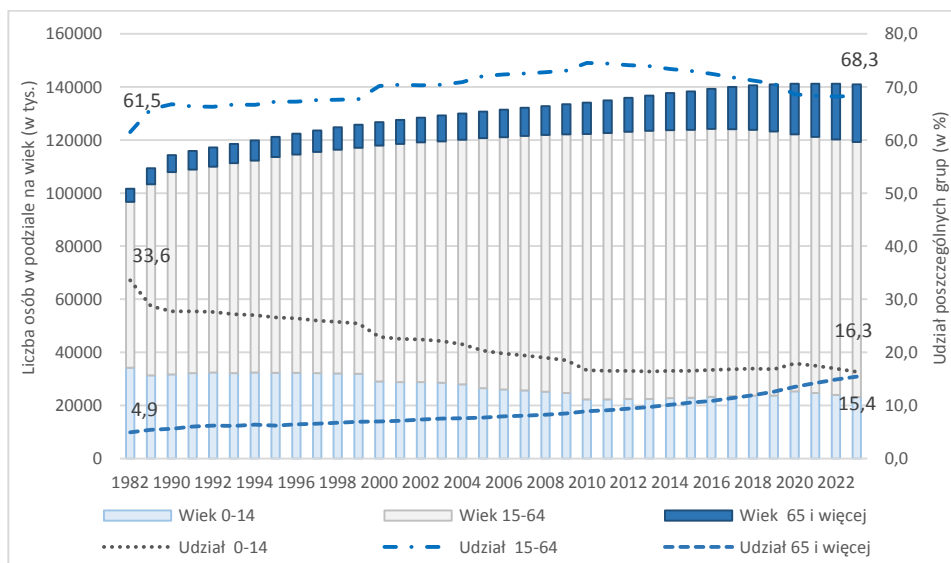
Zasadnicze zmiany kulturowe dotyczą postawy samych kobiet. Nie bez znaczenia pozostaje zmieniająca się rola kobiet we współczesnej gospodarce i społeczeństwie oraz wzrost aktywności zawodowej kobiet. Kobiety zachęcane do wejścia na rynek pracy, rozwijania osobistych celów i realizowania aspiracji zawodowych odraczają decyzje dotyczące zamążpójścia i macierzyństwa (Yang et al., 2023). Wzrost liczby kobiet kształcących się na wszystkich poziomach edukacji, wzrost aktywności zawodowej, zaangażowania w karierę zawodową i rozwój osobisty, to wszystko powoduje, że kobiety, odnajdujące się dziś na rynku pracy, niechętnie rodzą dzieci i są odporne na zachęty wynikające z polityki dwojga i trojga dzieci (Yang et al., 2022). Rośnie również autonomia ko-

biet, która w pewnej mierze wynika z rosnącego indywidualizmu i rozszerzania się swobód obywatelskich w społeczeństwie chińskim. Stopniowe odchodzenie od tradycyjnych wartości konfucjańskich i tradycyjnych powiązań międzypokoleniowych w rodzinie wpływa na decyzje kobiet dotyczące ich przyszłości, ale również przyszłości demograficznej Chin.

5.3. Zmiany w strukturze chińskiej populacji

Struktura wieku społeczeństwa Chin ulega dramatycznym zmianom, które wynikają z szeroko rozumianych zmian społeczno-gospodarczych, postępów rozwojowych gospodarki chińskiej oraz polityki jednego dziecka.

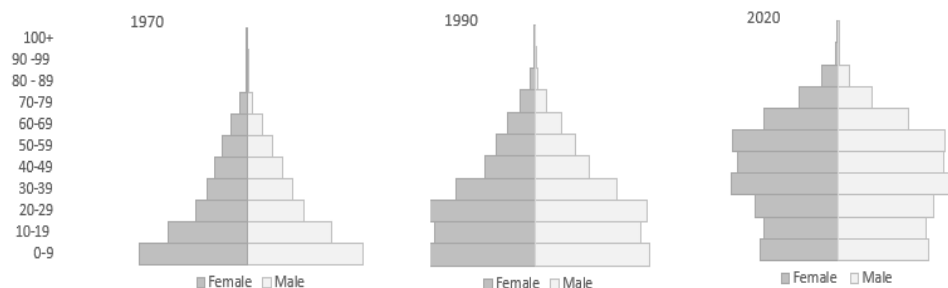
Udział ludności w wieku produkcyjnym (15-64 lata) od lat 80. do 2010 r. wzrósł z poziomu 61,5% do 74,5%. Liczba ludności w wieku produkcyjnym osiągnęła szczyt w 2011 r. licząc ponad 1,03 mld ludzi. Od tego czasu udział siły roboczej w całej populacji dość szybko spada i w 2023 r. wyniósł 68,3%. Niepokojące demograficznie zjawiska dotyczą spadku udziału dzieci i wzrostu udziału osób starszych w strukturze populacji. W okresie 1982 do 2023 r., udział dzieci do 14 r.ż. w populacji spadł z 33,6% do 16,3%. Szybko rośnie liczba populacji w wieku 65 lat i więcej (obecnie ponad 216 mln ludzi), a udział tej grupy wzrósł z 4,9% do 15,4% (wykres 71).

Wykres 71. Struktura wieku ludności Chin w latach 1982-2023 (w tys.) i udział poszczególnych grup w populacji (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NBS (2024).

Piramida demograficzna przedstawia liczbę ludności według jednorocznych grup wiekowych w podziale na płeć, odzwierciedlając strukturę płci ludności według wieku. W latach 70. XX kształt piramidy wieku dla Chin był typowy dla społeczeństw młodych. W latach 80. struktura wieku zmieniała chińskie społeczeństwo w społeczeństwo dojrzałe, ale już w latach 90. pojawiły się cechy starej struktury populacji. W 1990 r. kohorta 10-19 lat była mniejsza niż kohorta 0-9 lat. To dość ciekawe zjawisko, ale znów wyjaśnieniem jest polityka kontroli urodzeń, na skutek której gwałtownie spadła liczba urodzeń. W 2020 r. nastąpił dynamiczny wzrost populacji między 30 a 80 r.ż. Obecnie strukturę wieku populacji chińskiej można określić jako zbliżoną do regresywnej. Kształt piramidy jest podobny do starych społeczeństw i wskazuje na zaawansowany poziom starości demograficznej populacji Chin (wykres 72).

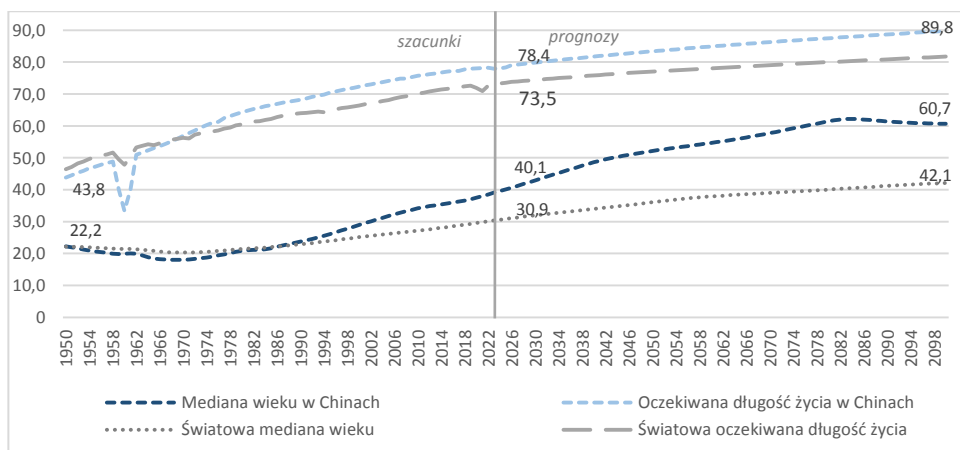
Wykres 72. Piramida według grup wiekowych i płci w Chinach (w tys.) w latach 1970, 1990 i 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UN (2024).

Według skali Rossetta, jeśli udział osób powyżej 65 r.ż. stanowi co najmniej 14% populacji, oznacza to demograficznie starą populację. Za taką właśnie można obecnie już uznać populację Państwa Środka.

Poprawa warunków życia, wzrost dochodów, ale także olbrzymi postęp w medycynie sprzyjają wydłużaniu przeciętnej długości życia. Chociaż długość trwania życia nie jest typowym miernikiem starzenia się populacji, pokazuje jednak pewne trendy demograficzne. Oczekiwana długość trwania życia przy narodzinach na świecie między 1950 r. a 2025 r. wzrosła z 46,4 do 73,5 lat. W tym samym okresie oczekiwana długość trwania życia w Chinach wzrosła z 43,8 do 78,4 lat⁶⁶. Według szacunków *World Population Prospects 2024* (UN, 2024) do końca XXI w. oczekiwana długość trwania życia w Chinach wzrośnie do prawie 90. lat, a na świecie do prawie 82 lat (wykres 73).

⁶⁶ Gwałtowny spadek długości trwania życia w Chinach i na świecie w latach 1959-1961 był wynikiem wspomnianej już kampanii „wielki skok naprzód” i klęski głodu.

Wykres 73. Oczekiwana długość trwania życia przy narodzinach i mediana wieku w Chinach i dla świata w latach 1950-2100 (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UN (2024).

Spadek dzietności i równoczesne wydłużanie trwania życia przekładają się na wzrost mediany wieku, która również odzwierciedla stan zaawansowania starzenia się populacji (Trzpiot, 2023, s. 31). Między 1950 r. a 2023 r. światowa mediana wzrosła z 22,2 lat do prawie 31 lat. W tym samym okresie w Chinach mediana wzrosła z 22,2 do ponad 40 lat. Spadek mediany wieku z 22 lat w 1950 r. do ok. 18 lat w latach 60. i 70. był skutkiem wprowadzonej przez Mao Zedonga kampanii „wielkiego skoku”. W 1960 r. oczekiwana długość życia była najniższa od powstania ChRL i wyniosła 33,3 lat. Do końca XXI w. mediana w Chinach wzrośnie do 60,7 lat i będzie zdecydowanie wyższa niż mediana dla świata, która wyniesie 42,1 lat. Różnica w medianie między Chinami a gospodarką światową w 2025 r. wynosi 10,7 lat, a zgodnie z estymacjami *World Population Prospect 2024* (UN, 2024) do końca wieku różnica ta będzie wynosiła 18,6 lat, co odzwierciedla szybkie tempo starzenia się chińskiej populacji.

5.4. Starzenie się populacji jako wyzwanie dla chińskiej gospodarki

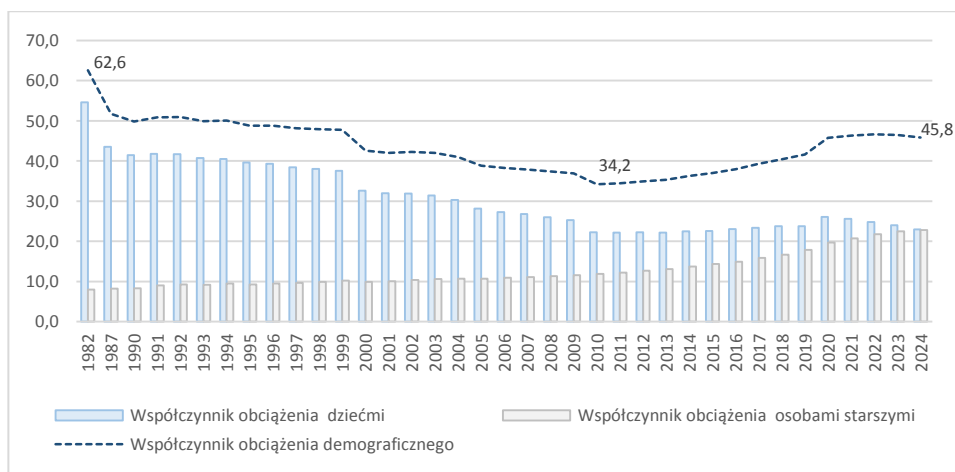
Pomiar procesu starzenia w społeczeństwie jest dość złożony, a zaawansowanie starzenia się populacji może być mierzone z wykorzystaniem różnych miar. Tradycyjną miarą dotyczącą progu starości jest próg oparty na wieku kalendarzowym, który pozwala zbadać rozkład populacji według wieku oraz proporcje między poszczególnymi grupami.

W Chinach szybko rośnie liczba osób starszych, w wieku 65 lat i więcej (dalej: 65+), natomiast udział dzieci w wieku 0-14 lat sukcesywnie spada. Inne mierniki również potwierdzają szybki proces starzenia się chińskiego społeczeństwa. Wśród konwencjonalnych miar wskazuje się tzw. miary relacyjne, które odzwierciedlają zmiany w relacjach między poszczególnymi grupami (Gietel-Basten et al., 2016), takie jak współczynnik (całkowitego) obciążenia demograficznego, współczynnik obciążenia demograficznego osobami młodymi, współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi, indeks starości czy współczynnik podwójnego starzenia.

Współczynnik obciążenia demograficznego (ogólny albo całkowity), kluczowy wskaźnik do oceny stopnia starzenia się populacji, jest obliczany jako stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym (dzieci do 14 lat⁶⁷ i starszych powyżej 65 lat) na 100 osób w wieku produkcyjnym między 15 a 65 r.ż. ($P_{0-14} + P_{65+} / P_{15-64}$). Osoby w wieku 65+ są uważane za „stare” i „zależne” od osób w wieku 15-64 lat, które można uznać za siłę roboczą lub populację aktywną zawodowo. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami młodymi (dziećmi) to liczba osób w wieku 0-14 lat przypadająca na sto osób w wieku 15-64 lata (P_{0-14} / P_{15-64}). A współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi, to liczba osób w wieku 65 lat lub więcej przypadająca na 100 osób w wieku 15-64 lata (P_{65+} / P_{15-64}). Wskaźnik ten odzwierciedla obciążenie populacji w wieku produkcyjnym związane z utrzymaniem osób emerytowanych lub z innych powodów nieaktywnych zawodowo ze względu na wiek (Skirbekk et al., 2022).

W Chinach w latach 80. XX w. całkowity współczynnik obciążenia demograficznego wynosił prawie 63, co oznaczało, że na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało prawie 63 osoby w wieku nieprodukcyjnym, z czego ponad 54 osoby w wieku przedprodukcyjnym (do 14 r.ż.) i 8 osób w wieku poprodukcyjnym (65+). Do 2010 r. współczynnik obciążenia demograficznego spadł do najniższej wartości 34,2, co oznaczało, że na 100 osób w wieku produkcyjnym ponad 34 osoby były w wieku nieprodukcyjnym, ale udział osób młodych spadł zaledwie do 22, a osób starszych wzrósł do prawie 12. Od 2010 r. współczynnik obciążenia rośnie, ale szybko rośnie udział współczynnika obciążenia osobami starszymi, a spada udział współczynnika obciążenia osobami młodymi. W 2024 r. współczynnik obciążenia demograficznego wyniósł 45,8, z czego współczynnik osobami młodymi wyniósł 23, a współczynnik osobami starszymi 22,8. Oznacza to, że obecnie na 100 Chińczyków w wieku produkcyjnym przypada podobna liczba osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym (wykres 74).

⁶⁷ W niektórych badaniach przyjmuje się wiek 20 lat (por. Sanderson et al., 2018). Na potrzeby niniejszego badania we wszystkich obliczeniach zastosowano wiek 15 lat jako dolną granicę wieku produkcyjnego i 64 lata jako górną granicę.

Wykres 74. Współczynniki obciążenia demograficznego, obciążenie dzieci i osobami starszymi w Chinach w latach 1982-2023 (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NBS (2024).

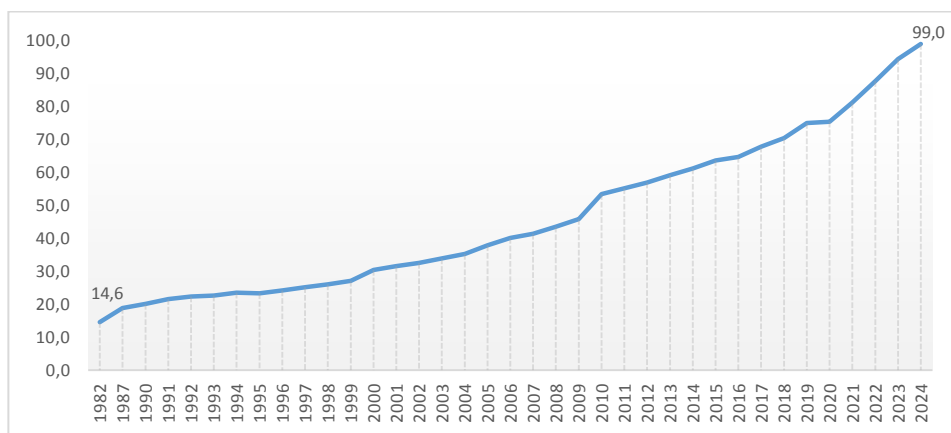
Całkowity współczynnik obciążenia demograficznego ludności w wieku produkcyjnym spadał do 2010 r., co należy rozumieć jako wzrost udziału ludności w wieku produkcyjnym w całej populacji. Odpowiadało to okresowi, w którym przesunięcia strukturalne wieku przyczyniły się do korzystnego wpływu na wzrost dochodu per capita. W tym przypadku mowa o dywidendzie demograficznej (bądź oknie możliwości), która pojawia się, kiedy struktura wieku ludności sprzyja wzrostowi gospodarczemu. Inaczej to potencjał wzrostu gospodarczego, który wynika z korzystnej struktury populacji (Trzpiot, 2023, s. 29).

W przypadku Chin wyróżnić można pierwszą i drugą dywidendę demograficzną. Pierwsza dywidenda trwała właśnie między 1980 a 2010 r. W okresie tym w efekcie polityki jednego dziecka spadała dzietność, rósł udział osób w wieku produkcyjnym, a udział osób starszych pozostających na utrzymaniu był bardzo niski. Efektem tej dywidendy był szybki wzrost gospodarczy napędzany tanią siłą roboczą. W przypadku pierwszej dywidendy istotne były warunki, które pozwoliły znaleźć zatrudnienie. Dzięki odpowiedniej polityce gospodarczej możliwości zatrudnienia rosły tak szybko, jak liczba poszukująca nowych miejsc pracy (Ogawa et al., 2021), co pozwalało na efektywne wykorzystanie dywidendy demograficznej.

Druga dywidenda demograficzna w Chinach przypada na okres między 2010 r. a 2020 r., w którym starzeniu się społeczeństwa towarzyszy akumulacja bogactwa, wzrost oszczędności i inwestycji, wspierany wzrostem edukacji, technologii oraz wydajności (Ogawa et al., 2021).

Od 2020 r. korzyści płynące z dywidendy demograficznej zostały zahamowane. Presja demograficzna związana z postępującym procesem starzenia się społeczeństwa, kurczeniem się populacji i kurczeniem się zasobu siły roboczej, a także wzrost obciążeń budżetu państwa, systemu emerytalnego i budżetów domowych, wyczerpały możliwości dywidendy demograficznej. Wejście w fazę presji demograficznej oznacza konieczność wdrożenia nowego modelu rozwoju gospodarczego i zmianę strategii rozwojowej, która położy nacisk na innowacyjność, produktywność oraz zarządzanie starzejącym się społeczeństwem.

Innym wskaźnikiem obrazującym stopień zaawansowania demograficznego starzenia jest indeks starości, obliczany jako odsetek osób w wieku 65+ na sto osób w wieku poniżej 15 r.ż. (P_{65+} / P_{0-14}). Indeks ten jest rozumiany jako relacja pokoleniowa dziadków i wnuków. W latach 80. indeks starości dla chińskiej populacji wynosił 14,6%, czyli na 100 młodych osób przypadało ok. 15 osób starszych, co wskazywało na bardzo młode społeczeństwo. W 2024 r. według danych chińskiego urzędu statystycznego indeks starości wynosi 99, co oznacza, że osób młodych do 15 r.ż. jest prawie tyle samo co osób w wieku 65 lat i więcej (wykres 75).

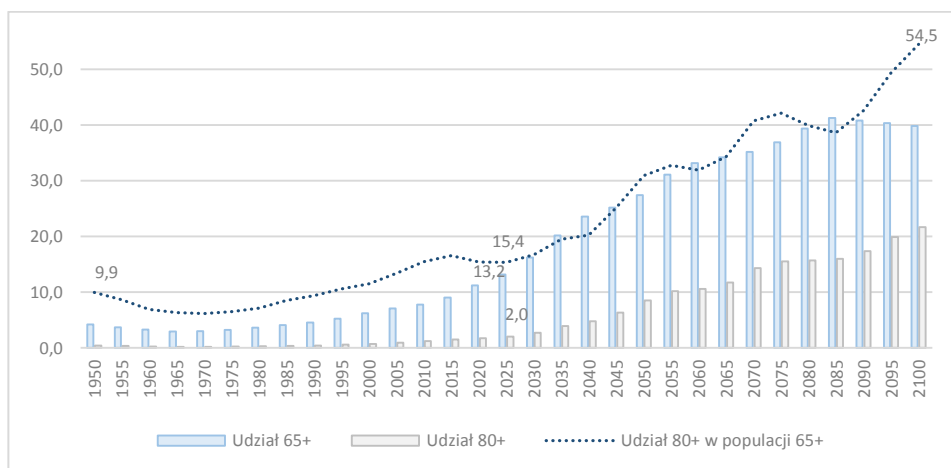

Wykres 75. Indeks starości dla Chin w latach 1982-2024 (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NBS (2024).

Współczynnik podwójnego starzenia odzwierciedla udział osób sędziwych wśród osób starszych (P_{80+}/P_{65+}). Inaczej to proporcja osób najstarszych (80+ bądź 85+) wśród osób starszych. Wskaźnik ten informuje o tempie starzenia się populacji już uznanej za starą i pokazuje zmiany wewnątrz populacji seniorów. Im wyższy wskaźnik podwójnego starzenia, tym bardziej zaawansowany jest proces starzenia populacji senioralnej, oznacza to, że rośnie liczba osób starszych, ale jednocześnie coraz większy odsetek ma powyżej 75 lat. Spadek umie-

ralności oraz wydłużanie trwania życia zwiększają prawdopodobieństwo dożycia zaawansowanego wieku, dlatego liczba osób starszych stale wzrasta. Rozrost populacji osób bardzo starych stanowi jeden z głównych współczesnych trendów demograficznych (Szukalski, 2021, s. 42). Trend ten występuje również w Chinach, gdzie szybko rośnie odsetek osób starszych, ale następuje również zmiana struktury tej subpopulacji, która polega na szybkim wzroście udziału osób bardzo starych. Udział populacji 80 lat i więcej w całej populacji wynosi obecnie 2%. Do 2050 r. wzrośnie do poziomu 8,5%, a do końca wieku do 21,7%. Według prognoz *World Population Prospects 2022* (UN, 2022) w 2025 r. wskaźnik podwójnego starzenia się populacji chińskiej ma wynieść 15,4%, a do końca wieku wzrośnie do prawie 55% (wykres 76). Obecnie w całej populacji, na 100 osób przypadają dwie w wieku 80+, ale na 100 osób w wieku 65 lat i więcej przypada 15 osób bardzo starych.

Wykres 76. Udział populacji 65 lat i więcej, 80 lat i więcej w całej populacji oraz wskaźnik podwójnego starzenia dla Chin w wybranych latach (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UN (2022).

Wzrost liczby i odsetka osób starszych w populacji można traktować jako przejaw poprawy warunków życia i jakości życia, a także olbrzymiego postępu w medycynie, niemniej stanowi bardzo poważne wzywanie ekonomiczne i społeczne.

Reasumując wśród głównych trendów demograficznych we współczesnych Chinach znajdują się:

- kurczenie się populacji,
- spadek liczby urodzeń i malejący współczynnik dzietności utrzymujący od ponad trzech dekad poniżej zastępowalności pokoleń,

- nierównowaga płci będąca bezpośrednim skutkiem polityki jednego dziecka,
- wydłużanie się oczekiwanej długości trwania życia,
- wzrost mediany wieku,
- starzenie się populacji,
- kurczenie się populacji w wieku produkcyjnym.

W Chinach liczba ludności w wieku produkcyjnym do 2050 r. spadnie poniżej 40% populacji (Guo et al., 2019). Wpłynie to w zasadniczym stopniu na gospodarkę Chin.

Nieuchronną ścieżkę przemian demograficznych staje się starzenie struktury ludności. Stopniowo osoby starsze stanowią coraz większą część populacji, z wszystkimi tego konsekwencjami. Starzejąca i kurcząca się populacja może być źródłem potencjalnego kryzysu demograficznego. Zjawisko starzenia się społeczeństwa wywiera presję na systemy emerytalne i zagraża przyszłemu wzrostowi gospodarczemu. Zmiany demograficzne mają olbrzymi wpływ na rynek pracy, oszczędności, konsumpcję, sektor zdrowotny, rynki finansowe, wydatki budżetowe i równowagę finansów publicznych (Bloom, Luca, 2016).

Zmiany demograficzne w Chinach w XXI wieku będą dramatyczne, a trudności w utrzymaniu dużej populacji osób starszych w Chinach będą potęgowane przez wysokie ratio płci, które uniemożliwią bezdzietnym mężczyznom uzyskanie wsparcia międzypokoleniowego (Ebenstein, Sharygin, 2009).

Starzenie się społeczeństwa chińskiego będzie się zbiegało z pojawieniem się nowej grupy mężczyzn pozostających w stanie trwałego stanu wolnego. Efektem będą rosnące koszty dla chińskiego społeczeństwa, zwłaszcza po 2050 r. Problem ten dotyka wszystkie kraje, w których wskaźnik dzietności jest poniżej poziomu zastępowalności pokoleń, a w sposób szczególny kraje, w których selektywne aborcje zdeterminowały ratio płci (Ebenstein, Sharygin, 2009).

Chcąc neutralizować koszty społeczne wynikające ze starzenia się społeczeństwa, nierównowagi płci oraz konsekwencji tych zjawisk, władze Chin wprowadzają liczne regulacje m.in. zakaz nieuzasadnionych medycznie aborcji, tworzenie środowiska sprzyjającego dziewczynkom, mobilizowanie urzędników ds. planowania rodzin do podejmowania działań mających na celu poprawę ratio płci. Władze publiczne promują również domy spokojnej starości, jednak działania te spotkały się z ograniczoną akceptacją społeczną i słabym zainteresowaniem inwestorów prywatnych (Ebenstein, Sharygin, 2009).

Starzejąca się struktura demograficzna nie ulegnie już odwróceniu bez względu na ścieżkę rozwoju demograficznego i prognozowane współczynniki dzietności. Trajektoria demograficzna Chin jest podobna do trajektorii innych krajów Azji Wschodniej, takich jak Japonia i Korea Południowa. Kraje te odnotowały gwałtowny spadek liczby urodzeń, a populacje albo są bardzo stare (jak

w przypadku japońskiego społeczeństwa) bądź starzeją się bardzo szybko (jak w przypadku społeczeństwa południowokoreańskiego) i zaczynają się kurczyć. Z tą jednak różnicą, że w oba te kraje najpierw osiągnęły wysoki poziom dobrobytu, zanim ich populacje zaczęły się kurczyć. W przypadku Chin populacja zaczyna się kurczyć zanim społeczeństwo osiągnęło dobrobyt krajów wysokorozwiniętych. Istnieje uzasadniona obawa, że społeczeństwo chińskie „zestarzeje się, zanim się wzbogaci”.

Zakończenie

Celem monografii było wyjaśnienie ewolucji chińskiej strategii gospodarczej od przełomowych reform pod koniec lat 70. XX w., przez długookresowy i dynamiczny wzrost gospodarczy w kolejnych dekadach, „nową normalność”, wynikającą ze spowolnienia tempa wzrostu gospodarczego do strategii realizowanych przez Xi Jinpinga, których celem jest samowystarczalność i przywództwo technologiczne Państwa Środka. Postawione do każdego rozdziału na wstępie badań pytania badawcze pozwoliły ukierunkować logikę wyводу podjętego w monografii. Odpowiedzi na te pytania pozwoliły na sformułowanie głównych wniosków.

Niezwykły dystans dzieli współczesne Chiny, gospodarkę o średnich dochodach opartą w dużej mierze na zasadach rynkowych, od odizolowanego, zacofanego i biednego kraju, jakim były Chiny pod koniec rządów Mao Zedunga. Reformy zainicjowane przez Deng Xiaopinga, odejście od ortodoksyjnego planowania centralnego, stopniowe wprowadzanie mechanizmów rynkowych, otwieranie się na kapitał zagraniczny i handel międzynarodowy, silne wsparcie dla inicjatyw infrastrukturalnych i technicznych, a także konsekwentnie realizowana przez kolejnych przywódców Państwa Środka polityka gospodarcza wpłynęły na nadzwyczajne wyniki społeczno-ekonomiczne.

Strategia gospodarcza realizowana na początku chińskiej transformacji, oparta na produkcji przemysłowej, inwestycjach, eksporcie i rosnącej produktywności przyniosła dynamiczny wzrost gospodarczy. Katalog sukcesów jest imponujący:

- ponad cztery dekady trwałego wzrostu gospodarczego,
- szybko rosnąca produkcja, która pozwoliła Chinom osiągnąć status drugiej potęgi gospodarczej i fabryki świata,
- skuteczna polityka inwestycyjna i proeksportowa, dzięki której Chiny zdobyły pozycję bezwzględnego lidera eksportu,
- radykalne ograniczenie ubóstwa i wydobycie z biedy ponad 770 mln Chińczyków,

- poprawa warunków życia społeczeństwa, rosnący dobrobyt i wyłonienie się klasy średniej.

Szybki rozwój gospodarczy oparty na modelu pro wzrostowym doprowadził jednak do wielu niepożądanych zjawisk. Spektakularne wyniki ekonomiczne zostały okupione wysokimi kosztami i napięciami wewnętrznymi.

Polityka gospodarcza realizowana pod rządami Xi Jinpinga ewoluowała w kierunku konsolidacji gospodarczej, suwerenności technologicznej, „zielonej gospodarki” oraz „podwójnego obiegu” opartego na równoważeniu eksportu i konsumpcji wewnętrznej, a także budowaniu społeczeństwa umiarkowanego dobrobytu. Strategia rozwoju technologicznego przyjęta przez decydentów politycznych, w tym szczególnie polityka przemysłowa nastawiona na innowacyjność, współpraca międzynarodowa, inwestycje w sektor B+R oraz w edukację umożliwiły Chinom zmniejszenie dystansu technologicznego wobec krajów wysoko rozwiniętych, takich jak Stany Zjednoczone, Niemcy czy Japonia.

Rozwój Chin to historia strategicznych reform, postępu technologicznego i integracji z globalną gospodarką. Pomimo olbrzymich postępów rozwojowych, Chiny wciąż stoją przed licznymi wyzwaniami.

Nawet jeżeli cel, jakim było wyeliminowanie ubóstwa w społeczeństwie chińskim został osiągnięty, nadal pojawiają się zjawiska powiązane z ubóstwem, takie jak nierówności dochodowe, majątkowe, społeczne czy stratyfikacja regionalna. Długookresowy wzrost gospodarczy, ale również specyficzne instytucje, takie np. jak *hukou*, przekształciły Chiny z egalitarnego społeczeństwa w społeczeństwo o pogłębiających się nierównościach i polaryzacji. Nierówności mają charakter wielowymiarowy: oprócz nierówności dochodowych, silne są nierówności między obszarami miejskimi i wiejskimi, a także nierównowaga w rozwoju regionalnym, która podzieliła Państwo Środka na bogate obszary wybrzeża i biedny interior. Prowadzona polityka gospodarcza spowodowała wzrost napięć między bardziej rozwiniętymi, przyciągającym większość inwestycji prowincjami w pasie wybrzeża a biedniejszym, mocno odstającym i zapóźnionym, interiorom położonym w centrum i na zachodzie kraju.

Pomimo wdrażania ukierunkowanych polityk, nie udało się zlikwidować istotnych dysproporcji i nierówności, które w dłuższej perspektywie mogą stanowić zagrożenie dla społecznej inkluzywności. Chińskie długookresowe strategie rozwoju, wbrew deklaracjom przywódców politycznych, w większym stopniu promowały i nadal promują efektywność ekonomiczną (obecnie również bardzo wyraźnie cele polityczne) niż deklarowane cele społeczne.

Jeden z największych eksperymentów społecznych w historii świata, jakim była polityka jednego dziecka, nie powiodła się. Polityka populacyjna Państwa Środka ewoluowała od restrykcyjnej kontroli urodzeń, poprzez stopniowe zno-

szenie restrykcji aż do promowania posiadania trójki dzieci. W pierwszym etapie tego programu celem była antynatalistyczna kontrola przyrostu naturalnego, w ostatnim przeciwdziałanie kurczeniu i starzeniu się społeczeństwa. Restrykcyjna kontrola urodzeń obowiązywała od 1980 r. do 2015 r., czyli ponad trzy i pół dekady. Ta wyjątkowo kontrowersyjna polityka antynatalistyczna doprowadziła do radykalnych zmian demograficznych, m.in. spadku współczynnika dzietności, spadku przyrostu naturalnego, katastrofalnej w skutkach nierównowagi płci w strukturze populacji na korzyść mężczyzn, dramatycznych zmian demograficznych, ewolucji w relacjach rodzinnych, zmian światopoglądu itp.

Zmiany demograficzne, a szczególnie starzenie się społeczeństwa, jest uznawane za jedno z największych wyzwań demograficznych, społecznych i gospodarczych, z którym mierzą się władze Chin. Przyczyną zmian w demografii chińskiej jest spadek dzietności uzasadniany polityką jednego dziecka, ale również czynnikami społeczno-gospodarczymi. To skutek niezwykłych przemian społecznych i gospodarczych, w tym wzrostu dobrobytu, a jednocześnie wzrostu kosztów życia (szczególnie w dużych miastach). Integracja gospodarki chińskiej z systemem globalnym przyspieszyła przemiany kulturowe, zmiany w światopoglądzie, a także liberalizację postaw społeczeństwa chińskiego. Czynniki te utrzymują dzietność na poziomie poniżej zastępowalności pokoleń. Społeczeństwo chińskie nie tylko się starzeje, ale również kurczy. Poważne wyzwanie stanowi kurczenie się populacji w wieku produkcyjnym. Efektem może być utknięciem Chin w pułapce średniego dochodu. Dywidenda demograficzna, z której korzystało Państwo Środka w okresie szybkiego wzrostu gospodarczego, dziś odchodzi w niepamięć, a źródeł konkurencyjności gospodarki poszukuje się w nowym modelu rozwoju społeczno-gospodarczego opartym na innowacjach technologicznych i konsumpcji wewnętrznej.

Dynamiczny rozwój sektora technologicznego, szczególnie w dziedzinie 5G, sztucznej inteligencji oraz sektora energii odnawialnej, przybliży Państwo Środka do samowystarczalności technologicznej. Coraz częściej wskazuje się Chiny jako lidera „zielonego wzrostu”, szczególnie w zakresie rozwoju technologii OZE, jednak nadal olbrzymim wyzwaniem pozostaje zanieczyszczenie środowiska naturalnego. Deklaracje polityczne dotyczące „zielonego wzrostu” wciąż nie idą w parze z działaniami na rzecz dekarbonizacji gospodarki. Nadal Chiny są największym emitentem zanieczyszczeń i krajem, który opiera swą gigantyczną produkcję na paliwach kopalnych.

Spowolnienie wzrostu gospodarczego, wysokie nierówności i polaryzacja społeczeństwa, stratyfikacja regionalna, zanieczyszczenie środowiska, rozpad socjalistycznego systemu świadczeń społecznych, zaniedbanie w rolnictwie i na prowincji, niekorzystne zjawiska demograficzne – to wszystko sprawia, że poli-

tyka KPCh skupiona na budowaniu społeczeństwa *xiaokang* (umiarkowanego dobrobytu) będzie coraz trudniejsza w realizacji.

W przypadku Państwa Środka duże kontrowersje dotyczą systemu politycznego. W modelu chińskim wzrost oparty na mechanizmie rynkowym nie jest wspierany liberalizacją sfery politycznej. Kapitalistycznym procesom produkcyjnym nie towarzyszy demokratyzacja życia społeczno-politycznego. Chińscy przywódcy realizują typowo chiński model rozwoju społeczno-gospodarczego ze specyficznymi cechami, w którym wymiar gospodarczy nosi cechy gospodarki kapitalistycznej, natomiast wymiar polityczny stanowi typowo autorytarny dyktat monopartyjny. To specyficzna hybryda socjalistyczno-kapitalistyczna, w której system polityczny i Partia pozostają poza kontrolą społeczną i prawną.

Kuriozalne wydaje się, że Komunistyczna Partia Chin w warunkach reżimu quasi-autorytarnego w ciągu kilku dekad przybliżyła Chiny do obietnicy Deng Xiaopinga zbudowania umiarkowanie bogatego społeczeństwa. Poprawa dobrobytu, otwarcie Chińczykom możliwości bogacenia się, a także wzrost znaczenia gospodarczego i politycznego Chin na arenie międzynarodowej stanowią swego rodzaju konsensus między społeczeństwem a KPCh, który umożliwia utrzymanie politycznego reżimu komunistycznego i względnie stabilnego systemu politycznego.

Obserwując uważnie politykę gospodarczą Chin nie można nie zauważyć konsekwentnie wdrażanych strategii rozwojowych, które mają realizować wizję chińskiego snu. Kolejne strategie uzupełniają się i rozszerzają cele, ale są tworzone w ścisłym związku z celem nadrzędnym, jakim jest osiągnięcie samowystarczalności gospodarczej w obliczu niepewności związanej z globalnymi trendami gospodarczymi i politycznymi oraz osiągnięcie statusu lidera innowacyjności, szczególnie technologicznej. W przypadku Chińskiej Republiki Ludowej oddzielenie sfery gospodarczej od politycznej wydaje się niemożliwe. Bez trudu można wykazać nadrzędną rolę państwa, a szczególnie Komunistycznej Partii Chin w trajektorii rozwojowej chińskiego smoka. Partia prowadzi politykę gospodarczą i w pewnym sensie to może być zaletą. Program wytycza Partia, ta sama i jedyna zresztą od 1949 r., która podejmuje decyzje o kierunku rozwoju gospodarki. Każdy kolejny plan pięcioletni, zatwierdzany przez KPCh, określa obszary rozwoju. Partia wytycza kierunek, a wszelkie decyzje pozostają poza sferą dyskusji. Proces wdrażania kolejnych strategii jest imperatywem.

Do wyzwań, przed którymi stoi polityka gospodarcza Chin, z pewnością trzeba zaliczyć wyzwania natury politycznej i strategicznej, wynikające z rywalizacji geopolitycznej ze Stanami Zjednoczonym. Druga połowa XX w. została zdominowana przez rywalizację Stanów Zjednoczonych i Związku Radzieckiego. Początek XXI w. przyniósł rosnącą konkurencję między obecnym (wciąż) hegemonem Stanami Zjednoczonymi a Chinami.

Co więcej, polityka Xi Jinpinga odeszła od specyficznego pragmatyzmu, który polegał na porzuceniu dogmatycznego komunizmu na rzecz gospodarki rynkowej z silną kontrolą państwa. Scentralizowane rządy Xi Jinpinga wyznały koniec ery rozwiązań zaproponowanych przez chińskiego reformatora Deng Xiaopinga. Politykę gospodarczą Jinpinga cechuje większa asertywność narodowa i polityczna, a realizowane strategie wydają się być grą o sumie zerowej, w której zwycięzcą ma zostać Chińska Republika Ludowa. Takie podejście z pewnością pogłębia napięcia geopolityczne.

Ambicje Chin i Xi Jinpinga dotyczące globalnego przywództwa krystalizują się i urzeczywistniają za sprawą kolejnych wdrażanych strategii *One Belt, One Road*, *Made in China*, Cyfrowego jedwabnego szlaku, *Dual circulation*, a wcześniej *Going Global*. Proces odchodzenia od gospodarki rynkowej, wzmacnianie kontroli państwa w gospodarce czy wdrażanie dyskryminującej polityki przemysłowej mają przechylić korzyści dla firm krajowych oraz ograniczyć dostęp do rynku firmom zagranicznym, szczególnie amerykańskim.

Supermocarstwowe dążenia Chin wspierane protekcyjną polityką i quasi-autorytarnymi rządami nie poprawiają wizerunku Chin na świecie, szczególnie w państwach wysokorozwiniętych. Wzrost potęgi Chin, a także mocarstwowe dążenia Chin postrzegane są jako zagrożenie dla bezpieczeństwa ekonomicznego, politycznego i militarnego. Władze chińskie są oskarżane o neoimperializm, sprzyjanie napięciom z USA i Unią Europejską, kradzież technologii czy niekonkurencyjne subwencjonowanie firm. Polityka zewnętrzna Chin opiera się obecnie na dwustronnych porozumieniach, których celem jest pogłębienie wpływów w krajach rozwijających się Azji, Afryki i Ameryki Południowej. Wpływ Chin w strukturze globalnej jest olbrzymi, a wpływy chińskie to rzeczywistość dla regionów Azji i Afryki. W tym kontekście podnoszona jest kwestia ryzyka państw zaangażowanych w realizację chińskich przedsięwzięć w zakresie inwestycji czy zadłużenia.

Ponadprzeciętne sukcesy rozwojowe, potęga gospodarcza, siła ekonomiczna i potencjał Chińskiej Republiki Ludowej z pewnością uprawniają do przydomka chiński smok. Wydaje się również, że pomimo pewnych barier, chiński sen i powrót do Wielkich Chin wydaje się co najmniej prawdopodobny.

Pozycje zwarte i ciągłe

- Abdıkarov, R. (2023). Technological rise of China. *Eurasian Research Journal*, 5(3), 71-84. <https://doi.org/10.53277/2519-2442-2023.3-04>
- Aldonas, G. (2023). *The WTO and the rule of law in China*. W H. Gao, D. Raess, K. Zeng (red.), *China and the WTO: A twenty-year assessment* (s. 109-131). Cambridge University Press. China and the WTO. Cambridge University Press.
- Al-Haschimi, A., Spital, T. (2024). The evolution of China's growth model: Challenges and long-term growth prospects. *ECB Economic Bulletin*, 5. https://www.ecb.europa.eu/press/economic-bulletin/articles/2024/html/ecb.ebart202405_01~a6318ef569.en.html
- Almeida, D., Dionisio, A., Haque, M. E., Ferreira, P. (2022). A giant falls: The impact of Evergrande on Asian Stock Indexes. *Journal of Risk and Financial Management*, 15(8), 326. <https://doi.org/10.3390/jrfm15080326>
- Altman, S. A., Bastian, C. R. (2022). The state of globalization in 2022. *Harvard Business Review*. <https://hbr.org/2022/04/the-state-of-globalization-in-2022>
- Andrews-Speed, P., Hove, A. (2023). *China's rare earths dominance and policy responses* (OIES Paper, CE7). Oxford Institute for Energy Studies. <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2023/06/CE7-Chinas-rare-earths-dominance-and-policy-responses.pdf>
- Angang, H., Linlin, H., Zhixiao, C. (2005). China's economic growth and poverty reduction (1978–2002). W W. Tseng, D. Cowen (red.), *India's and China's recent experience with reform and growth. Procyclicality of financial systems in Asia* (s. 59-90). Palgrave Macmillan. <https://www.imf.org/external/np/apd/seminars/2003/newdelhi/angang.pdf>
- Australian Strategic Policy Institute [ASPI]. (2024). *Who is leading the critical technology race*. <https://techtracker.aspi.org.au/list-of-technologies/>
- Baijia, Z. (2017). *Spojrzenie na chińską politykę reform i otwarcia na świat*. Wydawnictwo Adam Marszałek.

- Becker, G. S. (1960). An economic analysis of fertility. W G. B. Roberts (red.), *Demographic and economic change in developed countries* (s. 209-240). Chairman, Universities-National Bureau Committee for Economic Research, Columbia University Press. <https://www.nber.org/system/files/chapters/c2387/c2387.pdf>
- Bellabona, P., Spigarelli, F. (2007). Moving from Open Door to Go Global: China goes on the world stage. *International Journal of Chinese Culture and Management*, 1(1), 93-107. https://www.researchgate.net/publication/228658767_Moving_from_Open_Door_to_Go_Global_China_goes_on_the_world_stage
- Benjamin, D., Brandt, L., Giles, J., Wang, S. (2008). Income inequality during China's economic transformation. W B. Loren, T. G. Rawski (red.), *China's great economic transformation* (s. 725-775). Cambridge University Press.
- Beretta, E., Cesaroni, C., Tsipas, F. (2025). The new "normal" of China's economy after Covid-19 and its impact on trading partners: The case of Italy. *Eurasian Economic Review*, 15, 571-591. <https://doi.org/10.1007/s40822-025-00317-y>
- Bergeaud, A., Verluise, C. (2022). *The rise of China's technological power: The perspective from frontier technologies* (Centre for Economic Performance Discussion Paper, No. 1876). The London School of Economics and Political Science/Economic and Social Research Council. <https://cep.lse.ac.uk/pubs/download/dp1876.pdf>
- Bhattasali, D., Li, S., Martin, W. (red.). (2004). *China and the WTO: Accession, policy reform, and poverty reduction strategies*. World Bank and Oxford University Press. <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/b78aca44-3182-5849-a63c-ea7b050a1bc1/content>
- Bieliński, T., Oziewicz, E., Michałowski, T. (2020). *Inicjatywa Pasa i Szlaku. Polska perspektywa*. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Bikales, B. (2021). *Reflections on poverty reduction in China*. Swiss Agency for Development and Cooperation. <https://share.google/yuxvh7vq5DZZNw4wk>
- Bloom, D. E., Luca, D. L. (2016). *The global demography of aging: Facts, explanations, future* (IZA Discussion Papers, No. 10163). Institute of Labor Economics. <https://docs.iza.org/dp10163.pdf>
- Bloomberg. (2025). *BYD's sale top Tesla as tech focus wins over Chinese drivers*. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2025-03-24/byd-s-sales-soar-as-chinese-carmaker-captures-world-s-attention>
- Bogusz, M. (2022). Chiny po XX Zjeździe KPCh: nowy etap rewolucji Xi Jinpinga. *Ośrodek Studiów Wschodnich. Komentarze*, 475. <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2022-11-07/chiny-po-xx-zjezdzie-kpch-nowy-etap-rewolucji-xi-jinpinga>
- Bogusz, M., Jakóbowski, J. (2019). *Komunistyczna Partia Chin j jej państwo. Konserwatywny zwrot Xi Jinpinga* (Raport Ośrodka Studiów Wschodnich). https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/Raport_PL_Komunistyczna-partia-chin_net.pdf
- Bongaarts, J., Guilmo, C. Z. (2015). How many more missing women? Excess female mortality and prenatal sex selection, 1970-2050. *Population and Development Review*, 41(2), 241-269. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2015.00046.x>

- Boruta, R. (2025). *Rare earths. Seeking west's strategic responses to China's dominance*. GSSC. https://www.gssc.lt/wp-content/uploads/2025/02/v04_Boruta_Rare-earths_A4_EN.pdf
- Boullenois, C. (2020). Poverty alleviation in China: The rise of state-sponsored corporate paternalism. *China Perspectives*, 3, 47-56. <https://www.cefc.com.hk/article/poverty-alleviation-in-china-the-rise-of-state-sponsored-corporate-paternalism/>
- Boullenois, C., Black, M., Rosen, D. H. (2025). *Was Made in China 2025 successful?* Rhodium Group/US. Chamber of Commerce. <https://www.uschamber.com/assets/documents/Was-MIC25-Successful-final.pdf>
- Brandt, L., Hsieh, Ch., Zhu, X. (2008). Growth and structural transformation in China. W B. Loren, T. G. Rawski (red.). *China's Great Economic Transformation*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017%2FCBO9780511754234.018>
- Brandt, L., Litwack, J., Mileva, E., Wang, L., Zhang, Y., Zhao, L. (2020). *China's productivity slowdown and future growth potential* (World Bank Policy Research Working Paper, No. 9298). The World Bank. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/839401593007627879/pdf/Chinas-Productivity-Slowdown-and-Future-Growth-Potential.pdf>
- Brandt, L., Rawski, T. G. (red.). (2008). *China's great economic transformation*. Cambridge University Press.
- Branstetter, L., Lardy, N. (2006). *China's embrace of globalization* (Working Paper, No. 12373). National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w12373>
- Brussevich, M., Dabla-Norris, E. (2021). China's rebalancing and gender inequality. *International Monetary Fund. Working Paper*, 2021(138). <https://doi.org/10.5089/9781513573779.001>
- Buczyński, J. (2013). Ewolucja polityki wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa Chińskiej Republiki Ludowej. *Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa*, 3, 13-28. <https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-issn-2080-8836-year-2025-issue-52-article-8cdba883-a12c-330e-8583-cfd8e72896be>
- Bulte, E., Hsieh, C.-S., Tu, Q., Wang, R. (2021). The re-emergence of "missing women" in China. *The China Quarterly*, 248(1), 1200-1211. <https://doi.org/10.1017/S0305741021000503>
- Burski, K. (2012). Procesy reform gospodarczych w Chinach – próba periodyzacji. W K. Gawlikowski, M. Ławacz (red.), *Wielkie przemiany w Chinach. Próba bilansu reform Deng Xiaopinga* (s. 223-260). Wydawnictwo Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej.
- Cai, Y. (2010). China's below replacement fertility: Government policy or socioeconomic development. *Population and Development Review*, 36(3), 419-440. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2010.00341.x>
- Candelon, B., Carare, A., Hasse, J.-B., Lu, J. (2020). The post-crises output growth effects in a globalized economy. *International Economics*, 161, 139-158. <https://doi.org/10.1016/j.inteco.2019.11.011>

- Carpenter, J. N., Whitelaw, R. F. (2017). The development of China's stock market and stakes for the global economy. *Annual Review of Financial Economics*, 9, 233-257. <https://doi.org/10.1146/annurev-financial-110716-032333>
- Ceglowski, J., Golub, S. (2007). Just how low are China's labour costs? *The World Economy*, 30(4), 597-617. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9701.2007.01006.x>
- Center for Strategic and International Studies (CSIS). (2025a). *How robust is China's energy security?* (China Power). <https://chinapower.csis.org/china-energy-security/>
- Center for Strategic and International Studies [CSIS]. (2025b). *How severe are China's food security challenges?* (China Power). <https://chinapower.csis.org/china-food-security/>
- Chan, Ch. K., Ngok, K. L., Phillips, D. (2008). *Social policy in China: Development and well-being*. Bristol University Press. Policy Press. <https://doi.org/10.1332/policypress/9781861348807.003.0001>
- Chan, K. (2025). *China's overlapping tech-industrial ecosystems*. High Capacity. <https://www.high-capacity.com/p/chinas-overlapping-tech-industrial>
- Chan, K. W. (2009). The Chinese hukou system at 50. *Eurasian Geography and Economics*, 50(2), 197-221. <https://doi.org/10.2747/1539-7216.50.2.197>
- Chartier, Ch. (1998). China: Economic reforms and WTO accession. *Thunderbird International Business Review*, 40(3), 257-277.
- Chen, L., Li, M., Huang, Y. (2025). From industry to education-driven urbanization: A welfare transformation of urbanization in Chinese counties. *Habitat International*, 155, 103248. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2024.103248>
- Chen, X., Wu, R. (2025). How can rural industrial revitalization and rural education level reduce the urban-rural income gap? *Finance Research Letters*, 73, 106592. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2024.106592>
- Chen, Y. (2019). The myth of Hukou: Re-examining Hukou's implications for China's development model. *Review of Radical Political Economics*, 51(2), 282-297. <https://doi.org/10.1177/04866613418783885>
- Chen, Y., Zhang, S., Miao, J. (2023). The negative effects of the US-China trade war on innovation: Evidence from the Chinese ICT industry. *Technovation*, 123, 102734. <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2023.102734>
- Choroś-Mrozowska, D. (2019). Global and regional consequences of the Chinese Belt and Road Initiative. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 63(6), 9-21. <https://doi.org/10.15611/pn.2019.6.01>
- Chow, E. N., Chen, K. (1994). The impact of one-child policy on women and the patriarchal family in the People's Republic of China. W E. N. Chow, C. White Berheide (red.), *Women, the family, and policy. A global perspective* (s. 71-98). State University of New York Press.
- Chow, G. C. (2002). *China's economic transformation*. Blackwell Publishers.

- Chun, N., Hasan, R., Rahman, M. H., Ulubaşoğlu, M. A. (2016). The role of middle class in democratic diffusion. *International Review of Economics and Finance*, 42, 536-548. <https://doi.org/10.1016/j.iref.2015.10.021>
- Chung, Ch. (2023). China's Digital Silk Road. *East Asian Policy*, 15, 123-137. https://www.worldscientific.com/doi/pdf/10.1142/S1793930523000168?srsltid=AfmBOorUSqa0F8x7T2ffVdas_CyCaywsbUa0npUX2setlRzTArvbhKSG
- Chuntao, X. (red.). (2021). *Urbanizacja Chin*. Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Ciborowski, R., Oziewicz, E., Pangsy-Kania, S. (2021). The Belt and Road Initiative – shared development or a threat for the world economy? *European Research Studies Journal*, XXIV(1), 364-381. <https://doi.org/10.35808/ersj/1967>
- Cieślík, E. (2015). *Rozwój gospodarczy Chin od roku 1978 do kryzysu globalnego*. Wydawnictwo Key Text.
- Cieślík, E. (2017). Rozwój gospodarki chińskiej w okresie realnego socjalizmu – analiza podstawowych wskaźników makroekonomicznych. *Gdańskie Studia Azji Wschodniej*, 11, 59-82. <https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/GSAW/article/view/3249>
- The Critical Technology Tracker. (2024). *SPI's two-decade Critical Technology Tracker: The rewards of long-term research investment*. <https://www.aspi.org.au/report/aspi-two-decade-critical-technology-tracker/>
- Cui, R., Cohen, J. H. (2015). Reform and the HuKou system in China. *Migration Letters*, 12(3), 327-335. <https://scispace.com/pdf/reform-and-the-hukou-system-in-china-4havskk4pk.pdf>
- Czubkowska, S. (2022). *Chińczycy trzymają nas mocno. Pierwsze śledztwo o tym, jak Chiny kolonizują Europę, w tym Polskę*. Społeczny Instytut Wydawniczy Znak.
- Dang, H. L, Nguyen, L. P. (2022). China's 'dual circulation' strategy: Urgent needs for greater economic self-reliance. *International Journal of China Studies*, 13(2), 215-236. [https://ics.um.edu.my/img/files/IJCSV13N2/IJCS%2013\(2\)%204Dang_Nguyen%20for%20website-rev.pdf](https://ics.um.edu.my/img/files/IJCSV13N2/IJCS%2013(2)%204Dang_Nguyen%20for%20website-rev.pdf)
- Datt, G., Liu, C., Smyth, R. (2020). *Missing women in China and India over seven decades: An analysis of birth and mortality data from 1950 to 2020* (Discussion, No. 12/20). Monash University. https://www.monash.edu/__data/assets/pdf_file/0005/2314832/12-20-Missing-Women.pdf
- Della Posta, P. (2023). The European Union in the age of slowbalisation. *Journal of Policy Modeling*, 45(4), 833-847. <https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2023.07.006>
- Dębicka, D. (2013). Reformy Deng Xiaopinga i ich wpływ na gospodarkę współczesnych Chin. *Pisma Humanistyczne*, 9, 139-154. https://bazhum.muzhp.pl/media/texts/pisma-humanistyczne/2013-tom-9/pisma_humanistyczne-r2013-t9-s139-154.pdf
- Dinlersoz, E. M., Fu, Z. (2022). Infrastructure investment and growth in China: A quantitative assessment. *Journal of Development Economics*, 158(C), 102916. <https://doi.org/10.1016/j.jdevco.2022.102916>

- Dong, Z., Zhu, Z., Song, D., An, H. (2024). Analyzing the nexus between Chinese industrial policy and cross-border M&As. *PLoS ONE*, 19(5), e0299030. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0299030>
- Dong, Z., Ullah, S. (2023). Towards a green economy in China? Examining the impact of the Internet of Things and environmental regulation on green growth. *Sustainability*, 15, 12528. <https://doi.org/10.3390/su151612528>
- Duan, K., Ivanov, P., Werner, R. (2023). Deciphering the Chinese economic miracle: The resolution of an age-old economists' debate – and its central role in rapid economic development. *Review of Political Economy*, 37(1), 202-226. <https://doi.org/10.1080/09538259.2023.2180200>
- Ebenstein, A. Y., Sharygin, E. Y. (2009). The consequences of the “missing girls” of China. *The World Bank Economic Review*, 23(3), 399-425. <https://doi.org/10.1093/wber/lhp012>
- European Chamber. (2025). *Made in China 2025: The cost of technological leadership*. European Union Chamber of Commerce in China. <https://www.europeanchamber.com.cn/cms/page/en/china-manufacturing-2025/428>
- Fan, S., Kanbur, R., Zhang, X. (2011). China's regional disparities: Experience and policy. *Review of Development Finance*, 1(1), 47-56. <https://doi.org/10.1016/j.rdf.2010.10.001>
- Fang, C. (2020). *Między spekulacjami a prawdą. Jakie wnioski możemy wyciągnąć z okresu 40 lat chińskich reform oraz polityki otwierania się?* Time Marszałek Group.
- Freije-Rodriguez, S., Hofman, B., Johnston, L. A. (2019). *China's economic reforms, poverty reduction, and the role of the World Bank* (Working Paper). East Asian Institute. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3501983>
- Gacek, Ł. (2015). *Zielona energia w Chinach. Zrównoważony rozwój. Ochrona środowiska. Gospodarka niskoemisyjna*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. <https://share.google/SWuemd7nVhkUiubBO>
- Gao, H., Raess, D., Zeng, K. (red.). (2023). *China and the WTO: A twenty-year assessment*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009291804>
- García-Herrero, A., Schindowski, R. (2024). *Unpacking China's industrial policy and its implications for Europe* (Working Paper, Iss. 11). Bruegel. https://www.bruegel.org/system/files/2024-05/WP%2011%202024_4.pdf
- Gawlikowski, K. (2003). Procesy transformacji w ChRL: mity i realia. *Polityka Wschodnia*, 1-2, 96-117.
- Gawlikowski, K., Ławacz, M. (red.). (2012). *Wielkie przemiany w Chinach. Próba bilansu reform Deng Xiaopinga*. Wydawnictwo Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej.
- Ge, W. (1999). Special Economic Zones and opening of the Chinese economy: Some lessons for economic liberalization. *World Development*, 27(7), 1267-1285. [https://doi.org/10.1016/S0305-750X\(99\)00056-X](https://doi.org/10.1016/S0305-750X(99)00056-X)
- Gertler, J. L. (2004). What China's WTO accession is all about. W D. Bhattasali, S. Li, W. Martin (red.), *China and the WTO: Accession, policy reform, and poverty reduction strategies* (s. 21-28). World Bank and Oxford University Press. <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/b78aca44-3182-5849-a63c-ea7b050a1bc1/content>

- Gietel-Basten, S. A., Scherbov, S., Sanderson, W. (2016). Towards a reconceptualising of population ageing in emerging markets. *Vienna Yearbook of Population Research*, 14, 41-65. <https://doi.org/10.1553/populationyearbook2016s041>
- Glawe, L., Wagner, H. (2021). *The economic rise of East Asia. Development paths of Japan, South Korea, and China*. Springer.
- The Global Carbon Budget Office [GCB]. (2024). *GBC 2024*. <https://globalcarbonbudget.org/gcb-2024>
- Global Innovation Index [GII]. (2024). *About the Global Innovation Index*. <https://www.wipo.int/gii-ranking/en/about>
- Godbole, A. (2022). China's dual circulation strategy: Origins and progress. *Jindal Journal of Public Policy*, 6(II), 4-10. <https://doi.org/10.54945/jjpp.v6iII.137>
- Golley, J., Zhou, Y., Wang, M. (2019). Inequality of opportunity and gender discrimination in China's labour income. W L. Song, Y. Zhou, L. Hurst (red.). *The Chinese economic transformation: Views from young economists* (s. 237-261). ANU Press. <https://library.oapen.org/bitstream/id/bb1ddd53-7ea7-48fe-a07f-7282853bf896/chineseeconomic.pdf>
- Goodkind, D. (2017). The astonishing population averted by China's birth restrictions: Estimates, nightmares, and reprogrammed ambitions. *Demography*, 54(4), 1375-1400. <https://doi.org/10.1007/s13524-017-0595-x>
- Gopinath, G., Gourinchas, P.-O., Presbitero, A. F., Topalova, P. (2025). Changing global linkages: Bridging geopolitical fragments. *American Economic Association Papers and Proceedings*, 115, 605-610. <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/pandp.20251043>
- Gordon, D., Nouwens, M. (red.). (2022). *The Digital Silk Road. China's technological rise and the geopolitics of cyberspace*. Routledge.
- Góralczyk, B. (2012). China a nowy ład gospodarczy w świecie. W W. J. Dziak, K. Gawlikowski, M. Ławacz (red.), *Chiny w XXI wieku. Perspektywy rozwoju* (s. 105-128). Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk.
- Góralczyk, B. (2014). Chiny jako aktor globalny. W J. Kleer, E. Mączyńska, J. J. Michałek, J. Niżnik (red.), *Kryzysy systemowe* (s. 306-325). Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium PAN.
- Góralczyk, B. (2018). *Wielki renesans. Chińska transformacja i jej konsekwencje*. Wydawnictwo Akademickie Dialog.
- Góralczyk, B. (2022a). *Nowy długi marsz. Chiny ery Xi Jinpinga*. Wydawnictwo Akademickie Dialog.
- Góralczyk, B. (2022b). *Chiński Feniks. Paradoxy wschodzącego mocarstwa*. Wydawnictwo Akademickie Dialog.
- Gu, H., Zhao, Z. (2024). Rethinking the nexus between urban amenities and migrants' hukou transfer intentions in China: The role of the hukou value. *Eurasian Geography and Economics*, 66(3), 442-468. <https://doi.org/10.1080/15387216.2024.2326447>

- Guo, A., Ding, X., Zhong, F., Cheng, Q., Huang, C. (2019). Predicting the future Chinese population using shared socioeconomic pathways, the sixth national population census, and a PDE model. *Sustainability*, 11(13), 3686. <https://doi.org/10.3390/su11133686>
- Guo, Y., Moszyński, M. (2023). The institutional interplay in China's economic system on the example of hukou, *Social Entrepreneurship Review*, 2, 11-26. <https://doi.org/10.15678/SER.2023.2.01>
- Halizak, E. (2016). Gospodarka Chin między rynkiem a państwem autorytarnym. *Rocznik Strategiczny, 2015/2016*(21), 291-303. https://wnpism.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2020/06/15_2016.pdf
- Han, Z., Mok, V., Kong, L., An, K. (2011). China's labour contract law and labour costs of production. *China Perspectives*, 3, 59-66. <https://www.cefc.com.hk/article/chinas-labour-contract-law-and-labour-costs-of-production/>
- Hart, C. A. (2025). *Mapping China's strategy for rare earths dominance*. Global Energy Center, Atlantic Council. <https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2025/06/Mapping-Chinas-strategy-for-rare-earths-dominance.pdf>
- Hilton, I. (2024). *How China became the world's leader on renewable energy*. Yale Environment 360. <https://e360.yale.edu/features/china-renewable-energy>
- Hong, X., Jiang, Y., Luo, L., Li, P. H. (2022). The impact of two-child policy on early education and development in China. *Early Education and Development*, 33(3), 369-374. <https://doi.org/10.1080/10409289.2022.2031439>
- Huang, J., Zhang, Q., Rozelle, S. (2008). Economic growth, the nature of growth and poverty reduction in rural China. *China Economic Journal*, 1, 107-122. <https://doi.org/10.1080/17538960701770547>
- Huang, Y., Sheng, L., Wang, G. (2021). How did rising labor costs erode China's global advantage? *Journal of Economic Behavior & Organization*, 183, 632-653. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2021.01.019>
- Hübner, W. (2023). *Jedwabny Szlak, który przetrwał, gdy mocarstwa upadały. Historyczny tygiel kultur – współczesne dylematy*. Wydawnictwo DIG.
- Hübner, W. (2024). Rywalizacja globalna a losy chińskiej Inicjatywy Pasa i Szlaku i świata. *COPERNICUS Political and Legal Studies*, 3(1), s. 7-15. <https://doi.org/10.15804/CPLS.2024101>
- Hurley, J., Morris, S., Portelance, G. (2018). Examining the debt implications of the Belt and Road Initiative from a policy perspective. *Center of Global Development. Policy Paper*, 121. <https://www.cgdev.org/sites/default/files/examining-debt-implications-belt-and-road-initiative-policy-perspective.pdf>
- Ianchovichina, E., Martin, W. (2004). Economic impacts of China's accession to the WTO. W D. Bhattasali, S. Li, W. Martin (red.), *China and the WTO: Accession, policy reform, and poverty reduction strategies* (s. 211-236). World Bank and Oxford University Press. <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/b78aca44-3182-5849-a63c-ea7b050a1bc1/content>

- IMF data. (s.a.). *Global growth is expected to remain stable yet underwhelming* (World Economic Outlook: Policy Pivot, Rising Threats). <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/10/22/world-economic-outlook-october-2024> (dostęp: 20.05.2025).
- International Energy Agency [IEA]. (s.a.). *Energy supply*. <https://www.iea.org/countries/china/energy-mix>
- Islam, S. N. (2015). *Will inequality lead China to the middle-income trap?* (Working Paper, No. 142). Department of Economic & Social Affairs. https://www.un.org/esa/desa/papers/2015/wp142_2015.pdf
- Jaguścik, J. (2012). Chińska klasa średnia: między „nuworyszami” a „mrówkami”. Nowy język socjologii struktur społecznych w Chińskiej Republice Ludowej. W W. J. Dziak, K. Gawlikowski, M. Ławacz (red.), *Chiny w XXI wieku. Perspektywy rozwoju* (s. 167-179). Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk.
- Jenkins, R. (2019). *How China is reshaping the global economy. Development impacts in Africa and Latin America*. Oxford University Press.
- Ji, S., Li, H. (2024). Discourse of contemporary Chinese ideological and political education: Development directions and teaching methods. *International Journal of Educational Research*, 127, 102431. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2024.102431>
- Jian, L. (2024). Infrastructure investment and urban development in China. *Journal of Poverty, Investment and Development*, 9(1), 37-49. <https://doi.org/10.47604/jpid.2586>
- Jiang, Q., Li, Y., Sanchez-Barricarte, J. J. (2016). Fertility intention, son preference and second childbirth. Survey findings from Shaanxi Province of China. *Social Indicator Research*, 125(3), 935-953. <https://doi.org/10.1007/s11205-015-0875-z>
- Jureńczyk, Ł. (2017). Polityczno-wojskowy wymiar rywalizacji między Chińską Republiką Ludową a Stanami Zjednoczonymi Ameryki w XX i XXI wieku. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio K – Politologia*, 24(2), 9-27. <https://share.google/MWmo03keAhE1ISjGJ>
- Kalwasiński, M. (2024). Chiny na drodze do „zielonego” bezpieczeństwa energetycznego. *Komentarze. Ośrodek Studiów Wschodnich*, 605. <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2024-06-07/chiny-na-drozdze-do-zielonego-bezpieczenstwa-energetycznego>
- Kleinberg, R. (1990). *China's opening to the outside world: The experiment with foreign capitalism*. Westview Press.
- Knight, J. (2014). Inequality in China: An overview. *The World Bank Research Observer*, 29(1), 1-19. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/969221488452165006/pdf/112509-JRN-PUBLIC-WBRO-2014-29-1-inequality-in-china-an-overview.pdf>
- Kuang, H., Akmal, Z., Li, F. (2022), Measuring the effects of green technology innovations and renewable energy investment for reducing carbon emissions in China. *Renew. Energy*, 197, 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.renene.2022.06.091>
- Kuo, K. (2025). *Made in China 2.0: The future of global manufacturing?* World Economic Forum. <https://www.weforum.org/stories/2025/06/how-china-is-reinventing-the-future-of-global-manufacturing/>

- Laboure, M., Siazon, C. (2025). *Rare earth metals 101* (Research). Deutsche Bank. https://www.dbresearch.com/PROD/RPS_EN-PROD/PROD0000000000544899/Rare_Earth_Metals_101.PDF?&reaload=8Ngd2bhYG5QyLVZ4MoJA6OTRCb6c7hreTnDTKykWjpMxODwOT7nfTH0zyiGAf8Up
- Lardy, N. (2018). Private sector development. W R. Garnaut, L. Song, C. Fang (red.), *China's 40 years of reform and development: 1978–2018* (s. 329–344). ANU Press.
- Lawrence, R. Z. (2008). China and the multilateral trading system. W B. Eichengreen, Ch. Wyplosz, Y. Ch. Park (red.), *China, Asia, and the new world economy* (s. 145–167). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199235889.003.0006>
- Lecler, R. (2019). What makes globalization really new? Sociological views on our current globalization. *Journal of Global History*, 4(3), 355–373. <https://doi.org/10.1017/S1740022819000160>
- Li, Ch. (red.). (2010). *China's emerging middle class: Beyond economic transformation*. The Brookings Institute Press.
- Li, H., Li, L., Wu, B., Xiong, Y. (2012). The end of cheap Chinese labor. *Journal of Economic Perspectives*, 26(4), 57–74. <https://doi.org/10.1257/jep.26.4.57>
- Li, L. (2018). China's manufacturing locus in 2025: With a comparison of “Made-in-China 2025” and “Industry 4.0”. *Technological Forecasting and Social Change*, 135, 66–74. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2017.05.028>
- Li, W., Yang, T. (2005). The Great Leap Forward: Anatomy of a central planning disaster. *Journal of Political Economy*, 113(4), 840–877.
- Li, Y., Su, B., Liu, Y. (2016). Realizing targeted poverty alleviation in China. *China Agricultural Economic Review*, 8(3), 443–454. <https://doi.org/10.1108/CAER-11-2015-0157>
- Lin, J. Y. (1988). The household responsibility system in China's agricultural reform: A theoretical and empirical study. *Economic Development and Cultural Change*, 36(3), 199–224.
- Lin, J. Y. (1992). Rural reforms and agricultural productivity growth in China. *The American Economic Review*, 82(1), 34–51. <https://www.jstor.org/stable/2117601>
- Ling, Z., Zhongyi, J. (2004). *The food-for-work policy and expansion of rural employment in poor areas in western China* (SETP, No. 16). International Labour Office. https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/@emp_policy/@invest/documents/publication/wcms_asist_8132.pdf
- Lisewski, M. (2023). *Geopolityka Nowego Jedwabnego Szlaku*. Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Liu, Y., Dong, C. (2025). Digital finance, social welfare investment, and urban–rural income inequality: moderating role of regional economics and regional disparities. *Finance Research Letters*, 77, 107077. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2025.107077>
- Liu, Y., Guo, Y., Zhou, Y. (2018). Poverty alleviation in rural China: policy changes, future challenges and policy implications. *China Agricultural Economic Review*, 10(2), 241–259. <https://doi.org/10.1108/CAER-10-2017-0192>

- Liu, Z. (2005). Institution and inequality: The *hukou* system in China. *Journal of Comparative Economics*, 33(1), 133-157. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2004.11.001>
- Lu, H., Rohr, Ch., Hafner, M., Knack, A. (2018). *China Belt and Road Initiative*. RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2625.html
- Lu, J., Li, B., Li, H. (2019). The influence of land finance and public service supply on peri-urbanization: Evidence from the counties in China. *Habitat International*, 92, 102039. <https://doi.org/10.17632/swnknwpj57.1>
- Long, Ch. X., Wang, J. (2019). China's patent promotion policies and its quality implications. *Science and Public Policy*, 46(1), 91-104. <https://doi.org/10.1093/scipol/scy040>
- Luzak, P. (2013). Ekspansja chińskiego kapitału w Europie – potencjalne szanse i zagrożenia dla Polski. *Przegląd Strategiczny*, 2, 89-108. <https://repozytorium.amu.edu.pl/items/28bbf900-a8b2-4ae2-8104-d97e8f6dc54f>
- Ly, B. (2020). Challenge and perspective for Digital Silk Road. *Cogent Business & Management*, 7(1), 1804180. <https://doi.org/10.1080/23311975.2020.1804180>
- Lyles, M. A., Tsang, E. W. K., Li, S., Hong, J. F. L., Cooke F. L., Lu, J. W. (2022). Learning and innovation of Chinese firms along the paths of “Bring In” to “Go Global”. *Journal of World Business*, 57(5), 101362. <https://doi.org/10.1016/j.jwb.2022.101362>
- Łopacińska, K. (2017). One Belt One Road jako wyraz globalnej ekspansji Chin. *Marketing i Zarządzanie*, 1(47), s. 29-38. <https://doi.org/10.18276/miz.2017.47-03>
- Maddison, A. (2003). *The world economy. Historical statistics* (Development Centre Studies). OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2003/09/the-world-economy_g1gh38a7/9789264104143-en.pdf
- Maddison, A. (2007). *Chinese economic performance in the Long Run, 960-2030 AD. Second edition. Revised and updated* (Development Centre Studies). OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/chinese-economic-performance-in-the-long-run-960-2030-ad-second-edition-revised-and-updated_9789264037632-en.html
- Majchrowska, E. (2008). Przesłanki i warunki przystąpienia Chin do WTO. W K. Budzowski (red.), *Wybrane aspekty handlu międzynarodowego* (s. 155-172). Oficyna Wydawnicza AFM.
- Majchrowska, E. (2014). *Wpływ członkostwa w WTO na handel zagraniczny Chin. Implikacje dla gospodarki Światowej*. Oficyna Wydawnicza AFM.
- Mańkowska, A. (2021). *Edukacja w Chinach. Studium systemu edukacji i jego społeczno-kulturowych uwarunkowań*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- McDonald, P. (2006). Low fertility and the state: The efficacy of policy. *Population and Development Review*, 32(3), 485-510. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2006.00134.x>
- Mei, L., Jiang, Q. (2021). Overestimated SRB and missing girls in China. *Frontiers in Sociology*, 6, 756364. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2021.756364>

- Meng, L. (2013). Evaluating China's poverty alleviation program: A regression discontinuity approach. *Journal of Public Economics*, 101, 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2013.02.004>
- Miller, Ch. (2023). *Wielka wojna o chipy. Jak USA i Chiny walczą o technologiczną dominację nad światem*. Prześwity.
- Montalvo, J. G., Ravallion, M. (2010). The pattern of growth and poverty reduction in China. *Journal of Comparative Economics*, 38(1), 2-16. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2009.10.005>
- Moszyński, M. (2007). Własność a rozwój gospodarczy Chin. W B. Polszakiewicz, J. Boehlke (red.), *Własność i kontrola w teorii i praktyce* (Cz. I, s. 123-143). Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Naughton, B. (2007). *The Chinese economy: Transitions and growth*. The MIT Press. <https://valeriaribeiroufabr.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/07/barry-naughton-the-chinese-economy-transitions-and-growth.pdf>
- Nedopil, C. (2025). *Countries of the Belt and Road Initiative*. Green Finance & Development Center, FISF Fudan University. <https://greenfdc.org/countries-of-the-belt-and-road-initiative-bri/?cookie-state-change=1745597018375>
- Nguyen, D. T., Wu, H. X. (1999). The impact of the economic reforms on agricultural growth. W K. P. Kalirajan, Y. Wu (red.), *Productivity and growth in Chinese agriculture. Studies on the Chinese economy* (s. 52-99). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-1-349-27448-2_4
- Nguyen, R. T., Imholte, D. (2016). China's rare earth supply chain: Illegal production, and response to new Cerium Demand. *Journal of Minerals, Metals & Materials Society*, 68(7), 1948-1956. <https://doi.org/10.1007/s11837-016-1894-1>
- OECD. (2005). Intellectual property rights in China: Governance challenges and prospects. W *Governance in China* (s. 403-431). OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2005/09/governance-in-china_g1gh5697/9789264008441-en.pdf
- Ogawa, N., Mansor, M., Lee, S.-H., Abrigo, M. R. M., Aris, T. (2021). Population aging and the three demographic dividends in Asia. *Asian Development Review*, 38(1), 32-67. https://doi.org/10.1162/adev_a_00157
- Pangsy-Kania, S. (2021). Od „Made in China” do „Created in China” – droga Chin do supremacji innowacyjnej. *Gdańskie Studia Azji Wschodniej*, 19, 97-115. <https://doi.org/10.4467/23538724GS.20.052.13492>
- Peng, M. W. (2012). The global strategy of emerging multinationals from China. *Global Strategy Journal*, 2(2), 97-107. <https://doi.org/10.1002/gsj.1030>
- Pęciak, R. (2020). China's achievements in poverty reduction. *Research Papers of Wrocław University of Economics and Business*, 64(12), 71-86. <https://www.dbc.wroc.pl/dlibra/publication/150747/edition/108191?language=en>
- Pęciak, R. (2023). Fertility transition in China and its causes. *Studies in Logic, Grammar and Rhetoric*, 68(81), 409-426. <https://doi.org/10.2478/slgr-2023-0022>

- Przybyciński, T. (2019). Ekonomiczne i etyczne aspekty rozwoju ChRL w latach 1949-2018. *Annales. Ethics in Economic Life*, 22(3), 61-74. <https://doi.org/10.18778/1899-2226.22.3.05>
- Przychodniak, M. (2024). Zagrożenia związane z przetwarzaniem zagranicznych danych przez Chiny. *PISM Policy Paper*, 4(217). <https://www.pism.pl/publikacje/zagrozenia-zwiazane-z-przetwarzaniem-zagranicznych-danych-przez-chiny>
- Qian, N. (2018). The effect of China's one child policy on sex selection, family size, and the school enrolment of daughters. W S. Anderson, L. Beaman, J. P. Platteau (red.), *Towards Gender equity in development* (s. 296-318). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198829591.003.0014>
- Qin, P., Wang, J., Xu, A., Hussain, S. (2024). China's green energy growth: Economic policies, environmental economics, and strategies for resilience in the global economy. *Energy Strategy Reviews*, 54, 101475. <https://doi.org/10.1016/j.esr.2024.101475>
- Qu, L., Dai, Y. (2024). Education hubs in a globalized world: The emergence of China. *International Journal of Educational Development*, 104, 102959. <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2023.102959>
- Radu, S. (2019). *Which country owns data? Increasingly, it's China*. U.S. News & World Report. <https://www.usnews.com/news/best-countries/articles/2019-02-14/china-overtook-the-us-and-will-hold-the-largest-share-of-worlds-data-at-least-by-2025>
- Rashidin, M. S., Javed, S. (2020). "Made in China 2025" strategy and trade hostility: The United States vs China. *Asian Journal of Business Research*, 10(3), 1-23. <https://magscholar.com/ajbr/ajbrv10n3/ajbr200088.pdf>
- Ravallion, M., Chen, S. (2007). China's (uneven) progress against poverty. *Journal of Development Economics*, 82(1), 1-42. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2005.07.003>
- Riskin, C. (1987). *China's political economy: The quest for development since 1949*. Oxford University Press.
- Rocha, M. (2025). *Apple is the 2025 most valuable brand in the world; TikTok, DraftKings, and FanDuel brand values are the highest-growing since 2020*. Brand Finance. <https://brandirectory.com/reports/global/2025>
- Rowiński, J. (2008). Chiny. Nowa globalna potęga. W A. D. Rotfeld (red.), *Dokąd zmierza świat* (s. 349-372). Wydawnictwo PISM.
- Rozelle, S., Zhang, L., Huang, J. (2000). *China's war on poverty* (Working Paper, Vol. 60). Center for Research on Economic Development and Policy Reform, Stanford University. https://kingcenter.stanford.edu/sites/g/files/sbiybj16611/files/media/file/60wp_0.pdf
- Rumbaugh, T., Blancher, N. (2006). *China: International trade and WTO accession* (Working Paper, No. 04/36). IMF. <https://ssrn.com/abstract=878859>
- Saggu, A., Anukoonwattaka, W. (2015). China's 'New Normal': Challenges ahead for Asia-Pacific Trade (July 9, 2015). *United Nations ESCAP Trade Insights*, 11. <https://ssrn.com/abstract=2628613>

- Sanderson, W. C., Scherbov, S., Gerland, P. (2018). The end of population aging in high-income countries. *Vienna Yearbook of Population Research*, 16, 163-175. <https://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/15768/1/Sanderson.pdf>
- Santos, C., Weiss, D. (2016). „Why not settle down already?" A quantitative analysis of the delay in marriage. *International Economic Review*, 57(2), 425-452. <https://doi.org/10.1111/iere.12163>
- Sapkota, N., Wang, S., Wu, G. (2017). *Poverty reduction and development. National strategies and a case study of ADB-funded pilot project in Nayong county in Guizhou province, People's Republic of China* (ADB East Asia. Working Paper Series, No. 10). <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/386051/eawp-10.pdf>
- Sen, A. (1989). Women's survival as a development problem. *Bulletin of the American Academy of Arts and Sciences*, 43(2), 14-29. <https://doi.org/10.2307/3824748>
- Sen, A. (1992). Missing women: Social inequality outweighs women's survival advantage in Asia and north Africa. *British Medical Journal*, 304(6827), 587-588. <https://www.jstor.org/stable/29714753>
- Shahbaz, A. (2022). The Digital Silk Road and normative values. W D. Gordon, M. Nouwens (red.), *The Digital Silk Road. China's Technological rise and the geopolitics of cyberspace* (s. 107-130). Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003390268-7/digital-silk-road-normative-values-adrian-shahbaz>
- Shinn, D. H., Eisenman, J. (2023). *China's relations with Africa: A new era of strategic engagement*. Columbia University Press. <https://www.jstor.org/stable/10.7312/shin21000>
- Shirk, S. L. (1993). *The political logic of economic reform in China*. University of California Press.
- Simonov, M. (2025). The Belt and Road Initiative and Partnership for Global Infrastructure and Investment: Comparison and current status. *Asia and the Global Economy*, 5, 100106. <https://doi.org/10.1016/j.aglobe.2025.100106>
- Skirbekk, V. F., Dieleman, J. L., Stonawski, M., Fejkiel, K., Tyrovolas, S., Chang, A. Y. (2022). The health-adjusted dependency ratio as a new global measure of the burden of ageing: a population-based study. *The Lancet Healthy Longevity*, 3(5), e332-e338. [https://doi.org/10.1016/S2666-7568\(22\)00075-7](https://doi.org/10.1016/S2666-7568(22)00075-7)
- Skrzypczyńska, J. (2015). Chiny w WTO. W M. Domiter, B. Drelich-Skulska, W. Michalczyk (red.), *Globalizacja – gra z dodatnim czy ujemnym wynikiem?* (Prace Naukowe, nr 406, s. 86-92). Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. https://www.dbc.wroc.pl/Content/31441/Skrzypczyńska_Chiny_w_WTO_2015.pdf
- Stanford University Human-Centered Artificial Intelligence. (2025). *The 2025 AI Index Report*. <https://hai.stanford.edu/ai-index/2025-ai-index-report>
- Starzyk, K. (2009). *Zagraniczna polityka ekonomiczna w procesie rynkowej transformacji gospodarki. Przypadek Chin*. Placet.

- Starzyk, K. (2012). Długookresowe tendencje rozwojowe Chin w świetle rynkowej transformacji ich gospodarki. W K. Gawlikowski, M. Ławacz (red.), *Wielkie przemiany w Chinach. Próba bilansu reform Deng Xiaopinga*. Wydawnictwo Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej.
- Starzyk, K. (2018). The dilemmas of China's market incomplete transformation – the world economy perspective. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu/Research Papers of Wrocław University of Economics*, 523, 392-399. <https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-1732f104-407d-44dd-bdc8-c3db108980b4>
- Starzyk, K. (2019). Strategia rozwoju otwartego Chin jako źródło narastania międzynarodowej nierównowagi płatniczej w kontekście handlu z USA. *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 385, 22-36.
- Starzyk, K. (2022). *China-United States trade in the long term. Implications for the world economy*. W W. Nowiński (red.), *COVID 19 – implications for the economy* (s. 155-173). Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu. <https://open.icm.edu.pl/server/api/core/bitstreams/453a8aa8-47e6-4fe4-b274-5faa33d0b5da/content>
- The State Council Information Office of People's Republic of China. (2021). *Poverty alleviation: China's experience and contribution* (White Paper). Foreign Languages Press. http://english.scio.gov.cn/whitepapers/2021-04/06/content_77380652_7.htm (dostęp 13.06.2025).
- Sun, W., Gordon, J., Pacey, A. (2016). From one to two: The effect of women and the economy on China's One Child Policy. *Human Fertility*, 19(1), 1-2. <https://doi.org/10.3109/14647273.2016.1168980>
- Szukalski, P. (2021). Podwójne starzenie się ludności – od kiedy zaczyna się późna starość? W B. Urbaniak, M. Chałas, P. Szukalski, R. Zimny, R. Błaszczak, M. Zadworna, *Trwałość i zmienność procesów starzenia się i starości* (s. 41-62). Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. <https://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/15768/1/Sanderson.pdf>
- Szydło, J., Zawada, J. (2024). Chińskie działania soft power jako narzędzie dyplomacji gospodarczej ChRL w Afryce. *Krakowskie Studia Małopolskie*, 2(42), 45-78. <https://doi.org/10.15804/ksm20240203>
- Świstak, M. (2025). *XIV Plan Pięcioletni (2021-2025) na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego Chin: rewolucja czy kontynuacja?* Instytut BiRM. <https://instytutbirm.pl/xiv-plan-piecioletni/> (dostęp 26.05.2025).
- Thomas, K. (2017). *Assessing intellectual property compliance in contemporary China: The World Trade Organisation TRIPS Agreement* (Palgrave Series in Asia and Pacific Studies). Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-981-10-3072-7>
- Titievskaiia, J., Kononenko, V., Navarra, C., Stamegna, C., Zumer, K. (2020). *Slowing down or changing track? Understanding the dynamics of 'Slowbalisation'*. IN-DEPTH ANALYSIS. EPRS, European Parliamentary Research Service. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/659383/EPRS_IDA\(2020\)659383_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/659383/EPRS_IDA(2020)659383_EN.pdf)
- Tomaszewska, P. (2019). Chińska inicjatywa Pasa i Szlaku a ryzyko zadłużenia jej beneficjentów. *De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności*, 2(5), s. 149-165. <https://czasopisma.uph.edu.pl/desecuritate/article/view/1524/1334>

- Tomaszewska, P. (2021). Cyfrowy Jedwabny Szlak a wzrastające znaczenie Chińskiej Republiki Ludowej w rywalizacji o technologiczne przywództwo na świecie. *Gdańskie Studia Azji Wschodniej*, 19(5), 116-131. <https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/GSAW/article/view/5624>
- Tran, H. (2021, April). Decoupling/reshoring versus dual circulation: Competing strategies for security and influences. *Atlantic Council, Geoeconomics Center, Issue Brief*. https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2021/04/Decoupling_Reshoring_versus_Dual_Circulation.pdf
- Trzpiot, G. (2023). Ekonomia długowieczności – uwarunkowania demograficzne. W W. Koczur (red.), *Ekonomiczne konsekwencje przemian demograficznych* (s. 28-50). Rządowa Rada Ludnościowa. https://kd.stat.gov.pl/images/publikacje/Ekonomiczne%20konsekwencje%20przemian%20demograficznych_.pdf
- Walkowski, M. (2017). Chiński model rozwoju społeczno-gospodarczego i jego potencjalna adaptacja w Europie. *Przegląd Strategiczny*, 10, 335-366. <https://repozytorium.amu.edu.pl/items/9d11e921-c72c-43a3-b1dc-130dd81b2e73>
- Walkowski, M. (2021). *Chińska strategia rozwoju społeczno-ekonomicznego. Implikacje dla Unii Europejskiej*. Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Wang, F., Cai, Y., Gu, B. (2013). Population, policy, and politics: How will history judge China's one-child policy? *Population and Development Review*, 38, 115-129. <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/china-one-child-policy-feng-wang.pdf>
- Wang, F., Gu, B., Cai, Y. (2016). The end of China's one-child policy. *Studies in Family Planning*, 47(1), 83-86. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4465.2016.00052.x>
- Wang, F., Mason, A. (2008). The demographic factor in China's transitions. W L. Brant, T. Rawski (red.), *China's great economic transformation* (s. 136-166). Cambridge University Press. <https://scholarspace.manoa.hawaii.edu/server/api/core/bitstreams/6cfee0ee-0b51-443f-bc0f-369628b894c7/content>
- Wang, H., Miao, L. (2016). "Going Global Strategy" and Global Talent. W *China Goes Global* (Palgrave Macmillan Asian Business Series, s. 144-152). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-1-137-57813-6_6
- Wang, L., Klugman, J. (2020). How women have fared in the labour market with China's rise as a global economic power. *Asia & the Pacific Policy Studies*, 7(1), 43-64.
- Wang, Q. (2025). Structural and instrumental power of real estate companies in China and government regulation: The case of Evergrande. *Politics&Policy*, 53(3), e70031. <https://doi.org/10.1111/polp.70031>
- Wang, Z., Ye, K., Zhu, D. (2022). Financial crisis analysis of Evergrande Group from the perspective of game theory. W *Proceedings of the 2022 2nd International Conference on Enterprise Management and Economic Development (ICEMED 2022)* (Advances in Economics Business and Management Research, Vol. 219, s. 262-274). <https://doi.org/10.2991/aebmr.k.220603.045>
- Wardęga, J. (2015). *Współczesne społeczeństwo chińskie. Konsekwencje przemian modernizacyjnych*. Wydawnictwo Adam Marszałek.

- Wasserman, H. (2016). *Chinese soft power in Africa: Findings, perspectives, and more questions*. W X. Zhang, H. Wasserman, W. Mano (red.), *China's media and soft power in Africa* (Palgrave Series in Asia and Pacific Studies). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9781137539670_14
- Wei, L. (2012). China's soft power in Africa. Is economic power sufficient? *Asian Perspective*, 36(4), 667-692. <https://doi.org/10.1353/apr.2012.0025>
- Weng, X., Dong, Z., Wu, Q., Qinv, Y. (2015). *China's path to a green economy: Decoding China's green economy concepts and policies* (Country Report). International Institute for Environment and Development. https://www.greenpolicyplatform.org/sites/default/files/downloads/resource/IIED_China_path_green_economy.pdf
- Whyte, M. K., Wang, F., Cai, Y. (2015). Challenging myths about China's one-child policy. *The China Journal*, 74, 144-159. https://scholar.harvard.edu/files/martinwhyte/files/challenging_myths_published_version.pdf
- Wnukowski, D. (2020). Chiński Cyfrowy Jedwabny Szlak – znaczenie gospodarcze i polityczne. *Polski Instytut Spraw Międzynarodowych. Policy Paper*, 229(2161). https://www.pism.pl/publikacje/Chinski_Cyfrowy_Jedwabny_Szlak___znaczenie_gospodarcze_i_polityczne
- World Bank. (2019). *Belt and Road economics. Opportunities and risks of transport corridors*. International Bank for Reconstruction and Development. <https://www.worldbank.org/en/topic/regional-integration/publication/belt-and-road-economics-opportunities-and-risks-of-transport-corridors>
- World Bank. (2025a). *Poverty and inequality platform methodology handbook*, <https://datanalytics.worldbank.org/PIP-Methodology/surveyestimates.html#inequality>
- Wu, D., Liu, J. (2016). Multi-Regional Input-Output (MRIO) study of the provincial ecological footprints and domestic embodied footprints traded among China's 30 provinces. *Sustainability*, 8(12), 1345. <https://doi.org/10.3390/su8121345>
- Wu, J., Chen, T. (2022). Impact of digital economy on dual circulation: An empirical analysis in China. *Sustainability*, 14(21), 14466. <https://doi.org/10.3390/su142114466>
- de Wulf, L. (1985). Economic reform in China: Toward greater flexibility in planning, more reliance on market forces. *Finance & Development*, 22(001), 8-12. <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/022/0022/001/article-A003-en.xml>
- Yang, D. T., Fang, C. (2000). *The political economy of China's rural-urban divide* (Working Paper, No. 62). Center for Research on Economic Development and Policy Reform. Stanford University. https://kingcenter.stanford.edu/sites/g/files/sbiybj16611/files/media/file/62wp_0.pdf
- Yang, D. T. (1999). Urban-biased policies and rising income inequality in China. *American Economic Review*, 89(2), 306-310. <https://doi.org/10.1257/aer.89.2.306>
- Yang, H., Han, R., Wang, Z. (2023). Third-child fertility intention and its socioeconomic factors among women aged 20-34 years in China. *BMC Public Health*, 23, 821. <https://doi.org/10.1186/s12889-023-15719-3>

- Yang, S., Jiang, Q., Sánchez-Barricarte, J. J. (2022). China's fertility change: An analysis with multiple measures. *Population Health Metrics*, 20, 12. <https://doi.org/10.1186/s12963-022-00290-7>
- Yang, Y. (2003). *China's integration into the world economy: Implications for developing countries* (Working Paper, No. 03/245). International Monetary Fund. <https://doi.org/10.5089/9781451875867.001>
- Yang, Z. (2024). Why China's dominance in commercial drones has become a global security matter. *MIT Technology Review*. <https://www.technologyreview.com/2024/06/26/1094249/china-commercial-drone-dji-security/>
- Young, J. (2013). The hukou system. W *China's hukou system. Markets, migrants and institutional change* (s. 22-64). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9781137277312_3
- Yu, A., Lu, S., O'Malia, K., Prasad, S. (2024). *China continues to lead the world in wind and solar, with twice as much capacity under construction as the rest of the world combined*. Global Energy Monitor. <https://globalenergymonitor.org/report/china-continues-to-lead-the-world-in-wind-and-solar-with-twice-as-much-capacity-under-construction-as-the-rest-of-the-world-combined/>
- Yuan, Y., Wang, M., Zhu, Y., Huang, X., Xiong, X. (2020). Urbanization's effects on the urban-rural income gap in China: A meta-regression analysis. *Land. Policy*, 99, 104995.
- Zaremba, M. (2017). Nowy Jedwabny Szlak jako instrument chińskiej ekspansji we współczesnej gospodarce światowej. *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, 6, 198-206. <https://doi.org/10.26366/PTE.ZG.2017.94>
- Zaremba, M. (2022). Polityka, wzrost i nierówności w Chinach od 1949 roku. Próba oceny. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, 71(3), 38-64. <https://doi.org/10.15584/nsawg.2022.3.3>
- Zaremba, M. (2023). Ewolucja dochodów i nierówności w Chinach. *Współczesna Gospodarka*, 16(1), 11-25. <https://doi.org/10.26881/wg.2023.1.02>
- Zeng, D. Z. (red.). (2010). *Building engines for growth and competitiveness in China: Experience with Special Economic Zones and industrial clusters*. The World Bank Publications.
- Zenglein, M. J., Holzmann, A. (2019). *Evolving Made in China 2025. China's industrial policy in the quest for global tech leadership* (Report). Mercator Institute for China Studies. <https://merics.org/en/report/evolving-made-china-2025>
- Zhang, E. Y., Huang, T. (2020). *Gender discrimination at work is dragging China's growth*. Peterson Institute for International Economics. <https://www.piie.com/blogs/china-economic-watch/gender-discrimination-work-dragging-chinas-growth>
- Zhang, L., Huang, J., Rozelle, S. (2003). China's war on poverty: Assessing targeting and the growth impacts of poverty programs. *Journal of Chinese Economic and Business Studies*, 1(3), 301-317. <https://doi.org/10.1080/1476528032000108571>

- Zhang, X., Zhu, Y., Hou, A. (2025). Fiscal decentralization and urban-rural inequality of income acquisition opportunities: Micro evidence from China. *Finance Research Letters*, vol. 85, Part A, 107859.
- Zhao, Z., Zhang, G. (2018). Socioeconomic factors have been the major driving force of China's fertility changes since the mid-1990s. *Demography*, 55(2), 733-742. <https://doi.org/10.1007/s13524-018-0662-y>
- Zhang, Y. (2017). Productivity in China: Past success and future challenges. *Asia-Pacific Development Journal*, 24(1), 1-21. <https://doi.org/10.18356/644ded6c-en>
- Zheng, Z., Cai, Y., Wang, F., Gu, B. (2009). Below-replacement fertility and childbearing intention in Jiangsu Province, China. *Asian Population Studies*, 5(3), 329-347. <https://doi.org/10.1080/17441730903351701>
- Zhou, Y., Song, L. (2016). Income inequality in China: Causes and policy responses. *China Economic Journal*, 9(2), 186-208. <https://doi.org/10.1080/17538963.2016.1168203>
- Zhu, T.-T., Zeng, H. (2025). Does reputation matter? The impact of China's double world-class policy on the attraction of high-quality students. *International Journal of Educational Development*, 14, 103259. <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2025.103259>
- Zhu, Y. (2019). New national initiatives of modernizing education in China. *ECNU Review of Education*, 2(3), 353-336. <https://doi.org/10.1177/2096531119868069>

Raporty

- Frontier Technology Readiness Index (FTRI). (2024). UNCTADSTAT. <https://unctadstat.unctad.org/datacentre/dataviewer/US.FTRI>
- Global Multidimensional Poverty Index. (2019). *Illuminating inequalities*. OPHI Oxford Poverty & Human Development Initiative, UNDP. <https://hdr.undp.org/system/files/documents/mpi2019publication.pdf>
- Global Multidimensional Poverty Index. (2024). *Poverty amid conflict*. OPHI Oxford Poverty & Human Development Initiative, UNDP. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-10/2024_global_multidimensional_poverty_index.pdf
- United Nations Development Programme [UNDP]. (2025). *Human Development Report 2025*. HDI. <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2025>
- Müller, C. (2024). *Industrial Robots 2024* (World Robotics Report). Statistical Department. International Federation of Robotics [IFR]. https://ifr.org/img/worldrobotics/Sources___Methods_WR_2024_Industrial_Robots_.pdf
- UNCTAD. (2023). *Technology and Innovation Report 2023. Opening Green Windows: Technological opportunities for a low-carbon world*. United Nations Publications. <https://unctad.org/publication/technology-and-innovation-report-2023>

- United Nations Development Programme [UNDP]/China Institute for Development Planning at Tsinghua University/the State Information Center. (2021). *China National Human Development Report Special Edition. In pursuit of a more sustainable future for all: China's historic transformation over four decades of human development*. China Publishing Group Corporation. China Translation & Publishing House. <https://hdr.undp.org/system/files/documents/nhdr.cn.pdf>
- United Nations Development Programme [UNDP]. (2017). *The economic development along the Belt and Road*. <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/cn/Economic-Development-along-the-Belt-and-Road.pdf>
- United Nations Development Programme [UNDP]. (2025a). *A matter of choice: People and possibilities in the age of AI* (Human Development Report 2025). <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2025reporten.pdf>
- United Nations Development Programme [UNDP]. (2025b). *Human Development Report 2025 technical notes*. https://hdr.undp.org/sites/default/files/2025_HDR/HDR25_Technical_Notes.pdf
- World Intellectual Property Organization [WIPO]. (2025). *IP Statistics Data Center*. <https://www3.wipo.int/ipstats/ips-search/search-result?type=IPS&selectedTab=countryprofiles&indicator=660&reportType=11&fromYear=1980&toYear=2023&ipsOffSelValues=CN&ipsOriSelValues=&ipsTechSelValues=661,691,662>
- World Intellectual Property Organization [WIPO]. (2024). *WIPO IP Fact and Figures 2024*. <https://www.wipo.int/web-publications/ip-facts-and-figures-2024/en/index.html>
- World Bank. (2022). *China. Country, climate and development report*. <https://www.worldbank.org/en/country/china/publication/china-country-climate-and-development-report>
- World Bank. (2025c). *June 2025 Update to the Poverty and Inequality Platform (PIP)* (Global Poverty Monitoring Technical Note, No. 44). <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/8d28b28f-c071-40e6-91c6-f08efb411ceb/content>
- World Bank/Development Research Center of China's State Council. (2022). *Four decades of poverty reduction in China: Drivers, insights for the world and the way ahead*. <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/e9a5bc3c-718d-57d8-9558-ce325407f737/content>
- World Trade Organization [WTO]. (2024). *Global Trade Outlook and Statistics*. April 2025; https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/trade_outlook25_e.pdf

Bazy danych

- Global Data. (2025). *Labor Cost Index (LCI) of China (2010–2021, Base Year 2010 = 100)*. <https://www.globaldata.com/data-insights/macroeconomic/labor-cost-index-lci-of-china-2137631/>
- International Monetary Fund [IMF]. (2025). *World Economic Outlook Database*, <https://www.imf.org/en/Data> (dostęp: 12.05.2025).

- MSTI database. (2025). *OECD Main Science and Technology Indicators*. <https://stats.oecd.org/wbos/fileview2.aspx?IDFile=4a027aba-85c3-46c2-a974-524ed1fe1567>
- National Bureau of Statistics of China [NBS]. (2021). *China Statistical Yearbook 2021*. China Statistics Press. <https://www.stats.gov.cn/sj/ndsj/2021/indexeh.htm>
- National Bureau of Statistics of China [NBS]. (2024). *China Statistical Yearbook 2024*. Beijing: China Statistics Press; <https://www.stats.gov.cn/sj/ndsj/2024/indexeh.htm>
- National Bureau of Statistics of China [NBS]. (2025a). *National data*. <https://data.stats.gov.cn/>
- National Bureau of Statistics of China [NBS]. (2025b). *National data*. <https://data.stats.gov.cn/english/easyquery.htm?cn=C01>
- Organization for Economic Co-operation and Development [OECD]. (2025). *Data explorer*. [https://data-explorer.oecd.org/vis?df\[ds\]=dsDisseminateFinalDMZ&df\[id\]=DSD_MSTI%40DF_MSTI&df\[ag\]=OECD.STI.STP&vw=tb&dq=CHN.A.H%2BG%2BT_RS...&pd=2000%2C2024&to\[TIME_PERIOD\]=false](https://data-explorer.oecd.org/vis?df[ds]=dsDisseminateFinalDMZ&df[id]=DSD_MSTI%40DF_MSTI&df[ag]=OECD.STI.STP&vw=tb&dq=CHN.A.H%2BG%2BT_RS...&pd=2000%2C2024&to[TIME_PERIOD]=false)
- STATISTA. (2025). <https://www.statista.com/> (dostęp: 29.06.2025).
- United Nations Conference on Trade and Development [UNCTADSTAT]. (2025). <https://unctadstat.unctad.org/datacentre/dataviewer/US.FTRI>
- United Nations [UN]. (2022). *World Population Prospects 2022*. Department of Economic and Social Affairs, Population Division. <https://population.un.org/wpp/>
- United Nations [UN]. (2024). *World Population Prospect 2024*. Department of Economic and Social Affairs, Population Division. <https://population.un.org/wpp>
- United Nations Development Programme [UNDP]. (s.a.). *China* (Human Development Report). HDI. <https://hdr.undp.org/data-center/specific-country-data#/countries/CHN>
- World Bank. (s.a.). Poverty and Inequality Platform [PIP]. <https://pip.worldbank.org/>
- World Bank. (2025b). World Development Indicators. <https://data.worldbank.org>
- World Inequality Database [WID]. (s.a.). <https://wid.world/country/china/>

Spis rysunków

1. Mapa regionów i projektów w ramach inicjatywy <i>One Belt and One Road</i>	44
2. Mapa krajów uczestniczących w inicjatywie <i>One Belt, One Road</i> (stan na luty 2025 r.)	45
3. Nakładanie się ekosystemów technologiczno-przemysłowych w Chinach	92
4. Dekompozycja wskaźnika Multidimensional Poverty Index	99
5. Struktura występowania ubóstwa wielowymiarowego w Chinach (w %)	101
6. Wskaźnik Human Development Index i jego komponenty	113
7. Regiony geograficzne w Chinach	129
8. Miesięczne wynagrodzenie minimalne w Chinach według regionów obowiązujące w 2025 r.	131

Spis tabel

1. Taryfy bądź ekwiwalenty taryf w chińskim imporcie przed i po akcesji do WTO (w %)	25
2. Główni eksporterzy i importerzy w światowej wymianie towarów w 2024 r.	33
3. Projekcje IMF dotyczące wzrostu gospodarczego na lata 2023-2025 dla wybranych gospodarek i świata	37
4. Kluczowe sektory i subsektory inicjatywy <i>Made in China 2025</i>	49
5. Stopień realizacji wybranych celów operacyjnych <i>Made in China 2025</i>	56
6. Subindeksy GII dla Chin w 2024 r.	89
7. The Critical Technology Tracker – przywództwo w technologiach krytycznych	91
8. Ubóstwo w Chinach na obszarach rolniczych w latach 1978-2019 (krajowa granica ubóstwa)	95
9. Multidimensional Poverty Index w Chinach w wybranych latach	100
10. Główne strategie i programy na rzecz ograniczania ubóstwa w Chinach w latach 1978-2020	108
11. Wartości graniczne wskaźnika HDI	113
12. Porównanie wskaźnika HDI i jego komponentów dla Chin w 1990 r. i 2023 r.	115
13. Wskaźniki HDI, IHDI oraz straty w poszczególnych komponentach wynikające z nierówności w Chinach w 2023 r.	122

Spis wykresów

1. PKB per capita Chin w latach 1950-1978 (w międzynarodowych USD z 1990 r.)	12
2. Wartość PKB (w mld USD) i roczna stopa wzrostu gospodarczego (w %) w Chinach w latach 1978-2000	23
3. Wartość eksportu i importu dóbr i usług (w mld bieżących USD) oraz wymiana handlowa (w % PKB) w Chinach w latach 1978-2000	23
4. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Chinach w latach 1979-2000 (w mld bieżących USD; w % PKB)	24
5. Wartość eksportu i importu dóbr i usług (w mld bieżących USD) oraz wymiana handlowa (w % PKB) w Chinach w latach 2001-2012	27
6. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Chinach w latach 2001-2012 (w mld bieżących USD i w % PKB)	30
7. Największe chińskie firmy pod względem kapitalizacji rynkowej w 2024 r. według Forbesa (w mld USD)	31
8. Wartość eksportu największych światowych eksporterów w latach 2001-2023 (w mld bieżących USD)	32
9. Udział największych eksporterów w światowym eksporcie w latach 2001-2023 (w %)	32
10. Wzrost gospodarczy w Chinach, Stanach Zjednoczonych i na świecie w latach 1978-2023 (w %)	34
11. PKB nominalne (w mld bieżących USD) i dynamika wzrostu (w %) w Chinach w latach 1978-2023	35
12. Największe gospodarki pod względem wartości PKB w cenach bieżących z uwzględnieniem PKB w parytecie siły nabywczej (w mld USD)	36
13. Dynamika wzrostu gospodarczego w Chinach w latach 1978-2023 (w %)	37
14. Całkowite inwestycje w Chinach w latach 1980-2024 (w % PKB)	39
15. Siła robocza w Chinach w latach 1990-2024 (w mln)	47

16. Średnie roczne wynagrodzenie pracowników zatrudnionych w miejskich jednostkach nieprywatnych w Chinach w latach 2013-2023 (w juanach)	48
17. Indeks kosztów pracy w Chinach w latach 2010-2021 (2010 r. = 100)	49
18. Wydatki na sektor B+R oraz wydatki szkolnictwa wyższego na B+R (w % PKB) w Chinach w latach 1996-2022	52
19. Wydatki przedsiębiorstw na B+R (% przychodu) oraz wewnętrzne wydatki przedsiębiorstw przemysłowych na B+R (w mld juanów) w Chinach w latach 2013-2023	53
20. Top 20 gospodarek pod względem nakładów na B+R (w % PKB) w 2022 r.	54
21. Liczba naukowców zatrudnionych na pełny etat i wskaźnik liczby naukowców (na 1000 zatrudnionych, 2000 = 100) w Chinach w latach 2000-2023	54
22. Udział dóbr ICT w całkowitym eksporcie i imporcie towarów w Chinach w latach 2000-2022 (w %)	58
23. Import towarów z gospodarek o wysokim dochodzie w Chinach w latach 2000-2022 (% całkowitego importu)	59
24. Światowi liderzy w liczbie zainstalowanych robotów przemysłowych w 2023 r. (w tys.)	61
25. Roczna liczba zainstalowanych robotów przemysłowych, udział Chin w globalnych instalacjach i udział krajowych dostawców w rynku chińskim w latach 2011-2023 (w %)	61
26. Frontier Technology Readiness Index w Chinach w 2008 r., 2016 r. i 2021 r.	64
27. Największe firmy e-commerce na świecie w 2025 r. według kapitalizacji rynkowej (w mld USD)	67
28. Największe platformy handlowe e-commerce na świecie według wartości brutto towarów (w mld USD)	68
29. Wielkość rynku AI w Chinach w latach 2016-2024 (w mld juanów)	71
30. Wielkość rynku chipów AI w Chinach w latach 2019-2024 (w mld juanów)	71
31. Eksport, import i bilans handlowy Chin w zakresie żywności (w mld USD)	73
32. Największe gospodarki pod względem zużycia energii w 2023 r. (w EJ)	74
33. Wartość eksportu i importu dóbr i usług (w mld bieżących USD) oraz wymiana handlowa (w % PKB) w Chinach w latach 2012-2023	76
34. Podaż energii w Chinach w 2023 r. w podziale na źródła	79
35. Krajowa produkcja energii w Chinach w 2023 r. w podziale na źródła	80
36. Globalna emisja CO2 pochodząca z paliw kopalnych w latach 1960-2024	80
37. Wydatki publiczne na oszczędzanie energii i ochronę środowiska w Chinach w latach 2014-2024 (w mld juanów)	81
38. Największe kraje na świecie pod względem zainstalowanej mocy energii odnawialnej w 2024 r. (w GW)	83

39. Moc wytwórcza energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w Chinach w latach 2009-2023 (w GW)	83
40. Produkcja energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w Chinach w latach 2000-2023 (w TWh)	84
41. Roczna produkcja energii elektrycznej z energii słonecznej w Chinach w latach 2013-2023 (w TWh)	84
42. Zużycie energii odnawialnej na świecie w latach 2000-2023 (w EJ)	85
43. Konsumpcja OZE w Chinach w latach 2010-2022 (w EJ)	85
44. Udział Chin w światowej produkcji metali ziem rzadkich w latach 2016-2023 (w %)	86
45. Najbardziej innowacyjne kraje w 2024 r.	89
46. Ludność wiejska żyjąca w ubóstwie i wskaźnik ubóstwa według krajowej granicy ubóstwa w latach 1978-2020	96
47. Wskaźnik ubóstwa w Chinach według międzynarodowej linii ubóstwa (w USD PPP z 2021 r.) i krajowej granicy ubóstwa między 1990 r. a 2020 r. (w %)	97
48. Wskaźnik ubóstwa w Chinach między 1990 r. a 2021 r. według międzynarodowych progów ubóstwa World Bank z 2025 r.	98
49. Odsetek chińskiej ludności miejskiej i wiejskiej żyjącej za mniej niż 2,15 USD na dzień w latach 1993-2021	98
50. Średnioroczne tempo wzrostu dochodu do dyspozycji per capita wiejskich i miejskich gospodarstw domowych (w %)	109
51. PKB per capita w Chinach w latach 1978-2023 (w bieżących USD)	111
52. PKB per capita w Chinach w latach 2012-2023 (w bieżących USD)	112
53. Trend wskaźnika HDI w Chinach w latach 1990-2023	114
54. Wskaźnik HDI dla Chin, Azji Wschodniej i Pacyfiku oraz świata między 1990 r. a 2023 r.	115
55. Współczynnik Giniego w Chinach w wybranych latach między 1981 r. a 2023 r.	119
56. Współczynnik Giniego i współczynnik polaryzacji w Chinach w wybranych latach między 1981 r. a 2021 r.	120
57. Trend wskaźnika HDI i IHDI w Chinach w latach 1990-2023	121
58. Rozkład PKB według sektorów gospodarki w Chinach między 1978 r. a 2024 r. (w %)	122
59. Zatrudnienie w podziale na sektory gospodarki w Chinach między 1978 r. a 2024 r. (w %)	123
60. Dochody rozporządzalne gospodarstw domowych w Chinach w podziale na kwintyle w 2024 r.	124

61. Dystrybucja dochodu przed opodatkowaniem w Chinach między 1978 r. a 2023 r.	125
62. Realny dochód per capita mieszkańca miasta i wsi oraz ratio w latach 1978-1993 (w juanach na rok; ratio: dochód na wsi = 1)	125
63. PKB per capita i dochód do dyspozycji per capita na poziomie gospodarki oraz miejskich i wiejskich gospodarstw domowych w Chinach między 1978 r. a 2024 r. (w juanach)	126
64. Średni dochód do dyspozycji per capita w Chinach w podziale na regiony w latach 2014-2023 (w juanach)	130
65. Zestawienie średniego rocznego dochodu pracowników zatrudnionych w miejskich jednostkach nieprywatnych (2023 r.) i płaca minimalna (2025 r.) według regionów (w juanach)	132
66. Wielkość populacji w Chinach między 1953 r. a 2024 r. (w tys.)	139
67. Prognoza dotycząca liczby ludności Chin w latach 2024-2100 (w tys.)	139
68. Współczynnik urodzeń, umieralności i przyrostu naturalnego w Chinach w latach 1978-2024 (w ‰)	140
69. Współczynnik dzietności w Chinach i na świecie w latach 1950-2023	141
70. Ratio płci przy narodzeniu w Chinach w latach 1950-2023 (urodzenia chłopców na 100 urodzeń dziewczynek)	144
71. Struktura wieku ludności Chin w latach 1982-2023 (w tys.) i udział poszczególnych grup w populacji (w %)	148
72. Piramida według grup wiekowych i płci w Chinach (w tys.) w latach 1970, 1990 i 2020	149
73. Oczekiwana długość trwania życia przy narodzinach i mediana wieku w Chinach i dla świata w latach 1950-2100 (w %)	150
74. Współczynniki obciążenia demograficznego, obciążenie dziećmi i osobami starszymi w Chinach w latach 1982-2023 (w %)	152
75. Indeks starości dla Chin w latach 1982-2024 (w %)	153
76. Udział populacji 65 lat i więcej, 80 lat i więcej w całej populacji oraz wskaźnik podwójnego starzenia dla Chin w wybranych latach (w %)	154

Chińska Republika Ludowa to dziś jeden z głównych graczy na arenie międzynarodowej, potęgą gospodarczą z olbrzymimi ambicjami dotyczącymi decydowania o kształcie obecnego porządku światowego [...]. Chińska trajektoria rozwojowa to fascynujący proces transformacji z kraju rolniczego, zacofanego i jednego z najbiedniejszych na świecie, do potęgi gospodarczej i militarnej. To najdłuższy i najbardziej trwały wzrost gospodarczy w historii gospodarczej, któremu towarzyszą ponadprzeciętne wyniki społeczno-gospodarcze. [...]

Niezwykły dystans dzieli współczesne Chiny, gospodarkę o średnich dochodach opartą w dużej mierze na zasadach rynkowych, od odizolowanego, zacofanego i biednego kraju, jakim były Chiny pod koniec rządów Mao Zedunga. Reformy zainicjowane przez Deng Xiaopinga, odejście od ortodoksyjnego planowania centralnego, stopniowe wprowadzanie mechanizmów rynkowych, otwieranie się na kapitał zagraniczny i handel międzynarodowy, silne wsparcie dla inicjatyw infrastrukturalnych i technicznych, a także konsekwentnie realizowana przez kolejnych przywódców Państwa Środka polityka gospodarcza wpłynęły na nadzwyczajne wyniki społeczno-ekonomiczne. [...] Rozwój Chin to historia strategicznych reform, postępu technologicznego i integracji z globalną gospodarką. [...] Ta fascynująca i bezprecedensowa trajektoria rozwoju jest szeroko dyskutowana, nie tylko z powodu spektakularnych sukcesów, ale również z uwagi na wiele wyzwań, przed którymi stoją władze w Pekinie.

Fragmenty monografii

Renata Pęciak – doktor habilitowana nauk ekonomicznych, profesor Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. Łączy zainteresowania badawcze z zakresu teorii ekonomii, historii myśli ekonomicznej, ekonomii rozwoju, ze szczególnym uwzględnieniem gospodarek wschodzących oraz makroekonomii. Autorka i współautorka publikacji naukowych poświęconych dorobkowi myśli ekonomicznej od merkantylizmu do XX wieku, interpretacji podstawowych kategorii ekonomicznych, takich jak wartość, własność oraz wolność w wybranych kierunkach myśli ekonomicznej, znaczeniu państwa, zwłaszcza w interpretacji francuskiej myśli ekonomicznej. W jej dorobku znajdują się również badania empiryczne, obejmujące m.in.: problemy rozwojowe krajów o niskim i średnim poziomie rozwoju, zjawisko globalnego ubóstwa i nierówności, a także rozwój gospodarek wschodzących, ze szczególnym uwzględnieniem krajów wschodnioazjatyckich.

 0000-0001-7684-8137

ISBN 978-83-7875-964-5

Uniwersytet
Ekonomiczny
w Katowicach